

บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554
ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

นางสาววิรุญา แก้วสมบุญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN 2011 FLOOD MANAGEMENT
IN PAKKRET MUNICIPALITY AREA,
PAKKRET, NONTHABURI PROVINCE

Miss Wiruya Kaewsomboon

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการ
จัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

โดย

นางสาววิรุญา แก้วสมบูรณ์

สาขาวิชา

การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลีมนาน)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิรุญา แก้วสมบุญ : บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. (THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN 2011 FLOOD MANAGEMENT IN PAKKRET MUNICIPALITY AREA, PAKKRET, NONTHABURI PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 181 หน้า.

การวิจัยเรื่องบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีว่ามีการก่อเกิด พัฒนาการ ลักษณะของบทบาท และรูปแบบปฏิสัมพันธ์กับรัฐ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่นๆในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554

โดยผลการศึกษาพบว่าความสำเร็จของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเกิดมาจากการพัฒนาของภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เงื่อนไขของการปฏิรูปทางการเมืองและการได้รับการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ภาคประชาสังคมได้รับการถ่ายโอนภารกิจการบริหารจัดการสาธารณภัยมาจากภาครัฐ จนสามารถระดมทรัพยากรและสร้างช่องทางให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมและการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นครั้งนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาควิชา การปกครอง

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา การปกครอง

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ปีการศึกษา 2556

5480622224 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS: CIVIL SOCIETY / PARTICIPATION / FLOOD MANAGEMENT / PAKKRET

WIRUYA KAEWSOMBOON: THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN 2011 FLOOD MANAGEMENT IN PAKKRET MUNICIPALITY AREA, PAKKRET, NONTHABURI PROVINCE. ADVISOR: ASSOC. PROF. DR.PRAPART PINTOBTANG, 181 pp.

Research on The Role of Civil Society in 2011 Flood Management in Pakkret Municipality Area, Pakkret District, Nonthaburi Province is a qualitative research that aims to study civil society in Pakkret Municipality Area that it has developed, established, and built character of the role and interaction with the state. And The objective of this research to study about the relationship between civil society to Pakkret Municipal Area and other political actors to resolve the problem of flood management in 2011.

The results of research showed that the success of the flood management 2011 in Pakkret Municipality Area comes from the development of civil society are strengthened continuously. This was under the terms of political reform and the distribution of powers under the Constitution of the Kingdom of Thailand 1997 that the civil society has been transferred the mission of the management public. From above, it can mobilize resources and create a channel for local people can get involved in flood management and management disputes in the local effectively.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Department: Government

Student's Signature

Field of Study: Government

Advisor's Signature

Academic Year: 2013

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยความรู้จากรองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลิ้มมณี ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร. อัมพร อารงลักษณ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพและมีความสมบูรณ์ในด้านของเนื้อหาและระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องที่ รวมถึงตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และบุคลากรของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และคอยให้การช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ทุกท่าน

ขอขอบพระคุณครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ทั้งยังได้ส่งเสริมและให้กำลังใจในการทำงานวิจัยด้วยดีเสมอมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.4 สมมติฐานการวิจัย.....	5
1.5 วิธีการวิจัย.....	6
1.5.1 วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
1.5.2 ขอบเขตของการวิจัย	8
1.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	9
บทที่ 2 แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	10
2.1.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People’s Participation).....	10
2.1.2 แนวคิดประชาสังคม (Civil Society).....	13
2.1.3 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network).....	32
2.1.4 แนวคิดสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States)	35
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
2.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำท่วมในภาพรวม ระดับประเทศ	41
2.2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.....	45

2.2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.....	47
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	50
บทที่ 3 ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.....	53
3.1 ความเป็นมาและลักษณะของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.....	53
3.2 รูปแบบ ลักษณะ และบทบาทของภาคประชาสังคมต่างๆ ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด	55
3.2.1 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐหรือรัฐให้การรับรองการจัดตั้ง	55
3.2.2 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเอง.....	78
บทที่ 4 บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.....	85
4.1 การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.....	85
4.2 การเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของเทศบาลนครปากเกร็ด	87
4.3 การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่นๆ ในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554	90
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	153
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	154
5.2 การอภิปรายผลการศึกษาและข้อถกเถียงที่ค้นพบ	159
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	166
รายการอ้างอิง.....	169
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	181

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	51
ภาพที่ 2 กิจกรรมการทำความสะอาดคูคลองในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด	58
ภาพที่ 3 โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)	62
ภาพที่ 4 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุมชนบางพูดสามัคคี 9 ลงพื้นที่รณรงค์ โรคไข้เลือดออก ณ หมู่บ้านสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กผผ.).....	66
ภาพที่ 5 สภาดูแลและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ดกับการจัดโครงการถนนเด็กเดิน	69
ภาพที่ 6 การเลือกตั้งคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลนครปากเกร็ด ณ โรงเรียนศรีสังวาลย์	70
ภาพที่ 7 การจัดการประชุมสภาเด็กและเยาวชน	71
ภาพที่ 8 ตารางแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมในพื้นที่และตัวแสดงทางสังคม และการเมืองอื่นๆในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554.....	93
ภาพที่ 9 พระ สามเณร และชาวบ้านวัดหงส์ทองร่วมมือกันกรอกกระสอบทราย เพื่อเตรียมความพร้อมป้องกันน้ำท่วมในปี 2556.....	98
ภาพที่ 10 พระสงฆ์ ทำงานร่วมกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ด.....	99
ภาพที่ 11 ภาพที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ผ่านทาง Facebook ของเทศบาลนครปากเกร็ด	101
ภาพที่ 12 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อหาอาสาสมัครกรอกกระสอบทราย.....	101
ภาพที่ 13 แผ่นป้ายเตือนภัยและขอความร่วมมือเพื่อป้องกันคันดิน.....	102
ภาพที่ 14 ภาพจาก Facebook เทศบาลนครปากเกร็ดกล่าวขอบคุณ ภาคประชาสังคมในพื้นที่	103
ภาพที่ 15 กระสอบทรายที่นำมาใช้ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด	113
ภาพที่ 16 อาสาสมัครในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดกำลังช่วยกันกรอกกระสอบทราย	115
ภาพที่ 17 ชาวต่างชาติมาช่วยวางแนวกระสอบทรายกั้นน้ำบริเวณทำน้ำปากเกร็ด	115
ภาพที่ 18 การสร้างสะพานไม้	116
ภาพที่ 19 ศูนย์พักพิงผู้ประสบอุทกภัยที่โรงเรียนปากเกร็ด	129
ภาพที่ 20 การขอรับการบริจาคสิ่งของหรือทรัพย์สินเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม บริเวณใต้สะพานพระราม 4 อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	132
ภาพที่ 21 การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ดร่วมมือ กรอกกระสอบทรายเพื่อกั้นน้ำ.....	133
ภาพที่ 22 การทำงานร่วมกันของเครือข่ายเด็กและเยาวชนกับอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.....	134

ภาพที่ 23 การแสดงความขอบคุณภาคประชาสังคมในพื้นที่ลงบนกำแพงกั้นน้ำหน้าบ้าน.....	135
ภาพที่ 24 ภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ดออกทำความสะอาดพื้นที่หลังน้ำท่วม	135
ภาพที่ 25 น้ำจากบริเวณสะพานนนทบุรีและโรงงานน้ำมันทิฟไหลเข้าสู่แยกสวนสมเด็จฯ พระศรีนครินทร์	141
ภาพที่ 26 การช่วยเหลือกันของภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดทำให้น้ำแห้งลงอย่างรวดเร็ว	141
ภาพที่ 27 ประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม (กลางวัน)	142
ภาพที่ 28 ประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม (กลางคืน)	142
ภาพที่ 29 คั้นกั้นน้ำริมคลองประปาในเขตพื้นที่ปากเกร็ด	143
ภาพที่ 30 การทำแนวคันดินกั้นน้ำบริเวณริมคลองประปา	145

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ การก่อเกิด ลักษณะของบทบาท และรูปแบบปฏิสัมพันธ์กับรัฐของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่นๆ ในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เนื่องจากการศึกษาเรื่องน้ำท่วมส่วนใหญ่ที่ผ่านมาทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้นมักจะเน้นศึกษาเฉพาะเชิงเทคนิควิศวกรรมในด้านการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เช่น การเน้นการศึกษาระดับน้ำ ทั้งปริมาณน้ำทะเลหนุน ปริมาณน้ำฝนและปริมาณน้ำเหนือที่ไหลบ่าลงมา (มานะ สุ่มทอง 2555) การเน้นการศึกษาทางด้านการชลประทาน การเน้นการศึกษาเรื่องสิ่งก่อสร้างและอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เช่น เขื่อน คันกันน้ำ ประตูระบายน้ำ เส้นทางระบายน้ำ กระจอบทรายยักษ์ (Big bag) และมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะการจัดการน้ำท่วมของภาครัฐหรือรัฐส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งละเลยการกล่าวถึงบทบาทของภาคประชาสังคมกับองค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญและมีความเข้มแข็ง (Strong Societies) ในขณะที่ภาครัฐมีความอ่อนแอ (Weak States) เพราะเกมทางการเมืองในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วมในครั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษาประเด็นดังกล่าว ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังที่จะอธิบายเพิ่มเติมต่อไปนี้

ปรากฏการณ์มหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ถือเป็นมหาอุทกภัยครั้งใหญ่และรุนแรงที่เกิดขึ้นในระหว่างฤดูมรสุมเมื่อพายุหมุนนกกเตนได้พัดขึ้นฝั่งมาทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี 18 ตุลาคม 2554) ทำให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 55 คน และสร้างความเสียหายคิดเป็นมูลค่ากว่า 99 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Mysinthew 31 July 2011) จากนั้นจึงพัดลงมาสู่ทางเหนือของประเทศไทย ส่งผลให้เกิดฝนตกหนักทั้งบริเวณทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (Bangkok Post 8 January 2012) และยังคงเสี่ยงต่ออุทกภัยเพิ่มเติม เนื่องจากเขื่อนส่วนใหญ่มีระดับน้ำใกล้เคียงหรือเกินความจุที่เขื่อนจะรองรับและกักเก็บน้ำเอาไว้ได้ (The Nation 2 October 2011) โดยปริมาณน้ำฝนในเดือนมีนาคมเหนือพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยพบว่ามีปริมาณมากกว่าค่าเฉลี่ยปกติ โดยเฉพาะปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นมาได้รองรับปริมาณน้ำฝนถึง 242.8 มิลลิเมตร ซึ่งมากกว่าปกติ 25.2 มิลลิเมตร

ทำให้เขื่อนได้สะสมน้ำไว้เป็นจำนวนถึงร้อยละ 186 ซึ่งมากกว่าค่าปกติที่เขื่อนจะรองรับไว้ได้ (Bangkok Pundit 3 November 2011) ส่งผลให้เกิดอุทกภัยขึ้นในหลายจังหวัดของประเทศไทย ตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 และสิ้นสุดประมาณเดือนมกราคม พ.ศ. 2555 แต่การฟื้นฟูภาวะหลังน้ำท่วมและการป้องกันภัยน้ำท่วมที่อาจจะเกิดขึ้นต่อมายังคงมีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์สนับสนุนการอำนวยความสะดวกและการบริหารสถานการณ์ อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่ม (ศอส.) 20 มกราคม 2555)

มหาอุทกภัยดังกล่าวได้ทำให้พื้นที่ทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมได้รับความเสียหายรวมทั้งสิ้น 65 จังหวัด ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางร่างกายและจิตใจมีผู้เสียชีวิต 815 ราย สูญหาย 3 ราย แบ่งเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 รายและจังหวัดอุดรธานี 1 ราย (ศูนย์สนับสนุนการอำนวยความสะดวกและการบริหารสถานการณ์ อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่ม (ศอส.) 20 มกราคม 2555) โดยธนาคารโลกได้เข้ามาประเมินมูลค่าความเสียหายซึ่งพบว่าสูงถึง 45 ล้านล้านบาท และอาจต้องใช้เงินฟื้นฟูถึง 25 ล้านล้านบาท (AP / ALISA TANG 2 December 2011) ทำให้มหาอุทกภัยครั้งนี้ถูกจัดให้เป็นภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายให้แก่ประเทศไทยมากที่สุดอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ จากการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพื้นที่ทางกายภาพของเทศบาลนครปากเกร็ดจะพบว่าเทศบาลนครปากเกร็ดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด ประกอบไปด้วย 5 ตำบล คือ ตำบลปากเกร็ด ตำบลบางพูด ตำบลบ้านใหม่ ตำบลคลองเกลือ และตำบลบางตลาด มีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 36.04 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลด้านทิศเหนือของกรุงเทพมหานครและอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยพื้นที่ด้านทิศเหนือติดคลองบ้านใหม่ ทิศตะวันออกติดคลองประปา ทิศใต้ติดคลองบางตลาด และทิศตะวันตกติดแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังมีแนวคูคลองสาธารณะพาดผ่านในพื้นที่เพื่อระบายน้ำลงเจ้าพระยา กว่า 14 สาย มีโครงข่ายถนนสายสำคัญ คือ ถนนติวานนท์ ถนนแจ้งวัฒนะ ถนนศรีสมาน ถนนซอยวัดกุ่มและถนนเลี้ยวเมือง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแทบทุกพื้นที่ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่รองรับน้ำที่สำคัญ เนื่องจากสถานที่ที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาและเป็นพื้นที่ลุ่มทำให้เขตเทศบาลนครปากเกร็ดประสบปัญหาน้ำท่วมได้รับความเสียหายเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนและช่วงฤดูน้ำหลาก กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝนจะมีลักษณะน้ำท่วมขังในพื้นที่ชั้นในบริเวณหมู่บ้านจัดสรร ถนนแจ้งวัฒนะ และถนนบอนสตรีทในเมืองทองธานีอยู่เสมอ ส่วนช่วงน้ำหลากจะเป็นลักษณะน้ำไหลบ่าลงมาจากต้นตอมาทางแม่น้ำเจ้าพระยา เทศบาลนครปากเกร็ดจึงต้องป้องกันโดยสร้างแนวริมน้ำไม่ให้น้ำไหลเข้าท่วมในเขตเมืองด้วยการสูบน้ำออกจากคูคลอง และปิดประตูน้ำไว้เพื่อแก้สถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เทศบาลนครปากเกร็ดจึงต้องมีแผนการป้องกันอุทกภัยทั้งแผนระยะยาวและแผนฉุกเฉินอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ซึ่งแผนป้องกันและแก้ไขสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของเทศบาลนครปากเกร็ดที่ประสบความสำเร็จและได้รับการกล่าวถึงก็คือ “แผนฉุกเฉิน

เพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด พ.ศ. 2554” หรือเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ “นครปากเกร็ดโมเดล” (เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.)

นครปากเกร็ดโมเดล คือ แผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งเป็นการบริหารน้ำภายใต้การประเมินสถานการณ์จากข้อมูลตามศักยภาพของพื้นที่และความน่าจะเป็นที่อาจเกิดขึ้น (เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.) ทั้งนี้ เทศบาลนครปากเกร็ดได้กำหนด 8 ภารกิจหลัก เพื่อให้ครอบคลุมทุกด้านทั้งในด้านการป้องกัน บรรเทา เยียวยาฟื้นฟู (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.) ดังต่อไปนี้

1. หน่วยเฝ้าระวัง ตรวจสอบแก้ไขสถานการณ์ 24 ชั่วโมง
2. หน่วยประชาสัมพันธ์ประสานงานแจ้งเตือนโดยคนในพื้นที่
3. หน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่
4. หน่วยบรรเทาทุกข์ ฟื้นฟูจิตใจ สุขภาพ บ้านเรือน
5. ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัย พักปลอดภัย ห่วงโกลนน้ำ
6. หน่วยประเมินสถานการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้า กรณีน้ำมาฉุกเฉิน
7. หน่วยส่วนร่วมชุมชน แรงเสริมหลักเฝ้าระวัง
8. หน่วยติดตามประเมินสถานการณ์ข้อมูลน้ำ วันต่อวัน เตรียมการหลังน้ำลด ตรวจสอบระดับน้ำทุกวัน คำนวณน้ำต้องสูงกว่า 20-50 เซนติเมตรหรือมากกว่า น้ำเข้าพื้นที่ใด แก้ไขอย่างรวดเร็ว แจ้งเตือน ทำความเข้าใจ ตรวจสอบข้อมูลก่อนแจ้งเหตุ

แผนการจัดการน้ำท่วมหรือนครปากเกร็ดโมเดลนั้นอาจจะไม่ได้รับการยอมรับและไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 อย่างเช่นทุกวันนี้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคประชาสังคม ทั้งจากเครือข่ายชุมชนในฐานะจิตอาสา หน่วยงานของรัฐ เอกชน และวัด ในการเข้ามามีส่วนร่วมและแก้ไขความขัดแย้งอันสืบเนื่องมาจากปัญหาน้ำท่วมในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่เขตเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วมครั้งนี้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงพลังของการจัดการการปกครองท้องถิ่นที่ดี และมีประสิทธิภาพ และแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนภายในท้องถิ่นผ่านการจัดการกับปัญหาน้ำท่วมในเขตพื้นที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดในการสร้างเครือข่ายประชาชนและภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อีกด้วย ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าท่ามกลางภาวะที่รัฐส่วนกลางต้องแบกรับหน้าที่หนักในการจัดการกับปัญหาน้ำท่วมเกือบทั้งประเทศและล้มเหลวในการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม แต่เทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะองค์กรปกครองท้องถิ่นและภาคประชาสังคมที่ได้รับการกระจายอำนาจมาจากส่วนกลางหรือรัฐ ภายใต้เงื่อนไขของการปฏิรูปทางการเมืองและการได้รับการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ นั้นกลับสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่นกับภาคประชาสังคมหรือมีกระบวนการสร้างเครือข่ายประชาสังคมในท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งจนรอดพ้นจากปัญหาน้ำท่วมได้ เพราะผลจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาได้ทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดได้รับการกระจายอำนาจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารและปกครองท้องถิ่น ส่งผลให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทหน้าที่ในด้านการบริหารจัดการสาธารณะมากขึ้น และสามารถใช้อำนาจดังกล่าวกระจายส่งต่อไปยังภาคประชาสังคมเครือข่ายต่างๆ ในเขตพื้นที่อำเภอปากเกร็ด จนก่อให้เกิดการรับมือและแก้ไขปัญหาจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ การใช้แผนการจัดการน้ำท่วมในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดหรือนครปากเกร็ดโมเดลเข้ามาจัดการกับสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 นั้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการร่วมกันผลักดันและปฏิบัติงานตามแผนการจัดการน้ำท่วมอย่างจริงจังและจริงจังด้วยความต้องการแก้ไขปัญหาและยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วมและการทำหน้าที่เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เพราะเทศบาลนครปากเกร็ดได้เปิดโอกาส และสนับสนุนให้ภาคประชาสังคมและคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาน้ำท่วมซึ่งเป็นปัญหาภายในท้องถิ่นผ่านการเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการน้ำท่วมหรือนครปากเกร็ดโมเดลในทุกขั้นตอนของการทำงานอย่างจริงจัง ซึ่งถ้าหากองค์กรปกครองท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในท้องถิ่นเองร่วมมือกันในการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะสามารถบรรเทาและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของคนในท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งความสอดคล้องกับหัวใจหลักของการจัดการปกครองท้องถิ่นที่ว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นด้วยประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมนอกจากจะสามารถใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในท้องถิ่นได้แล้วนั้น การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมดังกล่าวยังมีส่วนสำคัญยิ่งในการช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยชุมชนอีกด้วย เพราะการปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานที่สำคัญของการเมืองระดับชาติและการปกครองระดับประเทศ เนื่องด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาประชาชนให้กลายเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และยังสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองและสามารถสร้างผู้นำที่มีความรับผิดชอบต่อประชาชน (Accountability) ได้ (Dillys M Hill 1974) ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะพลเมืองที่ดีและเทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการป้องกัน แก้ไข และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของท้องถิ่นให้ก้าวไปสู่การเป็นประชาธิปไตยระดับชาติทั้งในปัจจุบันและต่อไปในอนาคตอย่างมั่นคงได้อีกด้วย

1.2 คำถามในการวิจัย

1. ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทอย่างไรในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554
2. เพราะเหตุใดที่ทำให้เทศบาลนครปากเกร็ดเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการก่อเกิด พัฒนาการ ลักษณะของบทบาท และรูปแบบปฏิสัมพันธ์กับรัฐของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่นๆ ในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554

1.4 สมมติฐานการวิจัย

ความสำเร็จของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเกิดมาจากการพัฒนาการของภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งที่สามารถระดมทรัพยากรและสร้างช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมและการจัดการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในครั้งนี้ได้ ภายใต้เงื่อนไขของการปฏิรูปทางการเมืองและการได้รับการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจการบริหารจัดการสาธารณสุขมาจากภาครัฐ

1.5 วิธีการวิจัย

1.5.1 วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษา 2 รูปแบบหลัก คือ การใช้ระเบียบวิธีการวิจัยจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

1.5.1.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จะเป็นการศึกษาค้นคว้า และสืบค้นข้อมูลผ่านเอกสาร 2 ประเภทหลัก คือ

1. **เอกสารชั้นปฐมภูมิ** เช่น เอกสารจากเทศบาลนครปากเกร็ดและภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เป็นต้น
2. **เอกสารทุติยภูมิ** เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ รายงานผลการวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

จากข้างต้นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้นั้นจะมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคม การดำเนินงานจัดการน้ำท่วม และเนื้อหาและสาระที่เกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการจัดการปัญหาน้ำท่วมเป็นหลัก โดยจะทำการสืบค้นข้อมูลจากห้องสมุดของสถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดประจำจังหวัดนนทบุรี หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตอีกด้วย เพราะปัจจุบันเรื่องราวของภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลนครปากเกร็ด และเรื่องเกี่ยวกับน้ำท่วมเป็นเรื่องที่มีการกล่าวถึงเป็นจำนวนมากในอินเทอร์เน็ต ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการสถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต เช่น เว็บไซต์ www.pakkretcity.go.th ของเทศบาลนครปากเกร็ดและจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อใช้ศึกษาเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวิเคราะห์ถึงบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1.5.1.2 การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 โดยเน้นใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation) ดังที่จะอธิบายในส่วนของ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ (Observation)

เป็นการสืบค้นและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย การใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant observation) โดยการลงภาคสนาม ซึ่งจะเป็นการลงไปสำรวจพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วมและพื้นที่ที่ไม่ประสบภัยน้ำท่วม รวมถึงพื้นที่ที่มีการใช้ปากเกร็ดโมเดลโดยตรง โดยสำรวจ (Survey) ภูมิศาสตร์ ทัศนียภาพ และประชากรที่อาศัยใน เขตปากเกร็ด เพื่อเป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำมาใช้วางแผนในการวิจัย เช่น สำรวจเส้นทางการเดินทาง เวลาทำการของเทศบาลนครปากเกร็ด บุคคลที่เป็นผู้รู้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ผู้ศึกษาต้องการจะศึกษา และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในวางแผน และใช้เป็นข้อมูลในการทำวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) จะเป็นการสืบค้นและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant Interview) ได้แก่ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

จำนวน 12 คน ประกอบด้วย กาญจนา จันทร์เพ็ญ จิตอาสาในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด, ฉัตรกมล แจ่มจำรัส นักเรียนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด, เมธาวิ เลิศไกร ชาวคริสต์ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด, ประภัสสร กันทะวงศ์ ประชาชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด, พระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดช่องลม, ธนดดา ชิดเขียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน นวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี, ยมมะนา แก้วสมบุรณ์ ผู้ประกอบการร้านค้าโรงเรียน นวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี, สุมิตรา จันทร์เพ็ญ ประธานเครือข่ายคณะกรรมการชุมชน, สุรัตน์ บัวหิรัญ ผู้จัดการกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด, อรพรรณ คุณาสกุลเลิศ ประชาชน และจิตอาสาในชุมชนมิตรประชา, บุญส่ง รอดทรัพย์, วันทนา นาคะ, อังกูร ใจหาญ ประชาชน ในชุมชนมิตรประชา และประชาชนไม่ประสงค์ออกนามอีกจำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ด จำนวน 5 คน ประกอบด้วย เพชรดา เวชศรี ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน, เก่งกล้า จาดปลื้ม นักพัฒนาสังคม กองสวัสดิการสังคม, เสกสรร โสมรักษ์ เจ้าหน้าที่งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และเจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนามอีกจำนวน 2 ท่าน โดยจะทำการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการรับมือกับปัญหาน้ำท่วม ซึ่งจะใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เกี่ยวกับบทบาทของภาคประชาสังคมกับ

การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีว่ามีแนวคิด มีพัฒนาการ มีความสัมพันธ์ มีการดำเนินการและมีกระบวนการสร้าง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่นอย่างไรในการจัดการกับสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อย่างไร รวมไปถึงการสัมภาษณ์เรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่น่าสนใจเพิ่มเติมในระหว่างการสัมภาษณ์

1.5.2 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษานี้มุ่งเน้นการศึกษาบทบาทของ ภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมและการแก้ไขความขัดแย้งในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีเท่านั้น

1.5.2.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาภาคประชาสังคมในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภท เทศบาล ระดับเทศบาลนคร ซึ่งก็คือเทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และทำการศึกษาชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอปากเกร็ดทั้งที่ได้รับผลกระทบและไม่ได้รับผลกระทบจาก น้ำท่วม รวมไปถึงศึกษาเครือข่ายชุมชน วัด ภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม และกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เท่านั้น

1.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและ การวิจัยภาคสนาม ทั้งจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตการณ์มาวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบของแนวคิดและทฤษฎีที่วางไว้ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) แนวคิดประชาสังคม (Civil Society) แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) และแนวคิดสังคมเข้มแข็งและ รัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนคร ปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีว่ามีพัฒนาการ ความสัมพันธ์ การดำเนินการ ผลการ ดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการอย่างไร และภาคประชาสังคมได้แก้ไขปัญหา ดังกล่าวอย่างไร ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างไร

โดยข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะถูกนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา (Descriptive) และการบรรยายที่ให้รายละเอียดตามประเด็นและวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษาดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นระหว่างภาคประชาสังคมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้ท้องถิ่นสามารถจัดการกับปัญหาภายในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในชุมชนต่อไปในอนาคต
3. ได้รับผลการศึกษาที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการจัดการปัญหาน้ำท่วมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆหรือเพื่อแก้ปัญหาภัยพิบัติต่างๆที่อาจเกิดขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีการทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation)

2.1.2 แนวคิดประชาสังคม (Civil Society)

2.1.3 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

2.1.4 แนวคิดสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States)

2.1.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation)

การมีส่วนร่วมทางสังคมถือเป็นกรอบแนวคิดของตะวันตก ซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยที่จะมีการเชื่อเรื่องของการมีสิทธิและมีความเสมอภาคของมนุษย์ และมีความเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อในเรื่องของ “ความเป็นปัจเจกบุคคล” (Individualism) ที่เชื่อว่าแต่ละบุคคลจะมีความรู้ ความสามารถและศักยภาพที่สามารถคิดเองได้ สามารถแสดงความคิดเห็นของตนในชุมชนที่สังกัดได้ โดยที่ปัจเจกเหล่านี้มีความตระหนักว่าพวกเขาจำเป็นต้องมาอยู่รวมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันของทุกๆ คนภายใต้กติกาที่สังคมกำหนดร่วมกัน (จามะรี เชียงทอง 2549)

สำหรับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามและอธิบายเรื่องของการมีส่วนร่วมไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้ศึกษาจะขอเลือกกล่าวถึงเฉพาะที่สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของผู้วิจัย ดังนี้

ในทัศนะของ สุวิช พานิชวงษ์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าการมีส่วนร่วมนั้นถือเป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือสังคมที่มีความต้องการที่จะประกอบ

กิจกรรมหรือปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความสมัครใจ ด้วยการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการตอบสนองต่อความต้องการการยอมรับ และการร่วมมือกันของทุกฝ่าย โดยมีจุดมุ่งหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน (สุวิช พานิชวงษ์ 2546) ซึ่งความหมายของการมีส่วนร่วมนี้สอดคล้องกับ ไตรรงค์ เฉวียงหงส์ ที่ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมไว้ว่าการมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขององค์กรทางสังคม เพื่อร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งในการเข้าร่วมเพื่อทำกิจกรรมต่างๆเหล่านั้นร่วมกันจะมีระดับของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่การเข้าร่วมรับฟังและการเสนอความคิดเห็น ไปจนกระทั่งการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งก็คือการลงมือปฏิบัติหรือการให้ความร่วมมือในทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการต่างๆของการมีส่วนร่วม เป็นต้น (ไตรรงค์ เฉวียงหงส์ 2544)

นอกจากนี้ จินตนา สุจจานนท์ ยังได้ให้ความหมายของคำว่าความร่วมมือของประชาชนเพิ่มเติมไว้อย่างน่าสนใจว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในวางแผนการปฏิบัติงานและตรวจสอบเพื่อประเมินผลงานร่วมกัน (จินตนา สุจจานนท์ 2549)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นมักเกิดจากความสมัครใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกๆขั้นตอน สำหรับในกรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีก็เช่นเดียวกัน การเกิดขึ้นของภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งของที่นี่เกิดมาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งที่มีความใส่ใจและตระหนักถึงถึงความสำคัญของปัญหาจนก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในลักษณะของปัจเจกบุคคลแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในลักษณะของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนอีกด้วย โดยลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น วิลาวัลย์ เสนารัตน์ และคนอื่นๆ ได้ให้คำจำกัดความไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นถือเป็นการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมเพื่อทำการประเมินปัญหา ทำการตัดสินใจร่วมกันในการวางแผนแก้ปัญหา การร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา และทำการประเมินผลการดำเนินการเมื่อแล้วเสร็จ เป็นต้น (วิลาวัลย์ เสนารัตน์และคนอื่นๆ 2541) ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวนี้จะประสบความสำเร็จหรือไม่ หรือทำอย่างไรถึงจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด ในที่นี้ นิภาพร พูลเกษม ได้แสดงแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพไว้อย่างน่าสนใจ (นิภาพร พูลเกษม 2548) ดังนี้

1. ชุมชนต้องเน้นการพึ่งพาตนเอง กล่าวคือ ต้องให้ชุมชนเป็นหลักสำคัญในการแก้ปัญหา โดยมือจักรจากส่วนกลางเป็นเพียงแค่ตัวกระตุ้นหรือผู้ให้การสนับสนุนเท่านั้น
2. กิจกรรมการพัฒนาจะต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ชุมชน ในการแก้ปัญหา อันจะก่อให้เกิดการเพิ่มศักยภาพในการแก้ปัญหาของคนในชุมชนเองตามมา
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีการกระจายและการสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่ครอบคลุม เพื่อพัฒนาขีดความรู้และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในท้องถิ่น
4. ให้คิดว่าการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมนี้เป็นวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารด้านสภาพการณ์ที่สำคัญและทันต่อเหตุการณ์

ดังนั้น จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การให้ประชาชนทุกกลุ่มทุกชุมชนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากต่อการดำเนินการตามแผนงานและโครงการต่างๆ การที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนานั้นจะช่วยเสริมสร้างและก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของกิจกรรมในการพัฒนาและความเป็นเจ้าของชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การให้ความร่วมมือและการดำเนินงานอย่างเข้มแข็งและจริงจัง อีกทั้งยังถือเป็นการช่วยระดมทรัพยากรในหน่วยงานและปัจจัยอื่นๆเข้ามาสนับสนุนในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนอาจจะต้องมีการประสานงานและประสานผลประโยชน์ร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆอีกด้วย เช่น ในกรณีของภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเองก็ได้รับความร่วมมือจากรัฐ เช่น เทศบาลนครปากเกร็ดและภาคเอกชน เช่น บริษัท บางกอกแลนด์ จำกัด (มหาชน) และห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลแจ้งวัฒนะ ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งก็สอดคล้องกับทัศนะของสำนักวิจัยพัฒนาและอุทกวิทยาที่มองการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนว่า คือ กิจกรรมที่หน่วยงานของภาครัฐควรเข้ามาให้การสนับสนุนประชาชนหรือชุมชนเข้ามาร่วมกันคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการ ร่วมกันรับผลประโยชน์และร่วมกันประเมินผล เพื่อใช้เป็นกลไกและเครือข่ายในการขับเคลื่อนกิจการการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ (สำนักวิจัยพัฒนาและอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ 2552)

จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความพร้อมที่จะคิดหรือทำการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งต่างๆ และมีความพร้อมที่จะทำการประเมินผลการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ นั้นร่วมกันด้วยความสมัครใจ มีใช้การบังคับหรือทำเพื่อหวังผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ และจากนิยามต่างๆดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ว่าแนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการรับรู้ถึงปัญหา สาเหตุ และความต้องการของประชาชน

อย่างแท้จริง ซึ่งจะนำมาสู่การร่วมกันเสนอปัญหา ทำให้เกิดการสำรวจข้อมูลเพื่อศึกษาค้นหาสาเหตุ และที่มาของปัญหา และทำการค้นหาแนวทางและร่วมกันวางแผนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ โดยร่วมกันปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานของโครงการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในกรณีของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเองก็ได้สร้างการมีส่วนร่วมด้วยการนำเสนอปัญหาและข้อมูลเกี่ยวกับน้ำท่วมต่างๆที่เป็นจริง และสนับสนุนให้ประชาชนในแต่ละชุมชน องค์กรของรัฐและเอกชน และภาคประชาสังคมต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการหรือการดำเนินกิจกรรมของชุมชนร่วมกันในทุกๆระบบ ทุกขั้นตอนหรือในบางขั้นตอนที่สามารถกระทำได้ ตั้งแต่การรับรู้ การร่วมมือร่วมใจ การร่วมกันคิด การมีจิตใจมุ่งมั่นร่วมกันทำงาน การร่วมกันตัดสินใจ การแสดงความเห็น การประสานงาน การพยายามร่วมกัน การร่วมกันดำเนินการ การลงมือปฏิบัติ การดำเนินการร่วมกัน การติดตามและตรวจสอบ การร่วมกันรับผิดชอบ การยอมรับผลได้และผลเสีย และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน (สมนึก ปัญญาสิงห์ 2541) จนทำให้การจัดการน้ำท่วมในเขตอำเภอปากเกร็ดเป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในชุมชนท้องถิ่นเอง

2.1.2 แนวคิดประชาสังคม (Civil Society)

2.1.2.1 แนวคิด ความหมาย รูปแบบ และพัฒนาการประชาสังคมในตะวันตก

แนวคิดประชาสังคมเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางสังคมของตะวันตก และมีพัฒนาการเริ่มแรกขึ้นในยุโรปในยุคปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ต่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยก่อนหน้านั้นทฤษฎีทางสังคมของตะวันตกมองว่าประชาสังคมกับรัฐไม่ได้แยกขาดออกจากกัน เพราะรัฐยังคงผูกขาดความรับผิดชอบต่อสังคม และประชาชนจะมีความสัมพันธ์กับสังคมได้โดยผ่านตัวกลางก็คือรัฐเท่านั้น ประชาชนเป็นเพียงคนธรรมดาที่ไม่มีสิทธิหรือบทบาททางการเมืองใดๆ นอกเหนือไปจากการแสดงการขึ้นตรงต่อรัฐและอยู่ภายใต้รัฐ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ 2544) ฉะนั้น ประชาสังคม (Civil Society) จึงเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงยุคสมัยใหม่ของยุโรป ประมาณราวศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ซึ่งยุคนี้ถือเป็นยุคที่ชนชั้นกลาง พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร ปัญญาชน และศิลปินได้สร้างพื้นที่ที่เปิดหรือพื้นที่สาธารณะขึ้น โดยมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชมรม และสมาคมต่างๆมากมาย สำหรับตัวแสดงหลักที่เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วงชิงอำนาจ ทรัพยากร ผลประโยชน์ ความเชื่อ และวาทกรรมบนพื้นที่เปิดแห่งนี้ก็จะมีอยู่ 4 ตัวแสดงหลักที่สำคัญ (ธีรยุทธ บุญมี 2547) คือ

1. รัฐ – ชาตินิยมใหม่ (Nation State) หรือภาคการเมือง
2. ภาคสังคม ได้แก่ กลุ่มองค์กรเครือข่ายของชนชั้นกลางและชนชั้นอื่นๆที่รวมตัวกัน สร้างประเด็นสาธารณะ (Public Issue) และความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) รวมทั้งเป็นผู้ตัดสินมาตรฐาน วัฒนธรรม คุณค่าศิลปะ ความงาม และรสนิยมของสังคมในสมัยนั้น
3. ภาคธุรกิจหรือตลาด (Markets) ที่ทำหน้าที่ในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองต่อผู้บริโภค
4. ภาคบุคคลหรือครอบครัว

จนกระทั่ง ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 จึงได้เกิดการแบ่งแยกระหว่างรัฐกับประชาสังคมหรือระหว่างรัฐบาล (government) กับประชาสังคม (society) ขึ้น โดยแนวทางหนึ่งได้นำเสนอว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาของชุมชน เพราะฉะนั้น รัฐจึงอยู่เหนือสังคม แต่อีกแนวทางหนึ่งก็ได้นำเสนอว่า สังคมเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ รัฐเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติ คนในสังคมจึงมีสิทธิตามธรรมชาติที่รัฐไม่อาจถืออำนาจเข้าแทรกแซงได้ (ชยวัฒน์ สถาอานันท์ 2533) แต่กระนั้น ภาคประชาสังคมก็มีอาจแยกขาดเป็นอิสระจากรัฐได้เลยเสียทีเดียว เพราะบางครั้งที่ภาคประชาสังคมมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้นและไม่สามารถจัดการปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวได้ ก็ยังจำเป็นต้องถูกวางระเบียบและได้รับการกำกับดูแลจากรัฐ นอกจากนี้ การมีอยู่ของประชาสังคมก็ต้องการการดำรงอยู่ของรัฐ เพราะการมีอยู่ของทั้ง 2 ฝ่าย จะถือเป็นการช่วยกันและตรวจสอบอำนาจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการใช้อำนาจไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้น (ธเนศ วงศ์ยานนาวา 2542)

สำหรับความหมายของภาคประชาสังคมในตะวันตก มักจะเป็นการกล่าวถึงภาคประชาสังคมคือ พื้นที่ที่เป็นอิสระจากรัฐ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริบทการเกิดขึ้นของภาคประชาสังคมในตะวันตกนั้น เกิดมาจากการปฏิเสธรัฐ และแสวงหาหนทางการปกครองที่ดีกว่าโดยกลุ่มภาคประชาสังคมเอง

โดยประชาสังคมในทัศนะของ Larry Diamond ถือเป็นเวทีทางสังคมที่มีความเป็นอิสระจากรัฐและการเมือง ซึ่งมีตัวแสดงและกลุ่มผู้กระทำการทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่หลากหลายมาร่วมกันแสดงตน เพื่อเสนอความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความผูกพันและอัตลักษณ์ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องและสร้างผลประโยชน์ อันจะนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดย Larry Diamond ได้แบ่งรูปแบบของภาคประชาสังคมไว้ 5 รูปแบบ ได้แก่

1. องค์กรอาสาสมัคร (Voluntary organizations) จะเน้นให้สมาชิกเข้าร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจ โดยที่ตัวองค์กรมีความเป็นอิสระจากรัฐ แบ่งย่อยได้อีกเป็น

1.1 องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organization) ด้านต่างๆ อาทิ ด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน การศึกษา และการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ทุกกลุ่มล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ มุ่งกระทำการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของส่วนรวมเช่นเดียวกัน

1.2 องค์กรของผู้ผลิต (Producer organizations) มักจะเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่างๆ เช่น นักธุรกิจ สมาคมธุรกิจ สหภาพแรงงาน เป็นต้น

1.3 กลุ่มนักวิชาชีพ (Professional groups) เช่น กลุ่มนักศึกษา กลุ่มทนายความ และกลุ่มแพทย์ เป็นต้น

1.4 องค์กรศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม (Religious, Cultural and Ethnic organizations)

2. สื่อมวลชนที่อิสระจากรัฐ

3. ชุมปัญญาที่มีความเป็นอิสระ (Think-tanks) อาทิ สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยต่างๆ

4. การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เป็นอิสระรูปแบบต่างๆ (Autonomous forms of cultural expression) แม้บางกรณีอาจเป็นการแสดงออกของตัวแสดงเป็นรายบุคคล เช่น นักเขียน นักประพันธ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม พวกเขาเหล่านี้ก็มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวแสดงที่ทำให้เห็นถึงแนวความคิดทางการเมืองและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป กระตุ้นให้เกิดการมีจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมให้แก่บุคคลอื่นๆ ในสังคมได้

5. มูลนิธิเอกชน (Private foundations) เป็นองค์กรที่ให้ทุนสนับสนุนการทำงานของประชาสังคม

นอกจากนี้ Larry Diamond ยังเสนอลักษณะของภาคประชาสังคมที่น่าสนใจอีก 3 ประการ ดังนี้

1. ประชาสังคมมีความเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายสาธารณะ (Public) มากกว่าจุดมุ่งหมายส่วนบุคคล (Private) กล่าวคือ แต่ละกลุ่มอาจรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มพวกเขาจริง แต่ก็

อาจแสวงหาพันธมิตรหรือเครือข่ายความเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสาธารณะ โดยการเข้าร่วมเวทีสาธารณะ (The Public Arena) ต่างๆ ด้วย

2. ประชาสังคมมีความสัมพันธ์กับรัฐ กล่าวคือ ประชาสังคมพยายามที่จะได้รับประโยชน์จากรัฐหรือพยายามทำให้รัฐเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ภาคประชาสังคมต้องการ ซึ่งจะทำให้รัฐเกิดความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

3. ประชาสังคมแสดงให้เห็นถึงความเป็นพหุนิยม (Pluralism) ที่ไม่มีกลุ่มใดต้องการผูกขาดความเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของผลประโยชน์ (Interests) อีกด้วย (Larry Diamond 2537)

จากแนวคิด ความหมาย รูปแบบ และลักษณะประชาสังคมของ Larry Diamond นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของแนวคิดประชาสังคมตะวันตกที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม แนวคิด ความหมายและรูปแบบประชาสังคมของ Larry Diamond ทำให้เรามองเห็นกรอบแนวคิดและการนิยามความเป็นประชาสังคมอย่างกว้างๆ ซึ่งพอที่จะทำให้ความเข้าใจได้ว่า “อะไรคือประชาสังคม” ได้มากขึ้น เหมือนหรือแตกต่างและสามารถนำมามองหรือปรับใช้กับประชาสังคมในไทยได้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในส่วนของคุณสมบัติประชาสังคมในไทยต่อไป

นอกจากนี้ จากการศึกษา พบว่า แนวคิดประชาสังคมในประเทศตะวันตกมักมีการใช้ควบคู่ไปกับการเกิดขึ้นของระบบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ แนวคิดประชาสังคมนี้มักมีการใช้ควบคู่ไปกับการกำเนิดขึ้นของระบบประชาธิปไตยที่เน้นอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ซึ่งปวงชนเหล่านี้คือประชาชนผู้มอบอำนาจอธิปไตยของตนให้แก่ตัวแทนที่ตนเลือก เพื่อนำไปทำการบริหารปกครองประเทศในนามของประชาชนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเองเป็นหลัก ซึ่งแนวคิดประชาสังคมเช่นนี้จะให้ความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์แต่ละคนหรือแต่ละปัจเจกบุคคลว่าพวกเขาสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนในกระบวนการกำหนดการตัดสินใจในการผลิต และการกำหนดนโยบาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ได้ และนอกเหนือจากความสามารถในเชิงการกระทำของมนุษย์แล้วนั้น ยังมีเรื่องของจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันอีกด้วย ซึ่งเรื่องของจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันนั้นจะเน้นเรื่องของการนับถือซึ่งกันและกัน (Natural Respect) การไม่เอาเปรียบกันและเคารพต่อสิทธิของคนส่วนน้อย (Minority Rights) การรู้จักควบคุมตนเอง (Self-Restrain) และการรู้จักหน้าที่เป็นสำคัญ

การรวมกลุ่มของภาคประชาสังคมในช่วงแรกๆนั้น ยังคงไม่มีลักษณะการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการที่ชัดเจน หากแต่เป็นการรวมกลุ่มในลักษณะที่เน้นความสมัครใจและเชื่อมั่นในปัจเจกบุคคลว่า

พวกเขาเป็นผู้ที่มีเหตุผลที่สามารถเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์สูงสุดได้ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของฌองฌัก กูแซงซึ่งมองว่าประชาสังคมก็คือการที่ปัจเจกบุคคลได้กระทำกิจกรรมตามแนวทางที่ตนเองต้องการ ตามสิทธิและเสรีภาพของแต่ละบุคคลเป็นขั้นแรก จากนั้นจึงค่อยๆ นำมาสู่การรวมกลุ่มที่มีรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้น ซึ่งในที่นี้อาจจะเป็นองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ โดยรูปแบบนี้เองได้นำไปสู่รูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎระเบียบที่กลุ่มร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งรับผิดชอบและรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่ต้องให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญกับรัฐหรืออาจจะไปขัดกับรัฐก็ได้ แต่โดยรวมจะพยายามปรับกฎเกณฑ์ของรัฐให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มตน (ฌองฌัก กูแซง 2552)

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น บางครั้งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคมก็ยังคงกล่าวถึงมิติด้านการจัดการองค์กร (Organization) ซึ่งการจัดการองค์กรของประชาสังคมมักเป็นการจัดการองค์กรการปกครองตนเองระดับเล็กไปจนถึงการจัดให้มีองค์กรโดยมีการประสานความร่วมมือกับสถาบันต่างๆ กล่าวคือ เป็นการมองว่าองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมจะต้องมีความสมัครใจในการเชื่อมรวมกัน (Voluntary Religion) ในคุณค่าและจริยธรรมบางประการ ซึ่งจะก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และยังคงมีสถาบันซึ่งจัดให้มีการแสดงความคิดเห็นสาธารณะรวมทั้งระบบการเมืองที่เปิดกว้างเพื่อรองรับความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลเหล่านั้นร่วมกันอีกด้วย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) 2543)

2.1.2.2 แนวคิดประชาสังคมในประเทศไทย

สำหรับแนวคิดประชาสังคมของประเทศไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าการเขียนส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับประชาสังคมของนักคิดและนักวิชาการแต่ละท่านเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ เชษฐา ทรัพย์เย็น ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “พัฒนาการความคิดประชาสังคมไทย” ที่มองว่างานส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมมักจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับมุมมอง แรงคิด ลักษณะ รวมทั้งการนำเสนอวิธีการสร้างประชาสังคมในแนวทางของนักคิดและนักวิชาการแต่ละท่านเป็นหลัก ซึ่งทำให้แต่ละงานนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวตามบุคลิกภาพทางความคิดของของนักคิดและนักวิชาการแต่ละท่าน ดังนั้น งานดังกล่าวจึงยังมิได้เป็นงานที่มุ่งตรวจสอบความคิดด้านประชาสังคมที่มีอยู่โดยตรงและยังเป็นงานเชิงแนวคิดและทฤษฎีอยู่มาก ซึ่งในงานลักษณะเช่นนี้เองผู้ศึกษามีความเห็นว่ายังคงมีประโยชน์ต่อการศึกษาประชาสังคมของไทยอยู่บ้างในเชิงแนวคิดและนิยามความหมาย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาด้านประชาสังคมในเชิงปฏิบัติ ผู้ศึกษาเองก็ยังคงเห็นสอดคล้องกับ เชษฐา ทรัพย์เย็น อยู่ว่ายังมีงานในลักษณะที่มุ่งให้ความสนใจตรวจสอบถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยอยู่บ้าง โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะคิดค้นและพัฒนา

วิธีการสร้างประชาสังคมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งงานประเพณีนี้จะทำการศึกษาถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสม เป็นต้น (เชษฐา ทรัพย์เย็น 2547) โดยงานเขียนและงานวิจัยบางประการที่สอดคล้องกับที่กล่าวมาข้างต้นและให้แง่มุมมองการศึกษา ภาคประชาสังคมบางประการ ได้แก่

งานของ อนุชาติ พวงสำลีและวีรบูรณ์ วิสารทสกุล เรื่อง “ประชาสังคม: คำ ความคิด และความหมาย” จากการศึกษาพบว่า เป็นงานที่มุ่งให้คำนิยามของคำว่า “ประชาสังคม” ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยพิจารณาถึงที่มา ความหมาย และมีการสำรวจแนวความคิดเกี่ยวกับ คำว่าประชาสังคมจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งเสนอแนะความคิดเห็น และนิยามเกี่ยวกับประชาสังคมของ อนุชาติ พวงสำลีและวีรบูรณ์ วิสารทสกุล เอง โดยงานชิ้นนี้ ยังมีได้ลงลึกถึงรายละเอียดทางความคิดของนักวิชาการแต่ละท่านมากนัก (อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล 2540) เช่นเดียวกับงานของ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ เรื่อง “ประชาสังคม: มิติใหม่ของการเมืองสาธารณะ” ที่เป็นงานที่มุ่งศึกษาถึงวิวัฒนาการแนวความคิด นิยามความหมาย และกระบวนการก่อตัวของประชาสังคมไทยและตะวันตกเช่นเดียวกัน รวมถึงยังศึกษากระแส ความตื่นตัว และความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในไทยอีกด้วย แต่กระนั้นงานของ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ชิ้นนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะลงลึกถึงรายละเอียดของการตรวจสอบ ความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจริงของกลุ่มประชาสังคมในไทยได้มากพอ ทำได้แต่เพียงศึกษาเบื้องต้น อาทิ ที่มาและกระบวนการรวบรวมกลุ่มเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากงานของโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ มีจุดประสงค์ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงภาพรวมของกระบวนการความเคลื่อนไหวด้านประชาสังคมในระดับของ ประเทศไทยและในระดับโลกนั่นเอง (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ 2544) ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับงาน ของ ชูชัย ศุภวงศ์ เรื่อง “แนวคิด พัฒนาการ และข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย” ที่ยังเป็น งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพัฒนาการของภาคประชาสังคมในประเทศไทยว่ามีที่มา และมีการก่อตั้งองค์กรอย่างไร (ชูชัย ศุภวงศ์ 2540) ซึ่งงานของ ชูชัย ศุภวงศ์ นี้ก็ยังคงมีลักษณะ เช่นเดียวกับกับงานของ อนุชาติ พวงสำลี, วีรบูรณ์ วิสารทสกุล และโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ กล่าวคือ จะการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการทางความคิดและสภาพความเป็นจริงของประชาสังคมใน ประเทศไทย โดยเน้นภาพรวมเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การสำรวจแนวความคิดเกี่ยวกับประชาสังคมของ อนุชาติ พวงสำลี, วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และชูชัย ศุภวงศ์ ดังกล่าวก็ยังเป็นเพียงแค่การสำรวจ และรวบรวมคำนิยามเบื้องต้นเท่านั้น ยังมิได้ลงลึกถึงรายละเอียดทางความคิดของนักวิชาการ แต่ละท่านและยังขาดการตรวจสอบความคิดทางด้านประชาสังคมอยู่มาก เนื่องจากงานเขียนชิ้นนี้ เน้นในเชิงแนวคิดและทฤษฎีมากกว่าการนำไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาก็ยังคงมีความเห็นว่า

งานชิ้นนี้ยังคงมีประโยชน์ต่อการศึกษาประชาสังคมของไทยอยู่บ้างในเชิงแนวคิดและนิยามความหมายสำหรับผู้ที่ต้องการเริ่มต้นที่จะศึกษาภาคประชาสังคมอย่างจริงจัง

สำหรับงานด้านการตรวจสอบความคิดทางด้านประชาสังคมนั้นพบว่า ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ได้พยายามแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการตรวจสอบแนวความคิดและการก่อตัวของพัฒนาการทางความคิดของประชาสังคมไทยผ่านงานเขียนของเขาเรื่อง “ประชาสังคม: พัฒนาการและนัยยะแห่งอนาคต” โดยงานเขียนชิ้นนี้ของเขาได้ใช้ทฤษฎีและแนวคิดของพัฒนาการทางความคิดของประชาสังคมในตะวันตกเป็นเครื่องมือเปรียบเทียบ จึงทำให้งานของเขาค่อนข้างที่จะโน้มเอียงไปในทางการตรวจสอบความคิดประชาสังคมในตะวันตกมากกว่าประเทศไทยและกลายมาเป็นจุดอ่อนของงานชิ้นนี้ เนื่องจากยังไม่ลงลึกในรายละเอียดของการพัฒนาทางความคิดของสังคมไทยอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ 2540)

นอกจากนี้ยังมีงานเขียนของ ชูชัย ศุภวงศ์ ที่เขียนร่วมกับ ยุวดี คาดการณ์ไกล เรื่อง “ประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย” อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของผู้เขียนซึ่งก็คือตัว ชูชัย ศุภวงศ์ เองที่พยายามจะตรวจสอบความคิดเห็นทางด้านความคิดของประชาสังคมที่มีอยู่ในประเทศไทย โดยทำการสัมภาษณ์และรวบรวมแนวคิดและความคิดเห็นที่มีต่อประชาสังคมจากวิชาการท่านต่างๆอย่างละเอียด อาทิ การสัมภาษณ์ ประเวศ วะสี, อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และท่านอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก การรวบรวมนำบทความของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคม เช่น งานของ ธีรยุทธ บุญมี และชูชัย ศุภวงศ์ มาตีพิมพ์ เป็นต้น (ชูชัย ศุภวงศ์และคณะ 2541) สำหรับงานของชูชัย ศุภวงศ์และยุวดี คาดการณ์ไกล เรื่องนี้นั้นต้องการยอมรับว่ามีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากที่สุดในการตรวจสอบความคิดของนักคิดและนักวิชาการทางด้านประชาสังคมในประเทศไทยตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น และแม้จะเป็นงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความคิดมากขึ้น แต่กระนั้นงานเขียนชิ้นนี้ก็ยังไม่ใช่งานเขียนและงานศึกษาเชิงวิชาการ เนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นเพียงงานที่ทำการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และรวบรวมแนวคิดประชาสังคมจากวิชาการท่านต่างๆ ที่มีความรู้ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมเท่านั้น ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนของงานชิ้นนี้ เพราะบางครั้งแนวความคิดที่ได้จากการสัมภาษณ์ไม่อาจตกผลึกเป็นตะกอนทางความคิดได้มากพอเท่ากับงานเขียนที่นักวิชาการแต่ละคนบรรจงเรียงร้อยออกมาเพื่อที่จะถ่ายทอดสู่สาธารณชนนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ความเป็นภาคประชาสังคมนั้นมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะความเป็นประชาสังคมจะมีลักษณะเฉพาะตามแต่ละบริบทของสังคม เช่น ในบางครั้งประชาสังคมในโลกตะวันออกก็อาจจะไม่จำเป็นต้องเหมือนกับประชาสังคมในโลกตะวันตก และประชาสังคมในแต่ละที่เองก็อาจจะมีวิธีการก่อตั้ง เป้าหมายและการดำเนินการของกลุ่มที่ต่างกัน

ออกไป ดังนั้น การนำไปใช้จึงจะต้องนิยามความหมายและคุณลักษณะให้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ผู้ศึกษาต้องการจะศึกษาเป็นสำคัญ ดังที่ผู้ศึกษาจะทำการอธิบายดังต่อไปนี้

2.1.2.3 ความหมายของคำว่าประชาสังคม

สำหรับคำนิยามของคำว่าประชาสังคม (Civil Society) นั้น ได้มีนักวิชาการเป็นจำนวนมาก ได้ให้คำนิยามไว้อย่างแตกต่างและหลากหลาย ซึ่งการนำไปใช้มักจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษาเป็นหลัก โดยในที่นี้ผู้ศึกษาได้คัดเลือกและรวบรวมนิยามที่เกี่ยวข้องและตรงจุดประสงค์ของการวิจัยเรื่องนี้ไว้พอสังเขป ดังนี้

ชูชัย ศุภวงศ์ ได้ให้ความหมายของประชาสังคมไว้ว่า ประชาสังคม หมายถึง การที่ประชาชนในสังคมเห็นปรากฏการณ์หรือสภาพของปัญหาในสังคมที่ควรได้รับการแก้ไขร่วมกัน แล้วจึงมารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่วางไว้ ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ และความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบจัดการที่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (ชูชัย ศุภวงศ์ 2540)

ประชาสังคมในทัศนะของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ คือ เครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรที่มีความเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคล โดยการรวมกลุ่มที่วางไว้ต้องเป็นการรวมกลุ่มของคนแปลกหน้า เป็นการรวมตัวด้วยความสมัครใจ สามารถเข้าออกจากการเป็นสมาชิกได้อย่างอิสระเสรี และต้องมีลักษณะของการทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม ซึ่งความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ของเครือข่ายประชาสังคมกับรัฐและรัฐกับปัจเจกบุคคล คือ ประชาสังคมต้องไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ และในขณะเดียวกันประชาสังคมนั้นก็ต้องไม่เน้นการเป็นลัทธิปัจเจกนิยมสุดขั้วจนเกินไป กล่าวคือ ในบางครั้งประชาสังคมอาจจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและทำงานร่วมกับรัฐได้ โดยที่ความสัมพันธ์ของเครือข่ายประชาสังคมกับรัฐนั้นจะไม่เน้นการทำให้เกิดความขัดแย้ง หากแต่เน้นการประสานความร่วมมือแทน เพราะฉะนั้น การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมจึงต้องไม่เน้นการทำงานผ่านรัฐ กระบวนการประชาสังคมต้องยึดแย้งการทำงานนโยบายจากรัฐ และช่วงชิงผลประโยชน์มาสู่ส่วนรวมที่มีใช้รัฐให้มากขึ้น เพื่อจำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ ลดภาระหน้าที่ของรัฐทำให้รัฐเล็กลง มีความคล่องตัวมากขึ้นในการทำหน้าที่หลักๆ ของรัฐที่สำคัญเท่านั้น (อเนก เหล่าธรรมทัศน์ 2550)

นอกจากนี้ประชาสังคมในทัศนะของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ ยังหมายถึง องค์ภาพพีที่ 4 ของประเทศ กล่าวคือ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ มองว่าประเทศควรประกอบด้วยองค์ภาพพีหรือส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1. รัฐหรือรัฐบาล 2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3. ตลาดหรือ

ภาคเอกชน 4. ประชาสังคม ที่เป็นเช่นนี้เพราะเอนกมองว่า สังคมไทยเดิมนั้นเคยมีการปกครองตนเอง (Self-Government) ซึ่งก็คือ ประชาสังคมในระดับต่างๆมาอยู่แล้วบ้างพอสมควร อาทิ ประชาสังคมในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะพบว่าหมู่บ้านและตำบลก็ถือเป็นการปกครองท้องถิ่นที่เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามองจากมุมมองของประชาชน จะพบว่า หมู่บ้านและตำบลถือเป็นการปกครองท้องถิ่นที่ประชาชนได้มีการปกครองตนเอง (Self-Government) ซึ่งในลักษณะนี้หมู่บ้านและตำบลก็คือประชาสังคมของประชาชนนั่นเอง แต่อาจจะเป็นประชาสังคมที่เน้นในเรื่องของพื้นที่มากกว่าที่จะเน้นวิชาชีพหรือความสนใจทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ 2546)

สำหรับ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าประชาสังคม โดยใช้การพิจารณาในแง่องค์ประกอบของภาคประชาสังคม เพราะฉะนั้นคำว่าประชาสังคมในทัศนะของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช จึงหมายถึง ทุกๆส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ที่มาร่วมมือกัน เช่น มีการทำงานร่วมกันหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของภาคีความร่วมมือ (Partnership) ร่วมกัน เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2540)

ส่วน อีริยูท บูญมี ได้ให้ความหมาย ประชาสังคม ไว้ว่า หมายถึง สังคมที่มีประชาชนรวมตัวหรือรวมกลุ่มกันอย่างกว้างขวางและหลากหลาย เพื่อที่จะผลักดันการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม และยังไปกว่านั้น อีริยูท บูญมี ยังได้กล่าวถึงภาพรวมของประชาสังคมเพื่อการทำความเข้าใจเบื้องต้นไว้อย่างน่าสนใจ 5 ประการ (อีริยูท บูญมี 2547) ดังต่อไปนี้

1. ประชาสังคม คือ การคานอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม รัฐกับกิจกรรมรวมกลุ่มและการแสดงความคิดเห็นของสังคม เพราะประชาสังคมก็คือสังคมที่มีสมาชิกที่มีความสนใจมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและทำการถกเถียงร่วมกันในประเด็นที่เป็นผลประโยชน์โดยรวมของภาคสาธารณะหรือส่วนรวมของสังคมร่วมกัน

2. ประชาสังคมคือหน่วยและองค์รวมทางสังคมการเมือง ซึ่งมีลักษณะที่มั่นคง ถาวร ดำรงเป็นพื้นฐานอยู่ก่อน และอาจเป็นประชาคมโลก ประเทศ จังหวัด หมู่บ้าน หรือชุมชนก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจมีประชาสังคมระดับโลก (Global Civil Society) ระดับประเทศ หรือระดับท้องถิ่นก็ได้

3. ประชาสังคม คือ พื้นที่เปิดแห่งการช่วงชิง (Open and Contested Space) ในสังคมการเมืองนั้นมักจะมีพื้นที่เปิดหรือเวทีทางการเมืองที่ใช้เป็นพื้นที่ที่ฝ่ายต่างๆในสังคมได้พบปะสนทนาหรือสื่อสารกัน เพื่อให้การเจรจาเหล่านั้นนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ บรรลุความต้องการหรือบรรลุการประนีประนอมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก การช่วงชิงบนพื้นที่สาธารณะของ

ประชาสังคมนี้ในท้ายที่สุดแล้วก็คือการช่วงชิงอำนาจ ผลประโยชน์ ทรัพยากรและความเชื่อของกลุ่มตนหรือของส่วนรวมนั่นเอง

4. ประชาสังคมเป็นการปฏิบัติกิจกรรมและเป็นประเด็นสาธารณะ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันของฝ่ายต่างๆที่มีอยู่ทุกที่ในสังคม

นอกจากนี้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ยังได้ทำการรวบรวมมุมมองของ ความหมายของคำว่าประชาสังคมไว้อย่างน่าสนใจใน 3 ความหมาย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย(TDRI) 2543) ดังต่อไปนี้

1. การใช้คำว่าประชาสังคมในฐานะเป็นพลังของประชาชนที่มีความเข้มแข็งทางการเมืองที่มีอำนาจในการต่อรองกับรัฐ ในความหมายนี้จะเน้นถึงความสำคัญของประชาสังคมในฐานะที่เป็นพลังสำคัญในการคานอำนาจกับรัฐที่มีรูปแบบผูกขาดอำนาจ ซึ่งนักวิชาการที่มีแนวคิดสอดคล้องกับความหมายด้านนี้ได้แก่ เกษียร เตชะพีระ ที่มองว่าประชาสังคม คือ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นของประชาชนทั้งหมด แต่ยังมีที่เป็นเอกชนร่วมด้วย ด้วยเหตุนี้ ที่มาของคำคำนี้จึงขอเป็นเพียงเหล่าสถาบันที่อยู่นอกรัฐก็นับว่าเป็นประชาสังคมด้วย นอกจากนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ เองก็ยังสามารถให้ความเห็นว่าประชาสังคม (Civil Society) เป็นแนวคิดของสังคมเมือง คำว่า “Civil” ก็คือ “เมือง” หรือ “อารยะ” เพราะฉะนั้น คำนี้จะสื่อความหมายของสังคมขนาดใหญ่และมีความซับซ้อนกว่าคำว่าชุมชน (Community) อย่างไรก็ตาม เขาก็ยังเชื่อว่าการพัฒนาความคิดในเรื่องของสิทธิพลเมืองหรือสิทธิประชาชนจะทำให้คนพร้อมที่จะเข้าไปทำหน้าที่แทนรัฐมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่รู้สึกว่าตนเองเพียงแต่อาศัยพึ่งพิงรัฐเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในพื้นที่ชนบทจึงควรมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพลเมืองและก้าวเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น (ชูชัย ศุภวงศ์ 2540)

2. การใช้คำว่าประชาคมในความหมายของพลังสามัคคี และความสมานฉันท์ ทั้งในแนวราบและแนวตั้งของสังคม ในความหมายนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าประชาสังคมหมายถึง ทุกๆ ส่วนของสังคม โดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนด้วย โดยถือว่าเป็นภาคประชาสังคมที่ทุกๆฝ่ายต่างเข้ามาเป็นหุ้นส่วนหรือเพื่อนร่วมงาน (Partnership) กัน นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ยังมองว่าทฤษฎีทางรัฐศาสตร์มักจะแยกเป็น 2 แนวคิดหลักที่สำคัญคือแนวคิดที่ว่ารัฐจะต้องมีบทบาทนำในการพัฒนา กับแนวคิดที่ว่ารัฐจะต้องมีบทบาทให้น้อยที่สุดในการพัฒนา แต่ในทัศนะของเขายืนยันว่าจะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างรัฐกับภาคที่ไม่ใช่รัฐเสมอ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของคนในสังคม

3. การใช้คำว่าประชาสังคมในความหมายของพลังชุมชน ในความหมายนี้ เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดในทัศนะของ ประเวศ วะสี ที่กล่าวว่า เวลาพูดถึงชุมชนหรือความเป็นชุมชนนั้นจะต้องให้ความสำคัญว่า ความเป็นชุมชนคือความเป็นอิสระและเป็นความสมัครใจของคนที่มารวมตัวกัน โดยมีคุณค่าที่เรียกว่าจิตวิญญาณเกิดขึ้น มีการพยายามทำเพื่อส่วนรวมและมีการลดความเห็นแก่ตัวลง ซึ่งถือเป็นธรรมะอย่างสูง อย่างไรก็ตามการร่วมมือกันในความคิดของประเวศ วะสีนั้น ไม่ใช่เป็นการร่วมมือเฉพาะระหว่างภาครัฐกับภาคที่ไม่ใช่รัฐเท่านั้น แต่เป็นไปในลักษณะของเบญจภาคี ที่มีองค์ประกอบหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำชุมชน และนักวิชาการที่เข้ามาร่วมกันทำงาน

จึงสรุปได้ว่า ประชาสังคม หมายถึง การที่ประชาชนมองเห็นหรือต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์หรือสภาพของปัญหาและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่จะเกิดขึ้นนั้นร่วมกัน จนนำมาสู่การรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือร่วมกันกระทำการบางอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือแก้ไขปัญหาต่างๆได้ ด้วยการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานและให้ความร่วมด้วยด้วยความสมัครใจอย่างจริงจังและเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ผู้ศึกษาต้องการทำการศึกษศึกษา เนื่องจากผู้ศึกษามองว่าภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดก่อนการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 นั้นมีพัฒนาการเริ่มต้นมา การตระหนักรู้ถึงปัญหาที่แต่ละปัจเจกบุคคลจะต้องเผชิญและเล็งเห็นว่าปัญหานั้นเป็นปัญหาส่วนรวมร่วมกันที่จะต้องได้รับการแก้ไขให้ทันท่วงที จึงได้ริเริ่มและรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือเป็นชุมชนซึ่งอาจจะ เป็นกลุ่มหรือองค์กรทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ จากนั้นจึงมีปฏิสัมพันธ์ในการให้ความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหรือวิกฤตการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 เป็นจุดยึดโยงเครือข่ายของพวกเขาเหล่านั้น จนส่งผลให้การจัดการสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

2.1.2.4 รูปแบบของประชาสังคม

ในเมื่อแนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมมักเป็นแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ ดังนั้น รูปแบบของประชาสังคมจึงมีอยู่อย่างหลากหลาย เพราะฉะนั้น การทำความเข้าใจกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหรือการผลักดันวาระของประชาสังคม จึงจำเป็นต้องพิจารณาจากความหลากหลายของรูปแบบประชาสังคมที่ผู้คนต่างให้ความหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งการนำไปใช้มักจะ ต้องสอดคล้องวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษาเป็นหลักเช่นเดียวกับคำนิยาม โดยในที่นี้ ผู้ศึกษาได้คัดเลือกและรวบรวมรูปแบบของประชาสังคมไว้อย่างพอสังเขป ดังนี้

กฤษฎา บุญชัย ยังได้จำแนกรูปแบบของประชาสังคมในสังคมไทยออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

1. ประชาสังคมแบบรัฐนิยม เป็นรูปแบบที่นิยมใช้กันมากในประเทศโลกที่สาม เป็นรูปแบบที่รัฐเน้นการรักษาสถานภาพอำนาจเดิมเอาไว้ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการและรักษา สถานภาพของรัฐไว้ไม่ให้อ่อนแอท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้อำนาจรัฐกลางเสื่อมลง ทั้งนี้ รูปแบบประชาสังคมแบบรัฐนิยมนี้จะยินยอมกระจายอำนาจและเปิดช่องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง แต่นั่นก็เป็นเพื่อป้องกันการประท้วงเพื่อแย่งชิงอำนาจรัฐจากประชาชน เพราะศูนย์กลางในการตัดสินใจยังคงอยู่ที่รัฐ เพราะฉะนั้น ในลักษณะนี้ภาคประชาสังคมจึงถูกจัดตั้ง โดยรัฐ

2. ประชาสังคมแบบทุนนิยม เป็นกระแสที่ต้องการลดบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจและสังคมลง โดยมุ่งเน้นการแข่งขัน การแทรกแซงอำนาจรัฐ การเพิ่มประสิทธิภาพ ประชาสังคมรูปแบบนี้ มักเป็นประชาสังคมของชนชั้นกลางและนายทุนที่ต้องการให้กลไกตลาดปลดปล่อยการควบคุมและให้พลังของตลาดควบคุมรัฐได้

3. ประชาสังคมแบบเสรีนิยมหรือแบบกลุ่มอาสาสมัคร ประชาสังคมรูปแบบนี้จะเน้น ความเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตยมากกว่าการเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับพลังของชนชั้นกลาง กิจกรรมอาสาสมัคร กลุ่มสมาคมอิสระ (Free Association) นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้รัฐลดบทบาทในการทำกิจกรรมสาธารณะลง โดยให้รัฐ ทำหน้าที่เป็นเสมือนเพียงตัวกลางคอยประสานประโยชน์และตอบสนองความต้องการของประชาชน เท่านั้น

4. ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม พัฒนาการมาจากแนวความคิดชุมชนเข้มแข็ง กล่าวคือ ประชาสังคมในลักษณะนี้จะมองว่าสังคมเต็มไปด้วยชุมชนในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย ดังนั้น จึงควรเน้นการให้ความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหลัก อนึ่ง ประชาสังคมแบบชุมชนนิยมนี้ได้ปฏิเสธรัฐ และยังมองว่ารัฐเป็นกรรมการกลางที่สามารถเอื้อประโยชน์ แก่ประชาชนได้ เพียงแต่หากชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้เองก่อนก็เลือกที่จะทำเองก่อนมากกว่า การไปพึ่งรัฐโดยตรง

5. ประชาสังคมแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนิยมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) เป็นการเคลื่อนไหวในพื้นที่การเมืองสาธารณะด้วยขบวนการประชาชน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง โครงสร้าง กฎกติกา และอุดมการณ์บางประการของสังคมที่ไม่เป็นธรรม เช่น การต่อต้านลัทธิทุนนิยม การคัดค้าน การทำลายทรัพย์สินสาธารณะและสิ่งแวดล้อม การแสดงสิทธิไม่เชื่อฟังรัฐ (Civic Disobedience) เป็นต้น โดยเป้าหมายของการต่อสู้นั้นมีได้เป็นไปเพื่อยึดอำนาจรัฐ แต่มักเป็น

การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ เช่น ประเด็นเรื่องของวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่า เพศวิถี และอื่นๆ ที่หลากหลายซับซ้อนมากกว่าจะเป็นอุดมการณ์ทางชนชั้นในอดีต ทั้งนี้ เพื่อให้วาทกรรมของประชาชนได้มีพื้นที่ทางสังคม ในการแสดงความคิดเห็นและวัฒนธรรมของกลุ่มตน อันจะนำไปสู่การปรับสัมพันธภาพทางอำนาจระหว่างรัฐ ทุน และประชาชนเสียใหม่ให้เป็นไปอย่างยุติธรรมและได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น (กฤษฎา บุญชัย มิถุนายน - กันยายน 2541)

สำหรับลักษณะของภาคประชาสังคมตามความคิดของ ม.ร.ว.พฤษิสาณ ชุมพล นั้น แบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ประชาสังคมแบบชุมชนเข้มแข็ง เป็นแนวคิดแบบวัฒนธรรมชุมชน ที่เน้นให้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา และเน้นการส่งเสริมความเป็นชุมชนเชิงอุดมคติ กล่าวคือ เน้นการสร้างชุมชนที่มีการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการดำรงชีวิตประจำวัน และเน้นใช้ศีลธรรมเป็นตัวกำกับควบคุมความประพฤติผ่านโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน จนชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้นจนกลายมาเป็นชุมชนเข้มแข็ง

2. ประชาสังคมแบบเสรีนิยมและการเมืองของพลเมือง มีที่มาจากแนวคิดประชาสังคมตะวันตก และนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมไทย จุดน่าสนใจของประชาสังคมในลักษณะนี้คือ การสร้างพลังอำนาจที่ 3 ซึ่งก็คือ การสร้างพลังอำนาจของภาคประชาสังคมขึ้น เพื่อที่จะคานอำนาจกับรัฐ โดยมีเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาประชาสังคม คือ ความเป็นเมือง อันจะทำให้เกิดปัจเจกบุคคลหรือชนชั้นกลางที่เป็นอิสระจากรัฐ มาทำการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและผลประโยชน์ของส่วนรวม

3. ประชาสังคมแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ มักจะวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง กฎเกณฑ์ กติกาและอุดมการณ์บางประการของสังคมที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมมากกว่าที่จะมุ่งเข้าไปต่อสู้ในกลไกรัฐหรือมุ่งยึดอำนาจรัฐ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ ผลการเคลื่อนไหวจะนำมาซึ่งการปรับสัมพันธภาพทางอำนาจระหว่างรัฐ ทุน และประชาชนให้มีความยุติธรรมมากขึ้น และประชาสังคมในลักษณะนี้จะมีเวทีการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่มีความสลับซับซ้อน ทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ สำหรับวิธีการที่ภาคประชาสังคมใช้นั้นอาจจะใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีก็ได้ตามยุทธศาสตร์และสถานการณ์ นอกจากนี้ ประชาสังคมแนวนี้มีการจัดองค์กรแบบเครือข่ายมากกว่าเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการที่ชัดเจนอีกด้วย (พฤษิสาณ ชุมพล 2543)

จากข้างต้นสามารถพิจารณาโดยสรุปได้ว่า กฤษฎา บุญชัย และ ม.ร.ว.พฤษิสาณ ชุมพล ได้พยายามแบ่งรูปแบบประชาสังคมออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ ประชาสังคมที่มีการปฏิเสธบทบาทรัฐ

และมุ่งเน้นให้เกิดการลดบทบาทของรัฐ ได้แก่ ประชาสังคมแบบทุนนิยม ประชาสังคมแบบเสรีนิยม หรือกลุ่มอาสาสมัครหรือการเมืองของพลเมือง และประชาสังคมแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบใหม่ ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นประชาสังคมที่ไม่ปฏิเสธบทบาทรัฐ คือ ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม หรือชุมชนเข้มแข็ง และประชาสังคมแบบรัฐนิยม

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของภาคประชาสังคมที่กล่าวมาข้างต้นนั้น หากเน้นความเป็นเสรีนิยมในการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล เน้นทุนนิยม และเน้นการเป็นขบวนการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ที่สร้างพื้นที่และนิยามความหมายเพื่อขอที่ยืนในสังคมให้แก่กลุ่มตนเป็นหลักก็จะมีลักษณะที่ถอยห่างออกจากรัฐ เพื่อไปพึ่งตนเองอยู่มากจนเกินไป จนทำให้ละเลยลักษณะที่สำคัญบางประการที่มีอยู่จริงของภาคประชาสังคมบางกลุ่มในสังคมไทย นั่นคือ ภาคประชาสังคมบางกลุ่มและบางลักษณะไม่ได้ปฏิเสธบทบาทของรัฐ และมีการให้ความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคมและภาครัฐเป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้น ภาคประชาสังคมบางส่วนยังได้รับการจัดตั้งและสนับสนุนโดยรัฐอีกด้วย โดยผู้วิจัยจะขออธิบายรูปแบบดังกล่าวเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

ในปัจจุบันจะพบว่ากระแสเรื่อง “ประชารัฐ” ได้กลายมาเป็นลักษณะสำคัญที่เกิดขึ้นกับภาคประชาสังคมในไทย โดยกระแสเรื่อง “ประชารัฐ” ทำให้รัฐไทยเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการจัดตั้งและสนับสนุนให้เกิดภาคประชาสังคมมากขึ้น

สำหรับความเป็น “ภาคประชาสังคมแบบประชารัฐ” ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า “ประชารัฐ” (Civil state) เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐในลักษณะที่ภาคประชาสังคมครอบคลุมรัฐ โดยประชารัฐได้ก่อให้เกิดการประสานงานกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายให้สามารถดำเนินการร่วมกันได้ ส่งผลให้รัฐและประชาสังคมสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและบริหารประเทศร่วมกันได้ ในการนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า ประชารัฐนั้นแตกต่างไปจากรัฐประชาชาติ เนื่องจากประชารัฐเน้นการรวมกลุ่มที่หลากหลายของภาคประชาสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งมีความเป็นพหุนิยมโดยอิสระ มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการเน้นการมีส่วนร่วมของสังคม ชุมชน และประชาชน อันทำให้เกิดการกระจายอำนาจมากขึ้นและนำไปสู่ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมที่สามารถเข้ามาช่วยรัฐในการทำหน้าที่ต่างๆ ได้ ในขณะที่รัฐประชาชาติมักยึดความเป็นเอกภาพ เน้นการบังคับ และการควบคุมเพื่อการครอบงำ กล่อมเกล่า และสร้างมาตรฐานเดียวกันทั้งชาติ ซึ่งทำให้เกิดการรวมศูนย์และผูกขาดอำนาจเอาไว้ที่รัฐ และจากการศึกษาเพิ่มเติมยังพบอีกด้วยว่า คำว่า ภาคประชาสังคม (Civil Society) ที่มีที่มาจากสังคมตะวันตก มักจะถูกใช้ในความหมายว่าเป็นสังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐ หรือเป็นองค์กรนอกภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่ใช่อำนาจรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังเช่นแนวคิดของ Larry Diamond ที่มองว่า ประชาสังคมคือพื้นที่ที่เป็นเอกเทศและมีความเป็นอิสระจากรัฐ (Larry Diamond 2537)

ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะภาคประชาสังคมในตะวันตกเติบโตและมีพัฒนาการภายหลังจากที่รัฐมีความเข้มแข็งแล้ว ซึ่งจะแตกต่างกับสังคมไทยที่มีพัฒนาการมาต่างกัน กล่าวคือ ในสังคมไทยเราจะพบว่ารัฐไทยมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเข้าไปมีส่วนในการสนับสนุนการจัดตั้งภาคประชาสังคมรูปแบบต่างๆ โดยเราสามารถแยกส่วนที่ภาครัฐเข้าไปจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ได้ 2 ส่วน คือ

1. ลักษณะการจัดตั้งที่ไม่ได้เป็นการจัดตั้งในเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมช่วยกลไกของรัฐหรือใช้กำลังบังคับ
2. ลักษณะการจัดตั้งที่มีส่วนช่วยกลไกของรัฐในการใช้กำลังบังคับ

โดยในลักษณะแรกมักจะเป็นการจัดตั้งโดยกลไกของรัฐที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริการสังคม เช่น การสาธารณสุขและการศึกษา เป็นต้น อย่างไรก็ตามทั้ง 2 ลักษณะก็ยังคงมีความคาบเกี่ยวกัน กล่าวคือ บางส่วนนั้นอาจจะถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐตามการบังคับใช้กฎหมายหรือข้อบังคับต่างๆ แต่บางส่วนอาจจะมีการก่อตั้งด้วยตนเองอยู่แล้ว โดยมีกลไกภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเท่านั้น ซึ่งในมุมมองนี้ ภาคประชาสังคมในสังคมไทยอาจไม่สอดคล้องกับมุมมองของภาคประชาสังคมในตะวันตกมากนัก เนื่องจากภาคประชาสังคมในไทยยังคงเกี่ยวข้องกับรัฐโดยมาก ในขณะที่ภาคประชาสังคมตะวันตกนั้นจะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐเลย อย่างไรก็ตาม เรายังสามารถนำแนวความคิดของภาคประชาสังคมตะวันตกมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทหรืองานวิจัยที่เราต้องการทำการศึกษา

สำหรับการนำแนวคิดประชารัฐมาใช้ในบริบทของการสร้างภาคประชาสังคมในไทย อาจกล่าวได้ว่า รัฐมีความสำคัญมาก ดังนั้น การจะละเลยบทบาทของรัฐ แล้วจัดตั้งภาคประชาสังคมนอกตัวเองอย่างเช่นตะวันตกคงทำไม่ได้หรือทำได้ยาก ดังนั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช จึงเห็นว่าภาคประชาสังคมในทัศนะของเขา ไม่ควรที่จะแบ่งแยกว่าเรื่องใดเรื่องหนึ่งควรเป็นของฝ่ายรัฐหรือสังคม แต่ควรประกอบไปด้วยทุกๆ ส่วนของสังคม โดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมด้วยในฐานะภาคีความร่วมมือ (Partnership) ไม่ใช่การที่รัฐเป็นผู้นำ (Leadership) แต่เพียงผู้เดียว และควรเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม (Participation) ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันมากกว่าการเป็นเพียงตัวแทน (Representation) ของประชาชนในการดำเนินกิจกรรม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2541) ซึ่งในที่สุดแล้วจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งให้กับรัฐและสังคมได้

2.1.2.5 ลักษณะของประชาสังคม

นอกจากการแบ่งรูปแบบของภาคประชาสังคมตามรูปแบบข้างต้นแล้ว โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ยังได้รวบรวมและจัดประเภทลักษณะของประชาสังคมไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. มีความหลากหลาย กล่าวคือ หากประชาสังคมใด ๆ มีเพียงมิติเดียว ประชาสังคมนั้นก็จะเป็นประชาสังคมที่ขาดการเรียนรู้และขาดความร่วมมือ ซึ่งจะยากต่อการจะบรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้ ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวนี้อาจจำแนกได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 ความหลากหลายเชิงรูปแบบ มี 3 รูปแบบ คือ

1.1.1 รูปแบบพื้นที่ เป็นลักษณะของการรวมตัว ที่มีการยึดพื้นที่หรืออาณาบริเวณเป็นขอบเขตของการรวมตัว ซึ่งอาจจะเป็นพื้นที่การปกครอง เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ชุมชน โรงเรียน ถนน เป็นต้น หรืออาจเป็นขอบเขตเชิงภูมินิเวศ เช่น ลุ่มน้ำ แม่น้ำ คลอง และแม้กระทั่งเขตเศรษฐกิจ เขตนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น

1.1.2 รูปแบบการรวมตัว เป็นลักษณะระดับของการรวมตัวกันของคนในประชาสังคม ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน อาทิ กลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม สถาบันมูลนิธิ สภา สหกรณ์ เป็นต้น

1.1.3 รูปแบบของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน กล่าวคือ เป็นความหลากหลายในด้านของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน เช่น วัย อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา ฐานะ อาชีพ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และอื่น ๆ

1.2 ความหลากหลายเชิงเนื้อหา

1.2.1 ความหลากหลายของกิจกรรม ซึ่งอาจแบ่งได้ตามลักษณะของรูปแบบและความถนัดของกลุ่มหรืออาจจะมีการผสมผสานกิจกรรมต่างๆเข้าด้วยกันตามความเหมาะสม เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ก็อาจจะใช้วิธีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องภัยพิบัติจากน้ำท่วมและจัดทำกิจกรรมต่างๆเพื่อระดมทรัพยากร ทั้งกำลังคน งบประมาณ และสิ่งของเพื่อมาช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมควบคู่ไปด้วย เป็นต้น

1.2.2 ความหลากหลายในเชิงประเด็นความสนใจหรือปัญหา เจือปนในการรวมตัวเป็นกลุ่มของคนที่สำคัญ คือ ความสนใจ เช่น ความสนใจด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิชาชีพของตน และด้านการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของสิ่งที่สนใจ

ร่วมกันดังกล่าว จะก่อให้เกิดเป็นประชาสังคมหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆตามมามากมาย

2. มีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนในความหมายของประชาสังคมนั้นอาจหมายถึงอาณาบริเวณที่กว้างขวางหรือบริบทขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงติดต่อกันได้ในทางใดทางหนึ่ง หรืออาจจะพิจารณาถึงความเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรเล็กๆ ที่รวมตัวกันด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ หรือการมีผลประโยชน์บางประการร่วมกัน ดังนั้น ลักษณะของความเป็นชุมชนของประชาสังคมจึงเป็นได้ทั้งชุมชนชนบท ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเมือง ชุมชนคนชั้นกลาง ชุมชนของสถาบันการศึกษา และชุมชนของคนภายในองค์กร เป็นต้น

3. มีสำนึกสาธารณะหรือมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Public Consciousness) คือ การที่ประชาชนมีสำนึกของความเป็นพลเมือง (Citizenship) และตระหนักถึงพลังของตนเอง และนำตนเองเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาและเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นได้

4. มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หรือเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) จากการปฏิบัติงานร่วมกัน

5. มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย ประชาสังคมต่าง ๆ นั้นจำเป็นต้องมีระบบการจัดการที่ดี มีระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนสามารถสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกันหรือมีประสพการณ์ของการเรียนรู้บนพื้นที่ที่หลากหลายหรือบนกิจกรรมที่หลากหลายของคนในสังคมหรือประชาสังคมนั้นๆ ได้ (Communication and Network)(อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล 2542)

จากข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นการจัดลักษณะภาคประชาสังคมที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้ง่ายต่อการศึกษาลักษณะภาคประชาสังคมลักษณะต่างๆในประเทศไทย นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า ลักษณะของประชาสังคมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น การใช้คำว่าประชาสังคมในสังคมนั้นยังมีนัยยะที่สำคัญว่าประชาสังคมต้องประกอบด้วยพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้เป็นพื้นที่เปิดให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ แทนที่จะถูกผูกขาดโดยอำนาจรัฐแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้น เพื่อที่จะเปิดพื้นที่สาธารณะให้ได้มากที่สุด การรวมตัวกันในระดับประชาสังคมนั้นจำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่กว้างขวางกว่าในระดับชุมชน ซึ่งก็คือการประสานงานในระดับเครือข่ายภาคประชาสังคม เพราะฉะนั้น ขอบข่ายของความเป็นประชาสังคมจึงมักรวมไปถึง การแสดงความคิดเห็นในสาธารณะ การมีส่วนร่วมของประชาชน การไต่สวนสาธารณะ (Public Hearings) ซึ่งอาจรวมไปถึงการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนที่มีตัวแสดงที่สำคัญทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม คนในชุมชน คนในท้องถิ่นและประชาชนที่เป็นปัจเจกบุคคลเข้ามา

มีส่วนร่วม ซึ่ง ณ ที่นี้รัฐควรมีทัศนคติในแง่บวกต่อประชาสังคมในลักษณะต่างๆ เหล่านี้ กล่าวคือ รัฐไม่ควรมองว่าการเคลื่อนไหวของประชาสังคมเป็นการต่อต้านอำนาจรัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรมองประชาสังคมในฐานะเป็นพลังสนับสนุน ผู้ช่วยในการแก้ปัญหาที่มีจิตสาธารณะ เพื่อมีส่วนร่วมและพร้อมที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือมองว่าเป็นแนวร่วมในการตรวจสอบกิจกรรมที่ดำเนินได้โดยรัฐให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสังคมที่มีการเคลื่อนไหวของประชาสังคม มากๆ ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยที่มากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) 2543)

2.1.2.6 พัฒนาการของภาคประชาสังคมในไทย

เมื่อเกิดการขยายตัวของความเป็นประชาธิปไตยที่รัฐเริ่มให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพ ของคนในสังคมมากขึ้น ได้ส่งโดยตรงให้แนวคิด ความหมาย รูปแบบ และลักษณะของประชาสังคม กลายมาเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ในฐานะเครื่องมือชิ้นสำคัญที่จะใช้แก้ปัญหาในสังคมได้ ดังนั้น การศึกษาถึงพัฒนาการและความสัมพันธ์ของรัฐและประชาสังคมในสังคมไทยจึงมีความสำคัญยิ่ง ดังที่ผู้วิจัยจะทำการอธิบายต่อไปนี้

ในช่วงบริบทของการสร้างประชาสังคม ประมาณ พ.ศ. 2520 ได้ปรากฏคำว่า “ประชาสังคม” ขึ้นในสังคมไทย โดยใช้ในเชิงความหมายว่าเป็น “การเมืองภาคประชาชน” โดยมีแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน โดยนักพัฒนาภาคเอกชน (NGOs) ที่นำมาสู่การเริ่มต้นก่อตัว สำหรับปรากฏการณ์ที่นำมาสู่ “ประชาสังคม” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” ในสมัยนั้น คือ ปรากฏการณ์การเดินขบวนเรียกร้องของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงคณะรัฐมนตรีสัญญาจรของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในประมาณปี 2531 (ประกาศ ปับตบแต่ง ม.ป.ป.) ที่มีการจัดให้ไปประชุมคณะรัฐมนตรีนอกทำเนียบรัฐบาลหรือไปตาม จังหวัดต่างๆ เพื่อให้คณะรัฐมนตรีได้เห็น สัมผัส และเข้าถึงปัญหาของต่างจังหวัดต่างๆ ผลคือ การจัดประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรนั้นทำให้รัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีภาพลักษณ์ที่ดี และทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความสำคัญมากขึ้นในฐานะเจ้าของปัญหา แต่แล้วการบริหารงาน ของรัฐบาลพลเอกชาติชายก็ถูกประท้วงจากภาคประชาสังคม เนื่องจากปัญหาการทุจริตและคอร์รัปชัน และปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ภาคประชาสังคมในขณะนั้นเห็นว่าจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน เช่น การคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลในปี 2531 และการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ณ อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีท่อนซุงนับหมื่นตันไหลตามน้ำมาถล่มหมู่บ้านทำให้ผู้คนบาดเจ็บ และล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้รัฐบาลของพลเอกชาติชายต้องมียกเลิกการทำสัมปทานป่าไม้ ทั่วประเทศ ประกอบกับนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าที่ทำช่องว่างทางสังคมและ

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชนมากขึ้น จนทำให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องลงจากอำนาจทางการเมือง

กระทั่งถึง รัฐบาลของ พลเอก สุจินดา คราประยูร ได้มีเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่มีส่วนพัฒนาให้ภาคประชาสังคมในสังคมไทยมีพลังมากขึ้น โดยเห็นได้จากการเกิดการเคลื่อนไหวของสังคมและกระแสการปฏิรูปการเมืองโดยภาคประชาสังคมและภาคประชาชนเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เพื่อตรวจสอบอำนาจและความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารประเทศของรัฐบาลให้เป็นไปอย่างถูกต้อง หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 การเมืองแบบตัวแทนได้กลับมามีความสำคัญอีกครั้งหนึ่ง กระแสการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะต่างๆ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ก็ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอและขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว

จนมาถึงในช่วง พ.ศ. 2536 -2538 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจกับชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถกเถียงกันในประเด็นเรื่องของการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ จนนำมาซึ่งการรวมตัวกันของภาคประชาสังคมต่างๆ เพื่อเดินขบวนประท้วงต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ เพื่อทำการตอบโต้โครงการของภาครัฐและกลุ่มทุนที่ไม่เป็นธรรมและรุกรานวิถีชีวิตของชุมชน เช่น กลุ่มสมัชชาคนจน (ประกาศ ปีงบประมาณ 2541)

กระแสการเรียกร้องของภาคประชาสังคมและภาคประชาชนดังกล่าวข้างต้น ได้ก่อให้เกิดองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่างสุดขึ้นในปี 2537 ในฐานะเป็นสัญลักษณ์ของการกระจายอำนาจของรัฐให้ท้องถิ่นที่สำคัญ ที่นำมาใช้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่น อันแสดงให้เห็นการทำทลายอำนาจรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “รัฐรวมศูนย์” อย่างรัฐไทย (สุชาย ตรีรัตน์ 17 สิงหาคม 2541) เพราะฉะนั้น การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมากขึ้นนั้น อาจมองได้ว่าเป็นการปรับตัวรูปแบบหนึ่งของรัฐไทยในการรักษาไว้ซึ่งความชอบธรรมของระบบให้สามารถคงอยู่ได้ต่อไปนั่นเอง

ต่อมาช่วงกระบวนการสร้างประชาสังคม พ.ศ. 2540 เป็นปีที่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เน้นการใช้สังคมและชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนา และรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2540 หรือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ส่งผลให้เกิดการเปิดช่องทางของกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และนักพัฒนาเอกชนอย่างกว้างขวางขึ้นเป็นครั้งแรก (พลเดช ปิ่นประทีป 2550) กระบวนการสร้างประชาสังคมนั้น มักจะมาควบคู่กับการดำเนินนโยบายของรัฐในเรื่องของการสร้างประชาคมและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามการจัดการปกครองระดับต่างๆ เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านหรือ

ชุมชน ตั้งแต่ปี 2538 จนถึงปัจจุบัน โดยในมุมมองนี้ เห็นว่ามีกลไกภาครัฐ (State apparatus) หรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การสร้างประชาสังคมหลักๆ 3 หน่วยงาน คือ คณะกรรมการนโยบายสังคม (กนส.) เป็นผู้กำหนดนโยบายหลัก มีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และหน่วยงานระดับกรมในกระทรวงมหาดไทย คือ กรมการปกครองและกรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้นำไปปฏิบัติ ต่อมาในปี 2544 มีหน่วยงานเกิดใหม่ที่ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการสร้างประชาสังคมอีก 2 หน่วยงานคือสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สุรางค์รัตน์ จำเริญรพล 2544)

จากพัฒนาการของภาคประชาสังคมไทยที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดประชาสังคมนั้นถูกสร้างขึ้นโดยนักพัฒนาภาคเอกชน (NGOs) ของไทยก่อน จากนั้น เมื่อความรู้เกี่ยวกับภาคประชาสังคมได้แพร่หลายมากขึ้น ก็ได้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ภาคประชาสังคมต่างๆ ที่ประชาชนริเริ่มขึ้นมาเองและรัฐกระจายอำนาจให้ เนื่องจากเกิดกระแส การเรียกร้องของประชาชนที่มีมากขึ้น ดังนั้น ภาคประชาสังคมในที่นี้จึงถูกใช้เป็นเสมือนกรอบของ การจัดระเบียบแนวความคิดและการนำไปปฏิบัติให้อยู่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์ความรู้ที่มี ความเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ทั้งในการอธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงสังคม และการสร้างจินตนาการสังคมในอนาคตมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ภาคประชาสังคมในมุมมองนี้จึงถือเป็น แนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ที่ทำได้ (พฤษวิมล ชุมพล ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของภาคประชาสังคมในสังคมไทยกับความเคลื่อนไหวของเครือข่าย ภาคประชาสังคมต่างๆ ที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้ ถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ กระบวนการของภาคประชาสังคมต่างๆ ที่มีอยู่อีกเป็นจำนวนมากในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กระจายอำนาจให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม มากขึ้น แต่อย่างน้อยก็ได้ทำให้เห็นถึงภาพของพัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทยว่ามีประวัติ และความเป็นมาอย่างไร ซึ่งเครือข่ายภาคประชาสังคมในสังคมไทยดังกล่าวนี้ ในอนาคตจะมี บทบาทอย่างไรต่อไปในกระแสการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศนั้นถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจและ ควรที่ประชาชนทุกคนจะให้ความสนใจ

2.1.3 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

คำว่าเครือข่ายมาจากคำว่า “NET” ในภาษาอังกฤษหมายถึง “ตาข่าย” อันมีลักษณะ ที่เชื่อมโยงและโยงใยถึงกันและกัน โดยพร้อมที่จะปฏิบัติการหรือทำงาน ซึ่งก็คือ “Work”

ในภาษาอังกฤษนั่นเอง ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วจะพบว่าเครือข่าย หรือ Network นั้นก็คือความพยายามในการรวมการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายก็ยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนเองต่อไป (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ 2543)

ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมนั้นจะมีลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่าย ทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านบุคคล ผ่านกลุ่ม ผ่านระบบสารสนเทศและผ่านการกระทำร่วมกัน โดย Gerlach มองว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายจะต้องมาจากการที่สมาชิกมีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีทัศนคติหรือค่านิยมเหมือนกัน มีความรู้ความเข้าใจหรือมีอัตลักษณ์ร่วมกัน เป็นต้น (Gerlach 1999) โดยมีรูปแบบที่สำคัญ คือ การประสานงานระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มหรือองค์กรด้วยความสมัครใจ และมีอิสระในการที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวสารซึ่งกันและกัน (Starkey 1997) ซึ่งทำให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันอันนำมาซึ่งความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่มีปัญหา สำหรับเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบนี้มักที่จะจัดรูปแบบของโครงสร้างของกลุ่มหรือองค์กรในลักษณะที่สมาชิกขององค์กรยังคงมีความเป็นอิสระอยู่ และการเป็นสมาชิกของเครือข่าย กลุ่มหรือ องค์กรนั้นๆก็ไม่ได้กระทบต่อวิถีชีวิตหรือความเป็นตัวของตัวเองของสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้จากกล่าวได้ว่าเครือข่ายทางสังคมก็คือการเชื่อมโยงเครือข่ายในรูปแบบของการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ เป็นการรวมตัวกันเฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปขององค์กรที่มีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างชัดเจนก็เป็นได้ โดยเครือข่ายในที่นี้นั้นอาจเป็นเครือข่ายของความร่วมมือที่เป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรหรือสถาบันต่างๆที่มีเครือข่ายขนาดเล็ก เช่น ในระดับชุมชน ไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศที่มีเครือข่ายขนาดใหญ่ก็เป็นได้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ 2543)

จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายทางสังคมในสังคมการเมืองที่มีการเปิดเสรีมากขึ้นนั้น เครือข่ายของกลุ่มต่างๆมักจะเกิดขึ้นจากการรวมตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างๆเป็นเครือข่ายทางสังคมเพื่อเคลื่อนไหวและทำการแสดงออกในสิ่งที่ต้องการหรือกระทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เครือข่ายทางสังคมแบบนี้จึงเกิดขึ้นมาจากการมีความรู้สึกร่วมกันเป็นหลัก ซึ่งทำให้เกิดกลไกการยึดโยงภายในกลุ่มที่สูงมาก ทำให้นับวันเครือข่ายๆต่างๆเหล่านี้ยิ่งจะพบกับความสำเร็จในการเคลื่อนไหว เพราะสามารถระดมคน ระดมศักยภาพและระดมทรัพยากรต่างๆให้เข้ามารวมในเครือข่ายได้มากขึ้น อย่างเช่นกรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ก็เกิดจากความรู้สึกร่วมกันในการเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ในที่นี้คือน้ำท่วมร่วมกันแล้วจึงนำมาสู่การระดมคน ระดมศักยภาพและระดมทรัพยากรต่างๆ แล้วสร้างเป็นกลุ่มหรือเครือข่ายที่มีพลังขึ้น จนประสบผลสำเร็จในการแก้ไขจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ดังกล่าว อย่างไรก็ตามความสำเร็จของเครือข่ายไม่ได้ขึ้นอยู่กับภายในเครือข่ายแต่เพียงอย่างเดียว

เท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศหรือสภาพสังคมหรือบริบทรอบนอกเครือข่ายที่จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดการบรรลุจุดหมายของเครือข่ายอีกด้วย (ณรงค์ บุญสวยขวัญ 2552) ดังนั้น บางครั้งการสร้างเครือข่ายจึงอาจเกิดขึ้นที่หลังปัญหาที่เป็นได้ ด้วยเหตุนี้ จึงอาจมองอีกมุมได้ว่าภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดได้เกิดขึ้นและมีพัฒนาการที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ผ่านสภาพปัญหาที่เป็นเสมือนตัวแปรสำคัญที่หล่อหลอมให้ก่อเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมขึ้นมา

จะเห็นได้ว่า เครือข่ายทางสังคม หมายถึง สายใยความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกหลายๆบุคคล โดยมีลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่างๆเกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆของบุคคลเหล่านี้ได้ (เอี่ยมเดือนไชยหาญ 2542) ดังนั้น ถ้าหากนำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนี้มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมก็จะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมนั้นถือเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบหนึ่งที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตัวแสดงบทบาทในสังคม (Social Actors) และความสัมพันธ์ด้านต่างๆ (Relationships) ที่หลากหลายระหว่างผู้แสดงบทบาทดังกล่าว ซึ่งผู้แสดงบทบาทในที่นี้นั้นอาจจะเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรก็เป็นได้ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงบทบาทในสังคมนั้น อาจจะได้แสดงออกในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรหรือการเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน หรืออาจจะเป็นการแสดงกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เช่น การร่วมมือกันระหว่างคนบางกลุ่ม เป็นต้น (อนุสรณ์ ลิ้มมณี 2542)

ในกรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้นถือได้ว่าเป็นเครือข่ายทางสังคมเช่นเดียวกัน โดยแต่ละตัวแสดงหรือผู้แสดงบทบาทนั้นอาจจะมีบทบาทหน้าที่หรือสถานะเชิงอำนาจในโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น เป็นองค์กรภาครัฐ เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นเครือข่ายภาคประชาชน เป็นเครือข่ายชุมชน เป็นกลุ่มอาสาสมัคร เป็นกลุ่มผู้ประกอบการ เป็นต้น ซึ่งแต่ละตัวแสดงหรือผู้แสดงบทบาทนั้นก็จะมีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไปก็ได้ อาทิ การให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน การผลักดันและการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตน เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ได้มีพัฒนาการเริ่มต้นมาจากเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งร่วมกับความตระหนักและเล็งเห็นถึงปัญหาที่ท้องถิ่นต้องเผชิญร่วมกันจนกระทั่งเกิดเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีจิตสาธารณะเป็นที่ตั้งจนทำให้ผ่านวิกฤตการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ไปได้

2.1.4 แนวคิดสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States)

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องของความสัมพันธ์ของรัฐและสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกัน เป็นอย่างมากและยากที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบระหว่างกันและกันได้ ซึ่งก่อนที่จะมาทำความเข้าใจกับ แนวทางการศึกษาของแนวคิดนี้ ผู้ศึกษาพบว่ามีความจำเป็นต้องอธิบายถึงความหมายของการเป็น ภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็ง (Strong Societies) ในงานวิจัยของผู้ศึกษาก่อนว่า ภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งของผู้ศึกษา คือ การที่ภาคประชาสังคม ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ภาครัฐ เอกชนและประชาชนในเขตอำเภอปากเกร็ดที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ได้มองเห็นวิกฤตการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น อันทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่จะ เกิดขึ้นในสังคมที่ภาครัฐส่วนกลางไม่อาจเข้ามาช่วยเหลือและให้การแก้ไขปัญหาได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากพอ จึงมารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา หรือกระทำการบางอย่าง โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นกระบวนการ และมีกิจกรรมอันหลากหลายด้วยความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทร และมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (ณัฐพงศ์ จิตรนริตน์ และอดิสร คักดีสูง ตุลาคม 2542-มีนาคม 2543) จนก่อให้เกิดการก้าวข้ามผ่าน วิกฤตการณ์อันเลวร้ายที่กำลังเผชิญหน้าร่วมกันในขณะนั้นซึ่งก็คือปัญหาน้ำท่วมไปได้

ในประเด็นของความเป็นรัฐที่มีความอ่อนแอ (Weak States) นั้น ผู้ศึกษามีได้หมายความว่า การเป็นรัฐบาลที่ไร้ซึ่งประสิทธิภาพ ขาดอำนาจและอ่อนแอจนไม่สามารถจัดการกับปัญหาน้ำท่วม ที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2554 ได้ได้เลย หากแต่เป็นการที่รัฐยังคงใช้การบริหารจัดการน้ำที่ไม่เป็นระบบ และใช้ปัญหาน้ำท่วมเป็นเครื่องมือในการเล่นการเมืองเพื่อช่วงชิงอำนาจกัน เนื่องจากรัฐบาล ย่อมเป็นศูนย์รวมของผู้แทนที่ได้รับเลือกและไว้วางใจมาจากประชาชน จึงมีความชอบธรรมที่จะ ดำเนินการ (Legitimacy) แก้ปัญหาน้ำท่วมซึ่งในขณะนั้นเป็นปัญหาระดับชาติที่สำคัญอยู่แล้ว นอกจากนี้ผู้ศึกษายังมีได้หมายความว่าเมื่อภาคประชาสังคมเข้มแข็งขึ้นแล้วภาครัฐจะต้องอ่อนแอลง เนื่องจากภาคประชาสังคมในที่นี้มิได้อยู่ตรงข้ามรัฐหรือมุ่งล้มล้างรัฐ แต่ในทางตรงกันข้าม ภาคประชาสังคมในที่นี้ต้องการจะร่วมมือกับรัฐและแบ่งเบาภาระของภาครัฐในการจัดการกับปัญหา น้ำท่วมด้วย โดยเห็นได้จากการที่เทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กร หนึ่งที่เป็นหน่วยงานของรัฐเช่นเดียวกันได้ร่วมมือกับภาคประชาสังคม เนื่องจากทั้งเทศบาลนครปาก เกร็ดและภาคประชาสังคมในที่นี้สามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้อย่างรวดเร็วและ ทันท่วงทีมากกว่ารัฐ ดังนั้น การที่รัฐจะกระจายอำนาจมาให้้องค์กรปกครองท้องถิ่นมากขึ้นเพื่อจัดการ ปัญหาภายในท้องถิ่นเองได้ เช่น กรณีการแก้ไขปัญหาจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 มิได้หมายความว่า จะทำให้รัฐอ่อนแอหรือถูกลดทอนอำนาจลง แต่ในทางกลับกันอาจจะยังทำให้รัฐและภาคประชาสังคม ในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าความเข้มแข็งของประชาธิปไตย ท้องถิ่นคือหลักประกันความมั่นคงของประชาธิปไตยของชาติ

ในด้านของแนวทางการศึกษา (Approach) ของแนวคิดเรื่องสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) นั้น ผู้ศึกษาพบว่าการวิจัยที่ตีพิมพ์ได้มาจากการศึกษาสถาบันของรัฐ ซึ่งการวิจัยเหล่านี้จะครอบคลุมรูปแบบต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบการสร้างรัฐ (State-building) กับการสร้างชาติ (Nation-building) การสร้างรัฐ (state-building) และการพัฒนาความเข้าใจในรัฐ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรัฐ เป็นต้น (Derica Lambrechts n.d.) อาทิ งานของ Max Weber เรื่อง From Max Weber: Essays in Trans. And ed. By H.H. Gerth and C. Wright Mills Sociology ที่กล่าวถึงรัฐว่ารัฐคือองค์กรของมนุษย์ที่อ้างการผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กำลังทางกายภาพภายใต้เขตแดนที่มีอาณาเขตที่แน่นอน รัฐสมัยใหม่ในทัศนะของ Max Weber จึงถือเป็นองค์กรที่จำเป็นในการทำหน้าที่บริหารการครองความเป็นใหญ่ (Max Weber 1958) กล่าวคือ Weber เห็นว่ารัฐเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือการสร้างความชอบธรรมในการครองความเป็นใหญ่และรัฐมีเครื่องมือคือการใช้กำลังบังคับเพื่อที่จะได้มาซึ่งเป้าหมายนั้น (เวียงรัฐเนติโพธิ์ 2554) อย่างไรก็ตาม การวิจัยจะยิ่งดีไปกว่านั้นอีก หากการศึกษาวิจัยไม่ละเลยในมิติทางด้านการเมืองและสังคมด้วย เนื่องจากรัฐเองก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

สำหรับงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ของรัฐและสังคมที่น่าสนใจมากก็คืองานของ Joel S. Migdal ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) ผ่านงานเขียนของเขา 3 เล่ม คือ Strong Societies and Weak States: State-society Relations and State Capabilities in the Third World (1988), State Power and Social Forces: Domination and Transformation in the Third World (1994) และ State in Society: Studying how states and societies transform and constitute one another (2001) ดังที่จะอธิบายรายละเอียดในแต่ละเล่ม ดังนี้

จากการศึกษางานเขียนเรื่อง Strong Societies and Weak States: State-society Relations and State Capabilities in the Third World ซึ่งเป็นงานเขียนเล่มแรกที่กำลังกล่าวถึงแนวคิดสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) โดยตรง พบว่าเป็นหนังสือที่ให้ชุดเครื่องมือหรือรูปแบบของทฤษฎีที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการศึกษาหรือสร้างคำถามได้ว่าทำไมบางรัฐจึงประสบความสำเร็จในการดำเนินการจัดการปกครอง ในขณะที่อีกรัฐหนึ่งไม่ประสบความสำเร็จ (Joel S. Migdal 1988)

Migdal ได้นำเสนอว่า รัฐเป็นเพียงหนึ่งในหลายๆ สถาบันที่พยายามจะควบคุมสังคม การศึกษาและการตรวจสอบสถานการณ์และการดำเนินการของรัฐและสังคมโดยการแบ่งช่วงทั้ง 2 ช่วง ออกจากกันจึงถือเป็นการกระทำที่ไม่เกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐ สังคมหรือตัวแสดงอื่นๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของ

ตัวแสดงอื่นๆ ซึ่งหมายความว่าเมื่อรัฐอ่อนแอก็ไม่จำเป็นที่สังคมจะต้องอ่อนแอตาม เพราะสังคมที่เข้มแข็งย่อมสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางรัฐที่อ่อนแอ และทั้ง 2 ก็ยังคงต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่

นอกจากนี้ ยังพบว่าในหลายกรณีที่สังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายใยแมงมุม (Weblike societies) มักจะอยู่ได้ด้วยวิธีการควบคุมทางสังคม (Social control) ที่แพร่กระจายอยู่ในหมู่องค์กรทางสังคมต่างๆ ที่มีกฎของตัวพวกเขาเองมากกว่าในรัฐส่วนกลางหรือองค์กรได้รับอนุญาตจากรัฐ ด้วยเหตุนี้ แกนหลักของการวิเคราะห์ของ Migdal คือ การให้ความสำคัญของการต่อสู้ระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองของรัฐและผู้นำท้องถิ่น (Strongmen) ที่มีอิทธิพลเหนือสังคม (Joel S. Migdal 1988) กล่าวคือ ความสามารถของรัฐและชนชั้นนำทางการเมืองจะเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญว่ารัฐมีความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ และในทางกลับกันความเข้มแข็งของสังคมและผู้นำทางสังคมก็อาจทำหน้าที่เป็นเสมือนขีดจำกัดความสามารถของรัฐและผู้นำทางการเมืองในการสร้างการผูกขาดการใช้อำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียวได้อีกด้วย (Political Science Summaries 1988)

งานของ Migdal เรื่อง State Power and Social Forces: Domination and Transformation in the Third World พบว่าในภาพรวมของหนังสือเล่มนี้จะนำเสนอมุมมองของรัฐในสังคม โดยมีข้อโต้แย้งที่สำคัญ 4 ประการ (Joel S. Migdal 1994) คือ

ประการแรก แต่ละรัฐนั้นจะมีความมีประสิทธิภาพแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานของความสัมพันธ์ของพวกเขากับต่อสังคม

ประการที่ 2 รัฐต้องมีการแยกส่วนจากพลังทางสังคม (Social Force) เนื่องจากทั้ง 2 ส่วนมีขอบเขตที่ไม่ชัดเจนและยังคงทับซ้อนกันอยู่

ประการที่ 3 พลังทางสังคม (Social Force) ต้องมีการแยกส่วนเช่นเดียวกับรัฐ พลังทางสังคม (Social Force) มักจะมีการผูกพันกับเงื่อนไขเชิงประจักษ์โดยเฉพาะ (สถานการณ์ที่แต่ละกลุ่มทางสังคมกำลังเผชิญหน้าอยู่)

ประการที่ 4 รัฐและพลังทางสังคมอาจจะต้องเพิ่มขีดความสามารถร่วมกัน เนื่องจากอำนาจไม่ได้เป็นเกมที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์และอีกฝ่ายเสียประโยชน์เสมอไป

สำหรับ Migdal นั้นรูปแบบของการปกครองหรือการครอบงำของรัฐจะถูกกำหนดโดยการต่อสู้ของกลุ่มทางสังคมและฝ่ายตรงกันข้ามที่มีความหลากหลาย ซึ่งแต่ละกลุ่มทางสังคมก็จะมีพลังทางสังคม มีปฏิกริยาแต่ละระดับ มีแรงจูงใจ วัตถุประสงค์และบริบทที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ Migdal ยังมีมุมมองทางสังคมที่น่าสนใจอีกด้วยว่าในความเป็นจริงแล้วนั้นสังคมเป็นตัวแสดงที่มี

ประสิทธิภาพในตนเอง (สังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับรัฐเสมอไป) ยิ่งไปกว่านั้น การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมจะร่วมกันส่งเสริมซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้นอีกด้วย (Political Science Summaries 2 January 2011)

นอกจากนี้ Migdal ยังได้นำเสนอว่าผลของการต่อสู้ระหว่างพลังทางสังคมกับรัฐเหล่านี้ อาจจะทำให้เกิดผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันระหว่างรัฐและสังคม ความร่วมมือระหว่างรัฐและสังคม และความล้มเหลวของรัฐและสังคมในการพยายามแทรกแซงซึ่งกันและกันขึ้น (Joel S. Migdal 1994)

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่องรัฐและสังคมจึงต้องไม่เป็นการเลือกศึกษารัฐหรือสังคมเป็นศูนย์กลาง แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ควรที่จะศึกษาความเชื่อมโยงที่รัฐและสังคมมีต่อกัน เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

นอกจากนี้จากการศึกษาของ J.S. Migdal เรื่อง State in Society: Studying how states and societies transform and constitute one another พบว่า Migdal ได้พยายามนำเสนอแนวคิดและนิยามเรื่องรัฐที่แตกต่างไปจากงานของ Max Weber ที่มีอิทธิพลและครอบคลุมอยู่ทุกมุมมองการศึกษาเรื่องรัฐในแขนงวิชารัฐศาสตร์ โดย Migdal ไม่เห็นด้วยที่ Weber มองว่ารัฐเป็นองค์กรที่เดียวที่ผูกขาดการสร้างและมีความชอบธรรมในการครองอำนาจ เพราะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างมีความเป็นอุดมคติหรือเป็นเพียงเป้าหมายของรัฐเพียงบางรัฐเท่านั้นที่จะประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังเห็นว่ารัฐเป็นสนามของอำนาจ (Field of power) ที่เป็นพื้นที่แห่งการแข่งขันช่วงชิงที่มีหลายมิติ (Multi-dimensional space of positions) ที่คนหลากหลายกลุ่มสามารถเข้ามาแข่งขันช่วงชิงผลประโยชน์ของกลุ่มตนได้ เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วรัฐทุกรัฐไม่สามารถครอบครองอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียวได้และรัฐทุกรัฐไม่ได้มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะไปสู่จุดมุ่งหมายดังกล่าวได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลไกของรัฐอ่อนแอ มีความขัดแย้งระหว่างรัฐและสังคม และมีความล้มเหลวในการดำเนินการนโยบายของรัฐจนทำให้รัฐไม่สามารถครองอำนาจได้ (Joel S. Migdal 2001) เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับ Migdal แล้วรัฐในสังคมยังคงอยู่ในสถานะความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างซับซ้อนและยังคงผูกพันอยู่ในประเด็นต่างๆ เดิมๆ อาทิ เรื่องของรัฐธรรมนูญ เรื่องการเปลี่ยนแปลงของรัฐและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของแนวทางการศึกษารัฐในสังคมที่ยังคงมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนและมีความขัดแย้งผสมผสานอยู่ในองค์กรทางสังคมต่างๆ เสมอ เช่น ครอบครัว สมัชชาพรรคพวก องค์กรข้ามชาติ ธุรกิจในประเทศ เผ่า พรรคการเมือง และผู้มีพระคุณ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นองค์กรทางสังคมที่มักจะการต่อสู้และแย่งชิงอำนาจกันเพื่อความอยู่รอดของแต่ละบุคคลในสังคมอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น รัฐในสังคมนี้นี้จึงมักจะถูกละทิ้งไว้ในฐานะกรรมการกลางของการต่อสู้และการแข่งขัน เพื่อที่จะรักษาการควบคุมทางสังคมและสร้างเงื่อนไขสำหรับการ

ครอบครองอำนาจเอาไว้ให้ได้ (Adam David Morton n.d.) ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการรักษาอำนาจความชอบธรรมให้เกิดแก่ตนเองเพื่อที่จะได้ปกครองประเทศด้วยสิทธิอันชอบธรรมได้ต่อไป ดังนั้นผู้นำของรัฐจึงต้องมีหน่วยงานภาครัฐที่เข้มแข็งเพื่อที่จะสามารถใช้หน่วยงานเหล่านั้นเป็นแกนหลักและเป็นกลยุทธ์ของตนเองที่สำคัญในการทำให้ตนเองอยู่รอดและเป็นที่ยอมรับของประชาชนเช่นเดียวกัน (Joel S. Migdal 2011)

ด้วยเหตุนี้ จึงเสนอว่าการที่จะศึกษารัฐควรที่จะพิจารณาใน 2 ด้าน คือ ด้านภาพลักษณ์ (Image) และ ด้านปฏิบัติ (Practices) เพื่อที่จะได้มีความเข้าใจครอบคลุมในความเป็นรัฐในสังคมมากยิ่งขึ้น (Joel S. Migdal 2011) ดังนี้

1. ด้านภาพลักษณ์ (Image) ซึ่งก็คือด้านภาพลักษณ์ของการเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการควบคุมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้เขตแดนที่มีการกำหนดไว้ รวมถึงการเป็นตัวแทนของประชาชนที่อยู่ในดินแดนนั้นๆ ด้วย กล่าวคือ ด้านภาพลักษณ์ของรัฐจะมีลักษณะของการเป็นองค์กรที่มีความเป็นใหญ่เหนือส่วนอื่นอันมีลักษณะของการรวมศูนย์ ซึ่งมีบูรณภาพและมีความเป็นอิสระในตนเองที่จะทำการปกครองด้วยการควบคุมทุกกฏเกณฑ์ภายในรัฐ โดยการควบคุมนี้อาจเป็นไปได้ทั้งทางตรงผ่านทางสถาบันทางการเมืองและกฎหมายอันถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐและในทางอ้อมคือความสามารถให้คุณและให้โทษแก่องค์กรและสถาบันต่างๆนอกภาครัฐได้

2. ด้านปฏิบัติ (Practices) จะถือเป็นการปฏิบัติจริงของส่วนต่างๆที่หลากหลาย ทั้งในระดับศูนย์กลางและระดับท้องถิ่น ซึ่งการปฏิบัติจริงนี้เองจะเป็นตัวกำหนดภาพลักษณ์ของรัฐที่สำคัญว่ารัฐนั้นจะมีความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ อีกทั้งยังเป็นตัวกำหนดขอบเขตของอำนาจรัฐที่มีต่ออำนาจส่วนอื่นๆของสังคมให้มีความชัดเจนขึ้นอีกด้วย เช่น การแบ่งแยกระหว่างภาครัฐกับสังคมหรือพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัว เป็นต้น (Joel S. Migdal 2001) สำหรับการปฏิบัติจริงนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามเป้าหมายเพื่อที่จะผูกขาดอำนาจแต่เพียงผู้เดียวของรัฐก็ได้ เนื่องจากกลไกของรัฐนั้นมีความซับซ้อนและหลากหลายขั้นตอน ยิ่งไปกว่านั้นการปฏิบัติจริงของรัฐในบางครั้งยังได้รับอิทธิพลจากสังคมด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมดังกล่าวนี้ สังคมอาจจะเข้ามามีส่วนกำหนดและบิดเบือนการปฏิบัติจริงของรัฐให้หันเหไปจากเป้าหมายที่รัฐกำหนดไว้ก็เป็นได้ (เวียงรัฐ เนติโพธิ์ 2554)

จะเห็นได้ว่า งานของ Joel S. Migdal ถือเป็นงานที่บุกเบิกและเปิดมุมมองการศึกษารัฐในมิติใหม่ว่ารัฐและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นและทรงอิทธิพลซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก ดังนั้นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของรัฐและสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในวงการศึกษารัฐศาสตร์ ซึ่งเห็นได้จากการที่ธีรยุทธ บุญมี ได้นำแนวคิดเรื่องสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) มานำเสนอไว้ในงานเขียนเรื่องสังคมเข้มแข็งของเขาด้วย

งานของ อีริคท์ บูญมี มีจุดเด่นอยู่ที่การนำเอาหลักทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาใช้ในการวิเคราะห์ทางการเมือง ซึ่งถือเป็นการเปิดทางเลือกใหม่ต่อวงการรัฐศาสตร์ไทย ด้วยการใช้อธิบายวิเคราะห์ “โครงสร้างทางสังคม” เข้ามาศึกษา (อีริคท์ บูญมี 30 เมษายน 2530) โดยในงานเขียนของเขาเรื่องสังคมเข้มแข็งได้พบว่ามีกรกล่าวถึงแนวคิดเรื่องสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) ว่าเป็นปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมที่ว่าด้วยการจะให้สมาชิกของสังคม กลไกทางสถาบันและกระบวนการทางสังคมเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและตรวจสอบรัฐ หรือให้รัฐมีอำนาจในการควบคุมและกดดันสังคม ซึ่งถือเป็นปัญหาทางรัฐศาสตร์และเป็นดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการไทยบางท่าน เช่น ประเสริฐ แยมกลินฟุง เสนอความคิดเห็นไว้ว่า สังคมสำคัญกว่ารัฐ เพราะรัฐเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมเท่านั้น และประเทศตะวันตกที่มีระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งก็ย่อมมีสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีรัฐที่อ่อนแอตามไปด้วย เนื่องจากมีรัฐที่เน้นการกระจายอำนาจและการตรวจสอบอำนาจสูง แต่กระนั้นก็ยังคงมีประสิทธิภาพในการบริหารและมีความเข้มแข็งในด้านการป้องกันประเทศอยู่ สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้นส่วนใหญ่ไม่มีรัฐที่เข้มแข็งและสังคมที่อ่อนแอ สังคมที่อ่อนแอคือการที่ประชาชนไม่มีอำนาจในการควบคุมรัฐ เนื่องจากรัฐเป็นรัฐเผด็จการทหาร เป็นรัฐเผด็จการอำนาจนิยมและเป็นรัฐที่มีการรวมอำนาจสูงนั่นเอง เพราะฉะนั้น การเน้นการกระจายอำนาจของรัฐให้คล้ายการรวมศูนย์อำนาจลงจึงถือเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งขึ้นได้ (อีริคท์ บูญมี 2536)

สรุปได้ว่า จากแนวคิดเรื่องสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถนำมาใช้ในการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมในเชิงอำนาจได้ กล่าวคือ ในด้านหนึ่งรัฐมักจะอ้างอำนาจทางกฎหมาย (Authority) เพื่อสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ผ่านการใช้กลไกของรัฐ ในขณะที่สังคมซึ่งประกอบไปด้วยภาคประชาสังคมก็พยายามผลักดัน ต่อรองและหาช่องทางในการเข้ามามีอำนาจหรือมีส่วนร่วมหรือให้รัฐนั้นกระจายอำนาจด้วยเช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิดรูปแบบของความสัมพันธ์ที่รัฐและสังคมมีอิทธิพลซึ่งกันและกันตลอดมา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มิได้เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันทุกประการ เนื่องจากความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงขึ้นอยู่กับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองอีกด้วยว่ามีระดับการเปิดหรือปิดของระบบการเมืองมากน้อยเพียงใด ระบบและระเบียบทางการเมืองมีเสถียรภาพหรือไร้เสถียรภาพมากน้อยแค่ไหน มีพันธมิตรหรือไม่มีพันธมิตรในการสนับสนุนหรือไม่ (ประภาส ปันตบแต่ง 2552) เพราะฉะนั้น การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมจึงมีความสำคัญมากในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นทางการเมืองการปกครอง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมในปัจจุบันนั้นไม่ได้จำกัดตัวอยู่ในพื้นที่ที่คับแคบอีกต่อไป หากแต่เริ่มมีผู้แสดงบทบาท (Actor) เพิ่มมากขึ้นในลักษณะที่ตำแหน่งของความสัมพันธ์และ

ปัญหาที่เผชิญก็มีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษารัฐและสังคมในแง่มุมต่างๆไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นโยบายระหว่างรัฐและสังคม บทบาทหน้าที่ระหว่างรัฐและสังคม จำเป็นต้องพิจารณาบริบทของสังคมร่วมด้วยเสมอ ดังนั้น การแสดงบทบาทของภาครัฐในการใช้กลไกทางการเมืองต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีประสิทธิภาพ เพราะบทบาทของรัฐนั้นจะส่งผลกระทบต่อประวัติชีวิตของผู้คนในสังคมโดยตรง (Kamrava 1993) เช่น ในกรณีของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 จะพบว่า เป็นปัญหาทางการเมืองการปกครองที่สำคัญระหว่างภาครัฐส่วนกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม ซึ่งถ้าหากรัฐส่วนกลางทำการแก้ปัญหาได้ไม่ดี และมีการใช้นโยบายที่ไม่เหมาะสมก็อาจจะส่งผลเสียหายให้แก่ผู้คนในสังคมและทำให้รัฐอ่อนแอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมสมัยใหม่อาจมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่สภาพการณ์ที่รัฐส่วนกลางอาจมีบทบาทและอำนาจลดลงเมื่อไม่สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆได้ ในขณะที่สังคมอาจมีพลังอำนาจในการต่อรองมากขึ้นหากสังคมนั้นแก้ไขปัญหาที่ประชาชนต้องการได้ ซึ่งจะทำให้โครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมขยายตัวออกไปทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยจะเห็นได้จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในที่นี่คือ เทศบาลนครปากเกร็ดเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น และกระจายอำนาจโดยการจัดตั้งภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดหรือยินยอมให้ภาคประชาสังคมจัดตั้งกันเองและมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น จนส่งผลให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการจัดการแก้ไขปัญหามากขึ้น เนื่องจากตระหนักเห็นถึงภาวะความไม่พร้อมและความอ่อนแอของรัฐที่นำมาสู่ความไม่มั่นใจจนกระทั่งต้องออกมาร่วมกันจัดการปัญหาดังกล่าวด้วยตนเอง

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำท่วมในภาพรวมระดับประเทศ

จากการศึกษาหนังสือของมานะ สุ่มทอง เรื่อง “ทำไมน้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง” พบว่ามีกรกล่าวถึงสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ผ่านการตั้งคำถามที่เกี่ยวกับน้ำท่วมในประเด็นต่างๆ เช่น น้ำท่วม พ.ศ. 2554 เกิดจากใคร เกิดขึ้นได้อย่างไร ใครที่ทำให้เกิดน้ำท่วมรุนแรงขนาดนี้ น้ำจะระบายออกจากกรุงเทพฯได้อย่างไร ถ้าน้ำท่วมอีกประชาชนจะ ฟังข้อมูลจากใครจึงจะเชื่อถือได้ 100 เปอร์เซ็นต์ และพ.ศ. 2555 จะเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมขึ้นอีกไหมและจะท่วมบริเวณไหนบ้าง เป็นต้น เพื่อสัมภาษณ์ ชีระชน มโนมัยพิบูลย์ ผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดย ชีระชน มโนมัยพิบูลย์ ผู้ตอบคำถามเกี่ยวกับน้ำท่วมได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดและแนวทางการแก้ไขน้ำท่วมใหญ่ครั้งนี้ว่า “สิ่งที่ผิดพลาดมันเกิดขึ้นจากการเอาคนที่ไม่รู้เรื่องมา

บริหารเรื่องน้ำ ผมยอมรับว่าปีนี้น้ำเยอะกว่าปีที่แล้ว แต่มันบริหารจัดการได้ การจัดการเรื่องนี้ต้องใช้วิศวกรที่มีใบประกอบวิชาชีพเข้ามาดูแล...” (มานะ สุ่มทอง 2555) ซึ่งผลจากการศึกษาหนังสือเล่มนี้จะพบประเด็นที่น่าสนใจว่าเป็นงานที่กล่าวถึงการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับน้ำท่วมในภาพรวมเป็นหลัก โดยมักเป็นการศึกษาความล้มเหลวของรัฐส่วนกลางในการจัดการรับมือกับปัญหาน้ำท่วมเป็นส่วนใหญ่ และเน้นเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในเชิงเทคนิคเป็นหลัก เช่น มีการใช้เครื่องสูบน้ำ แล้วให้ทางระบายน้ำ (Flood way) ทางด้านตะวันออกทำงาน มีการใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และใช้ถุงทรายขนาดยักษ์ (Big Bag) เพื่อป้องกันน้ำท่วมเป็นต้น นอกจากนี้ ธีระชน มโนมัยพิบูลย์ ยังได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องของแนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วมในระยะยาวเอาไว้อีกด้วยว่าควรที่จะเพิ่มประสิทธิภาพระบบป้องกันน้ำท่วม ระบบหมุนเวียนน้ำ และจัดให้มีการปรับปรุงผังเมืองโดยให้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในระยะยาว ซึ่งแนวทางการแก้ไขข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นการแก้ไขในเชิงเทคนิคทั้งสิ้น (มานะ สุ่มทอง 2555)

จึงสรุปได้ว่า หนังสือเรื่อง “ทำไมน้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง” ยังคงเน้นศึกษาเฉพาะภาพรวมของการจัดการน้ำและเน้นการจัดการและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเชิงเทคนิคเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษารื่องของการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเฉพาะพื้นที่ ซึ่งในที่นี้คือ เขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อที่ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมดังกล่าวได้ในเชิงลึก และเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ จากการศึกษาภาพรวมมาเป็นการศึกษาในส่วนย่อยมากขึ้น นั่นคือจากการศึกษาน้ำท่วมในระดับประเทศมาเป็นการศึกษาน้ำท่วมในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังมีความเห็นว่าบางครั้งการศึกษารื่องของการจัดการปัญหาน้ำท่วมนั้นอาจจะใช้วิธีการจัดการในเชิงเทคนิคแต่เพียงอย่างเดียวนั้นอาจจะไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและภาคประชาสังคมเข้ามาในการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมด้วย จึงจะทำให้การแก้ปัญหาน้ำท่วมนั้นประสบผลสำเร็จและผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงทำการทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมในประเด็นของการจัดการน้ำท่วมกับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเชิงสังคม และจากการศึกษาบทความของปกรณ์ เลิศเสถียรชัย เรื่อง “ภัยพิบัติ ความเสี่ยงและความเป็นธรรม: โจทย์แห่งการทบทวนตนเองเพื่อความอยู่รอด” จากหนังสือชุดถมช่องว่างทางสังคม ลำดับที่ 2 เรื่อง “ปฐมบทสู่รายงานความไม่เป็นธรรม เหมือนอยู่คนละโลก” พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ คือ เดิมนั้นการอภิปรายเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมมักถูกผูกติดอยู่กับเรื่องช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยกับคนจนที่มีมากจนเกินไป จนละเลยเรื่องของความเสี่ยงอันตราย ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงความเสี่ยงอันตรายจากภัยพิบัติในมุมมองที่มีมิติของผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคหากแต่เป็นมิติทางสังคม โดยนัยยะที่สำคัญของเรื่องนี้คือการกล่าวถึงมนุษย์ที่เข้าไปมีส่วนในการสร้างความเสี่ยงอันตรายให้มากขึ้น ด้วยความไม่รู้และด้วยการจัดการที่ไม่เหมาะสมจนก่อให้เกิดโจทย์แห่งการทบทวนตนเองเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์น้ำท่วมพ.ศ. 2554 ที่ว่า

“เราได้ผลักราะน้ำให้ใครบ้าง เป็นการขว้างงูพันคอหรือไม่ และพฤติกรรมเชิงบุคคลและองค์กร ทั้งของหน่วยงานรับผิดชอบและภาคการเมืองนั้นเป็นอย่างไร เราขาดการประสานงานเพื่อให้ได้ ข้อมูลภาพรวมใช่หรือไม่ หรือคิดเอาแต่ได้เฉพาะหน้าจากการกักน้ำเอาไว้ให้มากแต่ไม่ได้คาดการณ์ถึง ความเสี่ยงที่ตามมาในใช่หรือไม่...” (ปกรณ เลิศเสถียรชัย 2555) ซึ่งคำถามต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้อง ได้รับการศึกษาทบทวนว่าสิ่งใดคือภัยพิบัติจากธรรมชาติหรือสิ่งใดคือภัยพิบัติจากน้ำมีมนุษย์ แล้วหวนกลับไปพิจารณาถึงสาเหตุ มิใช่เพื่อหาตัวการที่ทำให้ผิด หากแต่ทำไปเพื่อให้เห็นโครงสร้างของ ปัญหาเพื่อทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน เพราะฉะนั้น การแก้ปัญหาที่ท่วมจึงเป็นโจทย์ใหญ่ทาง สังคมที่สำคัญมากกว่าโจทย์ทางเทคนิคที่ต้องแก้ไข กล่าวคือ การตัดสินใจที่จะเลือกว่าจะให้พื้นที่ใด เกิดน้ำท่วมหรือผันน้ำไปได้นั้น ไม่อาจตัดสินใจได้ด้วยรูปแบบทางคณิตศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์แต่ เพียงอย่างเดียว เพราะพื้นที่ต่างๆ เหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปราะบาง ดังนั้น เรื่องนี้ จึงแสดงให้เห็นถึงนัยยะสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก เรื่องทางเทคนิคไม่สามารถแยกออก จากเรื่องเชิงคุณค่าได้ และประการที่สอง ทางเลือกของการจัดการย่อมเป็นบททดสอบประชาธิปไตย ว่าเราจะร่วมกันรับผิดชอบให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดการน้ำแก่ประชาชนทุกคนอย่างไร (ปกรณ เลิศเสถียรชัย 2555)

จากการศึกษาบทความนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจและสามารถนำมาปรับใช้กับงานของ ผู้วิจัยได้ คือ เราไม่สามารถสนใจแต่เรื่องการแก้ปัญหาที่ท่วมด้วยการใช้เพียงแต่เทคโนโลยีและ ความรู้สมัยใหม่ได้แต่เพียงอย่างเดียว เราจำเป็นต้องคำนึงถึงสังคมอันเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนต้อง ได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันด้วย เนื่องจากการจัดการน้ำท่วมหรือการบริหารจัดการใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณะ ควรที่จะผ่านการทบทวนและคำนึงถึงส่วนร่วมให้มากขึ้นใน ทุกๆ ขั้นตอน ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งใน ปัจจุบันและต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ จากการศึกษาศึกษาบทความของสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ เรื่อง “ความถูกต้องและ ความเป็นธรรมในการจัดการน้ำท่วมใหญ่: ประสบการณ์ไทยและเยอรมัน” พบว่า ปัญหาน้ำท่วมใน ปัจจุบันได้ถูกเชื่อมโยงกับความถูกต้องและความเป็นธรรมในการจัดการน้ำ ทั้งในเชิงเทคนิค สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมาย ซึ่งถ้าหากสังคมไทยได้เรียนรู้และทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น ก็จะสามารถเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปในอนาคต ได้ ซึ่งสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ผู้เขียนบทความได้นำเสนอบทเรียนจากประเทศเยอรมันที่เคยประสบ กับปัญหาน้ำท่วมใหญ่มาแล้วหลายครั้ง และพยายามแก้ไขปัญหามาให้เกิดการจัดการน้ำท่วมอย่างยั่งยืน มานำเสนอและทำการศึกษเปรียบเทียบของไทยไว้อย่างน่าสนใจว่าสาเหตุของการเกิดน้ำท่วม ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการน้ำที่ไม่ถูกต้อง อันส่งผลให้ไม่สามารถควบคุม การกักเก็บน้ำและระบายน้ำได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น หลักความเป็นธรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่

สำคัญคือต้องมีการกระจายโอกาสในการได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ของบุคคลกลุ่มต่างๆ อย่างเป็นธรรม ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมจึงมีความสำคัญ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาสังคมที่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ ดูแล พื้นฟูและ เยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งบางครั้งอาจทำหน้าที่ได้ดีกว่าหน่วยงานของรัฐ เพราะภาคประชาสังคม มีลักษณะการดำเนินงานที่ไม่เป็นทางการทำให้มีความคล่องตัวสูงและตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างตรงจุดมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานขององค์กรภาคเอกชน ภาคประชาชนและชุมชนท้องถิ่นต่างๆ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำท่วมนี้ ทั้งกฎหมายไทยและเยอรมันล้วนแล้วแต่ให้สิทธิประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยในเยอรมันนั้น จะมีกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรน้ำและกฎหมายข้อมูลข่าวสารทางสิ่งแวดล้อมที่ให้สิทธิประชาชนในการที่จะเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น โต้แย้ง ร่วมตัดสินใจ รวมถึงฟ้องร้องได้ หากถูกละเมิดสิทธินั้น (สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ 2555)

เพราะฉะนั้น จากการศึกษาบทความข้างต้น ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจที่สามารถ ถอดบทเรียนและสามารถนำมาปรับใช้กับงานของผู้วิจัยได้ดังนี้ สำหรับการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม อย่างยั่งยืนนั้น นอกจากจะใช้เทคนิคทางวิศวกรรมแล้วยังควรคำนึงสังคมด้วย เพราะการที่จะนำไปสู่ ต้นแบบของการจัดการน้ำที่ประสบความสำเร็จนั้นควรที่จะเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เช่น นักวิชาการสาขาต่างๆ ได้แก่ นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร นักชลประทาน นักสังคมศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ ภาครัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคเอกชนซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจและผู้ประกอบการ รวมไปถึง ภาคประชาสังคมและประชาชนทุกคนให้มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของชุมชน โดยผู้วิจัยมีความคิดเห็นตรงกับ สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ที่มองว่าภาคประชาสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการแก้ไขและจัดการปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากภาคประชาสังคมจะมีลักษณะ การทำงานแบบไม่เป็นทางการ มีความยืดหยุ่นตามสภาพความเป็นจริง ทันทต่อเหตุการณ์และเอื้อให้ ผู้ประสบภัยหรือประชาชนกลุ่มๆ ต่างสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมได้อย่าง ทันท่วงทีและตรงต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่เอง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนคร ปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของ ภาคประชาสังคมที่มีต่อการจัดการภัยพิบัติหรือการจัดการสาธารณภัย เพื่อประโยชน์ของชุมชน ประชาชนในท้องถิ่นและชาติต่อไปในอนาคต

2.2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่น่าสนใจอยู่ 2 เล่ม ดังนี้ เล่มแรกเป็นงานของ จันทรประภา อีสสะอาด เรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองปากเกร็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาบทบาทผู้นำชุมชนและศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองปากเกร็ดเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาที่ได้ไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทผู้นำชุมชนและพัฒนาทางการเมืองต่อไป โดยผลการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มักเป็นเพศชาย มักมีบทบาททางการเมืองหรือบทบาทตามแนวทางที่กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้ในระดับที่สูง และมักเป็นผู้นำชุมชนที่มีบทบาทที่ไม่เป็นทางการ และมักมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย เนื่องจากการกำหนดตัวบุคคลเอาไว้ก่อนจึงผ่านการเลือกตั้งมาเป็นคณะกรรมการชุมชน ประกอบกับสภาพทางการเมืองในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดนั้นค่อนข้างราบเรียบ นักการเมืองไม่โดดเด่น ไม่มีการแข่งขันสูงและผู้นำชุมชนก็รู้จักคุ้นเคยกับนักการเมืองดีนั่นเอง (จันทรประภา อีสสะอาด 2542)

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยของ จันทรประภา อีสสะอาด นั้น แม้จะจัดทำขึ้นในช่วงที่เทศบาลนครปากเกร็ดยังเป็นเพียงเทศบาลเมืองปากเกร็ดก็ตาม แต่ก็ยังคงมีประโยชน์ในแง่ของการเป็นงานที่บุกเบิกการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคมในเทศบาลนครปากเกร็ดที่สำคัญที่ทำให้รู้ถึงการมีส่วนร่วมและเหตุผลในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนในขณะนั้นว่ามีบทบาทและปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองปากเกร็ดอย่างไร ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเพิ่มเติมต่อ ซึ่งผลจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดเริ่มจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและตามการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางที่มากขึ้น กล่าวคือ ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทเข้ามาเป็นผู้นำชุมชนมากขึ้นถึง 1 ใน 3 (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด 2553) จากเดิมที่มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย นอกจากนี้ จะพบว่าไม่ใช่เพียงแต่ผู้นำชุมชนเท่านั้นที่เข้ามามีส่วนร่วม แต่รวมถึงภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นจากช่องทางที่รัฐส่วนกลางหดยับยั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครั้งที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ที่จะเห็นได้ว่าเครือข่ายของภาคประชาสังคมในพื้นที่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนต่างเข้ามาให้ความร่วมมือด้วยกันทั้งสิ้น ด้วยทุกฝ่ายต่างตระหนักรู้และรู้จักการใช้เหตุผลว่าในสถานการณ์ดังกล่าวทุกคนต้องร่วมมือกัน ทุกฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน โดยจะเห็นได้ว่าในช่วงน้ำท่วมนั้นการแบ่งชี้ทางการเมืองในเทศบาลนครปากเกร็ดนั้นมีน้อยมาก ทุกคนทุ่มสรรพกำลังไปกับ

การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมมากกว่า มีการระดมทรัพยากรเข้ามาช่วยเหลือกันอย่างไม่คิดมูลค่า จากภาคเอกชนและภาคประชาชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น ยอมให้พื้นที่บางส่วนถูกน้ำท่วมเพื่อป้องกันส่วนรวมเอาไว้ และคนในพื้นที่เองทั้งคนไทยเชื้อสายไทย จีน มอญและประชากรแฝงต่างก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีจนทำให้ฝาวิกฤตการณ์ดังกล่าวไปได้

นอกเหนือจากงานที่กล่าวมาข้างต้น งานอีกเล่มที่น่าสนใจ คือ งานของ วีรยุทธ เต๊ะอั้น เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง เพราะค่านิยมของสังคมไทยที่มองว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้ชาย มีการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมืองในระดับปานกลาง โดยประชาชนได้รับการอบรมกลุ่มเกลามากที่สุดจากการที่เคยเห็นคนในครอบครัวไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และน้อยที่สุดจากการที่สมาชิกในครอบครัวมีการถกเถียงกันในประเด็นความพยายามของรัฐบาลในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มีระดับความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองในระดับสูงจากการที่รู้สึกว่าการเมืองต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนและรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองน้อยที่สุดจากการที่ไม่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้ นอกจากนี้ ในส่วนของประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง โดยประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดผ่านการไปเลือกตั้ง และประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยที่สุดผ่านการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (วีรยุทธ เต๊ะอั้น 2552)

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยของ วีรยุทธ เต๊ะอั้น นั้นยังไม่ได้ให้ภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดอย่างชัดเจนนัก เพียงแต่กล่าวว่าสาเหตุที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากหรือน้อยคืออะไรหรือเพราะอะไร ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาเพิ่มเติมงานของ วีรยุทธ เต๊ะอั้น ในประเด็นด้านของการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดให้มีลักษณะของความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดไม่ได้จำกัดอยู่ในวงของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีแต่ประเด็นเรื่องของการเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของภาครัฐโดยการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นและการมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยการเข้ามาจับบทบาทในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่ที่จะต้องมีความรับผิดชอบและเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับชุมชนท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ที่ถือเป็นตัวอย่างรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของภาคประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดที่ทุกฝ่ายต่างพร้อมใจ

กันเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือท้องถิ่นในครั้งนี้อย่างเต็มที่ จนท้องถิ่นผ่านพ้นวิกฤตการณ์ดังกล่าวไปได้ด้วยดี

2.2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยที่กล่าวถึงการบริหารจัดการน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ดังนี้

งานวิจัยของ วิณา ปารมี เรื่อง การจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่สำคัญ 4 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อศึกษาการจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัย ในปี 2554 ของเทศบาลนครปากเกร็ด ประการที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยโดยเทศบาลนครปากเกร็ด ประการที่ 3 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยโดยเทศบาลนครปากเกร็ด และประการที่ 4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยโดยเทศบาลนครปากเกร็ด (วิณา ปารมี 2555)

ในงานวิจัยชิ้นนี้ วิณา ปารมี ได้ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมมาอธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ดที่เกิดขึ้นนั้นถือได้ว่าประชาชนเป็นพลังสำคัญในการจัดการเพื่อลดความเสียหาย โดย วิณา ปารมี มองว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด นั้น แบ่งลักษณะได้ 4 ประการ คือ ประการที่ 1 ร่วมเสียสละพื้นที่ที่อยู่อาศัย เช่น การเสียสละของครัวเรือนที่มีบ้านเรือน โรงเรือน สถานประกอบการต่างๆและสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัด ตลอดริมน้ำเจ้าพระยา เป็นต้น ประการที่ 2 ร่วมเสียสละกำลังกาย เช่น การช่วยกันกรอกกระสอบทราย และการเฝ้าระวังคันกันน้ำ เป็นต้น ประการที่ 3 ร่วมเสียสละกำลังทรัพย์สิน เช่น เงินและอาหาร เป็นต้น และประการที่ 4 ร่วมเสียสละเวลาในการดำเนินการป้องกันน้ำท่วม เช่น การมาประชุมเพื่อทำการปรึกษาหารือกัน การรอคอยความช่วยเหลือตามความจำเป็นก่อนและหลัง เป็นต้น

นอกจากนี้ วิณา ปารมี ยังกล่าวเพิ่มเติมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อีก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ เรื่องงบประมาณ ทีมงานผู้บริหาร บุคลากร และเจ้าหน้าที่ การให้ขวัญกำลังใจของคณะผู้บริหารแก่เจ้าหน้าที่ ที่จัดการได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนทางด้านงานสาธารณสุขจากโรงพยาบาล การสนับสนุนจากสถานศึกษาในการจัดตั้งศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วม การสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องอุปโภคและบริโภคจากหน่วยงานราชการและภาคเอกชนต่างๆ เป็นต้น (วีณา ปารมี 2555)

ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาพบว่า งานของ วีณา ปารมี นั้นเป็นงานที่ดีในแง่ของการศึกษา การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ และเป็นงานที่เน้นศึกษาถึงการจัดการน้ำท่วมโดยเทศบาลนครปากเกร็ดเป็นหลัก ซึ่งมีการกล่าวถึงเทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะตัวแสดงหลักในการจัดการปัญหาน้ำท่วมครั้งนี้ โดยมีภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชนเข้ามาเป็นเสมือนตัวประกอบหรือตัวแสดงร่วมที่มีบทบาทในการร่วมเสียสละพื้นที่ที่อยู่อาศัย ร่วมเสียสละกำลังกาย ร่วมเสียสละกำลังทรัพย์สิน และร่วมเสียสละเวลาในการดำเนินการป้องกันน้ำท่วม ซึ่งเมื่อพิจารณาศึกษาถลกลงไปในรายละเอียดของงานแล้ว จะพบว่ามักเป็นการมีส่วนร่วมในระดับปัจเจกบุคคลเฉพาะหน้ามากกว่าการมีส่วนร่วมในฐานะการเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีพลังยิ่งของเทศบาลนครปากเกร็ด นอกจากนี้ ในประเด็นของการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการปัญหาอุทกภัย ในปี 2554 ของเทศบาลนครปากเกร็ด พบว่า วีณา ปารมี ยังไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างละเอียด และนำเสนอการแก้ไขในมุมมองของเทศบาลเท่านั้น ทั้งๆที่เหตุการณ์ในครั้งนั้น ภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็เข้าไปมีส่วนร่วมกันเป็นจำนวนมากในเหตุการณ์ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเพิ่มเติมงานของ วีณา ปารมี โดยเน้นประเด็นทางการเมืองและความสัมพันธ์ของเครือข่ายรัฐและสังคมมากขึ้น โดยเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่ และศึกษาถึงอุปสรรคและปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่เป็นหลัก

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ผู้ศึกษาพบว่ายังมีงานของ อนุรักษ์สสร อนนท์ เรื่อง “การบริหาร วิกฤติการณ์น้ำท่วมปี 54: กรณีศึกษา ชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด (ปากเกร็ดโมเดล)” อีกชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจ โดยงานชิ้นนี้เป็นงานการค้นคว้าอิสระที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด การประสานงานในการทำงานรวมถึงวิธีการบริหารจัดการด้านคนและกลยุทธ์การทำงานของคนในชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด ในการป้องกันน้ำท่วมปี 2554 ได้สำเร็จ โดยผลการศึกษาพบว่าปัจจัยหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จในการป้องกันน้ำท่วมของเทศบาลนครปากเกร็ด ประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่

1. แผนการพัฒนาของเทศบาลนครปากเกร็ดที่สามารถครอบคลุมยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ด้าน และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีมุมมองและวิสัยทัศน์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ การเห็นความสำคัญของประชาชนเป็นหลัก

3. การจัดกิจกรรมทุกปีของชุมชนทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

4. ความดั้งเดิมของชุมชนและการรักพื้นที่ที่อาศัยอยู่โดยลักษณะของพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ท่วมจะเป็นแนวชายน้ำนอกเขื่อนที่ได้รับผลกระทบ

5. ทางผู้บริหารของเทศบาลนครปากเกร็ด ได้มีการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากน้ำท่วมโดยการจัดสรรด้านงบประมาณที่มีอยู่มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอ (ณัฐภัสสร อนนท์ 2554)

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่างานของ ณัฐภัสสร อนนท์ จะเน้นให้เทศบาลนครปากเกร็ดเป็นตัวแสดงหลักในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม เช่นเดียวกับงานของ วิณา ปารมี ซึ่งงานทั้ง 2 ดีในแง่ของการศึกษาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม งานทั้ง 2 ยังขาดมิติของการร่วมมือในเชิงลึก อาทิ การรวมเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีพลังและมีอำนาจในการตัดสินใจในการจัดการปัญหาร่วมกัน กล่าวคือ มีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่น้อยเกินไป โดยมีการกล่าวถึงแต่เพียงว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นการร่วมแรงร่วมใจด้วยความเต็มใจและสมัครใจที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งทางผู้บริหารและผู้นำชุมชนมีส่วนช่วยให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาชนที่เน้นความจริงที่ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและเข้าใจในสิ่งที่ทำอยู่ จึงทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยในเทศบาลนครปากเกร็ดเกิดจิตสำนึกที่ดีและมีความรับผิดชอบร่วมกันที่จะปกป้องชุมชนของตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์น้ำท่วมปี 2554 (ณัฐภัสสร อนนท์ 2554) ซึ่งยังไม่ลงลึกถึงภาคประชาสังคมในพื้นที่ว่ามีกลุ่มใดและมีบทบาทอย่างไรบ้าง

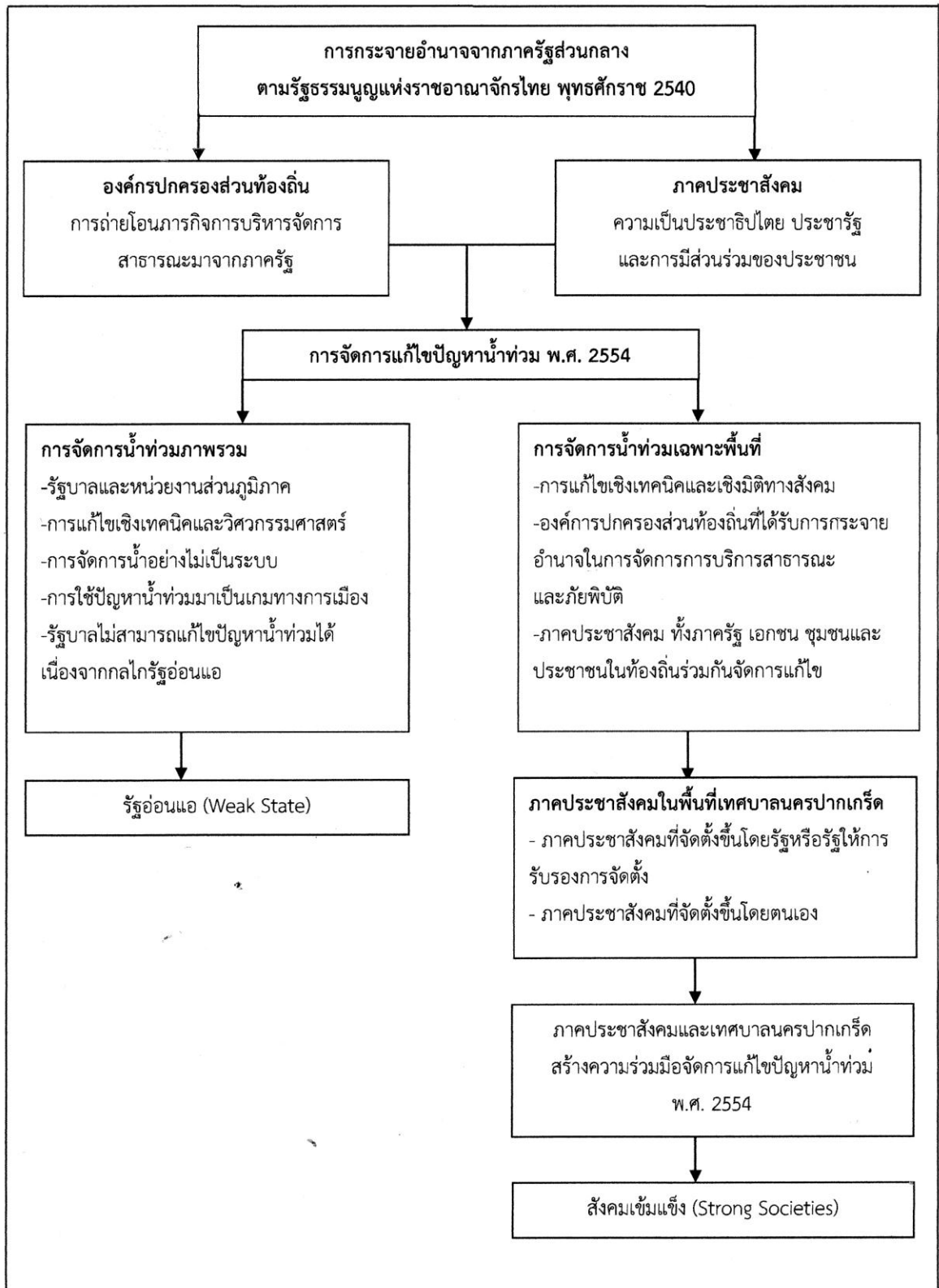
ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจทำการศึกษาประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม ด้วยผู้ศึกษาเชื่อว่านอกจากจะทำให้งานสมบูรณ์มากขึ้นแล้ว ยังจะทำให้เห็นภาพของภาคประชาสังคมซึ่งเป็นตัวแสดงที่สำคัญอีกตัวแสดงหนึ่งว่าไม่ใช่เป็นแต่เพียงผู้รับความช่วยเหลือและใช้ช่องทางตามที่เทศบาลนครปากเกร็ดสร้างให้เข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น แต่ภาคประชาสังคมที่มีความเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีความเข้มแข็งมากพอที่จะสามารถเรียกร้องทำให้เทศบาลนครปากเกร็ดต้องเข้ามาดูแลตามที่ภาคประชาสังคมได้ให้ความไว้วางใจเลือกเข้าไปทำงานนั่นเอง

2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยข้างต้นอธิบายได้ว่า บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีนั้นประสบความสำเร็จได้ เกิดจากจุดเริ่มต้นที่สำคัญ คือ การกระจายอำนาจจากภาครัฐส่วนกลาง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายโอนภารกิจการบริหารจัดการสาธารณะจากภาครัฐมาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามหลักการประชาธิปไตยมายังภาคประชาสังคมโดยตรง ทำให้ภาคประชาสังคมมีอำนาจ มีสิทธิและมีความเป็นประชารัฐมากยิ่งขึ้น โดยความสำคัญของภาคประชาสังคมแบบประชารัฐนั้นจะช่วยสร้างพัฒนาการ บทบาทหน้าที่ และการมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐมากยิ่งขึ้น สำหรับในกรณีศึกษา บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้น จะพบว่า ประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความเป็นประชารัฐที่ได้รับการกระจายอำนาจจากภาครัฐ ซึ่งก็คือ เทศบาลนครปากเกร็ด ในด้านการจัดตั้งและการสนับสนุนการจัดตั้งของภาคประชาสังคมในพื้นที่ ส่งผลให้สามารถภาคประชาสังคมในพื้นที่ดังกล่าวสามารถทำหน้าที่และเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสาธารณะของท้องถิ่นได้ โดยเห็นได้จากกรณีการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งนี้เองได้สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างรัฐท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลนครปากเกร็ดและเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่เกิดขึ้นจริงและมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก เนื่องจากภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ดสามารถระดมทรัพยากรและสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมและเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีพลังร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยเห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 อย่างมีประสิทธิภาพ ท่ามกลางการบริหารจัดการน้ำท่วมภาพรวมของรัฐบาลส่วนกลางและหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ เนื่องจากการเน้นใช้วิธีการแก้ไขเชิงเทคนิคและวิศวกรรมศาสตร์มากเกินไป ขาดการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ประกอบกับการใช้ปัญหาน้ำท่วมมาเป็นเกมทางการเมือง จนทำให้กลไกรัฐอ่อนแอ ซึ่งเมื่อรัฐส่วนกลางอ่อนแอ ก็อาจจะทำให้ระบบเสียหายไปได้ทั้งระบบ เนื่องจากไม่มีผู้นำ (Leadership) ในการจัดการและไม่มีใครเข้ามาแก้ไขปัญหา ในขณะที่การจัดการน้ำท่วมเฉพาะพื้นที่กลับมีประสิทธิภาพมากกว่า เพราะเน้นใช้วิธีการแก้ไขเชิงเทคนิคและคำนึงถึงมิติทางสังคมควบคู่กันเป็นหลัก ทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดต่างสนใจกันมากขึ้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และความร่วมมืออันดีต่อกัน และนำไปสู่สังคมเข้มแข็งในท้ายที่สุด

บทที่ 3

ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

บทนี้จะกล่าวถึงภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดต่างๆ ที่มีความสำคัญ โดยจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

3.1 ความเป็นมาและลักษณะของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

ในส่วนนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับบริบทและความเป็นมาที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการจัดตั้งภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

3.2 รูปแบบ ลักษณะ และบทบาทของภาคประชาสังคมต่างๆ ในพื้นที่

เทศบาลนครปากเกร็ด ในส่วนนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด 2 ประเภท คือ ประเภทแรก ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐหรือรัฐให้การรับรองการจัดตั้ง ได้แก่ เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ประเภทที่ 2 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเอง ได้แก่ เครือข่ายทางศาสนา เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา

ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นถึงการก่อเกิด พัฒนาการ รูปแบบ ลักษณะ และบทบาทของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ดังที่จะทำการอธิบายต่อไปนี้

3.1 ความเป็นมาและลักษณะของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

การกระจายอำนาจและการถ่ายโอนอำนาจการปกครองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ถือเป็น การกระจายศูนย์กลางของอำนาจการปกครองจากส่วนกลางให้ตกไปอยู่แก่ประชาชนและภาคประชาสังคมในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ เอง โดยรัฐบาลหรือรัฐส่วนกลางนั้นจะลดบทบาทหน้าที่ของตนในการปกครองท้องถิ่นลง เหลือเพียงแค่การกำกับดูแลองค์กรปกครองท้องถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ในการทำงานและการบริหารจัดการกิจการที่สำคัญ อันสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนและความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงเองได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับการปกครองท้องถิ่นมากที่สุด และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อท้องถิ่นมากที่สุดเช่นเดียวกัน (โกวิท พวงงาม 2544) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ภาคประชาสังคมในท้องถิ่นและด้านของความเป็นอิสระขององค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งทางภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดก็ได้รับผลประโยชน์จากการกระจายอำนาจนี้เช่นเดียวกัน โดยสามารถจัดตั้งเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่พร้อมจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างเต็มที่

สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้นอาจจะไม่มีลักษณะของการรวมกลุ่มที่เป็นองค์กรที่ชัดเจน หากแต่ว่ามีพัฒนาการและมีการให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันมาอย่างยาวนาน โดยแรกเริ่มอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนนั้นมีพัฒนาการมาจากการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนกันก่อนตั้งแต่ปี 2538 ที่มีการจัดตั้งเป็นชุมชน 5 ชุมชนตามจำนวนของตำบล ซึ่งเป็นการจัดตั้งชุมชนตามแผนมหาดไทยแม่บท (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2530 – 2534 แผนงานย่อยพัฒนาองค์การและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่กำหนดให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบส่งเสริมชุมชนเมืองให้จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น โดยการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนและให้กำหนดทุกรูปแบบชุมชนย่อยขึ้น เพื่อความเหมาะสมกับการแก้ไขสภาพปัญหาชุมชนนั้น ซึ่งในการนี้ก็จะเห็นได้ว่าเริ่มมีนัยยะของการกระจายอำนาจจากภาครัฐเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งทำให้เทศบาลนครปากเกร็ดสามารถจัดตั้งชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยมาได้จนกระทั่งในปัจจุบันนี้เทศบาลนครปากเกร็ดมีเครือข่ายชุมชนถึง 63 ชุมชน (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด 2553)

การดำเนินงานของชุมชนในระยะแรกนั้น อาจกล่าวได้ว่ายังไม่ได้มีบทบาทหรือมีการมีส่วนร่วมมาจากภาคประชาสังคมต่างๆ ในพื้นที่มากนัก เนื่องจากเน้นการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะทำหน้าที่ในการดูแลคนในชุมชนตนเองและคอยประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารให้ทราบกันโดยทั่วไปในชุมชนเท่านั้น จนกระทั่งเกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่เริ่มกระจายอำนาจและสร้างการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นมากขึ้น จึงทำให้ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดไม่เพียงแต่จะมีแต่เครือข่ายชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีเครือข่ายอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อรองรับบทบาทหน้าที่ที่เริ่มหลากหลายและความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่มากขึ้น เช่น เครือข่ายอาสาสมัครหรืออาสาสมัครหมู่บ้าน เครือข่ายจิตอาสา เครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจต่างๆ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของความเป็นพหุนิยมที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างหลากหลาย และมีลักษณะของการรวมตัวด้วยความสมัครใจในลักษณะของภาคีความร่วมมือร่วมกันของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน คนในชุมชนท้องถิ่น และเป็นประชาสังคมที่มีการเน้นกิจกรรมที่ถือว่าการกระทำทางสังคม (Civil Action) ร่วมกันอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษายังพบว่าภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลเหล่านี้ พวกเขาบางส่วนอาจมีบทบาทหน้าที่หลักที่จะต้องรับผิดชอบของตนเองอยู่แล้ว แต่พวกเขาก็ยังมีภาวะผูกพันทางสังคม (Civic Engagement) หรือมีจิตสำนึกของความเป็นประชาสังคม (Civic mind) ร่วมกันอีกด้วย[37] ส่งผลให้พวกเขาสนใจและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในการแก้ไขจัดการปัญหาในท้องถิ่น ซึ่งรวมไปถึงในกรณีของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ด้วยเช่นเดียวกัน ที่จะเห็นได้ว่าเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดต่างได้ทำการรวมกลุ่มกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาในลักษณะของการเป็นเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรที่มีความเชื่อมโยงและประสานงานซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกแต่ละคนไม่ได้ถูกผูกติดกับเครือข่ายแต่มีความเป็นอิสระ ทำให้การแก้ไขปัญหามีความยืดหยุ่นและเต็มไปด้วยใจรับผิดชอบต่อความต้องการทำเพื่อท้องถิ่นจริงๆ จนทำให้ท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ดี อันจะกลายมาเป็นต้นแบบให้กับท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไปได้

3.2 รูปแบบ ลักษณะ และบทบาทของภาคประชาสังคมต่างๆ ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

สำหรับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้น ประกอบด้วยกลุ่มและปัจเจกบุคคลที่หลากหลายเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้ทำการวิจัยได้จัดประเภทกลุ่มที่น่าสนใจและสำคัญออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.2.1 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐหรือรัฐให้การรับรองการจัดตั้ง

3.2.2 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเอง

3.2.1 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐหรือรัฐให้การรับรองการจัดตั้ง

ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐหรือรัฐให้การรับรองการจัดตั้งนั้น บางส่วนมักจะมีลักษณะของความเป็นประชาสังคมแบบชุมชนนิยมหรือแบบเบญจภาคี กล่าวคือเป็นภาคประชาสังคมที่เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน ลักษณะการทำงานของประชาสังคมในลักษณะนี้จะเน้นการดำเนินกิจกรรมสาธารณะร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนการความรู้และความคิดเห็นร่วมกัน รวมไปถึงมีการใช้เป็นเวทีสาธารณะ เพื่อเป็นที่ปรึกษาหารือกันทั้งในด้านนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การจัดทำแผนพัฒนาระดับต่างๆ ตลอดไปจนถึงเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์และปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับชุมชนและท้องถิ่น เป็นต้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง ม.ป.ป.)

สำหรับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐ ได้แก่

3.2.1.1 เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน

ในด้านการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่นนั้น เครือข่ายชุมชนถือได้ว่าเป็นกลุ่มภาคประชาสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเครือข่ายชุมชนทำให้เกิดการทำกิจกรรมและโครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ ผ่านการประสานผลประโยชน์ กระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่กลุ่มคนและปัจเจกบุคคลต่างๆ ภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนด้วยกันให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เครือข่ายชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเริ่มมีพัฒนาการตั้งตั้งแต่ปี 2538 ที่มีการจัดตั้งเป็นชุมชน 5 ชุมชนตามจำนวนของตำบล ซึ่งเป็นการจัดตั้งชุมชนตามแผนมหาดไทยแม่บท (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2530 - 2534 แผนงานย่อยพัฒนาองค์การและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่กำหนดให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบส่งเสริมชุมชนเมืองให้จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น โดยการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนและให้กำหนดทุกรูปแบบชุมชนย่อยขึ้น เพื่อความเหมาะสมกับการแก้ไขสภาพปัญหาชุมชนนั้น

ปี 2540 มีการจัดตั้งและปรับขอบเขตชุมชน โดยมีการพิจารณาจัดตั้งตามตำบล และขนาดของชุมชน จำนวน 12 ชุมชน

ปี 2543 เริ่มมีการจัดตั้งชุมชนแยกตามขนาดชุมชน โดยแบ่งได้ทั้งหมด จำนวน 37 ชุมชน

ปี 2546 มีการจัดตั้งชุมชนเพิ่มขึ้นในส่วนของตำบลบางพูด ตามแนวทางของการเคหะอีก 1 ชุมชน รวมเป็น 38 ชุมชน(กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด 2553)

และจากการสัมภาษณ์นางสุมิตรา จันทรเพ็ญ ประธานเครือข่ายชุมชน พบว่า “ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้น ในก่อนปี 2538 จะเริ่มเกิดเครือข่ายขึ้น เดิมเคยเป็นเครือข่ายตำบล มีประธานตำบลดูแล แต่หลังจากที่พื้นที่ที่มีความเจริญมากขึ้น ประชากรในพื้นที่มากขึ้น ก็ได้กลายมาเป็นเครือข่ายชุมชนทั้ง 63 ชุมชน เช่นในปัจจุบันนี้” (สุมิตรา จันทรเพ็ญ สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2556)

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรชุมชนในเขตเทศบาล ประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1. เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความปรองดอง ความรัก ความสามัคคีและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

3. เพื่อให้ประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด ได้มีการรวมตัวกันด้วยจิตสาธารณะ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง

4. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการประสานความร่วมมือและช่วยเหลือกันระหว่างชุมชน เทศบาล ส่วนราชการและองค์กรต่างๆ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน

บทบาทของเครือข่ายชุมชน

1. บทบาทในการสร้างเสริมจิตสำนึก ความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และสังคม

2. บทบาทในการสร้างเสริมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและสังคม เช่น การจัดกิจกรรมสาธารณะต่างๆ กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการปรับปรุงชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น

3. บทบาทในฐานะเป็นสื่อกลางในการรับฟัง รวบรวมความคิดเห็น ปัญหาของชุมชน ความต้องการและข้อเสนอของชุมชน เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ได้รับทราบ เพื่อหาทาง พัฒนา ตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

4. บทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานในการประสานงานกิจกรรมและโครงการต่างๆ ระหว่างกลุ่มทั้งหลายในชุมชนและผู้อาศัยอยู่ในชุมชน และองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงเครือข่ายชุมชนแห่งอื่นๆ เพื่อสร้างเครือข่ายเพิ่มเติมและความสัมพันธ์ อันดี อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของเครือข่ายและสังคมต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 2 กิจกรรมการทำความสะอาดคูคลองในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด
(เทศบาลนครปากเกร็ด 5 มิถุนายน 2556)

จากภาพเป็นกิจกรรมการทำความสะอาดคูคลองในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่รัฐ นำโดยกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครปากเกร็ด อันแสดงให้เห็นว่าภาคประชาสังคมในท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก และมีความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องยาวนาน ไม่เพียงแต่จะเข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะเวลาที่เกิดปัญหาในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมในท้องถิ่นพวกเขาก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือเสมอ จนสามารถสร้างเครือข่ายที่มีจิตสาธารณะเป็นที่ตั้งได้เป็นผลสำเร็จ

สำหรับรายชื่อชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ประกอบด้วย 63 ชุมชน ดังนี้

1. ปากเกร็ดร่วมใจ
2. ปากเกร็ดร่วมใจ 2
3. ปากเกร็ดร่วมใจ 3
4. ปากเกร็ดร่วมใจ 4
5. ปากเกร็ดร่วมใจ 5
6. ปากเกร็ดร่วมใจ 6
7. ปากเกร็ดร่วมใจ 7
8. ปากเกร็ดร่วมใจ 8

9. ปากเกร็ดร่วมใจ 9
10. ปากเกร็ดร่วมใจ 10
11. ชุมชนสี่ไชยทอง
12. ชุมชนสรานนท์
13. ชุมชนสายลม
14. ชุมชนการเคหะ
15. บางตลาดพัฒนา 1
16. บางตลาดพัฒนา 2
17. บางตลาดพัฒนา 3
18. บางตลาดพัฒนา 4
19. บางตลาดพัฒนา 5
20. บางตลาดพัฒนา 6
21. บางตลาดพัฒนา 7
22. บางตลาดพัฒนา 8
23. บางตลาดพัฒนา 9
24. บางตลาดพัฒนา 10
25. บางตลาดพัฒนา 11
26. ชุมชนนิชดาธานี
27. ชุมชนพบสุข
28. ชุมชนกฤษदानคร
29. ชุมชนสวัสดิการ กทม.
30. ชุมชนประชานิเวศ 2 ระยะ 3
31. ชุมชนประชาชื่น
32. บ้านใหม่สมานฉันท์ 1
33. บ้านใหม่สมานฉันท์ 2
34. บ้านใหม่สมานฉันท์ 3
35. บ้านใหม่สมานฉันท์ 4
36. บ้านใหม่สมานฉันท์ 5
37. บ้านใหม่สมานฉันท์ 6
38. บ้านใหม่สมานฉันท์ 7
39. บ้านใหม่สมานฉันท์ 8
40. ชุมชนดวงแก้ว
41. ชุมชนมิตรประชา
42. บางพูดสามัคคี 1
43. บางพูดสามัคคี 2
44. บางพูดสามัคคี 3

45. บางพูดสามัคคี 4
46. บางพูดสามัคคี 5
47. บางพูดสามัคคี 6
48. บางพูดสามัคคี 7
49. บางพูดสามัคคี 8
50. บางพูดสามัคคี 9
51. บางพูดสามัคคี 10
52. บางพูดสามัคคี 11
53. บางพูดสามัคคี 12
54. ชุมชนเสริมสุขนคร
55. ชุมชนลานทอง
56. ชุมชนปากเกร็ดวิไลเจด
57. ชุมชนไทยสมุทร
58. ชุมชนสหกรณ์ 3
59. คลองเกลือเอื้ออารี 1
60. คลองเกลือเอื้ออารี 2
61. คลองเกลือเอื้ออารี 3
62. คลองเกลือเอื้ออารี 4
63. คลองเกลือเอื้ออารี 5

สำหรับแนวทางที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดใช้ประสานงานร่วมกัน คือ การประชุมแก้ไขปัญหาภายในชุมชนระหว่างประธานกรรม ผู้เป็นตัวแทนของชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลนครปากเกร็ด โดยเน้นการให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นผู้รวบรวมปัญหาและความต้องการของชุมชน อีกทั้งเสนอแนวความคิดและวางแผนการดำเนินงานโดยวิธีต่างๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

จะเห็นได้ว่า กระบวนการทำงานของเครือข่ายชุมชนนั้น เริ่มต้นจากการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่การจัดการชุมชนด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ ยังสามารถสร้างโอกาส สร้างศักยภาพของเครือข่าย และขยายเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่นไปยังเครือข่ายอื่นๆ จนถึงระดับจังหวัดและระดับประเทศหรือข้ามพรมแดนนอกเขตการปกครองที่โยงใยกันอย่างทั่วถึง

3.2.1.2 เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ถือเป็นอาสาสมัครที่เกิดขึ้นถูกต้องตามพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 มาตรา 26 ให้จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครขึ้นทุกเขต ในกรุงเทพมหานคร และทุกอำเภอทั่วราชอาณาจักร เพื่อช่วยเหลือในการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (น้ำชาติ ประชา 12 กันยายน 2555)

บทบาทของเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

หน้าที่ขั้นพื้นฐานของเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) นั้น มักจะแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ตามความรับผิดชอบหลัก ดังนี้

1. ฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีหน้าที่ตรวจสอบพื้นที่เสี่ยงภัยในพื้นที่ เพื่อเตรียมเส้นทางอพยพและพื้นที่รองรับผู้ประสบภัย รวมถึงการบำรุงรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้พร้อมใช้ พร้อมทั้งจัดทำแผนและฝึกซ้อมแผนรับมือภัยพิบัติด้วย

2. ฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อย มีหน้าที่ตรวจสอบพื้นที่ในชุมชน ด้วยการเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยง บุคคลต้องสงสัย รวมถึงจัดระเบียบและอำนวยความสะดวกจราจร ทั้งในสถานการณ์ปกติและเมื่อเกิดภัยพิบัติหรืออุบัติเหตุ โดยทั่วไปหน้าที่นี้จะเน้นการช่วยงานเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันอาชญากรรม

3. ฝ่ายสงเคราะห์ผู้ประสบภัย มีหน้าที่จัดเตรียมอาหาร เวชภัณฑ์ เครื่องอุปโภคและบริโภค รวมไปถึงการดูแลการอพยพของประชาชนหากเกิดภัยพิบัติ และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้เป็นไปอย่างดีที่สุด

4. ฝ่ายกู้ชีพและกู้ภัย ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการพิเศษของเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เนื่องจากเป็นหน่วยปฏิบัติการที่พร้อมจะเข้าเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉินในลักษณะของสถานการณ์ที่เสี่ยงภัย ซึ่งสมาชิกเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในลักษณะนี้จำเป็นต้องได้รับและผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรพิเศษโดยเฉพาะ เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การเคลื่อนย้ายผู้ป่วย และการให้กำลังใจแก่ผู้ประสบภัย ซึ่งจำเป็นต้องเข้ารับการฝึกอบรมที่กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) โดยต้องผ่านการประเมินมาตรฐานด้วย

นอกจากนี้ ในเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ของแต่ละท้องถิ่นต่างๆ ก็อาจตั้งฝ่ายอื่นๆ เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมกับความต้องการของคนในพื้นที่ก็เป็นได้ เช่น ฝ่ายการสื่อสาร ฝ่ายการประชาสัมพันธ์ และฝ่ายสวัสดิการ เป็นต้น (สุพัฒน์ เงินทิพย์ 2 กรกฎาคม 2556)

ภัยพิบัติต่างๆ นั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา โดยที่เราไม่อาจคาดเดาเหตุการณ์ได้เลยว่า จะเป็นเช่นไร ดังนั้น การเตรียมการฝึกซ้อมอาสาสมัครให้มีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ย่อมจะนำมาซึ่งการรักษาชีวิตของอาสาสมัครเอง ตลอดจนนำความรู้และความสามารถที่มีนั้นไป ช่วยเหลือผู้ประสบภัยอื่นๆ ได้ ซึ่งประเด็นนี้เห็นได้ชัดในการทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดของเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

เทศบาลนครปากเกร็ดมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 761 คน (วีณา ปารมี 2555) โดยจะมีการอบรมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ การกำกับดูแลจากหน่วยงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด

ภาพที่ 3 โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
(สำนักงาน ปก. จังหวัดนนทบุรี 26 มิถุนายน 2554)

จากภาพข้างต้นเป็นโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) หลักสูตร ทบพทวน ณ อาคารงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ซอยประชาสงเคราะห์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ระหว่างวันที่ 9 - 11 สิงหาคม พ.ศ. 2553 มีสมาชิก อปพร. เข้าร่วมอบรมจำนวน 10 คน

จะเห็นได้ว่า จุดประสงค์ที่สำคัญในการจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ของรัฐก็คือ เพื่อให้เป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนภาครัฐในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย นั้นเอง

3.2.1.3 เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

เครือข่ายนี้อาจจะมีหน้าที่บางประการที่ซ้อนทับกับเครือข่ายชุมชนหรือเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันพลเรือนบางประการ เนื่องจากทั้ง 3 เครือข่ายนี้ มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้วัตถุประสงค์ของเครือข่ายจึงเป็นไปในทางพัฒนาชุมชนเป็นหลัก โดยอาศัยสมาชิกในชุมชน ในพื้นที่และในท้องถิ่นเป็นพลังขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาที่สำคัญ

สำหรับเครือข่ายในกลุ่มนี้ที่ผู้วิจัยจะเน้นกล่าวถึงคืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) นั้น เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และคนในชุมชน โดยเน้นการปฏิบัติงานด้วยความเสียสละต่อประชาชนในหมู่บ้าน การที่จะมาเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้นั้นจำเป็นต้องผ่านกระบวนการอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) นี้ กระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ส่งผลให้ปัจจุบันมีจำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มากขึ้นตามลำดับจนครอบคลุมหมู่บ้านในชนบทและชุมชนเมืองมากกว่า 8 แสนคน

กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขในงานสาธารณสุขมูลฐานเพียงประเภทเดียว โดยมีสมาชิกเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในแต่ละชุมชนและได้รับการอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงสาธารณสุขได้วางไว้ โดยมีบทบาทที่สำคัญคือ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพอนามัย (Change agents) การสื่อข่าวสารสาธารณสุข การแนะนำ การเผยแพร่ความรู้ การวางแผน และการประสานกิจกรรมพัฒนาสาธารณสุข ตลอดจนให้การบริการสาธารณสุขด้านต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมสุขภาพ การเฝ้าระวัง การป้องกันโรค การช่วยเหลือ และการรักษาพยาบาลขั้นต้น โดยใช้ยาและเวชภัณฑ์ตามขอบเขตที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด การส่งต่อผู้ป่วยไปรับบริการ การฟื้นฟูสภาพ และการจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน สำหรับการรับผิดชอบดูแลชุมชนหรือครัวเรือนในหมู่บ้านนั้น จะมีการกำหนดให้โดยเฉลี่ยให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 1 คน รับผิดชอบ 10-15 หลังคาเรือน (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ 2554)

บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการดำเนินงานพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนหรือหมู่บ้าน เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agents) พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน

และมีหน้าที่สร้างความเข้าใจแก่ประชาชน แนะนำการให้บริการ ประสานงานสาธารณสุขต่างๆ ซึ่งพอที่จะสรุปหน้าที่ที่สำคัญได้ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการเป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข ระหว่างเจ้าหน้าที่กับภาคประชาสังคมในพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อแจ้งข่าวสาร และติดต่อประสานงานให้มาเข้ารับบริการสาธารณสุข เช่น ในช่วงน้ำท่วม พ.ศ. 2554 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้ลงพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ความเสี่ยงจากการเกิดโรคติดต่อที่สำคัญอันเนื่องมาจากน้ำท่วม เช่น โรคฉี่หนู โรคทางเดินหายใจ และโรคที่มากับน้ำ เช่น โรคน้ำกัดเท้า โรคไข้เลือดออก หรือโรคระบาดในท้องถิ่นต่างๆ เช่น อหิวาตกโรค เป็นต้น

2. บทบาทในการเป็นผู้ให้คำแนะนำ และถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ เช่น ในช่วงน้ำท่วมน้ำท่วม พ.ศ. 2554 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้ให้คำปรึกษาในเรื่องการใช้สถานบริการสาธารณสุขและการใช้ยา มีการจัดหายาจำเป็นไว้ใช้ในชุมชน เช่น ยาแก้ปวด แก้แพ้ แก้แมลงสัตว์กัดต่อย เป็นต้น การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม และการจัดหาน้ำสะอาดและห้องน้ำที่สะอาดให้ การป้องกันและควบคุมอุบัติเหตุ การรักษาอนามัยของร่างกายและการโภชนาการ รวมไปถึงการดูแลและส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้ประสบภัยในพื้นที่ให้เข้มแข็ง เพื่อที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างปกติสุข

3. บทบาทในการเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการ การวางแผน การแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน โดยใช้งบประมาณหมวดอุดหนุนทั่วไปที่ได้รับจากกระทรวงสาธารณสุข หรือจากแหล่งอื่นๆ เช่น เทศบาลนครปากเกร็ด เงินบริจาคจากภาคประชาสังคมในพื้นที่ จากการบริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวของสมาชิกเอง เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการพัฒนางานสาธารณสุขของชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเน้นใช้กระบวนการความจำเป็นพื้นฐาน และการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ เช่น การเข้ามาดูแลสิทธิประโยชน์ด้านสาธารณสุขของประชาชนในหมู่บ้าน เมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม โดยเป็นแกนนำในการประสานงานกับภาคประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเน้นการกระตุ้นจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการวางแผนและการดำเนินงานเพื่อพัฒนางานสาธารณสุขของท้องถิ่นอย่างจริงจัง และนำไปสู่แบบแผนการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขเมื่อเกิดภัยพิบัติได้ในอนาคต (ศูนย์ฝึกรวมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนภาคใต้ ม.ป.ป.)

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเน้นการจัดการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขเป็นหลัก จนกระทั่งดำเนินงานผ่านช่วงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2554 ยุทธศาสตร์การดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จึงเริ่มเปลี่ยนไป ทั้งนี้

เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นขั้นพื้นฐาน การเจริญเติบโต และความต้องการของภาคประชาชน ในท้องถิ่นที่ได้รับการกระจายอำนาจมากขึ้นนั่นเอง กล่าวคือ ในปี 2554 กระทรวงสาธารณสุขได้ ประกาศยกระดับให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ยุคใหม่ โดยเน้นวัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่ในกาดำเนินงานที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. **การส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก** กล่าวคือ จะมุ่งเน้นการส่งเสริมบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้ปฏิบัติหน้าที่ในเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างสุขภาพอันดีให้แก่ภาคประชาสังคมในท้องถิ่น

2. **การสร้างระบบความร่วมมือ** กล่าวคือ จะมุ่งเน้นการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ ผ่านเวทีชุมชน หรือการทำข้อตกลงในการจัดการสุขภาพร่วมกัน

3. **การพัฒนาบทบาทของภาคประชาสังคมต่างๆ ในพื้นที่** กล่าวคือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแกนนำหลักในการจัดทำแผนสุขภาพ และขับเคลื่อนร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ อาทิ เครือข่ายโรงพยาบาลในพื้นที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ประชาชนและชุมชน โดยมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องและพึงตนเองได้อย่างยั่งยืน

4. **การสร้างมาตรการทางสังคม** กล่าวคือ จะมุ่งเน้นการกำหนดข้อตกลงร่วมกันของภาคประชาสังคมในพื้นที่ ในเรื่องการแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชน ด้วยการรับฟังทุกเสียงและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการทางสังคมร่วมกัน โดยมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งจะใช้งานได้เสมอ (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ 2554)

ภาพที่ 4 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุมชนบางพุดสามัคคี 9 ลงพื้นที่รณรงค์
โรคไข้เลือดออก ณ หมู่บ้านสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)
(Sirat Yeerunsiri 2556)

สรุปได้ว่า หากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง และมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถพัฒนาไปสู่การมีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการได้ กล่าวคือ สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนจากการตั้งรับในพื้นที่มาเป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็วหรือปฏิบัติการในเชิงรุกมากขึ้น และการไม่ยึดติดกับเครือข่าย สามารถทำงานร่วมกันข้ามเครือข่ายได้ก็จะนำมาสู่ความรวดเร็วในการปฏิบัติการ ยิ่งไปกว่านั้น การเน้นผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิผล คือ ทำได้จริง เห็นเป็นรูปธรรม ก็จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการแก้ปัญหา ส่งผลให้เกิดความต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากขึ้น อันจะส่งผลดีต่อเครือข่าย โดยจะทำให้เครือข่ายมีพลังและสติปัญญาเพิ่มมากขึ้นในการบริหารงาน การต่อรอง และการแก้ไขจัดการปัญหาต่างๆ ตามไปด้วย

3.2.1.4 เครือข่ายสถานศึกษา

สถาบันการศึกษา หมายถึง สถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลา การถ่ายทอดวัฒนธรรม การให้ความรู้ และการฝึกทักษะอาชีพ เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สถาบันการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย กระทรวง ทบวง กรม ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งกลุ่มทางสังคมต่างๆ เหล่านี้จะประกอบไปด้วยตำแหน่ง หรือสถานภาพทางสังคม เช่น

ครู อาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา บุคลากรในสถานศึกษานั้นๆ เป็นต้น (โรงเรียนสมบูรณศาสน์ ม.ป.ป.)

บทบาทของเครือข่ายสถาบันการศึกษา

1. สถาบันการศึกษามีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม และทักษะอันจำเป็นในการดำรงชีวิตให้แก่สมาชิกในสังคม
2. สถาบันการศึกษามีหน้าที่สร้างบุคลิกภาพทางสังคมที่ดีให้แก่สมาชิก กล่าวคือ สามารถสร้างความสามารถในการปรับตัวเองให้เข้ากับผู้อื่น มีความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่น และปฏิบัติตนให้มีคุณค่าแก่สังคมได้
3. สถาบันการศึกษามีหน้าที่ในการผลิตแรงงานทางเศรษฐกิจตามความต้องการทางสังคม
4. สถาบันการศึกษามีหน้าที่ในการสร้างกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นหน้าที่ทางอ้อมของสถาบันการศึกษาที่จะนำมาซึ่งการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย เพื่อสนองความต้องการทางจิตใจของสมาชิกในสังคมและเพื่อสร้างความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ต้องเผชิญร่วมกัน

สำหรับในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดมีสถานศึกษาของรัฐบาล จำนวน 9 แห่ง แบ่งเป็นโรงเรียนจำนวน 8 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนผาสุกมณีจันทร์ โรงเรียนวัดกู่ (นันทากวีพัฒนวิทยา) โรงเรียนวัดบ่อ (นันทวิทยา) โรงเรียนวัดสลักเหนือ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย นนทบุรี โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี โรงเรียนปากเกร็ด และโรงเรียนโพธินิมิตวิทยาคม มีมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (วิณา ปารมี 2555)

นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพบริหารการศึกษาเอกชนนนทบุรี (APEAN) ด่วน โดย APEAN ได้จดทะเบียนก่อตั้งเป็นสมาคมฯ โดยการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2546 โดยมีสมาชิก ได้แก่ โรงเรียนพระหฤทัยนนทบุรี โรงเรียนอัมพรไพศาล โรงเรียนชลประทานวิทยา โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนประชาบดี โรงเรียนท่าอิฐศึกษา โรงเรียนวัฒนพุกษาบริหารธุรกิจ โรงเรียนธรรมมิสลามท่าอิฐ โรงเรียนบีเอฟเอส โรงเรียนพิชญศึกษา โรงเรียนอนุบาลระพีพรรณ โรงเรียนสารสาสน์วิเทศราชพฤกษ์ โรงเรียนสถานศึกษานานาชาติกรุงเทพ (สมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพบริหารการศึกษาเอกชนนนทบุรี ม.ป.ป.)

ในสังคมปัจจุบันอาจถือได้ว่าการศึกษามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก การศึกษาไม่ใช่เรื่องของการแสวงหาความรู้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความคิด และปัญญาในการที่จะนำความรู้นั้นไปใช้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

และการเมือง อันจะนำมาสู่การปรับปรุงหรือปฏิรูปสิ่งต่างๆ ของชาติให้ดีขึ้นและเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

3.2.1.5 เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

สภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2550 หมวด 3 มาตรการส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่วนที่ 1 สภาเด็กและเยาวชน มาตรา 22 ที่มีการให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดจัดให้มีสภาเด็กและเยาวชนอำเภอขึ้น โดยมีสมาชิกประกอบด้วยเด็กและเยาวชนที่อยู่ในเขตอำเภอนั้น มีคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนอำเภอ ประกอบด้วยประธานสภา 1 คน และผู้บริหารอีกไม่เกิน 50 คน ซึ่งคัดเลือกกันเองจากผู้แทนนักเรียนหรือนักศึกษาจากสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติที่อยู่ในเขตอำเภอ ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป และผู้แทนเด็กและเยาวชน ซึ่งไม่ได้อยู่ในสังกัดสถานศึกษา การประชุมและการดำเนินงานของคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนอำเภอให้เป็นไปตามข้อบังคับที่คณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนอำเภอกำหนด ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีการประชุมสามัญอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้คณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนอำเภอได้ปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในเขตอำเภอ และดำเนินการด้านอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนอำเภอ โดยมีเจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ดูแลอำเภอ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนองค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนที่มีกิจกรรมหรือผลงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นที่ปรึกษาคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนอำเภอ

บทบาทของสภาเด็กและเยาวชน ตามมาตรา 24 มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริม สนับสนุน และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวิชาการและกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา กีฬา และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน
2. จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ และจริยธรรม
3. เสนอแนะและให้ความเห็นต่อสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังมีบทบาทของสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอปากเกร็ดด้วย ซึ่งบทบาทหน้าที่จะเป็นไปตามมาตรา 24 เป็นหลัก แต่จะมีการเพิ่มเติมด้านการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดการปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนทราบถึงการดำเนินงานของภาคส่วนต่างๆ นำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกรักในท้องถิ่น อันจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดจิตอาสา และพัฒนามาเป็นเครือข่ายเด็กและเยาวชนอันเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งในพื้นที่ได้ในที่สุด ตัวอย่างการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอปากเกร็ดจะพบว่า เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างเด็กและเยาวชนในพื้นที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งก็คือ เทศบาลนครปากเกร็ด

ภาพที่ 5 สภาเด็กและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ด กับการจัดโครงการถนนเด็กเดิน

(เทศบาลนครปากเกร็ด 30 สิงหาคม 2556)

ภาพข้างต้นตัวอย่างบทบาทของสภาเด็กและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ด ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดโครงการถนนเด็กเดิน เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2556 เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่พวกเขาได้รับสู่ประชาชนในพื้นที่ สร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งตลอดการจัดโครงการฯ นี้มีผู้บริหาร สมาชิกสภาฯ ประชาชน

ทั้งเด็กและเยาวชนร่วมกิจกรรมและให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ด ยังถือเป็นแหล่งการเรียนรู้หลักการประชาธิปไตยที่สำคัญอีกด้วย เนื่องจากการฝึกให้เด็กและเยาวชนรับฟังความคิดเห็นกันในที่ประชุม ให้เข้ามามีส่วนรวมในกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน และให้สิทธิและโอกาสเด็กและเยาวชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 6 การเลือกตั้งคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ด
ณ โรงเรียนศรีสังวาลย์
(เทศบาลนครปากเกร็ด 23 สิงหาคม 2556)

ในการจัดการประชุมสภาเด็กและเยาวชนนั้น มักจะเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย การปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น การประชุมสภาเด็กและเยาวชน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 โดยมีกองการศึกษา เทศบาลนครปากเกร็ด เป็นผู้ดูแลและให้คำปรึกษา ในการประชุมครั้งนี้ได้จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลในรูปแบบการบรรยายสรุปโครงสร้างของเทศบาลและการทำกิจกรรมสำรวจและทำความรู้จักกับสำนักหรือกองต่างๆ ของเทศบาลนครปากเกร็ด เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และภารกิจของเทศบาลนครปากเกร็ด นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 อันเป็นแผน

ที่ได้รับอิทธิพลมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกด้วย (เทศบาลนครปากเกร็ด. 29 กรกฎาคม 2554)

ภาพที่ 7 การจัดการประชุมสภาเด็กและเยาวชน

(เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.)

การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกับภาครัฐ ส่งผลให้พวกเขาได้ทราบถึงปัญหาที่ท้องถิ่นและสังคมกำลังเผชิญอยู่ ทราบถึงกิจกรรมต่างๆ ที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการขึ้นเพื่อพวกเขา และที่สำคัญที่สุด คือ พวกเขาจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนป้องกัน ช่วยเหลือ พัฒนาเด็กและเยาวชน รวมไปถึงชุมชนท้องถิ่นและสังคมของพวกเขาเองอย่างเป็นระบบ มีมาตรการที่เป็นรูปธรรม มีศักยภาพและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด เพราะพวกเขาเหล่านี้เป็นคนของถิ่นเองย่อมรู้และเข้าใจปัญหาและความต้องการของพวกเขาเองอย่างลึกซึ้ง การระดมความคิดและการเปิดโอกาสให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมนี้จะช่วยพัฒนาให้พวกเขาโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบ อันจะเป็นการดีต่อการเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

3.2.1.6 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 เกิดจากการนำเสนอของตัวแทนเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2544 เพื่อรองรับกระแสความต้องการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยพระราชบัญญัตินี้ได้ผ่านกระบวนการร่างโดยตัวแทนเครือข่ายองค์กรดังกล่าว ร่วมกับผู้แทนภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำเสนอเพื่อขอความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่งผลให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2551)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตินิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิตินิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548)

วิสาหกิจชุมชน ประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ 7 ประการ ดังนี้ ได้อธิบายว่า

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล
5. ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบ
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
7. มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป้าหมาย(เสรี พงศ์พิศ 2548)

การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และเพื่อให้การช่วยเหลือเศรษฐกิจชุมชนบางชุมชนที่ยังคงอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมด้านความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนให้กลายเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและได้รับความเป็นความธรรม จนสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขั้นสูงที่มีประสิทธิภาพต่อไปได้

สำหรับวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับอนุมัติการจดทะเบียนในเขตพื้นที่อำเภอปากเกร็ด ประกอบด้วย 57 วิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนข้าวหมาก
2. วิสาหกิจชุมชนขนมอบ
3. วิสาหกิจชุมชนขนมไทย
4. วิสาหกิจชุมชนผ้าบาติกและดอกไม้ไยบัว
5. วิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยสารพิษ
6. วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจากผักตบชวา,หวาย
7. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพตำบลอ้อมเกร็ด
8. วิสาหกิจชุมชนจักสาน,พริกแกง
9. วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากไยบวบหอมแห้ง
10. วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชน
11. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคลองพระอุดม
12. วิสาหกิจชุมชนจักสานจากเส้นพลาสติก
13. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรร อ.ปากเกร็ด
14. วิสาหกิจชุมชนผักพื้นบ้าน
15. วิสาหกิจชุมชนกระดาศา
16. วิสาหกิจชุมชนไม้มุงคลประจำวันเกิด
17. วิสาหกิจชุมชนขนมมวงคล
18. วิสาหกิจชุมชนดอกไม้จันทร์,ดอกไม้ประดิษฐ์
19. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
20. วิสาหกิจชุมชนตัดเย็บชุดมุสลิม
21. วิสาหกิจชุมชนข้าวแตน(น้ำแตงโม,หน้าหมูหยอง,ธัญญพืช)
22. วิสาหกิจชุมชนมะม่วงแช่อิ่มอำเภอปากเกร็ด
23. วิสาหกิจชุมชนเนื้อสัตว์แปรรูป
24. วิสาหกิจชุมชนเครื่องตีสมุนไพรรังนก,น้ำผลไม้
25. วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจากกะลามะพร้าว
26. วิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากปลา
27. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเย็บผ้าคลองพระอุดม
28. วิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยและสมุนไพรร
29. วิสาหกิจชุมชนเฟอร์นิเจอร์งานไม้ทุกชนิด
30. วิสาหกิจชุมชนหน้าวัดหงษ์ทอง(ลูกประคบสมุนไพรรแผนโบราณ)
31. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเป่าแก้วประยุกต์ศิลปะไทย

32. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านปากเกร็ดร่วมใจ
33. วิสาหกิจชุมชนวิทย์ชุมชนปากเกร็ด
34. วิสาหกิจชุมชนเกาะเกร็ดหมู่ที่ 1
35. วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม 8 กระรัตนครปากเกร็ด
36. วิสาหกิจชุมชนตำบลอ้อมเกร็ด
37. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสานรวมใจบ้านหัวเตย 51
38. วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรไทยพระยาเสือ
39. วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลม หมู่ 4
40. วิสาหกิจชุมชนทอดมันสมุนไพรบางตะไนย์
41. วิสาหกิจชุมชนทำอิฐแปรรูปเนื้อสัตว์
42. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ส่งเสริมขนาดแผนไทยวัดเสาชางทอง
43. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มนิสาสมุนไพร
44. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแหลมใหญ่
45. วิสาหกิจชุมชนไม้ผล
46. วิสาหกิจชุมชนพัฒนาอาชีพศิลปะประดิษฐ์
47. วิสาหกิจชุมชนจระเข้ สิ่งประดิษฐ์ไม้
48. วิสาหกิจชุมชนเสื้อผ้าสำเร็จรูป ของใช้และอาหาร
49. วิสาหกิจชุมชนไอติมโบราณ (มะพร้าวอ่อน)
50. วิสาหกิจชุมชนอาหารไทย ขนมไทย
51. วิสาหกิจชุมชนอาหารพื้นบ้าน (ส้มตำ ข้าวคั่วลูกกะปิ)
52. วิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่หัตถสถาน
53. วิสาหกิจชุมชนศิลป์ประดิษฐ์
54. วิสาหกิจชุมชนอาหาร 4 ภาค
55. วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรรางแดง-รางจืด ต.เกาะเกร็ด
56. วิสาหกิจชุมชนบ้านเกาะศาลากุน เกาะเกร็ด ฤๅษีสำเร็จ
57. วิสาหกิจชุมชนพัฒนาเทคโนโลยี(กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเลขานุการ
คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ม.ป.ป.)

วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากความต้องการนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้
เป็นรูปธรรม และคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” นั้นสามารถใช้คำว่า “ธุรกิจชุมชน” แทนได้ เนื่องจากเป็น
การดำเนินงานโดยชุมชนเอง ไม่ใช่โดยรัฐ ดังนั้น สถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของก็ต้องจัดว่า

เป็นของภาคเอกชนเช่นเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว วิสาหกิจชุมชนแตกต่างจากธุรกิจตรงที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการแสวงหากำไรเพียงอย่างเดียว เน้นการทำในสิ่งที่ตนถนัด พัฒนาในสิ่งที่ตนมี แล้วต่อยอดสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและชุมชน เน้นการสร้างเครือข่าย และการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่า ซึ่งถือเป็นการจัดการระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นรากฐานของชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เศรษฐกิจระดับรากหญ้าก็จะเข้มแข็งและเกิดการกระจายโอกาสในการประกอบอาชีพสร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น (อานันท์ ตะนัยศรี 24 กันยายน 2555)

อย่างที่กล่าวมาข้างต้นว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นจะเน้นการสร้างเครือข่ายและพึ่งพาอาศัยกันเป็นหลัก เพราะฉะนั้น รัฐและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยการให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรม หรือภาคประชาสังคมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้เกิดกับกิจการวิสาหกิจชุมชน(ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์ 2556)

จากการศึกษาพบว่า สามารถจำแนกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. เครือข่ายภายใน จะเป็นการรวมตัวกันภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กล่าวคือเป็นการรวมตัวกันระหว่างคนในหมู่บ้าน ชุมชน หรือระหว่างเครือข่ายในพื้นที่ด้วยกัน เช่น กลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชนศิลป์ประดิษฐ์ ที่เป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านชาวอิสลามในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด กลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด มีการก่อตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2540 โดยจุดประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม คือ เพื่อรวมกลุ่มคนทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผาที่อาศัยอยู่ที่เกาะเกร็ด เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในกลุ่มทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาอย่างมีคุณภาพ มีการพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย ตรงกับความต้องการตามสมัยปัจจุบันมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์กลางการตลาด การผลิตและจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาอีกด้วย[133] นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ สุรัตน์ บัวหิรัญ ผู้จัดการกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดพบว่า

“ในเกาะเกร็ดจะมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลายกลุ่ม ทั้งแบบกลุ่มที่เป็นครอบครัวรวมตัวกัน บางก็เป็นกลุ่มแม่บ้าน คนว่างงาน ผู้สูงอายุ คนมีฝีมือทำเพื่อหารายได้พิเศษทำเป็นงานอดิเรกบ้าง จากนั้นจึงรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น ซึ่งการตั้งเป็นกลุ่มนี้ประธานอาจเป็นคนออกเงินคนเดียว หรือหุ้นกันภายในกลุ่ม แต่การจะตั้งเป็นกลุ่มนั้นอย่างน้อยจะต้องมี 7 ครอบครัวขึ้นไปต่อ 1 กลุ่ม ถึงจะรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ จากนั้นจึงมีการแต่งตั้งประธานและคณะกรรมการขึ้นมาดูแล จะมีการประชุมใหญ่ปีละครั้ง...สำหรับประเด็นเรื่อง

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในอำเภอปากเกร็ดนั้น ไม่รู้จักกันทุกกลุ่ม แต่รู้จักวิสาหกิจชุมชนจักสานจากเส้นพลาสติก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิลป์ประดิษฐ์ ผ้าบาติก วิสาหกิจชุมชนเกาะเกร็ดหมู่ที่ 1 ที่ทำแชมพูสมุนไพร เพราะเป็นกลุ่มที่อยู่เกาะเกร็ดเหมือนกัน...ในด้านการประสานงานระหว่างกลุ่มนั้นมี บางครั้งเราก็นัดประชุม คุยกัน ก็รู้จักกันบ้าง มีอะไรก็ช่วยกัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวต้องการมาซื้อของอีกร้านหนึ่งหรือมีนักศึกษาเข้ามาขอข้อมูลอีกร้านหนึ่ง (อีกวิสาหกิจชุมชนหนึ่ง) เราก็มักจะแนะนำ บอกทางเขาไป อยู่ด้วยกันก็ช่วยเหลือกัน...” (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น 2554)

2. เครือข่ายภายนอก จะเป็นการรวมตัวหรือการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มวิสาหกิจอื่นๆ ภายในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มกันของวิสาหกิจชุมชนในระดับจังหวัด ระดับประเทศ เป็นต้น ลักษณะของความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอกที่พบคือ เป็นการติดต่อกันเพื่อขอความร่วมมือในการให้ความรู้ ด้านสินค้าและความเชี่ยวชาญในวิสาหกิจนั้นๆ เช่นกรณีของ สุรัตน์ บัวหิรัญ ผู้จัดการกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ก็จะมีคนมาติดต่อให้ไปบรรยายและสาธิตการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการติดต่อประสานงานและการประชาสัมพันธ์จากสำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี บริษัท ห้างร้านเอกชน เช่น บริษัท บางกอกแลนด์ จำกัด แม็คโคร แจ๊งวัฒนะ เซ็นทรัลเทรดดิเบิ้ล เซ็นทรัล แจ๊งวัฒนะ ในการจัดงานแสดงสินค้า OTOP สินค้าของดีประจำถิ่น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นสินค้าและบริการที่มาจากวิสาหกิจชุมชน (สุรัตน์ บัวหิรัญ สัมภาษณ์. 25 มกราคม 2557.) การประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์หรือ Facebook “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนนทบุรี” ด้วย ซึ่งจะมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ กลุ่มห้างร้านบริษัทที่ต้องการให้วิสาหกิจชุมชนเหล่านี้ไปจัดแสดงและจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ เป็นต้น (เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนนทบุรี 22 พฤษภาคม 2556)

จะเห็นได้ว่า การจะพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผู้สนับสนุนที่สำคัญอันดับแรก คือ กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทั้งภายในและภายนอกด้วยตนเอง ที่จะมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มจนสามารถจัดการความรู้ในองค์กรของตน แลกเปลี่ยน และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนจนสามารถพัฒนาสินค้าและบริการให้มีคุณภาพ สร้างรายได้ สร้างอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองจนอยู่รอดและประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้ หน่วยงานสำคัญที่รองลงมา คือ ภาคประชาสังคมในพื้นที่ กล่าวคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นจำเป็นต้องร่วมมือกันทำงานเชิงบูรณาการ มีการทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล สนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การซื้อสินค้าที่วิสาหกิจชุมชนผลิตขึ้น การให้ความรู้ด้านสินค้าเพื่อนำไปต่อยอดความรู้สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ตอบสนองความต้องการของตลาด การช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าของกลุ่มอื่นๆ การจัดหาพื้นที่จัดแสดงสินค้าให้ เป็นต้น อันจะเป็นผลทำให้วิสาหกิจชุมชนกลายเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้

เป็นเครือข่ายอาชีพของคนในชุมชน ซึ่งถือเป็นวิถีทางที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

เครือข่ายภาคประชาสังคมที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนแล้วแต่ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งจากเทศบาลนครปากเกร็ด ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่พึงกระทำ กล่าวคือ

1. เทศบาลนครปากเกร็ดมีบทบาทหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ การให้บริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับส่วนร่วม และการดำเนินชีวิตของประชาชน ดังนั้น เทศบาลนครปากเกร็ดจึงสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายประชาสังคม อาทิ เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชน เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การบริการสาธารณะทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน การบริการสาธารณะทางด้านคุณภาพชีวิต เช่น การสาธารณสุข การศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. เทศบาลนครปากเกร็ดมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจตามพื้นฐานศักยภาพของท้องถิ่น โดยมีการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับชุมชนและสังคมในท้องถิ่นให้มากที่สุด มีการจัดทำโครงการเศรษฐกิจชุมชน สร้างอาชีพและแหล่งการลงทุน เพื่อก่อให้เกิดการจ้างงานและรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นอย่างมั่นคง เพราะฉะนั้น เทศบาลนครปากเกร็ดจึงสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ขึ้น เพื่อหวังว่าจะเป็นช่องทางสร้างรายได้และอาชีพให้คนในท้องถิ่น

3. เทศบาลนครปากเกร็ดมีบทบาทในการพัฒนาสังคม เนื่องจากเทศบาลนครปากเกร็ดเล็งเห็นว่า ประชาชนและกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่นคนจะกลายมาเป็นพลังของชุมชนท้องถิ่นที่สำคัญต่อไปในอนาคต เทศบาลนครปากเกร็ดจึงสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายสถานศึกษา และเครือข่ายสภาเด็กและเยาวชน โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีปัญญาหรือความรู้ ทั้งนี้ และเน้นการพัฒนาสถาบันสถานศึกษา เพราะการเรียนรู้ทำให้คนในท้องถิ่นเป็นคนมีเหตุผลและสามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ท้องถิ่นได้

4. เทศบาลนครปากเกร็ดมีบทบาทในการพัฒนาการเมืองและการปกครอง การปกครองส่วนท้องถิ่นนับว่าเป็นหัวใจและเป็นพื้นฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจาก การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีบทบาทสำคัญในการช่วยส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังช่วยส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงในเรื่องดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันก็สนับสนุนหลักการการกระจายอำนาจ ส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมให้สามารถมีบทบาทร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น (ประธาน สุวรรณมงคล 2554) ซึ่งส่งผลให้เทศบาล

นครปากเกร็ดกระจายอำนาจที่ตนได้รับมาจากส่วนกลางไปยังเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ ผ่านการเข้าไปจัดตั้งและสนับสนุนเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ เหล่านั้น โดยหวังให้เครือข่ายภาคประชาสังคมได้เรียนรู้การทำงาน และเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน อันจะสอดคล้องกับหลักการบริหารท้องถิ่นที่ดีและหลักการประชาธิปไตยที่เน้นว่าการบริหารปกครองที่ดีนั้นต้องเป็นไปโดยประชาชน เพื่อประชาชนเอง

จะเห็นได้ว่า ภาครัฐเปรียบเสมือนเป็นตัวขับเคลื่อนสังคม เครือข่ายต่างๆ และชุมชนต่างๆ ในสังคมที่สำคัญ แต่ด้วยระบบการทำงานบางอย่างของภาครัฐนั้นอาจถูกจำกัดด้วยกลไกบางอย่างทำให้เกิดการรวมศูนย์และไม่คล่องตัว อย่างไรก็ตาม ด้วยการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่มากขึ้น ส่งผลให้ภาครัฐเกิดการปฏิรูปการทำงาน โดยการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนมากขึ้น กล่าวคือเกิดการเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจผ่านช่องทางต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งเครือข่ายภาคประชาสังคมที่รองรับกับภารกิจหรือปัญหาต่างๆ ที่ต้องการแก้ไขมากขึ้น ทำให้การจัดการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นทำได้อย่างรวดเร็ว ลดภาระการพึ่งพิงรัฐส่วนกลาง และฝึกฝนประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นได้มากขึ้น

3.2.2 ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเอง

ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเองนั้น บางส่วนมักจะมีลักษณะของความเป็นประชาสังคมแบบเสรีนิยม กล่าวคือ ส่วนหนึ่งเป็นภาคประชาสังคมที่เน้นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ เน้นความเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตยมากกว่าการเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับพลังของชนชั้นกลาง กิจกรรมอาสาสมัคร กลุ่มสมาคมอิสระ (Free Association) นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นช่วยเหลือรัฐ เพื่อลดภาระหน้าที่ของรัฐในการทำกิจกรรมสาธารณะลง โดยให้รัฐทำหน้าที่เป็นเสมือนเพียงตัวกลางคอยประสานประโยชน์และตอบสนองความต้องการของประชาชนเท่านั้น อีกส่วนหนึ่งเป็นภาคประชาสังคมที่รวมตัวกันเฉพาะกิจหรือเฉพาะประเด็นปัญหา เพื่อรวมพลังในการเรียนร้อง แก้ไข ต้อรอง และแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน

สำหรับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเอง ได้แก่

3.2.2.1 เครือข่ายทางศาสนา

เครือข่ายทางศาสนาถือได้ว่าเป็นกลุ่มภาคประชาสังคมที่มีความสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากเครือข่ายทางศาสนานอกจากจะเป็นศูนย์รวมและที่พึ่งทางจิตใจของคนในชุมชนยามทุกข์ใจและลำบากแล้ว เครือข่ายทางศาสนายังเป็นสถานที่การทำกิจกรรมและการพบปะกันของคนในชุมชนอีกด้วย

บทบาทของเครือข่ายทางศาสนา

1. มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประสานความร่วมมือกับคนในชุมชน
2. มีหน้าที่เป็นพื้นที่ในการพักรักษาพยาบาลที่ใช้ในการป้องกันน้ำท่วมก่อนที่จะแจกจ่ายไปยังชุมชนหรือพื้นที่ต่างๆ
3. มีหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตอาสา กล่าวคือ เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในพื้นที่ เช่น การรอกกระสอบทราย การบรรจุถุงยังชีพ ฯลฯ
4. มีหน้าที่เป็นพื้นที่ช่วยเหลือและเยียวยาผู้ประสบภัย
5. มีหน้าที่เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

สำหรับในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด มีวัด จำนวน 16 แห่ง ได้แก่ วัดสนามเหนือ วัดโพธิ์บ้านอ้อย วัดเกาะพญาเจ่ง วัดกุฎี วัดบางพูดใน วัดบางพูดนอก วัดบ่อ วัดผาสุกมณีจักร วัดกลางเกร็ด วัดโพธิ์ทองบน วัดชลประทานรังสฤษฎ์ วัดเรืองเวชมงคล วัดศรีรัตนาราม (บางพัง) วัดช่องลม วัดหงส์ทอง และวัดสลักเหนือ มีวัดทางคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก 1 แห่ง คือ วัดพระแม่มหากาญจนา มีมัสยิดอิสลาม 1 แห่ง และมีศาลเจ้า จำนวน 4 แห่ง (วิณา ปารมี 2555)

เครือข่ายทางศาสนาถือได้ว่าเป็นกลุ่มภาคประชาสังคมที่มีความสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง นอกจากเครือข่ายทางศาสนาจะเป็นศูนย์รวม แบบอย่างการปฏิบัติที่ดี และที่พึ่งทางจิตใจของคนในชุมชนยามทุกข์ใจและลำบากแล้ว เครือข่ายทางศาสนายังเป็นสถานที่การทำกิจกรรมและการพบปะกันของคนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งขึ้นอีกด้วย

3.2.2.2 เครือข่ายภาคเอกชน

เครือข่ายเอกชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมตัวกันของภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการทำธุรกิจนั้นเกี่ยวเนื่องกับการประสานประโยชน์ ดังนั้น เครือข่ายภาคเอกชนจึงมักมี

การแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน นอกเหนือจากเพื่อใช้ในการแข่งขันแล้ว ยังใช้ในการประสานประโยชน์ การร่วมมือกันทำธุรกิจ และการรวมพลังเพื่อพัฒนาสังคม เพื่อเป็นการคืนกำไรให้กับสังคม ทั้งนี้ เป็นเพราะธุรกิจจะยั่งยืนได้ก็ต้องอาศัยคนในสังคม หากคนในสังคมเดือดร้อนแล้วภาคเอกชนไม่เข้า ช่วยเหลือ สุดท้ายภาคเอกชนเองก็จะอยู่ไม่ได้

บทบาทของเครือข่ายภาคเอกชน

1. ดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรมและมีการคืนกำไรให้แก่สังคมถ้าสามารถกระทำได้
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและสังคม ทั้งของภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดกิจกรรมสาธารณะต่างๆ กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการปรับปรุงชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น

สำหรับเครือข่ายภาคเอกชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ได้แก่ เครือข่ายโรงงานในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ด เครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจห้างสรรพสินค้า และเครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจอื่นๆ ในพื้นที่ เช่น บริษัท กสิสุริย์ จำกัด ผู้จำหน่ายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร ได้ส่งกำลังคนเข้ามาช่วยเหลือ บริษัท กมลกิจ จำกัด ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับข้าวสาร ได้ส่งคนและบริจาคทรัพย์และสิ่งของ มาช่วย บริษัท SPB Furniture ที่เข้ามาให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับการเสริมคันดินและดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น การทำและนำน้ำและก้อนจุลินทรีย์มาแจกจ่ายเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสีย บริษัทแมนดาริน (จักรเย็บผ้า) ด้านการช่วยเหลือและแจกจ่ายถุงยังชีพ ในส่วนของ Macro แจ็งวัฒนะจะให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับที่จอดรถ สำหรับ Bangkok Land (เมืองทองธานี) และ เซ็นทรัลแจ็งวัฒนะ นอกจากจะมีการให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับที่จอดรถ แล้วยังมีการช่วยเหลือในเรื่องของการบริจาคและส่งกำลังคนเข้ามาช่วยอีกด้วย เป็นต้น

ปาริชาติ เปลี่ยนบำรุง เจ้าของกิจการ บริษัท ไทยโปรเซอร์วิส จำกัด ซึ่งดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการให้บริการซ่อมและเปลี่ยนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับเครื่องจักรอุตสาหกรรม ได้ให้สัมภาษณ์ถึงสถานการณ์น้ำท่วม ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมในปี 2554 ว่า

“ช่วงนั้นงานเหมือนขาดรายได้ไปเลยเหมือนกันคะ เพราะ งานซ่อมบำรุงเครื่องจักร อย่างเรา ถ้าลูกค้าเกิดปัญหาเราก็เหมือนเกิดปัญหาไปด้วย และลูกค้าเราส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมมาก เราเองก็เลยต้องหยุดการติดต่อกับลูกค้าโซนที่เกิดปัญหาน้ำท่วมไปเลย แต่ก็เข้าใจลูกค้านะคะ เราเองเราก็ห่วงลูกค้า ก็มีโทรไปถามเรื่อยๆ ว่าสถานการณ์เป็นอย่างไรบ้าง สำหรับการมีส่วนร่วม จะมีการบริจาคของในช่วงแรกตอนที่น้ำยังไม่ท่วมมาในเขตกรุงเทพฯ ก็รวมตัวกันกับกลุ่มเพื่อนไปบริจาคของจำพวกอาหารแห้งกับน้ำดื่มให้กับจังหวัดที่เกิดน้ำท่วม แต่พอน้ำเริ่มมาใกล้เข้ากรุงเทพฯ เราก็เริ่มตุ๋นอาหารแห้งกับ

น้ำในส่วนของตัวเองแทน แต่ว่าเตรียมไว้ไม่ได้มากเพราะว่าช่วงนั้นอาหารแห้งกับน้ำราคา ค่อนข้างสูงมาก ในส่วนเครือข่ายของบริษัทนั้นไม่มีการรวมกลุ่มที่ชัดเจนนะ เพราะว่า ส่วนใหญ่ตอนนั้น เราก็จะรวมตัวกันในบรรดาเพื่อนที่รู้จักกันแล้วก็บริษัทที่พอจะรู้จักกัน มากกว่า ก็จรรวมของที่ต้องการปรึกษารวมกันแล้วก็นำของไปปรึกษาตามสถานที่ รับบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ก็มีไปบริจาคตามสถานีโทรทัศน์ กับมูลนิธิต่างๆ” (ปารีชาติ เปลี่ยนบำรุง สัมภาษณ์. 17 มกราคม 2557.)

จากคำสัมภาษณ์ ปารีชาติ เปลี่ยนบำรุง สอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยที่พบว่าเครือข่าย ภาคเอกชนในพื้นที่นั้นยังไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ โดยส่วนใหญ่แล้วการรวมกลุ่มนั้นมักจะ เป็นการรวมกลุ่มกันเฉพาะกิจ เฉพาะเครือข่ายภายในของภาคเอกชน หรือรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรม บางอย่างร่วมกันเท่านั้น เช่น กลุ่มบริษัทสามารถ ที่ประกอบด้วยบริษัทภายในเครือ 3 บริษัท คือ บริษัท สามารถคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) บริษัท สามารถเทลคอม จำกัด (มหาชน) และบริษัท สามารถ ไอ-โมบาย จำกัด (มหาชน) โดยทั้ง 3 บริษัทนี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น จัดตั้งมูลนิธิ สามารถ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม จัดโครงการ Samart Innovation Awards ซึ่งเป็น โครงการประกวดออกแบบและพัฒนาซอฟต์แวร์ โครงการ “กีฬาสามารถ” เพื่อส่งเสริมความสามารถ ทางด้านกีฬาแก่เยาวชนไทย โครงการ “สามารถ..ดีคลับ” โครงการที่เกิดจากการรวมกลุ่มพนักงาน อาสาทำดี เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ร่วมกัน และที่สำคัญ คือ โครงการ “สามารถ” ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ซึ่งกลุ่มบริษัทสามารถได้ให้การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยน้ำท่วม ผ่านหน่วยงานต่างๆ อาทิ การมอบเงินช่วยเหลือผ่านศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย จำนวน 2 ล้านบาท และมอบเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมอีก 1 ล้านบาท มอบโทรศัพท์ i-mobile จำนวน 100 เครื่อง, LCD จานดาวเทียม และอุปกรณ์รับสัญญาณ 20 ชุด, มุ้ง 3,000 หลัง, มอบเงินสนับสนุน ผลิตยารักษา น้ำกัดเท้า 463,102 บาท, มอบถุงยังชีพให้ผู้ประสบภัย จ.พระนครศรีอยุธยา 600 ชุด, มอบเรือช่วยเหลือพื้นที่บริเวณใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบ 20 ลำ ได้แก่ เขตหลักสี่ เขตปากเกร็ด เขตดอนเมือง และลำลูกกา และสามารถไอ-โมบาย มอบเรืออีก 20 ลำ ให้กับพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ ทีมดาราช่อง 3 , มูลนิธิคนตาบอด, บางพลัด, รามอินทรา, หนองแขม เมืองเอก, ภาษีเจริญ และเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นต้น (บริษัท สามารถคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ม.ป.ป.)

จึงสรุปได้ว่า บทบาทสำคัญของเครือข่ายเอกชน ทั้งในรูปแบบของบริษัทเอกชนหรือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการแบบเอกชนนั้น คือ นอกจากจะมุ่งสร้างกำไรให้แก่ตนเองแล้ว ยังต้องคืนกำไรให้แก่สังคมอีกด้วย และที่สำคัญที่สุดต้องพึ่งพาตนเองและสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งที่พร้อมจะช่วยเหลือกันเมื่อประสบปัญหาได้ ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายภาคเอกชนในพื้นที่จึงควรมีการพัฒนา เครือข่ายและกระบวนการทำงานร่วมกันกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้มากขึ้น เพื่อช่วยผลักดัน

สนับสนุน และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน อันจะนำมาสู่ความเป็นชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงต่อไปในอนาคต

3.2.2.3 เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา

“อาสาสมัคร” เป็นคำที่เทียบเคียงความหมายกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Volunteer” หมายถึง การอาสาเข้าไปทำเรื่องใดๆ โดยไม่จำกัดประเภทของกลุ่มหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็ นภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเสรี ในการเข้ามารวมกลุ่ม สำหรับองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมแบบเสรีนิยมหรือแบบกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด มีอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. การเลือก (Choose) หมายถึง การแสดงความต้องการที่จะกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งใดก็ได้
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) หมายถึง การกระทำที่เน้นประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญ
3. การไม่หวังผลตอบแทน (Without Monetary Profit) หมายถึง เป็นการกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ หรือหวังผลตอบแทนก็เป็นไปในรูปของผลตอบแทนเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก
4. ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ (Beyond Basic Obligations) กล่าวคือ สิ่งที่ทำนั้นอยู่นอกเหนือความจำเป็น หรือเกินภาระหน้าที่ที่ต้องกระทำตามปกติ เช่น งานประจำที่ได้รับค่าจ้าง การดูแลครอบครัวตนเอง ความรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมือง เป็นต้น แต่ประชาสังคมแบบเสรีนิยมหรือแบบกลุ่มอาสาสมัครก็กระทำ เนื่องจากเป็นผู้มีจิตสำนึกในความเป็นประชาสังคมและเห็นว่าเป็นภาระผูกพันทางสังคม (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ มกราคม-มีนาคม 2544)

ในส่วนบทบาทของประชาสังคมแบบเสรีนิยมหรือแบบกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด สรุปได้ 4 ประการ คือ

1. บทบาทในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือการพึ่งตนเอง (Mutual aid or self-help)
2. บทบาทในการช่วยเหลือบริการผู้อื่น (Philanthropy or service to others)

3. บทบาทใน การมีส่วนร่วม (Participation)

4. บทบาทในการสนับสนุนผู้สนับสนุนหรือเรียกร้องความเป็นธรรมเพื่อสังคม (Advocacy or campaigning) (UNDP. October 2003)

จะเห็นได้ว่า ประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจัดตั้งโดยตนเองนั้น จะค่อนข้างมีอิสระในการดำเนินการและมีความยืดหยุ่นในการเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ค่อนข้างเป็นภาคประชาสังคมแบบเสรีนิยมหรือแบบกลุ่มอาสาสมัคร ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากการรวมตัวของปัจเจกบุคคลจนกลายเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยพวกเขาที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคมในรูปแบบนี้มักจะมีภาระผูกพันทางสังคม (Civic Engagement) อยู่แล้ว คือต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพตนและครอบครัวก็ตาม แต่กระนั้นพวกเขาก็ยังคงมีจิตสำนึกของความเป็นประชาสังคม (Civic mind) ที่หนึ่งเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งเปรียบเสมือนบ้านของตนเอง ไม่ได้ จนท้ายที่สุดต้องออกมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายหรือมาในรูปแบบปัจเจกบุคคลที่มีจิตอาสา

นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมในรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้นจากการศึกษา พบว่า มีลักษณะสำคัญที่น่าสนใจ คือ นอกจากจะเป็นประชาสังคมแบบจิตอาสา มีจิตสาธารณะเต็มเปี่ยมแล้ว บางส่วนยังมีลักษณะของการเป็นประชาสังคมที่เน้นการกระทำทางสังคม (Civil Action) หรือมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเฉพาะกิจ เพื่อร่วมกันดำเนินการด้านใดด้านหนึ่งด้วย เช่น การทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมร่วมกัน อาทิ การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน การเข้าร่วมเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาให้แก่ท้องถิ่น การช่วยกันบริหารจัดการสาธารณะภายในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งเมื่อดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตนแล้วอาจจะไม่ดำเนินการต่อ หรือดำเนินการประเด็นอื่นต่อ หรือกลับมาดำเนินการประเด็นเดิมต่อไปก็ได้ เช่น ในกรณีการจัดการน้ำท่วม กลุ่มที่มีจิตอาสาด้วยความสมัครใจอยู่แล้วก็จะมาเข้าร่วมทุกการดำเนินการโดยไม่ต้องร้องขอ ที่ไหนเดือดร้อนกลุ่มนี้ไปได้ทุกที่ ที่ไหนต้องการความเห็นกลุ่มนี้พร้อมให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ทุกโอกาสทุกเวลาพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมเสมอ ส่วนกลุ่มที่เน้นการกระทำเฉพาะกิจ อาจต้องมีเงื่อนไขแห่งความจำเป็นมาบังคับ ก็อาจจะมาร่วมแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการช่วยกันน้ำ น้ำลดส่วนหนึ่งอาจกลับบ้านไป แต่อีกส่วนหนึ่งอาจอยู่ต่อ เพื่อเฝ้าหรือทำความสะอาดพื้นที่ตามแต่ตนเองถนัด หรืออีกส่วนหนึ่งเมื่อมาเข้าร่วมแบบเฉพาะกิจแล้วเห็นการดำเนินงานร่วมกัน ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจสมัครเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสาถาวรเพื่อแก้ไขหรือเข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นอื่นๆ ต่อไปก็มี

สรุปได้ว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดมีการก่อเกิดและพัฒนาการมาจากความเป็นชุมชนเข้มแข็งที่เกิดจากภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้น เช่น เครือข่ายชุมชน ทั้ง 63 ชุมชน จากนั้นจึงมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการจัดตั้งภาคประชาสังคมโดยตนเองมากขึ้น

เช่น เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายทางสังคม เช่น เครือข่ายวัด เครือข่ายอาสาสมัครกลุ่มต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ เหล่านี้มักจะเน้นการทำกิจกรรมทางสังคม โดยเน้นการให้ความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหลัก อนึ่ง ประชาสังคมแบบนี้มิได้ปฏิเสธรัฐและยังมองว่ารัฐเป็นกรรมการกลางที่สามารถเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนได้ เพียงแต่หากชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้เองก่อนก็เลือกที่จะทำเองก่อนมากกว่าการไปพึ่งรัฐโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ รูปแบบ ลักษณะ บทบาท และกระบวนการทำงานหรือกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดส่วนใหญ่ จึงเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคมในพื้นที่เป็นสำคัญและมีมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ในบางครั้งเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงต้องมีการจัดการทรัพยากรในชุมชนและมีการทำงานร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายอื่นๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างรากฐานให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป

จะเห็นได้ว่า เครือข่ายภาคประชาสังคมในท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการช่วยพัฒนาประเทศ เพราะเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ถือเป็นพลังที่มาจากประชาชนในท้องถิ่นโดยตรงและโดยแท้จริง และในกรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด นับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่เครือข่ายภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก มีภารกิจการทำงานที่หลากหลายและรองรับกับความต้องการของท้องถิ่น ทำให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจ มีความเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข อันนำไปสู่การเป็นกลไกในการเชื่อมโยงและการสานความสัมพันธ์อันดีต่อกัน รวมถึงนำไปสู่การพัฒนาบนพื้นฐานแห่งความเข้าใจ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเองให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ยิ่งไปกว่านั้น การที่เครือข่ายชุมชนพัฒนามาเป็นภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีพลังในการต่อรอง จะทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของกลุ่มของตนว่าสามารถปกครองดูแลชุมชนของตนเองได้ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ รักท้องถิ่น และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองดูแลท้องถิ่นด้วยความเต็มใจ อันจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

บทที่ 4

บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

กระแสความเป็นประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมและเติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก เห็นได้จากความกระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่จนกลายมาเป็นเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งและหลากหลาย โดยตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดสามารถสร้างเครือข่ายและช่องทางการมีส่วนร่วม จนสามารถผ่านพ้นวิกฤติการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2554 ไปได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นบทบาทและการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เพื่อให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมทั้งในด้านตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วม ลักษณะและช่องทางของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาสังคมในพื้นที่ ดังที่ผู้วิจัยจะอธิบายต่อไปนี้

4.1 การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดถือเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองท้องถิ่นที่มีความสำคัญที่มีการดำเนินการจัดตั้งทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และจัดตั้งโดยภาคประชาสังคมในท้องถิ่นเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพ มีการปกครองท้องถิ่นที่ดี และมีผลการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาหน้าท่วมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด พ.ศ. 2554 นั้น เริ่มต้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด โดยการสังเกตเห็นปัญหาของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่ต้องเผชิญอยู่เสมอ กล่าวคือ เดิมทีอำเภอปากเกร็ดก็ถือเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยเป็นประจำอยู่แล้ว เนื่องจากมีสภาพทางภูมิศาสตร์อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะฉะนั้น จากซอยวัดกุ๊ยาวจรดไปถึงเส้นทางออกถนนติวานนท์จะถือเป็นพื้นที่เสี่ยงบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านในพื้นที่ริมน้ำตรงนี้ก็ตระหนักเห็นความสำคัญของปัญหา รับทราบถึงสาเหตุของปัญหา รวมไปถึงจะมีวิธีการรับมือกับปัญหาด้วยตนเองเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น จะมีวิธีการในการย้ายของและย้ายบ้านของตนเอง เพราะพวกเขาจะทราบดีว่าน้ำนั้นจะมาเต็มที่ในประมาณเดือนตุลาคมและพฤศจิกายนเป็นประจำทุกปี

แต่สำหรับสถานการณ์น้ำท่วมในเขตอำเภอปากเกร็ดในปี 2554 นั้นถือว่าเป็นสถานการณ์ที่ผิดปกติแตกต่างไปจากทุกปี กล่าวคือ แทนที่น้ำจะมาในช่วงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน แต่น้ำกลับมามาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม อีกทั้งระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาที่เพิ่มสูงขึ้น และเริ่มไหลเอ่อล้นเข้าท่วมบางส่วนของอำเภอปากเกร็ด ประกอบกับการที่พื้นที่ของอำเภอปากเกร็ดนั้นเป็นเมืองปลายน้ำ ร่วมกับการมีสถานการณ์น้ำขึ้นน้ำลงจากอ่าวไทยและแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงที่ผ่านมา จึงทำให้อำเภอปากเกร็ดได้รับผลกระทบจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปด้วย

จากการประเมินสถานการณ์น้ำท่วมและปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ นำโดยเครือข่ายชุมชน เครือข่ายอาสาสมัคร เครือข่ายภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ดนำโดยนายกเทศมนตรี นายวิชัย บรรดาศักดิ์ ล้วนเห็นตรงกันว่าต่างคนต่างจะป้องกันแต่ตัวเองอย่างเดิมคงไม่ได้อีกต่อไปแล้ว จึงได้ทำการประชุมส่วนราชการ เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เครือข่ายต่างๆ และคณะกรรมการชุมชนว่า สถานการณ์น้ำครั้งนี้ผิดปกติและน้ำก็หลากมาไวกว่าทุกครั้ง จึงควรประสานความร่วมมือกัน และจัดทำแผนเพื่อเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย โดยมีภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นกำลังหลักในการปฏิบัติงาน ส่วนเทศบาลนครปากเกร็ดจะทำหน้าที่เป็นหน่วยกลางระดมทรัพยากรเพื่อส่งต่อให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยทั้ง 2 ฝ่ายจะทำงาน โดยให้ความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการป้องกันอุทกภัยในพื้นที่ดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่ หากแต่เป็นสิ่งที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ดกระทำกันเป็นประจำทุกปี อยู่แล้ว เพราะทั้ง 2 ฝ่ายล้วนแล้วแต่มีประสบการณ์เผชิญกับปัญหาน้ำท่วมกันมาก่อนแล้ว เนื่องจากมีพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา จึงเป็นที่รองรับน้ำที่สำคัญ ด้วยเหตุนี้ แผนฉุกเฉินป้องกันน้ำท่วมหรือนครปากเกร็ดโมเดลนั้นจึงเกิดมาจากแผนป้องกันและบรรเทาอุทกภัยที่ภาคประชาสังคมและเทศบาลนครปากเกร็ดที่ทำเป็นประจำทุกปี เพียงแต่แผนนี้ในช่วงแรกจะเรียกว่า “แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย” ซึ่งจะเป็นแผนที่มีรูปแบบเฉพาะว่า ก่อนน้ำมา ระหว่างน้ำมา และหลังน้ำลด จะต้องทำอย่างไร ซึ่งการดำเนินการในช่วงแรกของแผนดังกล่าวยังคงไม่สมบูรณ์มากนัก เนื่องจากเป็นสถานการณ์เร่งด่วน บางครั้งจึงมีการลงมือปฏิบัติก่อน แล้วจึงจัดทำหรือบันทึกเป็นแผนไว้ทีหลัง ดังนั้น ในช่วงแรกภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ดจึงต้องทำงานหนักในการประชาสัมพันธ์ให้คนในพื้นที่ได้รับทราบแนวทางและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจึงมีบทบาทในการดูแลพื้นที่ในท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างมาก โดยผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงานเพชรดา เวชศรี ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดกับเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ไว้ว่า

“ภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดจะเน้นการดูแลพื้นที่ในท้องถิ่นของตนเองก่อน ในส่วนของพื้นที่อื่นๆ นั้นก็จะเป็นหน้าที่ของภาคประชาสังคมในพื้นที่หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่นั้นๆ จัดการกันเอง เนื่องจากรูปแบบของการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ เมื่อมีน้ำมา แต่ละพื้นที่ก็ย่อมที่จะป้องกันน้ำกันอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งทำให้ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดไม่จำเป็นต้องป้องกันมาก เพราะทางอื่นๆ เขาก็คงไม่ยากปล่อยให้ น้ำไหลมา อีกทั้งการทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดเองก็สามารถป้องกันตัวเองได้ ซึ่งจุดนี้เองก็ได้ช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ พลอยได้รับผลดีไปด้วย เช่น กรณีของเทศบาลเมืองนนทบุรีที่มีพื้นที่ติดกันที่น้ำไม่สามารถท่วมไปถึงได้ ก็เป็นเพราะภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดสามารถกันไว้ได้ เป็นต้น ” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

จะเห็นได้ว่า ท้องถิ่นจะพัฒนาไปได้ก็ต้องเอื้อและดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งภาคประชาสังคมในพื้นที่ต้องมีบทบาทสำคัญ คือ ต้องดูแลท้องถิ่นของตนเองให้ได้ ต้องช่วยเหลือ และต้องประสานงานกันให้ได้ ซึ่งเมื่อทั้งหมดมารวมกันก็จะก่อให้เกิดการสั่งการและการทำงานร่วมกันขึ้น ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เพราะเมื่อตอนน้ำมา บทบาทของการจัดการน้ำไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่เป็นหน้าที่ของภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่จะต้องช่วยกันป้องกันสาธารณภัยทุกประเภทร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความร่วมมือและการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาคประชาสังคมในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ด

4.2 การเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของเทศบาลนครปากเกร็ด

ในตอนแรกทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะวางแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกิดจากน้ำท่วม ด้วยการตั้งศูนย์อำนวยการขึ้นมา ซึ่งจะกำหนดให้มีภารกิจหลัก 3 ภารกิจ คือ ภารกิจในเรื่องของการเฝ้าระวัง การบรรเทาทุกข์ และการประชาสัมพันธ์ โดยมีหน่วยงานหรือกองที่รับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักงานช่างกับกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ในช่วงแรกของแผนจะมีการตั้งกำลังพลเพื่อป้องกันภัยจากน้ำท่วม วิธีการ คือ จะมีกำลังหลัก 2 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานช่างและกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งทั้ง 2 หน่วยงานจะมีการแบ่งหน้าที่กันทำ ดังนี้ พื้นที่ที่มีถนนเข้าถึงจะเป็นงานของสำนักงานช่าง เพราะสำนักงานช่างจะมีการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องมือที่ใช้ในการขุดลอกคูคลองและท่อระบายน้ำ เป็นต้น แต่ถ้าเป็นพื้นที่เล็กๆ ริมน้ำจะเป็นหน้าที่ของ

กองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยใช้แรงคนเป็นกำลังสำคัญ เช่น การกรอกกระสอบทราย การทำคันดิน การวางหรือเรียงกระสอบทราย เป็นต้น สำหรับในกรณีที่เป็นพื้นที่ที่ติดอยู่ริมถนน และริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น กรณีของวัดกู่ จะใช้ทั้งสำนักการช่างและกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเข้ามาให้การดูแลร่วมกัน

การดำเนินการตามข้างต้นในช่วงแรกนั้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดยอมรับว่ายังไม่ได้มองถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและเน้นการจัดการโดยลำพัง แต่ต่อมาเมื่อสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 เริ่มมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ซึ่งถือเป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน ทำให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดตระหนักเห็นว่าการมีเฉพาะ 3 ภารกิจและ 2 หน่วยงานที่รับผิดชอบนั้นไม่เพียงพออีกต่อไป ประกอบกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เองก็มีพัฒนาการ ได้รับการสนับสนุนในการจัดตั้ง และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายมากขึ้น ทำให้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในท้องถิ่นจึงมีความตื่นตัวและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ทั้งทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดจึงต้องหาช่องทางการมีส่วนร่วมร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดการประชุมหารือกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ขึ้น ส่งผลให้เกิดแผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดหรือนครปากเกร็ดโมเดลตามมา

โดยผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในมุมมองของภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดไว้อย่างน่าสนใจว่า

“หากถามว่าทำไมคนถึงออกมามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมครั้งนี้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดมองว่าไม่ว่าจะเกิดสถานการณ์อะไรก็ตามที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันจริงๆ หน่วยงานทุกภาคส่วนและประชาชนแต่ละคนก็มีความอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอยู่แล้ว ดังนั้น หน่วยงานที่เป็นหน่วยงานหลักจะต้องมีช่องทางให้เขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมด้วยได้ ซึ่งทางเทศบาลนครปากเกร็ดเองก็มีการจัดประชุมระหว่างนายกเทศมนตรีร่วมกับกรรมการชุมชน 63 ชุมชนเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งทำให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชนและชุมชนเองก็รับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางเทศบาลนครปากเกร็ดอยู่เสมอ ดังนั้น เมื่อในกรณีตอนที่น้ำท่วม ท่านนายกเทศมนตรีก็บอกมาว่าวันนี้จะไม่ประชุมที่เทศบาลเพราะจะพาชุมชนไปประชุมที่ริมน้ำ พอชุมชนเขาไปเห็นว่าริมน้ำเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดดำเนินการอะไรอยู่ มีความเดือดร้อนมากแค่ไหน ก็ทำให้แต่ละชุมชนอยากเข้ามาให้การช่วยเหลือ เพราะฉะนั้น ในจุดนี้จึงมองว่าทุกคนอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับทางเทศบาลนครปากเกร็ดแน่นอน เพื่อที่เขาจะได้ปลอดภัย แต่ถ้าทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่มีช่องทางให้เขา เขาก็ไม่สามารถรับรู้และเข้ามามีส่วนร่วมได้” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

จากคำสัมภาษณ์จะเห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมในพื้นที่และตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ดในสถานการณ์จริงว่า ถ้าทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่ยอมฟังชุมชน ทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็อาจจะจัดการได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากการทำงานของ 2 หน่วยงานหลัก คือ สำนักการช่างกับกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ร่วมกับอีก 6 หน่วยงาน กับการต้องดูแลพื้นที่ขนาดใหญ่ของอำเภอปากเกร็ด ตลอด 24 ชั่วโมง นั้นเป็นไปได้ยากด้วยเหตุนี้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงต้องมองหาช่องทางที่จะสามารถทำให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมได้ นั่นคือการกระจายอำนาจให้ภาคประชาสังคมในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยการจัดตั้งและรับรองการจัดตั้งภาคประชาสังคมในพื้นที่กลุ่มต่างๆ เช่น เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสนับสนุนการจัดตั้งที่เดิมมีการจัดตั้งกันเองอยู่แล้วของภาคประชาสังคมในพื้นที่กลุ่มต่างๆ เครือข่ายทางศาสนา เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายเฉพาะกิจ และเครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสาให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมจากช่องทางการสร้างความร่วมมือกับเทศบาลนครปากเกร็ดและภาคประชาสังคมในพื้นที่อีกด้วย เช่น นักการเมืองในพื้นที่ที่เข้ามาช่วยเจรจาหาทางแก้ปัญหา หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามามีส่วนร่วม อาทิ กรมชลประทาน กองคลังแสงสรรพาวุธทหารบก และศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ ซึ่งได้จัดส่งกำลังคนเครื่องอุปโภค บริโภคและเครื่องจักรจำนวนมากออกมาช่วย สำหรับภาคเอกชนก็มีในกลุ่มของธุรกิจริมน้ำ เช่น SB Furniture ที่เข้ามาให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับการเสริมคันดินและดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น การทำและนำ EM มาแจกจ่าย ในส่วนของ Macro แจ้งวัฒนะจะให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับที่จอดรถ สำหรับ Bangkok Land (เมืองทองธานี) และเซ็นทรัลแจ้งวัฒนะ นอกจากนี้จะมีการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับที่จอดรถแล้วยังมีการช่วยเหลือในเรื่องของการบริจาคและส่งกำลังคนเข้ามาช่วยอีกด้วย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การดูแลพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ ประกอบด้วยประชากรจำนวนมาก อาจทำให้เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีเจ้าหน้าที่และบุคลากรของรัฐในจำนวนที่จำกัดเข้าไปดูแลและให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ได้ไม่ทั่วถึงและล่าช้า แต่ด้วยการไม่ผูกขาดการจัดการปัญหาของเทศบาลนครปากเกร็ด การปรับบทบาทของเทศบาลเข้าหาปัญหาและประชาชนมากขึ้น ด้วยการให้ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งโดยรัฐทำหน้าที่ตามถนัดของตนในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เช่น ให้เครือข่ายชุมชนเน้นดูแลคนในชุมชน ให้เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ดูแล ป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย ให้เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแลเรื่องสุขภาพของคนในชุมชนยามเกิดภัยพิบัติ ให้เครือข่ายสถานศึกษาเป็นแหล่งให้ความรู้

ในการรับมือกับภัยพิบัติและเป็นศูนย์พักพิง เป็นต้น และการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งตนเองหรือเกิดขึ้นเฉพาะกิจ เช่น เครือข่ายวัด เครือข่ายเอกชน และเครือข่ายจิตอาสา รวมถึงการเปิดโอกาสให้ตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมจากช่องทางการสร้างความร่วมมือกับเทศบาลนครปากเกร็ดและภาคประชาสังคมในพื้นที่มากขึ้น ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้การดำเนินการจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ผ่านไปด้วยดีและประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก อันนำมาซึ่งการสร้างความสัมพันธ์อันดี สร้างความเข้มแข็ง และสร้างกำลังใจให้เครือข่ายภาคประชาสังคมในท้องถิ่นให้พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของท้องถิ่นต่อไปไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต

4.3 การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคม การเมืองอื่นๆ ในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554

การเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ดังที่กล่าวมาในหัวข้อข้างต้น ได้นำมาสู่การมีปฏิสัมพันธ์ผ่านการปฏิบัติภารกิจด้านต่างๆ เพื่อจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ร่วมกัน โดยบทบาทของภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการปัญหาน้ำท่วมนั้นเริ่มจากการแบ่งภารกิจในการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหา น้ำท่วม โดยเทศบาลนครปากเกร็ดจะเป็นผู้สนับสนุนเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ โดยการเข้าไปให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ อาทิ การจัดหางบประมาณ กำลังพลและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม เช่น การเตรียมดิน เตรียมทราย หาดแหล่งวัสดุ การวางแผนว่าจะจัดหา จัดจ้าง และจัดซื้ออย่างไร เตรียมหาอุปกรณ์เครื่องใช้ ทั้งในการอุปโภคและบริโภค การดูแลประชาชนต่างๆ ฯลฯ ซึ่งทางเทศบาลนครปากเกร็ดต้องรับผิดชอบบทบาทตรงนี้นั้นกว่าสถานการณ์จะกลับคืนสู่สภาวะปกติ ซึ่งบทบาทของเทศบาลนครปากเกร็ดที่กล่าวมานี้จะพบว่า มีภารกิจต่างๆ มากมายให้ต้องรับผิดชอบ ซึ่งลำพังเพียงแต่เทศบาลนครปากเกร็ดเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้นที่ทำหน้าที่แก้ไขปัญหา คงเป็นไปได้ เนื่องจากมีจำนวนเจ้าหน้าที่ที่น้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนของประชากรในพื้นที่ที่มีมากกว่า ดังนั้นทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดจึงร่วมมือกันพัฒนาแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่มีอยู่เดิมให้เป็นแผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดหรือนครปากเกร็ดโมเดลขึ้นเพื่อมาใช้รับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว โดย “นครปากเกร็ดโมเดล” คือแผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งเป็นการบริหารน้ำภายใต้การประเมินสถานการณ์จากข้อมูลตามศักยภาพของพื้นที่ และความน่าจะเป็นที่อาจจะเกิดขึ้นได้ (เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.)

สำหรับแผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดหรือนครปากเกร็ดโมเดล เป็นที่ทราบกันแล้วว่าเป็นแผนที่เกิดมาจากการประชุมหารือหรือเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่กับ เทศบาลนครปากเกร็ด เพราะฉะนั้น แผนนี้จะเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ เป็นหลัก โดยแทรกเสริมเข้าไปอยู่ทุกระบวนงานทั้ง 8 ของแผน โดยเทศบาลนครปากเกร็ดนั้นมีหน่วยงานทั้งหมด 8 หน่วยงานที่พร้อมจะปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาที่น้ำท่วมร่วมกับ ภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยหน่วยงานหรือกองทั้ง 8 นั้นประกอบด้วย

1. สำนักปลัดเทศบาล มีหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
2. กองวิชาการและแผนงาน มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับประชาชน
3. สำนักการคลัง มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดหารายได้ การจัดซื้อ จัดจ้างและการจัดหา สิ่งของต่างๆ
4. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม
5. กองการศึกษา มีหน้าที่ดูแลโรงเรียนสถานศึกษาต่างๆ
6. สำนักการช่าง มีหน้าที่ดูแลพื้นที่ที่มีถนนเข้าถึง เพราะจะต้องมีการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ ในการแก้ไขปัญหาที่น้ำท่วม เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องมือที่ใช้ในการขุดลอกคูคลองและท่อระบายน้ำ เป็นต้น
7. กองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีหน้าที่ดูแลพื้นที่ที่ริมน้ำซึ่งจะเน้นใช้แรงคน เป็นกำลังสำคัญ เช่น การกรอกตะกรวางแนวกระสอบทราย เป็นต้น
8. กองสวัสดิการสังคม มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับชุมชน

โดยทั้ง 8 กองนี้จะทำหน้าที่ร่วมกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ทั้งที่จัดตั้งโดยภาครัฐ จัดตั้ง โดยตนเอง และตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆ ตามหน้าที่ที่ทางศูนย์อำนวยการป้องกันและ แก้ไขปัญหาอุทกภัย เทศบาลนครปากเกร็ดได้ออกแบบเอาไว้ 8 ภารกิจหลัก ซึ่งถือเป็นภารกิจที่มีความสอดคล้องกับแต่ละหน่วยงานหรือกองต่างๆของเทศบาลนครปากเกร็ดและภาคประชาสังคม ในพื้นที่ เพื่อให้ครอบคลุมทุกด้านทั้งการป้องกัน บรรเทา เยียวยา พันฟู โดยภารกิจทั้ง 8 ได้แก่

1. หน่วยเฝ้าระวัง ตรวจสอบแก้ไขสถานการณ์ 24 ชั่วโมง
2. หน่วยประชาสัมพันธ์ประสานงานแจ้งเตือนโดยคนในพื้นที่
3. หน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่

4. หน่วยบรรเทาทุกข์ พื้นที่ฟูจิตใจ สุขภาพ บ้านเรือน
5. ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัย พักปลอดภัย ห่างไกลน้ำ
6. หน่วยประเมินสถานการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้า กรณีน้ำมาฉุกเฉิน
7. หน่วยส่วนร่วมชุมชน แรงเสริมหลักเฝ้าระวัง
8. หน่วยติดตามประเมินสถานการณ์ข้อมูลน้ำ วันต่อวัน เตรียมการหลังน้ำลด ตรวจสอบระดับน้ำทุกวัน คำนวณน้ำต้องสูงกว่า 20-50 เซนติเมตรหรือมากกว่า น้ำเข้าพื้นที่ใด แก้ไขอย่างรวดเร็ว แจ็งเตือน ทำความเข้าใจ ตรวจสอบข้อมูลก่อนแจ็งเหตุ (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.)

และเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำตารางภาพเพื่อให้เห็นปฏิสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมในพื้นที่และตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ด ในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 มากขึ้น ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 8 ตารางแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมในพื้นที่และตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554

หน่วยงานของเทศบาลนครปากเกร็ด	หน้าที่ของหน่วยงานของเทศบาลนครปากเกร็ด	ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด	ภารกิจและการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554
1. สำนักปลัดเทศบาล	ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	- เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน - เครือข่ายทางศาสนา	ร่วมเป็นหน่วยเฝ้าระวังตรวจสอบแก้ไขสถานการณ์ 24 ชั่วโมง
2. กองวิชาการและแผนงาน	ประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับประชาชน	- เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน - เครือข่ายทางศาสนา	ร่วมเป็นหน่วยประชาสัมพันธ์ประสานงานแจ้งเตือนโดยคนในพื้นที่
3. สำนักการคลัง	จัดหารายได้ จัดซื้อจัดจ้าง และจัดหาสิ่งของต่างๆ	- เครือข่ายทางศาสนา - เครือข่ายภาคเอกชน - เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน - เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา - ตัวแสดงทางสังคมอื่นๆ เช่น เครือข่ายภาครัฐด้วยกัน อาทิ เทศบาลกรมสรรพาวุธ ฯลฯ	ร่วมเป็นหน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่
4. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม	ดูแลเรื่องของคุณภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม	- เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	ร่วมเป็นหน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่
5. กองการศึกษา	ดูแลโรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ	- เครือข่ายสถานศึกษา - เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด - ตัวแสดงทางสังคมอื่นๆ เช่น ผู้ประกอบการร้านค้าในโรงเรียน กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ	ร่วมเป็นศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยพักปลอดภัยห่างไกลน้ำ

ภาพที่ 8 ตารางแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมในพื้นที่และตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 (ต่อ)

หน่วยงานของเทศบาลนครปากเกร็ด	หน้าที่ของหน่วยงานของเทศบาลนครปากเกร็ด	ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด	ภารกิจและการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554
6. กองสวัสดิการสังคม	ดูแลเกี่ยวกับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน - เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด - เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา 	หน่วยส่วนร่วมชุมชน แรงเสริมหลักเฝ้าระวัง
7. สำนักการช่างและกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักการช่างจะดูแลพื้นที่ที่มีถนนเข้าถึง เพราะจะต้องมีการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ - กองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยดูแลพื้นที่ริมน้ำซึ่งจะเน้นใช้แรงคนเป็นกำลังสำคัญ 	<ul style="list-style-type: none"> - เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) - เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน - เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา - ตัวแสดงสังคมและการเมืองอื่นๆ เช่น นักการเมืองทั้งในและนอกพื้นที่ เป็นต้น 	ร่วมเป็นหน่วยประเมินสถานการณ์ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้ากรณีน้ำมาฉุกฉิน
8. ทุกกองงานของเทศบาลนครปากเกร็ด	ติดตามสถานการณ์ คำนึงว่าหาข้อมูลเพิ่มเติม	- ทุกเครือข่ายของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด	ร่วมเป็นหน่วยติดตามประเมินสถานการณ์ ข้อมูลน้ำ วันต่อวัน และเตรียมการหลังน้ำลด

หมายเหตุ สำนักการช่างและกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมักจะทำงานร่วมกับกองอื่นๆ ด้วย เพราะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและบริหารจัดการสาธารณภัยโดยตรง

จะเห็นได้ว่า การใช้แผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดหรือนครปากเกร็ดโมเดิร์น เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อป้องกันและปฏิบัติการกิจต่างๆ ของเทศบาลนครปากเกร็ด โดยแต่ละหน่วยงานหรือกองนั้นก็จะมีส่วนหน้าหน่วยงานหรือกองเป็นคนคอยควบคุมดูแลและสั่งการ ซึ่งแต่ละหน้าที่ของแต่ละกองเดิมก็พร้อมที่จะนำมาปรับใช้ในการรับมือกับสถานการณ์น้ำท่วม ประกอบกับเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากภาคประชาสังคมในพื้นที่ ก็ยิ่งทำให้แผนฉุกเฉินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดกลายเป็นแผนที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาใช้รับมือเพื่อแก้ไขปัญหาสถานการณ์น้ำท่วมได้จริง ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

ภารกิจที่ 1 หน่วยเฝ้าระวัง ตรวจสอบแก้ไขสถานการณ์ 24 ชั่วโมง

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ร่วมกับเครือข่ายชุมชนทั้ง 63 ชุมชน และเครือข่ายทางศาสนาที่บางส่วนเป็นผู้ประสบภัยโดยตรง และถูกใช้เป็นพื้นที่ในการแจ้งข่าวและระดมทรัพยากรเพื่อร่วมกันเป็นหน่วยเฝ้าระวัง ตรวจสอบแก้ไขสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอด 24 ชั่วโมง ดังที่จะอธิบายการทำงานร่วมกันดังต่อไปนี้

สถานการณ์น้ำท่วมเมื่อ พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา พอน้ำเริ่มมาถึงจังหวัดนครสวรรค์ และมุ่งหน้าเข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็เริ่มต้นตัวกับระดับน้ำที่เพิ่มสูงขึ้น พร้อมทั้งติดตามข่าวสารการไหลมาของน้ำอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะบริเวณชุมชนริมน้ำกับเทศบาลนครปากเกร็ดที่เริ่มเตรียมการไปดูแลระดับน้ำที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยารว่าน้ำนั้นมาปริมาณเท่าไรแล้ว ซึ่งถ้าน้ำมาถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 1 เมตร ก็คาดการณ์ได้ว่าน้ำอาจจะมาถึงทางเทศบาลนครปากเกร็ดสูงประมาณ 1 เมตรเช่นกัน ซึ่งการดูแลระดับน้ำก็จะอาศัยการดูมาตรวัดน้ำที่ทางกรมชลประทานได้ติดตั้งไว้ให้บริเวณใต้สะพานพระราม 4 ซึ่งเมื่อทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ พบว่าระดับน้ำขึ้นสูงผิดปกติก็จะแจ้งให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดในส่วนของสำนักปลัดเทศบาลทราบ และจะมีการสั่งการ ประสานงาน หรือแจกจ่ายงานไปยังกองงานอื่นๆ ที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหา นั้นๆ เช่น แจ้งให้กองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทราบ เพื่อทำการวางแผนกั้นน้ำ และเมื่อฝ่ายสำนักการช่างทราบก็จะทำการตั้งคันดิน โดยเริ่มกั้นหรือตั้งคันดินและวางแผนตรวจสอบทรายจากริมตลิ่งหรือริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาก่อน และถ้าน้ำยังคงเพิ่มสูงขึ้นและล้นทะลักเข้ามาเรื่อยๆ ก็จะยิ่งเสริมคันดินให้สูงหรือกั้นเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่งเข้ามาเรื่อยๆ เช่นกัน

อนึ่ง นอกจากพื้นที่ที่เป็นถนนหรือตติริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด ยังมีคลองสายเล็กๆ ที่เชื่อมโยงกันอีกหลายสาย ซึ่งคลองแต่ละสายก็จะมีประตูกั้นน้ำ ในช่วงที่น้ำท่วม เทศบาลนครปากเกร็ดก็จะปิดประตูกั้นน้ำและพยายามสูบน้ำในคลองออกสู่อ่างน้ำเจ้าพระยาให้ได้มากที่สุด เช่น ในกรณีของคลองบ้านใหม่ เพื่อเวลาฝนตกน้ำจะได้ไหลลงคลองได้ อย่างไรก็ตามทางเทศบาลนครปากเกร็ดถือว่าโชคดีมากที่ปีนั้นฝนไม่ตกมาก มิเช่นนั้นน้ำในคลองก็จะท่วมแล้ว ทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะไม่สามารถผลักดันน้ำออกไปได้ ในส่วนของการสูบน้ำและการกั้นน้ำ เทศบาลนครปากเกร็ดจะไม่ดำเนินการแบบขวางทางน้ำ แต่จะกั้นตามแนวทางน้ำไหลและปล่อยให้ น้ำไหลไปอย่างสะดวก เพราะทางเทศบาลนครปากเกร็ดถือว่าถ้าเรากั้นขวางทางน้ำเมื่อไหร่ น้ำซึ่งมีแรงดันมหาศาลก็อาจจะทำให้แนวกั้นพังทลายลงมาได้ ในจุดนี้ ภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็ เข้าใจการทำงานของเทศบาลเป็นอย่างดี อีกทั้งยังร่วมปฏิบัติและเสนอแนะความเห็นในการป้องกัน รูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ ให้ทางเทศบาลอีกด้วยว่าควรกั้นอย่างไรจึงจะดีที่สุด โดยประชาชนในพื้นที่ท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ไม่ต้องกั้นบ้านเขาก็ได้ เพราะเขาท่วมเป็นประจำ ทุกปีอยู่แล้ว ขอแค่ทำทางเดินให้ก็พอและไปกั้นทางอื่นที่มีความจำเป็นมากกว่า” (ประชาชนไม่ ประสงค์ออกนาม, 15 กรกฎาคม 2556) เป็นต้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องอาศัย พลังกำลังจากคนในพื้นที่ ซึ่งก็คือ ภาคประชาสังคมในพื้นที่มาเป็นปัจจัยที่สำคัญ

สำหรับภาคประชาสังคมในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังที่สำคัญ ได้แก่ เครือข่ายวัด ที่มีพื้นที่ตติริมแม่น้ำเจ้าพระยา เครือข่ายชุมชน ประชาชนและภาคเอกชนในท้องที่ โดยพระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดช่องลม ได้กล่าวถึงเหตุการณ์และการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนในพื้นที่ ไว้ว่า

“ชาวบ้านก็มาช่วย คือ ลำพังพระทำอะไรไม่ได้ ไม่ไหว มันเหนื่อย เพราะว่าไหนจะ กรอกทราย ไหนจะขน พอถึงอย่างนั้นก็ส่งสัญญาณ คือ เสียงตามสายขอความช่วยเหลือ ประชาชนเขาก็มากัน เพราะว่าถ้าเกิดวัดช่องลมท่วมเขาก็ท่วม คือ เราเป็นศูนย์กลางทางนี้ ที่วัดนี้เป็นศูนย์กลาง คือดินทราย ที่จะเอาไปแจกจ่าย พวกวัดกุ้ วัดหงส์ทองมาที่นี้ทั้งนั้น มาเอาจากที่นี้ทั้งนั้น ถนนนั้นพังหมดเลย วันหนึ่งวิ่งกันเป็น 100 หน นอกจากนี้โดยเฉพาะ โรงสีเขาก็ช่วย ช่วยพวกดูเครื่องจักรกล บุคคลากร พวกเครื่องสูบน้ำนั้น เทศบาลเขามาช่วย 3 เครื่อง ที่ปากเกร็ดน้ำมันไม่ท่วมจริงแต่ว่ามันไม่มีความสุขหรอก ต้องคอยระแวงระวัง ต้องมีเวร โรงสีเขาก็มียามอยู่เขาก็มาเดินดูให้ เขาจะมาเดินเคาะระฆังให้ว่าตรงไหนพัง คือ ต้องใช้ความสามัคคี ความศรัทธาจากญาติโยม คือ พระเป็นตัวยุติธรรม พอเห็นพระทำเหนื่อย เขาก็มาช่วยใช้ไหม พระยังช่วยเขาแล้วเขาจะไม่ช่วยหรือ...” (พระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2556.)

นอกจากนี้ ยังมีการประสานงานระหว่างชุมชนด้วย กล่าวคือ ทางชุมชนวัดช่องลมจะมีการประสานกับชุมชนและเครือข่ายวัดอื่นๆ ด้วย เช่น หมู่บ้านระดับสุข วัดสลักเหนือ วัดเรืองเวชมงคลที่อยู่ในชุมชนมิตรประชา เพื่อแจ้งข่าว เพราะถ้าหากทางวัดช่องลมที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาไม่สามารถกั้นน้ำเอาไว้ได้ ชุมชนต่อไปที่จะโดนท่วม คือ ชุมชนมิตรประชา และวัดเรืองเวชมงคลที่อยู่ในชุมชนมิตรประชา ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมถึงมอบความช่วยเหลือให้กันและกันเสมอ หากทางชุมชนวัดช่องลมขาดเหลือสิ่งใดที่ทางชุมชนมิตรประชาช่วยได้ ทั้ง 2 ชุมชนก็จะช่วยเหลือกัน

ยิ่งไปกว่านั้น ภาคประชาสังคมในพื้นที่ไม่ได้มีความรับผิดชอบแค่ต่อคนในพื้นที่เท่านั้น พวกเขามีความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนๆ อื่นและสังคมด้วย เห็นได้จากการที่ทางวัดช่องลมพยายามที่จะแบ่งปันอาหารให้แก่ผู้ประสบทุกข์ที่เดือดร้อนกว่า “...ทางวัดช่องลมก็ได้รับการบริจาคบ้าง ตอนแรกมีมาก ทั้งมาฆ่า ข้าวสาร น้ำ ที่นี้เราเห็นว่าเราคงไม่ท่วม แล้วก็สงสารโยมที่อยู่ลิ่งค์บุรี เขาท่วมเยอะ เขาก็ขอบอกไม่มีอะไรจะกิน เราก็ให้ทั้งมาฆ่า ข้าวสาร น้ำ ไปกัน 3 คันรถ เอาไปให้เขาหมด แต่ตัวเองไม่มีกินต้องซื้อเขากิน แต่เราก็ได้รับบริจาคเรื่อยๆ อย่างที่บอก มีก็ให้...” (พระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2556.)

การให้ในครั้งนี้รวมไปถึงการให้อภัยผู้ที่นำเอาของสาธารณะไปเป็นของตนเองด้วย โดย พระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ กล่าวถึงพฤติกรรมบางกลุ่มของคนในพื้นที่ที่น่ากระสอกระพายไปใช้เป็นการส่วนตัว

“...คือ พวกเทศบาลและพวกชุมชนเขาบอกว่าอย่าให้เอาไปปะมันนอกเขต เราจะไปห้ามได้อย่างไร มันเป็นเรื่องของมนุษยธรรม เขาก็บอกมาเอาไม่มาก อาตมาบอกเราห้ามไม่ได้หรอกเพราะเราทำเพื่อส่วนรวม ให้ถือซะว่าเขาเอาไปเพื่อส่วนรวม เขากันของเขาก็อาจจะส่งผลดีต่อเราก็ได้ ให้มองในแง่ดี...นอกจากนี้ก็ยังมีการฝังศพมาบ้าง มาเอาตั้งแต่เรายังไม่ท่วม เราเองก็ไม่ว่าทำอะไรก็ปล่อย ก็ช่วยๆ กัน อย่าไปแบ่งแยกก็ช่วยเขา ฝังนู่นเขาไม่มีเหมือนปากเกร็ดนะ รัฐไม่มีอะไรให้เลย...” (พระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2556.)

จะเห็นได้ว่า กระบวนการทำงานของเครือข่ายทางศาสนาในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้น น่าสนใจเป็นอย่างมาก และไม่ได้เริ่มดำเนินการแค่เฉพาะในช่วงน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เท่านั้น หากแต่ยังดำเนินการมาก่อนหน้า และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากแนวคันกั้นน้ำแทบทั้งหมดของเทศบาลนครปากเกร็ดอยู่ในพื้นที่ของวัด นับตั้งแต่วัดกลางเกร็ด วัดสนามเหนือ วัดบ่อวัดเกาะพญาเจ่ง วัดบางพูดนอก วัดหงส์ทอง วัดศรีรัตนาราม (บางพัง) วัดกุ้ว วัดสลักเหนือ วัดช่องลม และวัดโพธิ์ทองบน ประกอบกับการมีชุมชนริมน้ำเป็นระยะทาง 9 กิโลเมตร จึงมีความจำเป็น

อย่างยิ่งที่เครือข่ายวัดและประชาชนในพื้นที่จะต้องให้ความร่วมมือกัน โดยวัดบางวัดนั้นอาจจะต้องเสียสละพื้นที่ของตนให้น้ำท่วมเพื่อป้องกันน้ำไหลเข้าสู่ชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับวัด เช่น วัดกู่ บางวัดอาจจะต้องเสียสละกำลังร่างกายและทรัพยากรในวัดเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน เช่น วัดช่องลม ที่พระ สามเณร และผู้อาศัยวัดต้องออกมาร่วมมือกันลงแรงทำคันดินป้องกันน้ำท่วม และนำของที่ได้รับการบริจาคหรือใส่บาตรมาแจกจ่ายให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับ ความเดือดร้อน เป็นต้น และบางวัดอาจออกมาช่วยเหลือวัดและชุมชนอื่นๆ เนื่องจากเห็นว่าชุมชนของตนมีความพร้อมมากกว่า วัดจึงทำหน้าที่เป็นเสมือนศูนย์กลางในการระดมทรัพยากรไปช่วยเหลือวัดและชุมชนอื่นๆ ที่มีการเสี่ยงภัยมากกว่า

ภาพที่ 9 พระ สามเณร และชาวบ้านวัดหงส์ทองร่วมมือกันกรอกกระสอบทราย เพื่อเตรียมความพร้อมป้องกันน้ำท่วมในปี 2556

(เทศบาลนครปากเกร็ด 9 ตุลาคม 2556)

ภาพที่ 10 พระสงฆ์ ทำงานร่วมกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ด
(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลนครปากเกร็ด 12 พฤศจิกายน 2554)

ยิ่งไปกว่านั้น ใ้ว่าเครือข่ายศาสนาจะมีเพียงวัดและพุทธศาสนิกชนเท่านั้น หากแต่ผู้ที่นับถือศาสนาอื่นๆ ก็ได้เข้ามาให้ความร่วมมือด้วย โดย เมธาวิ เลิศไกร ชาวคริสต์ศาสนาในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเล่าว่า “...ในช่วงที่น้ำท่วม ก็ยังไปโบสถ์ตามปกติ ที่โบสถ์จะมีการขอรับบริจาคเพื่อช่วยเหลือพี่น้องเพื่อนมนุษย์...ที่โบสถ์เองก็จะมีเครือข่ายชาวคริสต์ด้วยกัน คอยไถ่ถามกันว่าบ้านใครเดือดร้อนบ้าง ถ้าช่วยได้เราก็จะช่วยกัน เพราะเราถือว่าเราเป็นพี่น้องกัน มีพระเจ้าคุ้มครองเหมือนกัน...” (เมธาวิ เลิศไกร สัมภาษณ์. 19 มกราคม 2557.)

นอกจากนี้ เก่งกล้า จาดปลื้ม นักพัฒนาสังคม กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด ยังได้ให้สัมภาษณ์เล่าถึงเหตุการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนกับเทศบาลนครปากเกร็ดในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 อีกด้วยว่า

“...จุดประสงค์หลักของเรา คือ พาไปช่วยกันทำงาน ไปตัดทราย อย่างชุมชนไหนที่ที่ท่วม ชุมชนที่น้ำไม่ท่วมก็จะมีคนในชุมชนออกมาช่วย ช่วงนั้นเจ้าหน้าที่ไม่ต้องทำงานให้นุ่งกางเกงขาสั้นมาไปช่วยกันตัดทรายทั้งหมด อย่างชุมชนที่มีกำลังคนเขาก็จะออกมาช่วยตัดทราย ชุมชนไหนไม่มีกำลังคนก็จะทำอาหารออกมาเลี้ยงคนที่มาช่วยกันกรอกทราย จะเป็นภาพที่กลมเกลียวมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะชุมชนที่เขาไม่ท่วม เขาคิดว่าถ้าไม่มาช่วยกันอาจจะเกิดปัญหาระยะยาวได้” (เก่งกล้า จาดปลื้ม สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2556)

จะเห็นได้ว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่นั้นพยายามที่จะช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ โดยเน้นการมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหลัก พยายามมองข้ามปัญหาที่เล็กน้อย โดยคิดว่าเป็นเรื่องของน้ำใจ ยอมเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่เอาไว้ ผลที่ได้ก็คือเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหา เนื่องจากพวกเขาต่างก็ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเผชิญอุปสรรคและแก้ปัญหาไปด้วยกัน จนก่อให้เกิดความเข้าใจและความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ภารกิจที่ 2 หน่วยประชาสัมพันธ์ประสานงานแจ้งเตือนโดยคนในพื้นที่

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับประชาชน ร่วมกับเครือข่ายชุมชน 63 ชุมชนและเครือข่ายทางศาสนาที่มีข้อมูลจากการติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิดจากภารกิจที่ 1 มาแล้ว เพื่อร่วมเป็นหน่วยประชาสัมพันธ์ ประสานงานแจ้งเตือนโดยคนในพื้นที่

สำหรับภารกิจนี้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความมั่นใจและข่าวสารที่ถูกต้องให้กับประชาชนในพื้นที่ เพราะประชาชนในพื้นที่ย่อมอยากจะทำทราบว่าพวกเขาจะมั่นใจได้แค่ไหนว่า ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะรับมือกับปัญหาน้ำท่วมได้แน่ เพราะฉะนั้น จากเดิมที่เทศบาลนครปากเกร็ดเคยสื่อสารทางวิทยุกันเพียงแค่ 2 ฝ่าย ระหว่างหน่วยปฏิบัติงานของเทศบาลกับหน่วยสั่งการของเทศบาล เมื่อเกิดสถานการณ์น้ำท่วมพ.ศ. 2554 ได้ปรับเปลี่ยนให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในฐานะเป็นคนในพื้นที่ที่รู้จริง โดยส่งข่าวสถานการณ์ในพื้นที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และรายงานแก่เจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ดเป็นระยะ ส่งผลให้ประชาชนและชาวบ้านในพื้นที่ได้รู้ว่า ในขณะที่ภาคประชาสังคมและเทศบาลกำลังดำเนินการหรือทำอะไร เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ประเมินสถานการณ์ได้ว่าเขาควรที่จะอยู่หรืออพยพหรือให้ความร่วมมืออะไรบ้าง เพราะฉะนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ช่องทางการประชาสัมพันธ์ ด้วยเหตุนี้ ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงรวมตัวกันเป็นเครือข่าย คอยแจ้งเตือน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันและกันเสมอผ่านวิธีการต่างๆ เช่น เสียงตามสายในชุมชน วิทยุชุมชน เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นต้น โดยเน้นข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริง และเชื่อถือได้ เพื่อป้องกันการแตกตื่นจากข่าวลือ นอกจากนี้ ยังเน้นความจริงจัง เพื่อสร้างความไว้วางใจจนนำมาซึ่งความเชื่อใจ อันก่อให้เกิดความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม สำหรับในด้านการทำงานของเทศบาลนครปากเกร็ดนั้น นายกเทศมนตรี นายวิชัย บรรดาศักดิ์ จะสั่งการให้ศูนย์บัญชาการที่อยู่ที่เทศบาลนครปากเกร็ดทำหน้าที่เป็นหน่วยประชาสัมพันธ์ โดยให้ไอออนสายโทรศัพท์ภายในทั้งหมดมาเป็นสายรับเรื่องเกี่ยวกับน้ำท่วมเพียงอย่างเดียว และเน้นจัดหาเจ้าหน้าที่รับเรื่องที่อยู่ข้อมูลจริง

ก่อนที่จะตอบออกไป และเน้นใช้ข้อมูลที่ได้จากภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งสิ่งนี้เองได้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการอธิบายให้แก่ประชาชนทั่วไปได้

www.pakkretcity.go.th

ขอบคุณที่ช่วยกัน
เราจะร่วมกันป้องกันน้ำท่วม "ปากเกร็ด"

- ✓ ช่วยกันเป็นอาสาสมัครรอกทราย
- ✓ ดูแลกันกันน้ำ
- ✓ บริจาคอาหาร ช่วยงานน้ำท่วม
- ✓ พึ่งสัญญาณแจ้งเตือนจากเทศบาล

นายกฯ วิชัย ก่อวงโยกาน 02-960-9704-14 ต่อ 407 408 411

ศูนย์ประสานงานป้องกันน้ำท่วม

ภาพที่ 11 ภาพที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ผ่านทาง Facebook ของเทศบาลนครปากเกร็ด
(เทศบาลนครปากเกร็ด 2 พฤศจิกายน 2554)

ภาพที่ 12 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อหาอาสาสมัครรอกกระสอบทราย
(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 3 พฤศจิกายน 2554)

ภาพที่ 13 แผ่นป้ายเตือนภัยและขอความร่วมมือเพื่อป้องกันคันดิน
(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 14 ตุลาคม 2554)

ยิ่งไปกว่านั้น ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ซึ่งได้พยายามใช้ทุกอุปกรณ์ที่เป็นอุปกรณ์รับข้อมูลข่าวสารได้ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ในการรับข้อมูลข่าวสาร และเมื่อรายการต่างๆ รายงานอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลนครปากเกร็ด ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็จะพยายามรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ ส่วนทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็ต้องเตรียมตรวจสอบข้อมูลว่าที่สื่อและข่าวต่างๆ นำเสนอออกไปนั้นเป็นความจริงหรือไม่ ซึ่งในจุดนี้เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะต้องไปตรวจสอบสถานการณ์ตามข่าวที่นำเสนอ ณ พื้นที่จริง โดยจะมีการตรวจสอบไปยังที่ศูนย์ประชาสัมพันธ์ใหญ่ที่มีภาคประชาสังคมในพื้นที่คอยเฝ้าระวังสถานการณ์ร่วมกับทางเทศบาลนครปากเกร็ดและศูนย์ประชาสัมพันธ์ย่อยซึ่งจะมีหัวหน้าเฉพาะคอยทำหน้าที่บัญชาการอยู่ตามวัดต่างๆ เพื่อให้ศูนย์เหล่านี้รายงานสถานการณ์จริงกลับมา และนำข้อมูลนี้กลับไปบอกกับประชาชนอีกทอดหนึ่ง ซึ่งศูนย์ประชาสัมพันธ์ย่อยจะมี 3 จุด คือ วัดหงส์ทอง วัดสนามเหนือ และวัดช่องลม นอกจากนี้ ทางภาคประชาสังคมก็จะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น โทรศัพท์มือถือ กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกวีดีโอ ฯลฯ ถ่ายรูปและบันทึกวีดีโอสถานการณ์จริง และทำการลงข้อมูลในเครือข่ายทางสังคมออนไลน์หรือส่งต่อข้อมูลทางโปรแกรมสนทนาต่างๆ เพื่อส่งข่าวให้ประชาชนได้ทราบโดยทั่วกัน นอกจากนี้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดเองก็จะส่งเจ้าหน้าที่

ไปเก็บข้อมูลจากจุดที่น้ำร่วมกับภาคประชาสังคมด้วยการใช้กล้องวิดีโอแบบ โทรศัพทมือถือบ้าง ในการถ่ายรูป แล้วก็ทำการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรี เจ้าหน้าที่ และประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ที่อยู่ในสถานการณ์ ณ ตรงนั้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล และรายงานให้เห็นถึงสถานการณ์ น้ำที่แท้จริง จากนั้นจึงค่อยนำมาประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบต่อไป

สำหรับในส่วนองงานที่เป็นลักษณะของการแจ้งเหตุ ในช่วงแรกพบกับปัญหาหรืออุปสรรค ที่สำคัญ คือ ปัญหาในการตัดสินใจดำเนินการ กล่าวคือ บางครั้งด้วยความที่เป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน จึงไม่สามารถควบคุมปัจจัยต่างๆให้เกิดความแน่นอนได้ อีกทั้ง ยังจำเป็นต้องใช้การตัดสินใจที่เร่งด่วน เพราะฉะนั้น จึงทำเกิดบางกรณีที่เกิดพลาดขึ้น เช่น การหาวิธีการแจ้งเตือนประชาชนเรื่องภัยน้ำท่วม ด้วยการจุดพลุ 5 สี ที่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดคิดขึ้น ท้ายที่สุดเมื่อนำมาหารือกับภาคประชาสังคม ในพื้นที่ พบว่า อาจไม่มีความเหมาะสม และมีความเสี่ยงสูงในการนำมาซึ่งความแตกตื่น เพราะการจุดพลุนั้นไม่สามารถแจ้งหรือบอกข่าวสารที่ละเอียดได้มากพอ ทางเทศบาลนครปากเกร็ด จึงออกมายอมรับว่าเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดและได้หาทางแก้ไขโดยหันมาใช้วิธีการส่งข้อความ (SMS) แจ้งเตือนแทน ซึ่งผลที่ได้ก็ประสบความสำเร็จอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก ภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็ พอใจ ดังที่จะอธิบายอย่างละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 14 ภาพจาก Facebook เทศบาลนครปากเกร็ดกล่าวขอบคุณ

ภาคประชาสังคมในพื้นที่

(เทศบาลนครปากเกร็ด 14 ตุลาคม 2554)

แม้ภาคประชาสังคมในพื้นที่จะมีความพยายามในการคิดค้นหาวิธีการต่างๆ เพื่อแจ้งเตือนปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ให้รู้ล่วงหน้าเสมอ เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น แต่ด้วยความเป็นสถานการณ์ที่ฉุกเฉินและมีข้อมูลที่จำกัด ทำให้ไม่ใช่แต่ภาครัฐส่วนกลางเท่านั้นที่มีปัญหาในการแก้ไข

ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดเองก็มีปัญหาและอุปสรรคในการแจ้งเตือน และแก้ไขเช่นเดียวกัน เพราะทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดเองก็ไม่ค่อยมี ข้อมูลเกี่ยวกับอุทกภัยครั้งนี้มากนัก แต่อาศัยว่าเคยมีประสบการณ์เรื่องนี้มาบ้างจากการเป็น เมืองริมน้ำ เพราะฉะนั้นจึงใช้วิธีการตรวจสอบที่หน้างานเลย คือ มีการไปดูสถานการณ์น้ำจริงๆ มีการใช้ข้อมูลน้ำจากภาคประชาสังคมในจังหวัดใกล้เคียงหรือประสบอุทกภัยมาก่อน เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี ฯลฯ และมีการคำนวณน้ำขึ้นน้ำลงมาประกอบ จากนั้นจึง ทำการแจ้งให้แก่ประชาชนรู้ว่าแต่ละวันนั้นมีระดับน้ำเท่าไร ควรจะอพยพหรืออยู่ต่อหรือไม่ โดยอาศัยประธานชุมชนให้มีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย และกำชับให้ประธานชุมชน ประชาสัมพันธ์เฉพาะข้อมูลที่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดได้ตรวจสอบกับเครือข่ายภาคประชาสังคม ต่างๆ แล้วว่าเป็นจริงเท่านั้น

การทำกรประชาสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผ่านการหารือกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ ตามหลักการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ทำยที่สุดจึงได้ออกแบบระบบการแจ้งเหตุ แบบข้อความ (SMS) ขึ้น กล่าวคือ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะพิมพ์ข้อความ (SMS) ข้อมูลว่าวันนี้ สถานการณ์น้ำเป็นอย่างไร แล้วส่งไปให้ประธานชุมชนเพื่อนำไปประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย ซึ่งทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะส่งข้อความ (SMS) ให้กับสมาชิกสภาและชุมชนที่น้ำไม่ท่วมด้วย เพื่อที่จะได้รู้ว่าสถานการณ์ตอนนี้เป็นเช่นไร โดยการส่งข้อความ (SMS) เตือนภัยนั้นจะถูกบังคับ ในเรื่องของจำนวนตัวอักษร เพราะฉะนั้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงจำเป็นต้องตั้งกลุ่มเจ้าหน้าที่ ขึ้นมา เพื่อมาทำความเข้าใจกันก่อนว่าถ้าจะส่งข้อความ (SMS) เช่นนี้ เจ้าหน้าที่แต่ละคนมี ความคิดเห็นอย่างไร มีความเข้าใจตรงกันหรือไม่ เพราะว่าบางทีข้อความบางข้อความนั้นก็ยากที่จะ ทำให้เข้าใจตรงกัน เพราะฉะนั้น ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ เนื่องจากสื่อต่างๆ เหล่านี้เป็นเสมือน ดาบสองคม แม้จะสามารถกระจายข่าวสารได้ไว แต่เมื่อเกิดความผิดพลาดก็จะเกิดความยุ่งยาก ในการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้ก็ได้ใช้ได้ดีในการประชาสัมพันธ์ เพราะถูกต้อง รวดเร็ว ประหยัดเวลาและไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ

นอกจากระบบข้อความ (SMS) แล้ว ยังมีช่องทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในรูปแบบของเครือข่ายชุมชนด้วย กล่าวคือ ทางชุมชนจะมีส่วนช่วยในการสร้างช่องทางให้ประชาชน ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ในกรณีของชุมชนร่วมใจ 3 จะมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายด้วย การเปิดเพลงในการประชาสัมพันธ์ให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทั่วๆ ไป โดยนายสุเทพ แก้วพลอย ประธานชุมชนร่วมใจ 3 เล่าว่า "เวลาแจ้งเหตุ บ้านแตก กำแพงพัง กระสอบล้ม ก็เปิดเพลงพุ่มพวง หรือไม่ก็เพลง Too much So much ของเบิร์ด ธงไชย แมคอินไตย์ นี่แหละครับ ที่รู้กันว่า เราระดมคน...สาเหตุที่เลือกใช้วิธีเปิดเพลงแทนการให้โฆษกประกาศเรียก ระดมคนแบบทั่วไป ก็คือ เพื่อไม่ให้ผู้เฒ่าผู้แก่หรือคนป่วยที่สุขภาพอ่อนแอตื่นตกใจ"

(ปานใจ ปันจินดา 11 พฤศจิกายน 2554) เช่นเดียวกับทางชุมชนมิตรประชา ที่จะมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเช่นเดียวกัน โดย วันทนา นาคะ ประชาชนในชุมชนมิตรประชา ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“บางครั้งประธานชุมชน นายประสิทธิ์ บุญเลิศ ก็จะมีมอบหมายให้กรรมการชุมชน ฝ่ายประชาสัมพันธ์มาทำการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆให้คนในชุมชนได้รับทราบ นอกจากนี้ยังมีเจ้าอาวาสวัดเรื่องเวทมนต์ที่ค่อนข้างมีอิทธิพลอย่างมากต่อคนในชุมชนเข้ามาทำการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายอีกท่านด้วย โดยทางชุมชนมิตรประชานั้นจะเน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อหาอาสาสมัครในการรอกกระสอบทรายที่วัด หรือขอรับบริจาคเงิน หรือวัสดุปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็น นอกจากนี้ ยังมีการเกณฑ์จิตอาสาต่างๆเพื่อไปช่วยกันรอกและขนกระสอบทรายเพื่อไปใช้สร้างแนวคันกันน้ำในสถานที่ต่างๆ เช่น วัดช่องลม อีกด้วย โดยวิธีการที่ใช้ก็เช่น การนัดเจอที่วัดบ้าง ศาลาเอนกประสงค์ของชุมชนบ้าง หรือไม่มีรถของอาสาสมัครพาไป ซึ่งใครพร้อมก็ไปขึ้นรถที่จอดไว้ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มของวัยรุ่นที่ชอบขับขี่มอเตอร์ไซด์ (เด็กแว้นซ์) มาคอยเฝ้าคันกันน้ำตรงทางเข้าสวนสมเด็จฯ และริมคลองประปาอีกด้วย ซึ่งพวกเขาเหล่านี้ก็มาจากการประชาสัมพันธ์เพื่อขอความร่วมมือของชุมชนนั่นเอง”(วันทนา นาคะ สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556)

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการเปิดประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทาง Facebook และ Website ของเทศบาลนครปากเกร็ดด้วย ซึ่งสื่อออนไลน์เหล่านี้จะเข้าถึงประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มของวัยรุ่นและเยาวชนได้ง่ายและมากขึ้น ทำให้ได้กำลังสำคัญในการช่วยป้องกันน้ำ เช่น แร้งงานรอกกระสอบทราย ผู้เฝ้าคันกันน้ำมากขึ้น และยังเป็นสื่อตรงถึงผู้ปกครองของกลุ่มคนเหล่านั้นที่อาจจะใช้งานอินเทอร์เน็ตในการรับข้อมูลข่าวสารไม่เป็นอีกช่องทางหนึ่ง

สรุปได้ว่า วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมนั้นจะเน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ด้วยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง ผ่านสื่อหรือช่องทางต่างๆ เช่น ทางโทรศัพท์ Website Facebook และ SMS รวมไปถึงเสียงตามสายตามเครือข่ายชุมชนและวัดต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงและพร้อมเตรียมรับกับสถานการณ์น้ำท่วมที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีกทั้งยังใช้เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์เพื่อหาจิตอาสาหรืออาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหน้าท่วมครั้งนี้อีกด้วย

นอกจากนี้ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ในแต่ละวันทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะจัดเก็บข้อมูลการปฏิบัติงานแต่ละวันไว้อย่างละเอียดอีกด้วยว่ามีการรายงานเรื่องอะไร มีข้อมูลอะไรบ้าง มีประชาชนติดต่อเข้ามาติดต่อเป็นจำนวนเท่าใด และประชาชนมักสอบถามเรื่องอะไร ใช้เอกสารอะไรบ้าง เพื่อนำมาเก็บเป็นข้อมูลเอาไว้ โดยทุกวันนี้แม่น้ำจะเลิกท่วมและสถานการณ์เข้าสู่ภาวะ

ปกติแล้ว เทศบาลนครปากเกร็ดก็ยังพยายามที่จะจัดเก็บรายชื่อของภาคประชาสังคมในพื้นที่ และพวกจิตอาสาเอาไว้ เพื่อเกิดเหตุฉุกเฉินขึ้นจะได้ติดต่อขอความร่วมมือกันได้ที่ ซึ่งทางภาคประชาสังคมเองก็มีการจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญๆ ไว้เช่นเดียวกัน ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการเตือนสติไม่ให้ประมาท และเพื่อให้ระลึกถึงความสามัคคีและความเป็นชุมชนเข้มแข็ง และอีกส่วนหนึ่งเพื่อให้ติดต่อกันง่ายขึ้น เมื่อมีความจำเป็นหรือมีกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำที่ดีรอบคอบ ง่ายต่อการตรวจสอบและเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคตเป็นอย่างมาก

จากประเด็นเรื่องของการประชาสัมพันธ์ข้างต้น ผู้วิจัยยังพบว่า การทำงานของเทศบาลนครปากเกร็ดกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ในภาพรวมแม้จะร่วมมือกันดี แต่ก็ยังคงมีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์และการประสานงานด้านอื่นๆ กับเครือข่ายชุมชนอยู่บ้างประการที่น่าสนใจนำมาศึกษา เพื่อให้เห็นถึงความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ดังที่จะทำการอธิบายต่อไปนี้

แต่ละชุมชนในเทศบาลนครปากเกร็ดจะประกอบด้วยประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนที่มาจาก การเลือกตั้งจากคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนมีคนหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียงเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประธานชุมชนและกรรมการชุมชนจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนของคนในชุมชนนั่นเอง เพราะฉะนั้น เมื่อต้องมีการตัดสินใจทำกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงมักจะเชิญประธานและคณะกรรมการชุมชนเข้าไปปรึกษาหารือก่อนเสมอ ในฐานะตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งการทำงานร่วมกันของนี้เองได้ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายทางการเมืองขึ้น แต่ด้วยเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดไม่ได้มีเครือข่ายชุมชนเพียงเครือข่ายเดียว หากแต่ยังมีเครือข่ายที่แยกย่อยลงไปอีก ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายชุมชนหรือไม่ก็ได้ เช่น กลุ่มอาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มจิตอาสาต่างๆ ภายในหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งถ้าทุกกลุ่มทำงานไปด้วยกันได้ก็จะเป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้ามีปัญหาขัดแย้งกันก็จะทำให้เกิดปัญหาความร่วมมือไปจนถึงทะเลาะและใช้ความรุนแรงต่อกัน จนในบางครั้ง จำเป็นต้องอาศัยเทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะภาครัฐเข้ามาทำหน้าที่เป็นเสมือนคนกลางช่วยเจรจาไกล่เกลี่ยให้ในการนี้ ประภัสสร กันทะวงศ์ ประธานชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาความขัดแย้งในชุมชนว่า

“ตนเองเป็นคนในชุมชน อยู่ตรงหมู่บ้านสวนกุหลาบ มีปัญหากับคณะกรรมการชุมชน เนื่องจากชุมชนที่อยู่เป็นหมู่บ้านที่ชื่อมานานแล้ว จึงต้องการโอนการจัดการสาธารณูปโภคมาให้ทางเทศบาลดูแล คุยกับคณะกรรมการกับคนในชุมชนแล้ว บางส่วนเห็นด้วยกับตน แต่กลุ่มคณะกรรมการไม่เห็นด้วย หว่าตนจะพาเทศบาลมาเวนคืนที่ในหมู่บ้านไปเป็นที่สาธารณะประโยชน์ของเทศบาล ตนเองไม่รู้จะทำอย่างไร จึงเดินทางมายัง

เทศบาล ให้เขาออกหนังสือรับรองว่าทางเทศบาลจะไม่เวนคืนที่ให้ เพื่อนำไปให้ประชาชน ในหมู่บ้านคู”(ประภัสสร กันทะวงศ์ 26 สิงหาคม 2556, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ในบางครั้งยังมีประเด็นการร้องเรียนเรื่องการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของคนในชุมชนด้วย กล่าวคือ จะเป็นเรื่องร้องเรียนระหว่างประชาชนหรือชาวบ้านที่มีพื้นที่บ้านติดกันหรือใกล้กันแล้วเกิดปัญหาไม่ยอมกัน ซึ่งบางครั้งเป็นการกระทำผิดกฎหมายด้วยกันทั้งคู่ เช่น การนำของเพื่อใช้ในการซ่อมแซมบ้านหรือทำคั้นกันน้ำของบ้านตนมาวางไว้บนถนนสาธารณะโดยที่กีดขวางทางเข้าออก เป็นต้น ซึ่งบางครั้งปัญหาเล็กน้อยเหล่านี้ได้กลายเป็นปัญหาที่ลุกลามใหญ่โตและมีการทำลายทรัพย์สินของแต่ละฝ่ายเกิดขึ้น ดังนั้น กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด จึงเริ่มมีหน่วยไกล่เกลี่ยขึ้น โดยใช้เจ้าหน้าที่ของทางเทศบาลนครปากเกร็ดที่มีความสามารถในด้าน การเจรจาเข้ามายื่นข้อเสนอต่างๆให้แต่ละฝ่ายเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เนื่องจากทางเทศบาลนครปากเกร็ดมองว่าสังคมเมืองที่อยู่กันอย่างสงบสุขนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะถ้าหากคนไม่สามัคคีกัน การแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือขอความร่วมมือของคนในท้องถิ่นก็จะเป็นไปอย่างยากลำบาก อันส่งผลให้การพัฒนาท้องถิ่นที่มีรากฐานมาจากความต้องการและการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเองจริงๆ ไม่อาจสัมฤทธิ์ผลได้

จากข้างต้น เก่งกล้า จาดปลื้ม นักพัฒนาสังคม กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด ได้ให้สัมภาษณ์ถึงกระบวนการแก้ปัญหาของเทศบาลนครปากเกร็ดไว้อย่างน่าสนใจว่า

“เราก็จะเชิญคณะกรรมการชุมชน เชิญอำเภอ เชิญหน่วยงานภายนอก เช่น การไฟฟ้า การประปา สำนักงานที่ดิน ตำรวจ คณะกรรมการวินมอเตอร์ไซด์ คือ เชิญเขาเข้ามาร่วม แล้วก็จะมาคุยกันว่าชุมชนไหนมีปัญหาอะไร เช่น มีปัญหาเรื่องยาเสพติดก็สามารถบอกกับผู้กำกับที่มาได้เลยว่าชุมชนของเรามีปัญหายาเสพติด ผู้กำกับก็จะรับเรื่องไปและดำเนินการต่อไป หรือแจ้งว่าชุมชนที่มีปัญหาไฟฟ้าดับบ่อย ตัวแทนของการไฟฟ้าก็จะรับเรื่องไป และในทางกลับกันถ้าหากหน่วยงานเหล่านี้ต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลืออะไรก็สามารถแจ้งข่าวในที่ประชุมให้คณะกรรมการแต่ละชุมชนทราบ ถ้าเทศบาลเรามีปัญหาอะไรเราก็ใช้เวทีในการประชุมนี้เพื่อเป็นการกระจายข่าวสาร” (เก่งกล้า จาดปลื้ม สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2556)

จะเห็นได้ว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในพื้นที่ ในเบื้องต้นภาคประชาสังคมในพื้นที่จะพยายามเจรจาแก้ไขปัญหากันเองก่อน หากแก้ไขปัญหไม่ได้จริงๆ จึงจะพึ่งทางภาครัฐ ซึ่งก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้มาดำเนินการแก้ไข เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าภาคประชาสังคมเหล่านี้รู้และทำตาม ระบบการทำงาน อันนำมาซึ่งความเป็นมาตรฐานในการแก้ปัญหา และทำให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

นอกจากนี้ จากข้างต้นจะเห็นได้ถึงอำนาจของคณะกรรมการชุมชนว่าค่อนข้างมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก โดยจุดประสงค์ในการทำงานของคณะกรรมการชุมชน คือ เพื่อดูแลและพัฒนาชุมชนของตนเอง เหมือนกับเป็นหน่วยงานย่อยจากทางเทศบาลนครปากเกร็ด เพราะลำพังเพียงแค่เทศบาลนครปากเกร็ดหน่วยงานเดียวก็อาจจะดูแลทุกพื้นที่ได้ไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การทำงานทุกงานย่อมมีความสำเร็จและอุปสรรค การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนก็เช่นเดียวกัน หากคณะกรรมการชุมชนดี คอยรับฟังและร่วมกันดูแลแก้ไขลูกบ้าน และพัฒนาชุมชนของตนเองร่วมกัน ก็จะนำมาซึ่งความเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” แต่เมื่อใดที่เกิดปัญหาการผูกขาดอำนาจของคณะกรรมการชุมชนขึ้น ก็อาจจะเป็นตัวจุดรั้งการพัฒนาชุมชนได้

การผูกขาดของคณะกรรมการชุมชนและการเห็นประโยชน์ส่วนตนของคนในชุมชนบางคน หรือบางกลุ่ม ได้กลายมาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมที่สำคัญ กล่าวคือ ไม่ใช่ประชาชนทุกคนทุกกลุ่มที่จะมีจิตอาสาหรือต้องการมีส่วนร่วม บางคนก็มาด้วยจุดมุ่งหมายอื่น เช่น เรื่องของผลประโยชน์ ทำให้ในการทำงานก็จะหวังแต่ในเรื่องของผลประโยชน์ อาทิ มาช่วยทำแนวคันกันน้ำเพราะอยากได้กระสอบทรายและไม่ไปเป็นของตน มาช่วยเพราะอยากได้ชื่อเสียงและคะแนนเสียงจากคนในชุมชน เป็นต้น ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็กลายเป็นปัญหาด้านการประสานงาน เพราะจะเป็นไปได้ยากที่จะขอความร่วมมือโดยไม่มีผลตอบแทนไปแลกกับพวกเขา หรือเกิดปัญหา งานขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากมาทำงานไม่ได้มาด้วยความตั้งใจจริง จึงเกิดการงานแบบขอไปที ผลักภาระ และแย่งกันทำแต่งงานที่อยู่เบื้องหน้าเท่านั้น ซึ่งส่งผลร้ายแรงต่อการสร้างความร่วมมือและการรวมกันเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่

นอกจากนี้ หากภาคประชาสังคมไม่รู้จักฟังตนเองก่อน หรือมีจิตอาสาจริงแต่ทำงานไม่เป็น เนื่องจากนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นแบบประชานิยมตามใจประชาชนที่มากเกินไป ก็อาจจะก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำงานได้ โดยเจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“นโยบายของผู้บริหารเราเป็นนโยบายที่เอาใจและดูแลประชาชน เหมือนถ้าประชาชนร้องขออะไรก็จะให้ จนทำให้ประชาชนไม่คิดที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง อย่างเช่น ขยะหน้าบ้านคุณคุณก็ควรทำความสะอาดเองบ้างไม่ใช่จะแจ้ง แต่ ท า ง เ ร า ไป จั ด ก า ร บางทีเรื่องเล็กๆน้อยๆก็จะมาร้องขอทางเรา ปัญหาของชุมชนก็อย่างเช่น พื้นฐานทางด้านความรู้ความเข้าใจที่ไม่เท่ากัน อย่างชุมชนไหนที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆดีแล้ว ก็จะสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีระบบแบบแผน แต่ถ้าชุมชนไหนที่มีพื้นฐานความรู้ทางด้านเรื่องนี้น้อยก็จะทำให้ดำเนินการล่าช้าไป อย่างเช่น เวลาที่เราสั่งให้ส่งรายงานผลการปฏิบัติการโครงการที่ทำเรื่องเสนอขอมาส่ง บางชุมชนที่มีความรู้ก็สามารถทำมาส่งได้ตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ถ้าชุมชนไหนไม่มีความรู้พื้นฐานเรื่องเหล่านี้บางทีเรา

ก็ต้องเข้าไปช่วยหรือสร้างแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลเพื่อส่งให้กับทางเรา เรื่องพวกนี้ขึ้นอยู่กับประธานชุมชน บางคนเป็นทนายความมาก่อน บางคนเป็นข้าราชการเก่า คนกลุ่มนี้ก็จะผ่านการ เขียนรายงานหรือโครงการพวกนี้มาพอสมควร แต่บางกลุ่มที่เป็นชาวบ้านธรรมดา บางคนเขียนหนังสือไม่เป็น บางคนไม่มีความรู้เรื่องการเขียนเรื่องพวกนี้ก็จะทำหน้าที่ของพวกเราในการเข้าไปดูแลเวลาที่เขามาขอความช่วยเหลือ เราจะมีการเก็บข้อมูลไว้เลยว่า มีพื้นที่ใดบ้างที่เราต้องเข้าไปดูแลเป็นพิเศษ และเราก็จะมีการลงพื้นที่ไปดูว่าตามโครงการที่เขาขอมาได้ไปดำเนินการจริงไหม เราเลยต้องดูแลเรื่องรายละเอียดพวกนี้เป็นพิเศษ” (เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555)

จะเห็นได้ว่า บางครั้งไม่ใช่แค่นโยบายของผู้บริหารจะเป็นปัญหาให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ แต่ยังเป็นการสร้างปัญหาและสร้างงานเพิ่มให้กับข้าราชการประจำอีกด้วย ในกรณีนี้ หากมองในแง่ดี ก็พอจะเข้าใจได้ว่านโยบายดังกล่าว ทำให้เกิดการเห็นคนในท้องถิ่นสะดวกสบาย และได้รับประโยชน์สูงสุด อันเป็นหน้าที่ที่ดีและสำคัญที่สุดที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึงกระทำ ดังนั้น ทางแก้ปัญหา คือ ต้องพยายามส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าคณะกรรมการต่างๆ หรือคณะกรรมการต่างๆ เวลาทำนโยบายก็จะมีภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้ท้องถิ่นพัฒนาต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม หากเรามองกลับกันในอีกมุมหนึ่ง คือ การมองทางด้านการเมือง ก็จะดูเหมือนว่าคนเหล่านี้คือฐานเสียง จึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งเป็นข้าราชการเมืองจะให้ความสนใจในการนี้ เก่งกล้า จาดปลื้ม นักพัฒนาสังคม กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

“ประธานชุมชนบางคนเป็นทนาย บางคนเป็นรองผู้ว่าเก่า คือ ทุกคนมีความรู้และมีความสามารถ บางคนรู้มากกว่าเจ้าหน้าที่ด้วยซ้ำไป คือ ในบางครั้งเราทำอะไรเราก็สามารถขอคำปรึกษาจากประธานชุมชนเหล่านี้ได้ในบางเรื่อง แต่ถ้าเป็นตามต่างจังหวัด ข้าราชการจะมีบทบาทสำคัญกับคนพื้นที่มาก ข้าราชการสามารถขึ้นกเป็นนก ซี้ไม่เป็นไม่ได้ แต่สำหรับที่นี่ไม่ใช่ ที่นี่จะมีเหตุผล มีความรู้ เพราะส่วนมากประมาณ 40-50% ของประธานชุมชนก็คือ ข้าราชการบำนาญ หรือทหารเก่า” (เก่งกล้า จาดปลื้ม สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า ประธานชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดค่อนข้างที่จะมีความรู้ จึงสามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว สามารถประสานงานกันเป็นเครือข่ายชุมชนได้ แต่ในอีกมุมหนึ่ง กลุ่มประธานและคณะกรรมการชุมชนเหล่านี้ก็คือฐานเสียงที่สำคัญของผู้บริหารท้องถิ่นด้วย ดังนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นและข้าราชการประจำจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเหล่านี้ในฐานะตัวแทนที่ได้รับการเลือกและยอมรับจากประชาชน ประกอบกับ

ถ้าผู้บริหารท้องถิ่นดี ข้าราชการประจำก็ต้องคอยสนับสนุนการทำงานของผู้บริหารด้วย ซึ่งทำให้ข้าราชการประจำต้องให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในพื้นที่และคณะกรรมการชุมชนในฐานะฐานเสียงของผู้บริหารที่มีความสำคัญไปด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าคณะกรรมการชุมชนคนไหนดีเป็นที่ชื่นชอบของคนในชุมชนก็จะกลายมาเป็นฐานเสียงที่ดีให้กับทางผู้บริหารท้องถิ่น และอาจนำมาซึ่งหนทางการเข้าไปสู่การเป็นนักการเมืองท้องถิ่นได้ ด้วยเหตุนี้ การแข่งขันการเป็นคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด จึงมีอัตราการแข่งขันที่สูง ถึงแม้คณะกรรมการชุมชนจะไม่ได้รับค่าตอบแทนในการทำงาน แต่สิ่งที่ได้มากกว่านั้น คือ ช่องทางพิเศษที่อาจเป็นประตูสู่อำนาจต่อไป แต่อย่างไรก็ตามเราก็ไม่ควรจะเหมารวมว่าคณะกรรมการชุมชนทุกคนจะมุ่งเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น เพราะ คนที่ทำเพราะมีจิตอาสาจริงๆ ก็มี

ในทางกลับกันถ้าเกิดได้คณะกรรมการชุมชนที่ไม่ดี ทำอะไรไปแล้วคนในชุมชนไม่เห็นด้วย ก็จะทำให้การขอความร่วมมือจากชาวบ้านลำบาก เกิดความแตกแยกในชุมชน ซึ่งกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นในหลายๆชุมชน ไม่ใช่เพียงแต่ในชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ดเท่านั้น คำถาม คือ แล้วเหตุใดคณะกรรมการชุมชนที่ไม่เป็นที่ชื่นชอบของชุมชนจึงได้รับเลือกจากคนในชุมชนและอยู่ในตำแหน่งได้อย่างยาวนาน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคณะกรรมการชุมชนไม่ได้กำหนดวาระในการดำรงตำแหน่ง และที่สำคัญที่สุด คือ พวกเขามีเครือข่ายความสัมพันธ์อันดีกับเทศบาล ซึ่งคณะกรรมการชุมชนเหล่านี้จะมีช่องทางพิเศษในการติดต่อกับเทศบาล เช่น กรณีต้องการตัดต้นไม้ในชุมชน ต้องการเครื่องสูบน้ำ หากทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังเทศบาลก็อาจต้องใช้เวลาหลายวัน แต่ถ้าเวลามีการประชุม แล้วเขามายกมือบอกผู้บริหารฯ ในที่ประชุม ทางผู้บริหารฯ ก็มักจะติดต่อและดำเนินเรื่องให้ทันที เพราะว่าทั้งสองฝ่ายต่างก็มีผลประโยชน์ร่วมกันและต่างฝ่ายต่างต้องพึ่งพากัน

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ท่านหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “จากที่เคยทราบมา ว่าประธานชุมชนบางคนก็ไม่ได้ลงมาทำงานด้วยตัวเอง แต่เขาจะมีคนคอยรับเรื่องและเก็บข้อมูลให้ แต่ที่ได้ตำแหน่งเพราะว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพล ที่สามารถโน้มน้าวหรือเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเชื่อถือ จึงได้รับเลือกให้เป็นประธานชุมชน...ถ้ายังทำงานมานานอยู่กับชุมชนมานานแล้วมีผลงานที่ดีมาโดยตลอดยิ่งทำให้ชุมชนเลือกขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่อ” (เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555) ซึ่งกรณีนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับประธานและคณะกรรมการชุมชน หากแต่ยังเกิดขึ้นกับผู้บริหารท้องถิ่นด้วย โดยเจ้าหน้าที่ท่านนี้ ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า

“นายกเทศมนตรีนายวิชัย บรรดาศักดิ์ ดำรงตำแหน่ง 4 ปี ด้วยผลงาน และการดูแลจัดการที่ดีเลยทำให้ได้รับเลือกต่อเนื่องมาหลายสมัย ถ้าเป็นเมื่อก่อนวาระก็จะแค่ 2 ปี แต่เมื่อไม่นานมานี้มีการแก้กฎหมายใหม่เป็น 4 ปี แต่ถ้าในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่แล้วต้องการลาออกเพื่อลงสมัครต่อก็ได้ ต่อให้อายุจะเกินแล้วแต่ถ้ายังทำงานไม่ครบวาระก็สามารถลง

สมัครอีกครั้งได้ ด้วยเหตุผลช่องทางทางกฎหมายทำให้ทำแบบนั้นได้...ข้อดีของการเลือกคนที่เคยทำงานอยู่ในตำแหน่งนี้คือรู้ช่องทางในการประสานงานเป็นอย่างดี ทำให้ปัญหาบางเรื่องสามารถคลี่คลายได้อย่างรวดเร็ว แต่ถ้าเป็นบุคคลธรรมดาที่เพิ่งเคยมารับตำแหน่งกว่าที่เรื่องจะดำเนินการเสร็จก็จะใช้เวลานานพอสมควร...” (เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555)

จะเห็นได้ว่า ทั้งผู้บริหารท้องถิ่นและคณะกรรมการชุมชนนั้นมีบทบาทสำคัญมาก และที่สำคัญพวกเขามาจากการเลือกตั้งของคนในพื้นที่ มาจากเสียงส่วนใหญ่ของคนในชุมชน เพราะฉะนั้นภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงต้องยอมรับ แต่ถ้าเมื่อใดภาคประชาสังคมในพื้นที่รู้สึกว่าเขาปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ดีพอ พวกเขาก็จะถูกนำออกตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ เช่น ถูกล่ำรายชื่อเสนอถอดถอน หรือไม่เลือกพวกเขาอีกในการเลือกตั้งครั้งหน้า เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การทำงานในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดบางครั้งดูเหมือนจะมีเรื่องของระบบอุปถัมภ์เข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ก็ยังคงมีมิติของการอุปถัมภ์ที่เน้นที่การทำงานจริง และคนในพื้นที่ยอมรับ ไม่ใช่การอุปถัมภ์ด้วยระบบเงิน เครือญาติ หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน อันสะท้อนให้เห็นถึงเทคนิคและลูกเล่นทางการเมืองที่เป็นเรื่องของผลประโยชน์ และการพัฒนาของภาคประชาสังคมในท้องถิ่นที่รู้เท่าทันนักการเมืองท้องถิ่นมากขึ้น จนทำให้เกิดการต่อรองได้มากขึ้น อันนำมาสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ใช่เป็นเพียงหลักการ แต่ประชาสังคมในพื้นที่สามารถเขามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางอย่างที่พวกเขาต้องการได้จริง

จากความร่วมมือและปัญหาอุปสรรคที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดได้รูปแบบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว 2 รูปแบบ ประการแรก คือ การปรับให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่จะเป็นผู้แจ้งเหตุที่สำคัญ เนื่องจากพวกเขาเหล่านี้คือผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง โดยพวกเขาจะทำการแจ้งเหตุไปยังผู้มีอำนาจในพื้นที่ที่สามารถช่วยเหลือพวกเขาได้ ซึ่งคือ เทศบาลนครปากเกร็ด อนึ่ง การแจ้งเหตุจะแจ้งโดยตรงจาก 2 ช่องทาง คือ ศูนย์ประชาสัมพันธ์ย่อยตามวัด และทางช่องทางที่เทศบาลนครปากเกร็ดเปิดให้ประชาชนได้ติดต่อ เช่น โทรศัพท์ Facebook Website ของเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นต้น ซึ่งเมื่อทางเทศบาลนครปากเกร็ดได้รับแจ้งการขอความช่วยเหลือก็จะจัดคนพร้อมอุปกรณ์ที่จำเป็นออกไปให้การช่วยเหลือในทันที ประการที่ 2 คือ เมื่อพบว่าประชาชนในพื้นที่มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องใดก็จะเรียกมาพบหรือส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเจรจา เพื่อให้ปัญหานั้นไม่สั่งสมและเพิ่มพูนกลายเป็นปัญหาระยะยาวที่ส่งผลกระทบต่อการรวมตัวเป็นเครือข่ายและความสัมพันธ์อันดีของประชาชนในพื้นที่ได้

ภารกิจที่ 3 หน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักการคลัง เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีหน้าที่ในการจัดหารายได้ จัดซื้อ จัดจ้าง และจัดหาสิ่งของต่างๆ ร่วมกับเครือข่ายทางศาสนา เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา และตัวแทนทางสังคมอื่นๆ เช่น เครือข่ายภาครัฐด้วยกัน อาทิ เทศบาล กรมสรรพาวุธ ฯลฯ เพื่อร่วมเป็นหน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่ผ่านการช่วยติดต่อประสานงาน การระดมทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ การให้กำลังใจ กำลังใจ และกำลังทรัพย์ เป็นต้น โดยผู้วิจัยจะทำการอธิบายการทำงานร่วมกันอย่างละเอียดต่อไปนี้

สำหรับภารกิจนี้จะมีสำนักการคลังของเทศบาลนครปากเกร็ดที่จะต้องมีความรับผิดชอบค่อนข้างมาก เพราะยังคงมีวัสดุที่ขาดแคลนอยู่เป็นจำนวนมากในช่วงที่น้ำท่วม เช่น ไม้ ทราบ และดิน อีกทั้ง การขนส่งเข้ามาก็ลำบาก ดังนั้น หน่วยนี้จึงต้องรับผิดชอบในเรื่องของการหาเส้นทางและหาวัสดุอุปกรณ์เป็นหลัก เช่น ถ้าหากจากทางจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ได้ก็ต้องเลี้ยวไปหาที่จังหวัดกาญจนบุรีแทน หรือถ้าหากจากแหล่งดังกล่าวไม่ได้ เพราะเส้นทางถูกตัดขาดจากน้ำท่วม ก็จะนำรถบรรทุกขนทรายขึ้นทางด่วนมาจากทางภาคใต้ หรือขึ้นเรือมา นอกจากนี้ อาจมีการประสานงานระหว่างเครือข่ายของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียง หรือเทศบาลด้วยกัน อย่างเช่น เทศบาลมุกดาหาร เทศบาลเมืองกาญจนบุรี เทศบาลชะอำ และเทศบาลเพชรบุรี ที่น้ำไม่ท่วม เพื่อให้เขาเข้ามาให้การช่วยเหลือและให้การสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันน้ำท่วม ประสานงานไปยังกรมชลประทาน โรงพยาบาลชลประทาน กองคลังแสงสรรพาวุธทหารบก สถานีตำรวจภูธรปากเกร็ด และศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ เพื่อให้จัดส่งกำลังคน เครื่องอุปโภค บริโภคและเครื่องจักรออกมาช่วย ประสานงานกับเครือข่ายภาคเอกชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ได้แก่ เครือข่ายโรงงานในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด เครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจห้างสรรพสินค้า และเครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจอื่นๆ ในพื้นที่ เช่น บริษัท กสิสุริย์ จำกัด ผู้จำหน่ายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร ที่ได้ส่งกำลังคนเข้ามาช่วยเหลือ, บริษัท กมลกิจ จำกัด ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับข้าวสาร ที่ส่งคนและบริจาคทรัพย์และสิ่งของมาช่วย, บริษัท SPB Furniture ที่เข้ามาให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับการเสริมคันดินและดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น การทำและนำน้ำและก้อนจุลินทรีย์มาแจกจ่ายเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสีย, บริษัทแมนดาริน (จักรเย็บผ้า) ที่เข้ามาช่วยเหลือและแจกจ่ายถุงยังชีพให้, Macro แจ้งวัฒนะ ที่ให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับที่จอดรถ Bangkok Land (เมืองทองธานี) และเซ็นทรัลแจ้งวัฒนะ ที่นอกจากจะมีการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับที่จอดรถแล้วยังมีการช่วยเหลือในเรื่องของการบริจาคและส่งกำลังคนเข้ามาช่วยอีกด้วย เป็นต้น

ภาพที่ 15 กระสอบทรายที่นำมาใช้ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 1 พฤศจิกายน 2554)

และจากการสัมภาษณ์ สุรัตน์ บัวหิรัญ ประธานวิสาหกิจชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด ก็ยังทำให้เห็นถึงความร่วมมือที่ชัดเจนของคนในพื้นที่ในการช่วยระดมทรัพยากรมากขึ้น ดังนี้ “หากถามถึงความร่วมมือกันตอนน้ำท่วม 2554 เกาะเกร็ดน้ำท่วมทั้งหมด ทุกร้านปิด ได้รับผลกระทบมาก สูญเสียรายได้มาก แต่เราท่วมทุกปี เราก็มีแผนรับมือของเราอยู่ ก็จะเตรียมเก็บของ บ้านไหนร้านไหนเสร็จก่อนก็จะไปช่วยอีกร้านหนึ่ง ช่วยทั้งที่เป็นวิสาหกิจชุมชนเหมือนกันกับช่วยร้านต่างๆไปด้วย... นอกจากนี้ หากเรามีของที่ขายที่พอจะนำไปช่วยเหลือ บริจาคได้ เราก็จะนำไปให้ด้วย ถือว่าช่วยๆกัน...” (สุรัตน์ บัวหิรัญ สัมภาษณ์. 25 มกราคม 2557.)

จากข้างต้นจะพบว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่ล้วนแล้วแต่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้กระทั่งกลุ่มของภาคเอกชนเอง โดย ปารีชาติ เปลี่ยนบำรุง เจ้าของกิจการ บริษัท ไทยโปรเซอร์วิส จำกัด ซึ่งดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการให้บริการซ่อมและเปลี่ยนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับเครื่องจักรอุตสาหกรรม ได้ให้สัมภาษณ์ถึงสถานการณ์น้ำท่วม ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมในปี 2554 ว่า

“ช่วงนั้นงานเหมือนขาดรายได้ไปเลยเหมือนกันค่ะ เพราะงานซ่อมบำรุงเครื่องจักรอย่างเรา ถ้าลูกค้าเกิดปัญหาเราก็เหมือนเกิดปัญหาไปด้วย และลูกค้าเราส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมมาก เรายังคงต้องหยุดการติดต่อกับลูกค้าโซนที่เกิดปัญหา

น้ำท่วมไปเลย แต่ก็เข้าใจลูกค้านะคะ เราเองเราก็ห่วงลูกค้า ก็มีโทรไปถามเรื่อยๆ ว่าสถานการณ์เป็นอย่างไรบ้าง...สำหรับการมีส่วนร่วม จะมีการบริจาคของในช่วงแรกตอนที่น้ำยังไม่ท่วมมาในเขตกรุงเทพ ก็รวมตัวกันกับกลุ่มเพื่อนไปบริจาคของจำพวกอาหารแห้งกับน้ำดื่มให้กับจังหวัดที่เกิดน้ำท่วม แต่พอน้ำเริ่มมาใกล้เข้ากรุงเทพฯ เราก็เริ่มตุนอาหารแห้งกับน้ำในส่วนของตัวเองแทน แต่ว่าเตรียมไว้ไม่ได้มากเพราะว่าช่วงนั้นอาหารแห้งกับน้ำราคาค่อนข้างสูงมาก....ในส่วนเครือข่ายของบริษัทนั้นไม่มีการรวมกลุ่มที่ชัดเจนนะ เพราะว่าส่วนใหญ่ตอนนั้น เราก็จะรวมตัวกันในบรรดาเพื่อนที่รู้จักกันแล้วก็บริษัทที่พอจะรู้จักกันมากกว่า ก็จะรวบรวมของที่ต้องการบริจาคมารวมกันแล้วก็นำไปบริจาคตามสถานที่รับบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ก็มีไปบริจาคตามสถานีนีโทรทัศน์ กับมูลนิธิต่างๆ...” (ปารีชาติ เปลี่ยนบำรุง สัมภาษณ์. 17 มกราคม 2557.)

จากคำสัมภาษณ์ ปารีชาติ เปลี่ยนบำรุง สอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยที่พบว่าเครือข่ายภาคเอกชนในพื้นที่นั้นยังไม่มีมีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ โดยส่วนใหญ่แล้วการรวมกลุ่มนั้นมักจะเป็นการรวมกลุ่มกันเฉพาะกิจ เฉพาะเครือข่ายภายในของภาคเอกชน หรือรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเท่านั้น เช่น กลุ่มบริษัทสามารถ ที่ประกอบด้วยบริษัทภายในเครือ 3 บริษัท คือ บริษัท สามารถคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) บริษัท สามารถเทลคอม จำกัด (มหาชน) และบริษัท สามารถ ไอ-โมบาย จำกัด (มหาชน) โดยทั้ง 3 บริษัทนี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น จัดตั้งมูลนิธิสามารถ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม จัดโครงการ Samart Innovation Awards ซึ่งเป็นโครงการประกวดออกแบบและพัฒนาซอฟต์แวร์ โครงการ “กีฬาสามารถ” เพื่อส่งเสริมความสามารถทางด้านกีฬาแก่เยาวชนไทย โครงการ “สามารถ..ดีกลับ” โครงการที่เกิดจากการรวมกลุ่มพนักงานอาสาทำดี เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ร่วมกัน และที่สำคัญ คือ โครงการ “สามารถ” ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ซึ่งกลุ่มบริษัทสามารถได้ให้การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยน้ำท่วมผ่านหน่วยงานต่างๆ อาทิ การมอบเงินช่วยเหลือผ่านศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยจำนวน 2 ล้านบาท และมอบเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมอีก 1 ล้านบาท มอบโทรศัพท์ i-mobile จำนวน 100 เครื่อง, LCD จานดาวเทียม และอุปกรณ์รับสัญญาณ 20 ชุด, มุ้ง 3,000 หลัง, มอบเงินสนับสนุนผลิตยารักษาน้ำกัดเท้า 463,102 บาท, มอบถุงยังชีพให้ผู้ประสบภัย จ.พระนครศรีอยุธยา 600 ชุด, มอบเรือช่วยเหลือพื้นที่บริเวณใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบ 20 ลำ ได้แก่ เขตหลักสี่ เขตปากเกร็ด เขตดอนเมือง และลำลูกกา และสามารถไอ-โมบาย มอบเรืออีก 20 ลำ ให้กับพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ ทีมดาราช่อง 3 , มูลนิธิคนตาบอด, บางพลัด, รามอินทรา, หนองแขม เมืองเอก, ภาษีเจริญ และเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นต้น (บริษัท สามารถคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ม.ป.ป.)

จากการศึกษาต่อมา พบว่า เมื่อภาคประชาสังคมในพื้นที่ได้รับทรัพยากรมาจากเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งก็คือวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆที่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจัดการหามาให้แล้ว

ลำดับงานต่อไป ภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็จะกลายมาเป็นกำลังหลักในการจัดสรรและนำทรัพยากรไปบริหารจัดการใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยกาญจนา จันทร์เพ็ญ จิตอาสาในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ได้เล่าเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า “...เราก็ต้องวางจุดวางคน ลำเลียงคนเผ่าคนแก่มากมาตัดเชือกทำอะไรง่ายๆ คนมีกำลังก็กรอกกระสอบทราย แยกทราย แยกหินไปทำคันกั้นน้ำ คือพลังมวลชนมีเยอะมาก เป็นพันคน กระจายกันอยู่ ชาวบ้านตามหมู่บ้านแถวนี้ออกมาหมด ใครมีมากก็ให้มาก มีน้อยก็ให้น้อย ข้าวของอะไรก็เอาออกมาให้กัน ทางวัดก็ช่วยด้วย พระช่วยเรา เราช่วยพระ...” (กาญจนา จันทร์เพ็ญ สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2556)

ภาพที่ 16 อาสาสมัครในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดกำลังช่วยกันกรอกกระสอบทราย (เทศบาลนครปากเกร็ด 2554)

ภาพที่ 17 ชาวต่างชาติมาช่วยวางแนวกระสอบทรายกั้นน้ำบริเวณทำน้ำปากเกร็ด (งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 12 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากนี้ สำนักการคลังและสำนักปลัดเทศบาลยังให้การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ด้วยการทำหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องเกี่ยวกับการบริจาคสิ่งของ อาทิ หากทางเครื่องจักรของทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่เพียงพอจะไปยืมที่ใดได้ จะสามารถไปขออะไรได้จากใคร ตรงไหน อย่างไร และจะกระจายของบริจาคอย่างไร ซึ่งจำเป็นต้องมีที่มาที่ไปและมีการวางแผนในเรื่องนี้ทุกครั้ง ทั้งนี้ ก็เป็นไปเพื่อการตรวจสอบและการควบคุมเรื่องได้ และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่ามากที่สุด เช่น ในกรณีในช่วงที่อำเภอปากเกร็ดโดนน้ำท่วมบางส่วนนั้น ได้มีของบริจาคและถุงยังชีพส่งมามากจนเกินความต้องการของประชาชนในท้องที่ ทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ต้องร่วมกันบรรจุสิ่งของและต้องทำการจัดสรรถุงยังชีพให้เพียงพอและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกครัวเรือนอย่างเท่าเทียมกันก่อน จากนั้นจึงนำส่วนที่เหลือไปบริจาคในพื้นที่ใกล้เคียงที่มีความจำเป็นและต้องการมากกว่าต่อไป โดยในประเด็นนี้ ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี ได้กล่าวถึงความต้องการของภาคประชาสังคมในพื้นที่จริงๆ ว่า “พวกเขาบางคนหรือชาวบ้านบางคนไม่อยากจะอะไรมากนัก เพราะเขามองว่าเขาไม่ได้ท่วมเยอะ เขาขอแค่เดินสะพานไม้ออกมาเพื่อซื้อของกลับไปอุปโภคบริโภคและเข้าห้องน้ำได้ก็พอ” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

ภาพที่ 18 การสร้างสะพานไม้

(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 24 ตุลาคม 2554)

เพราะฉะนั้น สิ่งที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่ต้องการคือไม้สำหรับสร้างสะพานมากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการน้ำท่วมครั้งต่อไป ภาครัฐควรต้องลงไปตรวจสอบถึงความต้องการของภาคประชาสังคมในพื้นที่และประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสอบถามข้อมูลก่อน ทั้งนี้เพื่อการช่วยเหลือที่ตรงจุด เพื่อที่จะได้ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณและแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงทีได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนี้ จากการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของงบประมาณที่ใช้ไปในการแก้ไขปัญหาหน้าท่วม พ.ศ. 2554 พบว่า การที่จะประสบความสำเร็จเช่นดังกล่าวนี้มีใช้เรื่องง่าย เนื่องจากงบประมาณของเทศบาลนครปากเกร็ดที่ใช้ในการป้องกันน้ำท่วมยังคงขาดแคลนอยู่ อีกทั้งยังต้องผ่านกระบวนการอีกหลายขั้นตอน ทำให้การเบิกมาใช้ในสถานการณ์ที่ถูกเงินเป็นไปอย่างล่าช้า โดยจากการศึกษาพบว่า งบฉุกเฉินของภาครัฐที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาหน้าท่วมนั้น ภาครัฐหรือรัฐบาลไม่สามารถมาทำให้เลยโดยตรงได้ จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนตามระเบียบทางราชการ แต่คำว่าฉุกเฉินนั้นแสดงให้เห็นว่ามีเวลาที่จำกัดในการดำเนินการ เพราะฉะนั้น จะต้องดำเนินการในเรื่องอย่างรวดเร็วหรือโดยทันที ซึ่งในกรณีของงบประมาณฉุกเฉินในเรื่องของการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์น้ำท่วม พบว่า กว่าเรื่องจะผ่านจังหวัดและกว่าจังหวัดจะอนุมัติมาน้ำก็ล้นแล้ว เพราะฉะนั้น จึงต้องกลายเป็นงบที่ให้มาทีหลัง

เมื่อเป็นเรื่องฉุกเฉิน เทศบาลนครปากเกร็ดจึงตัดสินใจตามกฎหมายและตามหลักขององค์กรปกครองท้องถิ่นตั้งงบฉุกเฉินของตัวเองขึ้นจากงบประมาณและเงินสะสมที่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดบริหารไว้ ซึ่งทางเทศบาลนครปากเกร็ดใช้งบประมาณฉุกเฉินสำหรับการแก้ไขปัญหาหน้าท่วม พ.ศ. 2554 ทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงิน 150 ล้านบาท (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.) แต่กระนั้นก็ยังพบปัญหา คือ แม้ว่าตามกฎหมายจะสามารถให้ใช้งบฉุกเฉินได้เลย แต่ก็ยังคงมีเงื่อนไขกำกับไว้ว่า พื้นที่นั้นต้องประกาศเป็นพื้นที่ฉุกเฉินเสียก่อน กล่าวคือ ต้องให้จังหวัดประกาศเป็นพื้นที่ภัยพิบัติก่อน ซึ่งหากถามว่าน้ำนั้นจะมาถึงพื้นที่ใดก่อนระหว่างเทศบาลนครปากเกร็ดที่อยู่ติดกับจังหวัดปทุมธานี ติดกับกรุงเทพมหานครในฝั่งของดอนเมือง และติดกับริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่น้ำท่วมไปแล้ว กับตัวเมืองและศาลากลาง จังหวัดนนทบุรีที่น้ำยังไม่ถึงเพราะบางส่วนต้องผ่านอำเภอปากเกร็ดก่อน

ด้วยเหตุนี้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจึงคิดว่าควรที่จะปรับวิธีการตรงนี้ และแก้ไขปัญหาเบื้องต้นเฉพาะหน้าด้วยตนเองก่อน โดยผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงานเพชรดา เวชศรี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะใช้วิธีการในการริบทำเรื่องขอไป แต่ว่าอาจจะไม่ถูกต้องตามหลักของทางราชการนัก จากนั้นทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะดำเนินการใช้งบฉุกเฉิน ของทางเทศบาลนครปากเกร็ดก่อน ซึ่งแค่ 5 ล้านบาทไม่พอแน่ๆ ดังนั้นทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงใช้งบประมาณไปถึง 150 ล้านบาท โดยนำเงินของทางเทศบาลนครปากเกร็ดที่ยังไม่จำเป็นต้องนำมาใช้ก่อน ตอนนั้นคือการบริหารเงินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งบางครั้งก็ต้องมีการทำสำรองจ่าย นำเงินสะสมที่มีเอามาใช้ แต่ทั้งนี้ การนำงบประมาณมาใช้ก็ต้องมีการทำแผนงานที่ชัดเจน กล่าวคือ ต้องมีการทำบัญชีและจัดทำรายการว่าซื้ออะไรมานำมาทำอะไร ซื้อเพื่ออะไรว่าไปตามกระบวนการ...” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

สำหรับการใช้จ่ายงบประมาณ เทศบาลนครปากเกร็ดจะทำการจัดเก็บไว้อย่างละเอียด ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำมาใช้คำนวณเพื่อวางแผนการใช้งบประมาณต่อไปในอนาคต ดังนั้น ทุกครั้งที่มีการใช้งบประมาณเกิดขึ้น ฝ่ายสำนักการคลังร่วมกับกองวิชาการและแผนงานจะตามไปเก็บข้อมูลทันที เช่น การสร้างสะพานไม้เพื่อเป็นเส้นทางเดินออกจากชุมชนในภาวะที่น้ำท่วม ทุกครั้งที่ไปวางสะพานไม้ ทั้งฝ่ายสำนักการคลังร่วมกับกองวิชาการและแผนงานก็จะดำเนินการตามไปเก็บข้อมูลทันที ว่าวันนี้มีการสั่งซื้อไม้เท่าไร ค่าจ้างคนงานเท่าไร เมื่อสร้างสะพานเสร็จก็จะมีการถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานอีกด้วย ที่ต้องทำอย่างละเอียดเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะทำให้เกิดความง่ายในการตรวจสอบ แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้องป้องกันของหาย เนื่องจากตามหลักของวิธีพัสดุราชการแล้วนั้นเมื่อมีการจัดซื้อมาก็ต้องมีรายละเอียดของการรับของที่ชัดเจนและถ้าของสูญหายก็ต้องมีเหตุในการหายประกอบด้วย เช่น จากกรณีที่น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมามีทั้งไม้และกระสอบทรายหายเป็นจำนวนมาก โดยผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี เล่าว่า

“ตอนแรกทางเทศบาลนครปากเกร็ดมีป้ายประกาศด้วยว่าใครไม่มีทรายให้มาเอาทราย ซึ่งทำเสร็จพร้อมที่จะเอาไปติดแล้ว แต่ท่านนายกเทศมนตรีบอกว่าไม่ต้องเอาไปติดให้เอาป้ายมาเก็บ ทั้งนี้เป็นเพราะกลัวว่าคนแย่งทรายกัน แต่ก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เนื่องจากพอชาวบ้านโทรมาถามว่ามีทรายหรือไม่ เราในฐานะเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นก็ควรที่จะต้องช่วยชาวบ้าน ดังนั้นจึงบอกว่ามีทรายเก็บไว้ที่โรงขยะ ถ้าต้องการใช้ให้มาขนเอาเองนะ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเขาต้องทำเพื่อส่วนรวม คือ ต้องไปกรอกกระสอบทรายที่วัดกัน เพราะฉะนั้นเราให้ทรายแต่ว่า จะเป็นการให้โดยทำให้เกิดปัญหาในการรับ เมื่อผู้ต้องการรู้สึกว่ลำบากในการรับ เขาจะได้ช่วยกันและไม่มาแย่งกัน และก็มีบ้างครั้งที่มีการลักลอบแอบเอากระสอบ ทรายที่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดเตรียมไว้ในบางพื้นที่ไป ซึ่งทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็ทำอะไรมาไม่ได้ เพราะฉะนั้น กระสอบทรายจึงหายไปในส่วนนี้

เป็นจำนวนมาก ข้าเมื่อให้ตรวจสอบก็ตรวจสอบไม่ได้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ปัญหาตรงนี้จึงเป็น การจัดการหน้างานล้วนๆ เลย ซึ่งบางทีนอกจากชาวบ้านบางคนจะให้รถขนทรายไปบ้านตัวเองแล้ว บางคนนั้นยังเอาพลั่วที่ใช้ตักทรายไปเก็บไว้ด้วย เนื่องจากกลัวว่าคนอื่นจะเอาไปบ้านเขาบ้าง กลัวทรายจะหมดและไม่เพียงพอต่อความต้องการของบ้านตน” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

จากกรณีกระสอบทรายข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นว่าการทำงานใดๆ ก็ตามย่อมมีอุปสรรค โดย กาญจนา จันทรพิชญ์ ผู้เป็นจิตอาสาในท้องที่ได้บอกเล่าประสบการณ์ที่พบเจอในตอนน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เพิ่มเติมว่า

“ปัญหาก็มีบ้างบางจุดแต่ส่วนน้อยที่มีปัญหา เรื่องทราย เราต้องการทรายจำนวนมากเพื่อที่จะอุดจุดรั่วใหญ่ๆ ถ้าเราอุดแม่น้ำอยู่ น้ำก็ไม่ท่วม ทุกคนไม่ท่วม แต่พอถ้าเราเผือกก็มาคนมาขโมยเอาไปเพื่อไปป้องกันบ้านตัวเอง อย่างมีธนาคารแห่งหนึ่ง พอตอนเช้ามีกระสอบทรายเราไปอยู่ที่เขา เรารู้ว่าอันไหนบ้างเป็นของเรา เพราะว่ามันมีตราประทับว่าของที่ไหนบ้างที่เขาบริจาคมาช่วยเรา ทั้งอบต. เทศบาลต่าง เขามีตมมากระสอบอยู่หน้าธนาคารเพียบ แสดงว่ามันออกมาได้ไง คือมีคนมาขโมยไป ก็เลยถามเขาว่าถ้าคุณไม่อุดจุดรั่วใหญ่ให้ได้ คุณอุดไปก็ไม่ได้ช่วยอะไร อย่างคิดว่าตรงที่คุณกันจะเอาอยู่นะ คุณต้องมารวมตัวกันมาช่วยกัน พอพูดอย่างนี้ไป รุ่งขึ้นเขาเอาน้ำมาช่วยเหลือเรา คุณเอาคนงานหรือความช่วยเหลือของคุณมาช่วยริมแม่น้ำดีกว่า ถ้าทำได้คุณก็ไม่ท่วม พูดให้เขาคิดเพราะเขาก็ระดับสูงแล้ว เขาบอกว่ามีคนเอากระสอบมาขายให้เขา มีคนเอากระสอบทรายที่พวกที่กรอกกันไว้ไปถามว่าพวกพี่จะดูกันไหม พี่ทำงานกันทั้งวันก็ต้องมีพักบ้าง มีคนมาด้วยนะตึกๆ มีคนจะมาเอากระสอบทรายกับทรายตอนกลางคืนด้วยนะ มากันเป็นคันรถ แล้วถามว่าพี่ถ้าเอาตรงนี้ อยู่ไม่ต้องห่วงถึงบ้านพี่เลย บางครั้งนี่ถึงขนาดต้องเฝ้าเชื่อนเลย...ออกมาช่วยกันเปลี่ยนเวรยาม บางคนนอนที่นี่เลย ที่น่าสงสารที่สุดคือพวกจากการประปา เขาอยู่ประเภทแบบเสื้อผ้าไม่ได้เปลี่ยน เฝ้ารถด้วย คันดินด้วยตรงแยกศรีสมาน 5 คน พี่สงสารเขาก็เอาเสื้อผ้าเขามาซักให้ แต่บอกให้เขาเอาไปตากเองนะ...” (กาญจนา จันทรพิชญ์ สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2556)

ปัญหาดังกล่าว ทำให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดร่วมกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ได้แก้ปัญหา โดยปล่อยให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่หรือชาวบ้านจัดการกันเองและคอยสอดส่องกันเอง เพราะการที่จะมานั่งนับกระสอบทรายแต่ละถุง แม้แต่แผ่น ถุงยังชีพแต่ละถุงก็ไม่ได้ เพราะว่าบางทีสิ่งของต่างๆ เหล่านี้ก็หายไปกับน้ำท่วม แล้วก็เป็นเรื่องที่ฉุกเฉินมาก ที่สำคัญคือไม่มีหลักฐานอะไรมายืนยัน

ความผิดได้ เพราะฉะนั้น บางอย่างทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงต้องยอมให้เสียไป โดยยึดคติที่ว่า เป็นการเสียส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่

จะเห็นได้ว่า การเข้าไปให้การช่วยเหลือต่างๆ อาทิ การป้องกันน้ำท่วม และการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ล้วนแล้วแต่ต้องใช้งบประมาณทั้งสิ้น ซึ่งในกรณีนี้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็ได้นำเงินงบประมาณในส่วนที่เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเอามาใช้เรื่องน้ำท่วมก่อน และสำหรับกำลังพล บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่ตอนน้ำท่วมไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามปกติ ก็นำมาช่วยงาน ณ ตรงจุดนี้ก่อน จนกว่าสถานการณ์นั้นจะกลับคืนเข้าสู่สภาวะปกติ จึงสรุปได้ว่า แม้ในบางครั้งการช่วยเหลือจากทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะเป็นที่พึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ก็ตาม แต่การกระจายทรัพยากรนั้น บางครั้งก็ยังคงล่าช้าและยังไม่เพียงพอ เนื่องจากมีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก และเทศบาลเองก็มีภาระหน้าที่หนักมากในขณะนั้น ประกอบกับนโยบายของรัฐส่วนกลางที่มีระเบียบหลายชั้นและไม่สอดคล้องกับความต้องการในท้องถิ่นขณะนั้น ได้ส่งผลให้ในบางครั้งภาคประชาชนจึงจำเป็นต้องช่วยเหลือตนเองก่อน เช่น ในกรณีของชุมชนมิตรประชา อังกุร ใจหาญ ประชาชนชุมชนมิตรประชา ได้กล่าวว่า

“ตอนนั้นน้ำจากน้ำฝน คลองประปา และจากฝั่งดอนเมืองบางส่วนได้ไหลล้นเข้ามายังสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ที่มีพื้นที่ติดกับท้ายหมู่บ้าน ซึ่งหากผ่านเข้ามาได้น้ำก็จะเข้ามาท่วมในหมู่บ้าน จึงจำเป็นต้องทำคันกันไว้ และคอยสูบน้ำจากท่อออกไปเสมอ แต่ปัญหาตอนนั้น คือ เราไม่มีงบประมาณไปซื้อกระสอบทรายมากัน ทีมงานของประธานชุมชนจึงได้ประชาสัมพันธ์เพื่อขอรับบริจาคเงิน เพื่อนำไปจัดซื้อกระสอบทราย ไม่น่าเชื่อว่าเพียงไม่นาน ก็ได้เงินซื้อทรายและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่นๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งใช้ว่าการช่วยเหลือจะจบลงที่การบริจาคเงินเท่านั้น เมื่อทรายมา คนในชุมชนก็ไปช่วยกันกรอกทรายกันที่วัดด้วย แต่ปัญหายังมีอีก คือ เครื่องสูบน้ำที่ทางเทศบาลนำมาให้เสียทำให้น้ำเริ่มขึ้น จนใกล้จะล้นออกมาจากท่อ ตอนนั้นจำได้ว่ามีคนในชุมชนนี้แหละ พวกเขาช่วยกันไปซ่อม บางบ้านก็เอาเครื่องยนต์และเครื่องสูบน้ำที่พอมีมาให้ มาถามว่าพอจะใช้ได้ไหม แต่สุดท้ายก็ช่วยกันซ่อม ผ่านไปได้ นอกจากนี้เชื่อว่าจะมีแค่คนในชุมชน ในชุมชนจะมีวัดเรื่องเวชมงคลที่อยู่ติดกับสวนสมเด็จพระฯ เจ้าอาวาสและลูกพระที่วัดก็จะคอยมาเป็นผู้ดูแลระดับน้ำและคันกันน้ำให้ ซึ่งในบางครั้งก็จะมีพวกเด็กวัยรุ่นแถวนั้น คอยขี่มอเตอร์ไซด์ไปรอบๆเมือง ตามคันกันน้ำ เพื่อดูเหตุการณ์โดยทั่วไปและมารายงาน สถานการณ์น้ำให้ฟังบ้าง ไปช่วยตามงานที่ต่างๆ บ้าง ก็ดีใจนะที่ชุมชนเรามาัคคีกันดี พวกที่ไม่เคยเห็นหน้าหรือคุยกันก็ได้เจอและคุย บางคนก็กลายเป็นเพื่อนบ้านใหม่ที่พึ่งพิงกันมาจนทุกวันนี้ เป็นอะไรที่ประทับใจมาก” (อังกุร ใจหาญ สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556)

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่า ถ้าชุมชนเข้มแข็งและสามารถตัดสินใจช่วยเหลือตนเองก่อนได้ ก็จะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาที่รวดเร็วและตรงจุด ซึ่งนอกจากจะสร้างความรักและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นอาจนำมาซึ่งการสร้างชุมชนเข้มแข็งและเครือข่ายทางสังคมรูปแบบใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นได้ อันจะนำมาสู่ปฏิสัมพันธ์อันดีและโครงสร้างการบริหารจัดการท้องถิ่นใหม่ที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนในท้องถิ่นเองมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น ใ้ว่าจะมีเพียงเครือข่ายชุมชน วัด และจิตอาสาต่างๆ เท่านั้นที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ภาคเอกชนเองก็ได้เข้ามาให้การช่วยเหลือเช่นเดียวกัน เช่น ในกรณีของบริษัท บางกอก แลนด์ จำกัด (มหาชน) แต่ครั้งนี่การช่วยเหลือค่อนข้างมีอุปสรรค เนื่องจากเกิดข่าวลือที่ว่าเทศบาลนครปากเกร็ดได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อนำมาใช้ป้องกันน้ำท่วมจากเมืองทองธานี ประเด็นความขัดแย้งของเรื่องนี้อยู่ที่ความอคติและความไม่เข้าใจในสถานการณ์ฉุกเฉินที่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดมีงบอยู่อย่างจำกัด และความไม่เข้าใจถึงความเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดของเมืองทองธานีจากมุมมองของสังคมภายนอก ดังที่ผู้วิจัยจะอธิบายต่อไป

จากการศึกษา พบว่า การจัดผังเมืองของเมืองทองธานีนั้นจะพบว่าถนนเส้นตรงเมืองทองนั้นเป็นถนนที่สูงที่สุดในเขตปากเกร็ด ซึ่งถือเป็นแนวกันน้ำที่ดีที่สุดแล้ว โดยนายปีเตอร์ กาญจนพาสน์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท บางกอก แลนด์ จำกัด (มหาชน) ได้เปิดเผยว่า

“ผู้คนส่วนใหญ่ต่างชื่นชมในความงดงามของทะเลสาบขนาดใหญ่ทั้งสองแห่งของเมืองทองธานี แต่น้อยคนนักที่จะรู้ว่าทะเลสาบทั้งสองได้รับการออกแบบให้เป็นที่กักเก็บน้ำขนาดใหญ่หากเกิดปัญหาน้ำท่วมแน่นอนว่า คุณอนันต์ กาญจนพาสน์ ได้มองการณ์ไกลไปอีก โดยได้ว่าจ้าง บริษัท บุยส์-ไทย (Bouygues) จำกัด กลุ่มบริษัทเหมาก่อสร้างชั้นนำจากประเทศฝรั่งเศส ที่เชี่ยวชาญในเรื่องการจัดการน้ำให้มาสร้างทะเลสาบที่เมืองทองธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำหรือรับน้ำหากน้ำในพื้นที่มีปริมาณมากเกินไป และเพื่อให้ทัศนียภาพอันงดงาม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และทำกิจกรรมต่างๆ สำหรับคนในพื้นที่” (บางกอกแลนด์ 2554)

ถ้าไปดูอาคารสำคัญๆ ของเมืองทองธานีนั้นจะพบว่าทางเมืองทองธานีนั้นจะไม่เอาสิ่งสำคัญไว้ที่ชั้นล่างเลย เช่นที่ อาคารอิมแพค อาร์นาและอาคารชาเลนเจอร์ จะพบว่าอาคารต่างๆ เหล่านี้จะมีการยกเครื่องสาธารณูปโภคทั้งหมดไว้ชั้นบนทั้งหมด เพราะฉะนั้น หากน้ำท่วมเมืองทองธานีก็จะเสียหายไม่มาก เนื่องจากทางบางกอกแลนด์ต้นสังกัดของเมืองทองธานีได้เตรียมการวางแผนและพร้อมสำหรับการรับน้ำไว้แล้ว

อย่างไรก็ตาม หากเกิดสถานการณ์น้ำท่วมเมืองทองธานีจริงก็อาจจะทำให้เมืองทองธานีจัดงานแสดงต่างๆ ของทางเมืองทองธานีเองไม่ได้ ซึ่งถ้าจัดไม่ได้ก็จะมีรายได้หรือถ้าจัดได้คนก็จะมาไม่ได้อยู่ดี เพราะน้ำท่วม ดังนั้น การที่เมืองทองธานีออกมาช่วยภาคประชาสังคมในพื้นที่และองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือเทศบาลนครปากเกร็ดถือเป็นสิ่งที่ดี โดยส่วนหนึ่งแม้จะเป็นการทำให้เกิดการสร้างภาพลักษณ์ส่วนตัวที่ดีและอาจเอื้อให้เกิดผลประโยชน์ในรูปแบบอื่นๆ ตามมา อีกเช่นภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของเมืองทองธานีหรือมาเที่ยว เป็นต้น แต่อีกส่วนหนึ่งก็ต้องยอมรับว่าได้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงแก่ท้องถิ่นในส่วนรวมด้วย

นอกจากนี้ ยังพบว่าทางเมืองทองธานีนั้นมีความสัมพันธ์อันดีกับทางเทศบาลนครปากเกร็ด โดยเห็นได้จากการที่ ปีเตอร์ กาญจนพาสน์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท บางกอก แลนด์ จำกัด (มหาชน) กล่าวว่า

“สิ่งที่ผมอยากจะกล่าวเสริมคือ ท่านนายกเทศมนตรีอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นายวิชัย บรรดาศักดิ์ ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มองการณ์ไกลเช่นเดียวกัน โดยเมื่อประมาณ 2-3 เดือนก่อนเกิดน้ำท่วม ท่านได้จัดประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อร่วมกันปรึกษาหารือและวางแผนป้องกันน้ำท่วมและกำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่าย...การทำงานร่วมกับเทศบาลอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทำให้เราสามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างชาญฉลาด โดยทีมงานที่มีความมุ่งมั่นทุ่มเทปฏิบัติงานตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อเฝ้าดูสถานการณ์และพร้อมให้การช่วยเหลือทันทีหากต้องการ โดยเราสามารถผันน้ำเข้าสู่ทะเลสาบขนาด 380 ไร่ ซึ่งสามารถกักเก็บ น้ำได้ถึง 1 ล้านลูกบาศก์เมตร ในขณะเดียวกันสถานีสูบน้ำของเมืองทองธานีก็ช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่เป็นปริมาณกว่า 350,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน ทำให้สามารถระบายน้ำที่ล้นจากทะเลสาบลงสู่คลองบางพูดและไหลสู่อำเภอพระยาต่อเมื่อระดับน้ำลดต่ำลง” (บางกอกแลนด์ 2554)

ซึ่งผลจากความสัมพันธ์อันดีนี้เองได้ก่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างเทศบาลนครปากเกร็ดกับเมืองทองธานี จนส่งผลให้การจัดการน้ำในพื้นที่อำเภอปากเกร็ดประสบความสำเร็จและกลายเป็นแผนการจัดการน้ำท่วมนครปากเกร็ดโมเดลที่ภายนอกต่างให้การยอมรับจวบจนทุกวันนี้

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าเมืองทองธานีถือเป็นส่วนหนึ่งในภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น เขาจึงถือเป็นนิติบุคคลหรือเป็นประชาชนคนหนึ่งซึ่งทางภาคประชาสังคมในพื้นที่และทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะต้องไปให้การช่วยเหลือและดูแลเช่นเดียวกับชุมชน กลุ่ม และเครือข่ายอื่นๆ ในสังคม และในทางกลับกันการที่เมืองทองธานีให้การช่วยเหลือทางเทศบาลนครปากเกร็ดบ้างก็คงจะไม่ผิดอะไร เพราะเมืองทองธานีก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเหมือนกัน และประกอบกับการที่เขาเป็นเอกชนที่

มีความพร้อมในด้านทรัพยากรมากกว่า การที่เขาเข้ามาให้การช่วยเหลือทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดีกว่าการไม่ช่วยแล้วเอาแต่วิพากษ์วิจารณ์เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ การเข้ามาให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในสถานะฉุกเฉินเช่นนี้ นอกจากจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่ายแล้ว นั่นคือพื้นที่ในเขตอำเภอปากเกร็ดสามารถป้องกันน้ำไม่ท่วมไว้ได้ อันส่งผลให้เมืองทองธานีน้ำไม่ท่วมตามแล้ว หากมองในด้านดีก็จะพบว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility : CSR) ที่ทั้งทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ดและเมืองทองธานีพึงมี เพราะจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคม อันถือมอบประโยชน์ให้กับสังคมโดยที่ไม่ได้หวังผลตอบแทน ภายใต้นแนวคิด ที่ทุกองค์กรควรมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ ใส่ใจสิ่งแวดล้อมและพัฒนาสังคม (Nickname 5 กันยายน 2552) โดยเฉพาะการเริ่มต้นพัฒนาและใส่ใจในท้องถิ่นของตนก่อนเป็นที่แรก

นอกจากนี้ ในส่วนของการให้งบประมาณของรัฐบาล แม้จะผ่านสถานการณ์น้ำท่วมมาแล้วก็ยังคงพบปัญหาในการให้เงินชดเชยหรือการเยียวยาผู้ประสบภัยหลังน้ำท่วมอยู่ กล่าวคือ รัฐบาลจะเน้นความช่วยเหลือในเรื่องของการให้เงินเยียวยา ซึ่งไม่มีความชัดเจนในเรื่องของพื้นที่และในเรื่องของหลักเกณฑ์การให้ ทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานของเทศบาลในแง่ที่ว่าไม่สามารถที่จะกำหนดได้ว่าทำไมบ้านแต่ละหลังจึงได้เงินเยียวยาไม่เท่ากัน ซึ่งในการนี้รัฐบาลมักจะมองว่าเป็นหน้าที่ที่องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องจัดการกันเองและควรมีข้อมูลที่แน่นอน คำถามคือองค์กรปกครองท้องถิ่นจะเก็บข้อมูลความเสียหายอย่างไรจึงจะแน่นอนได้ เพราะบ้านแต่ละก็มีความเสียหายไม่เท่ากัน อีกทั้งประชาชนเองก็คาดหวังไว้มากกว่าภาครัฐต้องให้การช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่

นอกจากในเรื่องของงบประมาณน้ำท่วมตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีประเด็นในเรื่องของการทำโครงการขนาดใหญ่ต่างๆ (Mega Projects) ที่เกินความจำเป็นของท้องถิ่นและยังไม่ได้ประสิทธิภาพเพียงพออีกด้วย เช่น กรณีที่แนวเขื่อนของกรมโยธาธิการและผังเมืองเดิม ที่เกิดปัญหารั่วซึมและมีน้ำไหลเข้ามาจากแนวเขื่อนบางส่วนที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดไม่ได้ต้องการให้สร้าง (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.) ในกรณีนี้ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“ในกรณีของกรมโยธาธิการและผังเมือง กรมโยธาธิการและผังเมืองนั้นถือเป็นกรมที่รัฐบาลได้มอบหมายภาระหน้าที่ให้มาแก้ปัญหาน้ำท่วม ซึ่งกรมโยธาธิการและผังเมืองนี้ก็ได้ออกวางแผนการดำเนินการป้องกันน้ำท่วมให้กับทางเทศบาลนครปากเกร็ด โดยก่อนหน้านี้นี้ประมาณพ.ศ. 2540 กรมโยธาธิการและผังเมืองก็เข้ามาทำแนวริมน้ำให้ทางเทศบาลนคร

ปากเกร็ด แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะว่าโดยส่วนหนึ่งแล้วกรมโยธาธิการและผังเมืองทำ โดยขาดการสอบถามถึงความต้องการและความจำเป็นของชาวบ้านหรือประชาชนในพื้นที่ อันทำให้เขื่อนเกิดปัญหารั่วซึมและมีน้ำไหลเข้ามา เพราะการสร้างเขื่อนกระทำโดย มิครอบคลุมให้ตรงจุด และสูญเสียงบประมาณไปถึง 6,000 ล้านบาท ในการที่จะสร้างเขื่อน กั้นน้ำ สำหรับในพ.ศ. 2550 กรมโยธาธิการและผังเมืองก็มานำเสนอแผนป้องกันน้ำอีก โดยมานำเสนอแผนการดังกล่าวก่อนนำมาประมาณ 1 เดือน ซึ่งผลปรากฏว่าเมื่อนำมา เขื่อนที่กรมโยธาธิการและผังเมืองวางแผนไว้ว่าจะทำนั้นกลับต่ำกว่าระดับน้ำประมาณ 1 เมตร จึงทำให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดส่งเรื่องกลับไป เพื่อให้กรมโยธาธิการและผังเมือง นำโครงการกลับไปพิจารณาทบทวนใหม่” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

นอกจากนี้ กรมโยธาธิการและผังเมืองก็จะมาทำเรื่องคลองและเขื่อนกั้นน้ำในรูปแบบต่างๆ อีกมากมาย โดยทางกรมโยธาธิการและผังเมืองได้วางแผนจะทำสถานีสูบน้ำไว้บริเวณริมคลอง ในหลากหลายจุด จากนั้นจึงมีการประชาสัมพันธ์ให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายต่างๆ ทั้งเครือข่ายชุมชน ประชาชนหรือชาวบ้านในพื้นที่มาฟังเพื่อ ทำความเข้าใจในโครงการที่กรมโยธาธิการและผังเมืองจะดำเนินการ ซึ่งผลปรากฏว่าเมื่อประชาสัมพันธ์ ให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดฟังแล้วนั้น พวกเขาบางส่วนก็ไม่สามารถเข้าใจ แผนการดำเนินงานของกรมโยธาธิการและผังเมืองได้ทั้งหมด เพราะการอธิบายของกรมโยธาธิการและ ผังเมืองบางครั้งมีความเป็นทางการมากไป ใช้วิธีการทางเทคนิคที่หลากหลายวิธีมาก รวมถึงศัพท์ที่ใช้ ในการบรรยายก็เป็นศัพท์เฉพาะที่ยากต่อการจะเข้าใจอีกด้วย เช่น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดและ ประชาชนหรือชาวบ้านในพื้นที่มองว่าเขื่อนหรือประตูกั้นน้ำที่กรมโยธาธิการและผังเมืองจะดำเนินการ สร้างก็คือ ประตูเปิด-ปิดน้ำ เมื่อเวลาน้ำมา แต่ทางกรมโยธาธิการและผังเมืองบอกว่าไม่ใช่เพียงประตู เปิดและปิดเพื่อกั้นน้ำเท่านั้นหากแต่เป็นเขื่อนหรือประตูกั้นน้ำที่ใช้วิธีการและสารพัดเทคโนโลยีขั้นสูง ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมาก เป็นต้น

เพราะฉะนั้น จุดนี้จึงสื่อให้เห็นถึงความไม่เข้าใจกันระหว่างภาครัฐ คือ กรมโยธาธิการและ ผังเมือง กับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด และองค์กรปกครองท้องถิ่น คือ เทศบาลนครปากเกร็ด โดยกรมโยธาธิการและผังเมืองมองว่าแต่ละคลองควรจะใช้เขื่อนหรือประตู กั้นน้ำแต่ละแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะและภูมิศาสตร์ของคลองเป็นหลัก ซึ่งเขื่อนหรือ ประตูกั้นน้ำแต่ละรูปแบบก็จะมีชื่อเรียกเฉพาะ แต่ชื่อเรียกเฉพาะที่มาพร้อมกับรูปแบบที่หลากหลาย โดยขาดการสร้างทำความเข้าใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ที่เพียงพอเหล่านั้น จนกลายเป็นสิ่งที่รัฐแต่จะ สร้างความสับสนให้แก่ชาวบ้าน อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงโดยที่ชาวบ้านขาดความเข้าใจก็จะมี ข้อเสียในด้านการทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถเข้ามาช่วยดูแลหรือใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากใช้อุปกรณ์ดังกล่าวไม่เป็น ทำให้ท้ายที่สุดการสร้างเขื่อนหรือประตูกั้นน้ำของกรมโยธาธิการ

และผังเมืองเป็นเพียงการใช้งบประมาณที่สูญเปล่านั้นได้ประโยชน์ ดังนั้น กรมโยธาธิการและผังเมืองจึงควรลงพื้นที่เพื่อทำการสอบถามภาคประชาสังคมในพื้นที่หรือชาวบ้านริมน้ำก่อนว่าจริงๆ แล้วนั้น พวกเขาต้องการอะไร รวมทั้งควรประสานงานกับภาคประชาสังคมในพื้นที่และองค์กรปกครองท้องถิ่นให้มากกว่านี้ เพราะภาคประชาสังคมในพื้นที่และองค์กรปกครองท้องถิ่นย่อมจะรู้จักพื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัย ต้องทำการบริหารและปกครองเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ซึ่งสิ่งนี้อาจจะทำให้กรมโยธาธิการและผังเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น มีการสร้างเขื่อนหรือประตูน้ำตรงจุดตามที่ชาวบ้านต้องการ มีการทำระบบคลอง โดยมีการระบายน้ำที่ดีขึ้น เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า จะพบว่าสิ่งสำคัญที่ใช้ในการป้องกันน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในเขตพื้นที่อำเภอปากเกร็ดที่ผ่านมา คือ ต้องมีกำลังคน ต้องมีอุปกรณ์ ต้องมีเงิน ต้องมีงบประมาณ และต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งที่อำเภอปากเกร็ดนั้นมักจะมีนักการเมืองท้องถิ่นที่มาจากพรรคเลือกตั้ง คือ นายกเทศมนตรี เป็นคนในพื้นที่และมีผู้แทนซึ่งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลที่มักจะเป็นคนในท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ประกอบกับการได้รับการช่วยเหลือจากภาคประชาสังคม อาทิ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชนในด้านต่างๆ เพราะฉะนั้น อำเภอปากเกร็ดจึงมีบุคคลากรที่มีความสามารถ และมีภาคส่วนต่างๆ ที่พร้อมให้ความร่วมมือ ซึ่งทั้งหมดนี้เมื่อมารวมกันก็จะก่อให้เกิดการสั่งการและเกิดการดำเนินงานขึ้นมาได้ ซึ่งเป็นการทำงานที่ไม่ใช่ในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องงบประมาณก็ยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญ เนื่องจากองค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่ารัฐบาล อีกทั้งยังเสมือนเป็นสื่อกลางให้แก่รัฐบาลกับประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย ดังนั้น การที่รัฐจำกัดความเป็นอิสระของท้องถิ่นด้วยการกำกับดูแลที่มากจนเกินไปหรือปล่อยปละละเลยท้องถิ่น ด้วยความคิดที่ว่าหากให้องค์กรปกครองท้องถิ่นได้งบประมาณจำนวนมากๆ องค์กรปกครองท้องถิ่นก็จะทุจริตได้ง่าย จึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรนัก เพราะเมื่อมีการคิดอคติเช่นนี้ จึงทำให้แม้ในทางทฤษฎีหรือทางกฎหมายจะมีการกำหนดว่าจะให้งบประมาณแก่ท้องถิ่นง่ายมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วการจะได้มาซึ่งงบเหล่านั้นก็ยังคงมีหลายๆ ขั้นตอนที่ทำให้การได้มาซึ่งงบประมาณกลายเป็นเรื่องที่ยากไป ด้วยเหตุนี้ การโยนภาระหน้าที่ให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น แต่ไม่ยอมกระจายอำนาจหรือถ่ายโอนภารกิจที่จำเป็นอย่างจริงจัง เช่น การจัดเก็บภาษีในอัตราส่วนที่สมเหตุสมผลระหว่างรัฐบาลกับท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาในท้องถิ่นเอง การสร้างโครงการต่างๆ ในท้องถิ่นของหน่วยงานรัฐส่วนกลางที่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากคนในท้องถิ่น ก็อาจทำให้การบริหารจัดการสาธารณะหรือแก้ไขปัญหาบางประการ เช่น การป้องกันน้ำท่วมในท้องถิ่นล่าช้าออกไป จนส่งผลกระทบต่อและก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้างได้

ภารกิจที่ 4 หน่วยบรรเทาทุกข์ พื้นฟูจิตใจ สุขภาพ บ้านเรือน

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องสุขภาพของประชาชน ร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อร่วมเป็นหน่วยสนับสนุนอุปกรณ์ทั้งในและนอกสถานที่

สำหรับภารกิจนี้จะมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมกับกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการสำรวจครัวเรือนริมน้ำที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงและอาจเกิดปัญหาน้ำท่วมต่อเนื่องระยะยาว โดยเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะร่วมกันจัดทำทางเดินเท้า สะพานไม้ ถูยั้งซีพ เรือ หน่วยกู้ภัย จากทรัพยากรที่ทางกองสวัสดิการสังคมจัดหาและอนุมัติงบประมาณมาให้ ซึ่งงบประมาณในที่นี้ คือ การอนุมัติค่าตัดแปลงที่อยู่อาศัยให้ผู้ประสบภัยก่อนได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลครัวเรือนละ 2,000 บาท นอกจากนี้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดยังมีการจัดตั้งหน่วยสาธารณสุขเชิงรุก โดยมีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบ ร่วมกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งจะมีการจัดเวรลงสำรวจพื้นที่ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย รวมทั้งตรวจสอบสภาพพื้นที่น้ำขังเพื่อทำการปรับสภาพน้ำ และดูแลเรื่องโรคติดต่อทางน้ำที่อาจเกิดขึ้นตามมาอีกด้วย (กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด ม.ป.ป.)

การดำเนินงานเพื่อแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 นั้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดได้ดำเนินงานผ่านกองสวัสดิการสังคม ซึ่งจะมีหน้าที่หลักในการดูแลเกี่ยวกับชุมชนอยู่แล้ว ให้เป็นผู้ประสานงานกับชุมชนในการขอความร่วมมือในการแก้ไขและจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 จากนั้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงทำการกำหนดภารกิจ โดยเริ่มจากที่วัดก่อน โดยให้วัดทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่คอยแจ้งข่าวสารและระดับน้ำ เนื่องจากวัดในเขตอำเภอปากเกร็ดมักอยู่ติดริมน้ำ และพระท่านเองก็ไม่อยากให้น้ำท่วมวัด โดยทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะนำเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ไปไว้บริเวณริมน้ำที่วัดด้วย เพื่อให้วัดสามารถประสานงานได้อย่างสะดวก และนายกเทศมนตรี นายวิชัย บรรดาศักดิ์ เองก็จะส่งเจ้าหน้าที่ลงไปช่วยตรวจสอบข้อมูลร่วมกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ทันทีเมื่อทราบข่าวว่าวัดต้องการกำลังและความช่วยเหลือเพิ่มเติม และแจ้งข่าวสารเข้ามาที่เทศบาลนครปากเกร็ดตลอด 24 ชั่วโมงทุกวัน โดยนับเป็นเวลาตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม รวมเป็นเวลาทั้งสิ้นประมาณ 3 เดือน

สำหรับหน้าที่ของกองสวัสดิการสังคมนั้นมีหน้าที่ในการตรวจสอบพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยเป็นหลัก โดยอาศัยคนในพื้นที่เป็นแกนหลักในการพาเข้าไป ซึ่งจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทและการทำงานของกองสวัสดิการสังคม เก่งกล้า จาดปลื้ม นักพัฒนาสังคม กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ของเราก็จะมีในส่วนของฝ่ายสังคมสงเคราะห์ มีหน้าในการตรวจสอบความเสียหาย...เราต้องไปตรวจสอบ ว่าบ้านหลังนี้ท่วมจริงหรือไม่ มีความเสียหายมากน้อยเท่าไร เราถึงจะให้เงินเยียวยาแก่เขา และก็จะมีการแบ่งหน้าที่ออกไปแจกถุงยังชีพและเงินเยียวยา... ช่วงของการแจกเบี้ยยังชีพที่เป็นเงินเยียวยา ตอนนั้นเขากำหนดมาให้เท่ากันทุกหลัง แต่ก็เกิดปัญหาตรงที่ว่าบ้านแต่ละหลังท่วมไม่เท่ากัน และอีกประเด็นก็คือเงินจำนวนนี้จะไม่ให้กับผู้ที่อาศัยบ้านเช่า ซึ่งให้เฉพาะบ้านที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรเท่านั้น เลยทำให้เกิดปัญหา และตอนหลังเขาก็มาปรับแก้ให้กับบ้านเช่าให้ผู้เช่าได้รับเงินเยียวยาจำนวนนี้ด้วย... ช่วงน้ำท่วมเจ้าหน้าที่จะไม่ค่อยได้ทำงานในออฟฟิศ ส่วนใหญ่ก็จะออกไปทำงานนอกสถานที่ เราจะมีการประชุมงานกับประธานชุมชนของแต่ละท้องที่อย่างเช่น ชุมชนปากเกร็ด 3 เกิดน้ำท่วม เราก็จะประชุมงานให้ประธานชุมชนของพื้นที่ที่เราลงไปตรวจสอบพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วม ซึ่งเขาเป็นคนในพื้นที่จึงสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับเราได้ว่าพื้นที่บริเวณไหนเป็นยังไงมีจุดไหนบ้างที่น้ำท่วม” (เก่งกล้า จาดปลื้ม สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าการทำงานของภาครัฐในพื้นที่นั้น จำเป็นต้องอาศัยภาคประชาสังคมเป็นสำคัญ เนื่องจากภาคประชาสังคมในพื้นที่นั้นเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์โดยตรง ทำให้พวกเขาสามารถให้ข้อมูลที่เป็นความจริงแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อนำไปแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาท้องถิ่นต่อไปได้

นอกจากนี้ ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี ได้กล่าวเสริมถึงบทบาทภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในการบรรเทาทุกข์ พื้นที่พหุจิตใจ สุขภาพ บ้านเรือนไว้อย่างเห็นภาพชัดเจนว่า

“ในกรณีของผู้สูงอายุที่ไม่ยอมย้ายออก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้านและทางเทศบาลนครปากเกร็ด จะเข้าไปดูแลเรื่องสุขภาพและเข้าไปเยี่ยมเยียน โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่อยู่ในชุมชนก็จะเป็นผู้ดูแลคนในชุมชนกันเองเป็นหลัก นอกจากนี้ ตัวนายกเทศมนตรี นายวิชัย บรรดาศักดิ์ เองก็จะเข้าไปเยี่ยมเยียนและแจกถุงยังชีพให้ตลอด โดยถุงยังชีพนั้นจะแจกเท่าที่จำเป็น ที่เหลือก็นำมาไว้เพื่อทำเป็นโรงครัวไว้ช่วยคนที่มากรอกทราย อาสาสมัครและผู้อพยพ ซึ่งทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะมีการทำบัญชีไว้ตลอด คอยตรวจสอบข้อมูลตลอดว่าบ้านไหนมีคนแก่มีเด็กอยู่เท่าไร เป็นต้น” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

จากการศึกษาประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม นางบุญส่ง รอดทรัพย์ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนมิตรประชา เล่าว่า “ย้ายอยู่ที่นี้อำเภอปากเกร็ดมานานแล้ว ผ่านน้ำท่วมมาก็หลายครั้ง ย้ายไม่กลัวหรอก แต่ถ้าลูกหลานกลัวก็ให้เขาหนีไป แต่ย้ายไม่ไปด้วยนะ ย้ายจะไม่ย้ายไปไหน ไม่ต้องเป็นห่วงยาย

ถ้าน้ำมามากจริงๆ ยายก็จะไปอาศัยวัดเรื่องเวฆฆงคคและโรงเรียนหอวัง นนทอยู่ ที่นั่นยายไม่อดตาย
หรงค เพื่อนๆ ยายก็มี คนในชุมชนก็รู้จักกันหมด” (บุญส่ง รอดทรัพย์ สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556)

จากกรณีข้างต้น จะพบปัญหาว่าผู้สูงอายุบางท่านค่อนข้างเป็นคนติดที่ กล่าวคือ ไม่ยอมย้าย
ออกไปไหน ดังนั้น การที่จะดูแลกลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นหน้าที่สำคัญที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่
จำเป็นต้องคอยช่วยเหลือ สอดส่องและดูแลซึ่งกันและกัน โดย อรพรรณ คุณาสกุลเลิศ
จิตอาสาคนหนึ่งในชุมชนมิตรประชา กล่าวว่า

“รู้จักกับยายบุญส่งดี ยายชอบไปทำบุญที่วัดเสมอ ยายเป็นคนมีน้ำใจ ดั ง นั้ น
หากถามว่าหากน้ำมาท่วมชุมชนมิตรประชา แล้วยายไม่ยอมหนีไปกับลูกหลาน ก็คิดว่าก็จะมี
คนดูแลายเป็นอย่างดี แต่ถึงจะไม่มีใครดู ตนก็จะดูแลเอง เนื่องจากยายคอยให้
การช่วยเหลือตนเสมอและมีน้ำใจให้กับตนเสมอ แต่ถึงยายไม่ตี ตนก็จะดูแล เพราะตนคงทน
เห็นคนลำบากไม่ได้ อย่างไรก็ตามแต่คนเลยสิ่งมีชีวิตไม่ว่ารูปแบบไหน ช่วยได้ก็ต้องช่วย มันเป็นเรื่อง
ของจิตสำนึกที่ดี...ที่เราได้รับการสั่งสอนจากครอบครัว โรงเรียน และสังคมที่เราอยู่”
(อรพรรณ คุณาสกุลเลิศ สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกในความเป็นภาคประชาสังคมแล้ว
ยังแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่อีกด้วย ซึ่งสิ่งนี้เองถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่
ผลักดันให้การจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ผ่านพ้นไปได้ด้วยดีและเป็นที่ยอมรับจากภายนอก

ภารกิจที่ 5 ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัย พักปลอดภัย ห่างไกลน้ำ

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกองการศึกษา เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีหน้าที่
ในการดูแลโรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ ร่วมกับเครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชน
ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด และตัวแสดงทางสังคมอื่นๆ เช่น ผู้ประกอบการร้านค้าในโรงเรียน
กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ เพื่อร่วมเป็นศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัย พักปลอดภัย ห่างไกลน้ำ

สำหรับการตั้งศูนย์อพยพนั้นทางเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ
หอวัง นนทบุรี โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย นนทบุรี โรงเรียนปากเกร็ด จะทำงานร่วมกับ
เทศบาลนครปากเกร็ดได้จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยขึ้น เนื่องจากไม่สามารถคาดการณ์สถานการณ์
น้ำได้อย่างแน่นอนว่าจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใด ดังนั้น ทางที่ดีที่สุด คือ ควรที่จะเตรียมการไว้ให้
พร้อม ด้วยเหตุนี้ จึงจัดตั้งศูนย์บรรเทาทุกข์ตามแนวรอยต่อของพื้นที่ เพื่อเป็นสถานที่รองรับและ
อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งตรงจุดนี้

เองทางเครือข่ายโรงเรียนที่กล่าวมาได้ให้ความอนุเคราะห์พื้นที่ ด้วยการให้ใช้อาคารโรงเรียนเป็น ศูนย์พักพิง โดยมีคณะครู อาจารย์ และอาสาสมัครต่างๆ เข้ามาทำอาหารและกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพกายและจิตที่ดีให้แก่ประชาชนที่ลี้ภัยมาจากน้ำท่วม เพื่อให้พวกเขาได้มีที่พักที่ปลอดภัยและมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

ภาพที่ 19 ศูนย์พักพิงผู้ประสบอุทกภัยที่โรงเรียนปากเกร็ด
(ไอเอ็นเอ็น 27 ตุลาคม 2554)

โดย นายธนสิทธิ์ ศิริวรรณธรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนปากเกร็ด กล่าวว่า ศูนย์พักพิงผู้ประสบอุทกภัยโรงเรียนปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีลักษณะเป็นอาคาร 1 อาคาร ความสูง 4 ชั้น จำนวน 40 ห้องเรียน ซึ่งตั้งแต่โรงเรียนปากเกร็ดเปิดศูนย์พักพิงพบว่า มีผู้ประสบภัยอพยพเข้ามาพักพิงประมาณวันละ 10-15 คน จนมีจำนวนผู้อพยพมาถึง 292 คน ในด้านอาหารสำหรับผู้ประสบภัยนั้นทางกระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามาช่วยเป็นผู้ดูแลทั้ง 3 มื้อ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเครื่องใช้ส่วนตัว ประเภท สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม ฯลฯ จากผู้มีจิตศรัทธาบริจาค และในส่วนของผู้ประสบภัยที่มีโรคประจำตัวนั้น ทางศูนย์พักพิงได้จัดทีมแพทย์เคลื่อนที่ที่มีความเชี่ยวชาญมาดูแล และในช่วงเย็นของทุกวันได้จัดให้มีกิจกรรมนันทนาการ เช่น การร้องเพลง และการออกกำลังกายโดยการเต้นแอโรบิก เพื่อผ่อนคลายความเครียดให้แก่ผู้อพยพ และในด้านการรักษาความปลอดภัยทางโรงเรียนได้จัดเจ้าหน้าที่เวรยามคอยแลกบัตร เพื่อตรวจสอบหลักฐาน

ของผู้ประสพภัย เพื่อป้องกันมิจฉายีพเข้ามาก่อนเหตุ นอกจากนี้ ทางโรงเรียนยังได้จัดเตรียม เครื่องปั๊มไฟ และเครื่องสูบน้ำ เพื่อป้องกันและแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งใช้งบประมาณของทางโรงเรียนเองไว้ด้วย ทั้งนี้ ทางโรงเรียนปากเกร็ดเป็นศูนย์พักพิง 1 ใน 4 ศูนย์ ของอำเภอปากเกร็ด และยังคงรองรับผู้อพยพได้อีก 300 คน (ไอเอ็นเอ็น 27 ตุลาคม 2554)

เพื่อให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมข้างต้น ธนิตดา ชิดเขียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน นวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ในช่วงน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ทางโรงเรียนได้เป็นศูนย์พักพิงผู้ประสพภัยน้ำท่วม มีผู้คนอพยพมาอยู่มากกว่า 300 คน...การเป็นศูนย์อพยพในครั้งนั้น เรามีเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ร่วมกันเป็นศูนย์พักพิงทั้งโรงเรียนสวนกุหลาบ นนทบุรี โรงเรียนปากเกร็ด... นอกจากนี้ ยังได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายภายนอกด้วย ทั้งกระทรวงสาธารณสุข ในการจัดหาอาหารและยาที่จำเป็นมาให้ เทศบาลนครปากเกร็ดที่คอยส่งเจ้าหน้าที่มาดูแล มาเก็บขยะ และแจ้งข่าวสาร เจ้าหน้าที่ศูนย์อนามัยที่ 5 จังหวัดนครราชสีมา ที่มาแจกจ่ายและ มอบของขวัญให้แก่เด็กๆ โรงงานร้านค้าในพื้นที่ บุคลากรภายในโรงเรียน ประชาชนในพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคข้าวของและปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ...” (ธนิตดา ชิดเขียน สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2557)

และ ยมมะนา แก้วสมบุรณ์ ผู้ประกอบการร้านค้าโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ได้ทำอาชีพค้าขายอาหารอยู่ในโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี ค้าขาย ที่นี้มานานมาก รู้จักทุกคนในโรงเรียนดี เหมือนที่คนในโรงเรียนรู้จักตนเองดี อยู่จนรู้สึกที่นี้เป็นเหมือนบ้านเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต บางทีมาใช้ชีวิตอยู่ที่นี่นานกว่าที่บ้านเสียอีก บ้านเหมือน มีไว้นอน...ในช่วงที่น้ำท่วมได้เข้ามาที่โรงเรียน เพราะได้ข่าวว่าที่แยกสวนสมเด็จเจ้าพระยาและ โรงเรียนเป็นศูนย์อพยพ จึงเดินทางมาดูสถานการณ์ มาดูร้าน เพราะเป็นห่วงเครื่องมือทำมาหากิน และดูว่าทางโรงเรียนพอมีอะไรให้ช่วยเหลือได้บ้าง ตอนนั้นมีคนมาอยู่มาก ตนเองเป็นห่วงเรื่องอาหารการกินจึงนำเอาข่าวสารที่ซื้อตอนเก็บไว้เพื่อขายไปบริจาค 2 ถุง และคุยกับครู ที่ดูแลความเรียบร้อย ครูบอกว่ายังขาดของใช้ที่จำเป็นสำหรับผู้หญิง เช่น ผ้าอนามัย ตนเองมี นิสัยของแม่ค้า ชอบซื้อของตุนไว้ จึงนำมาบริจาคด้วย เพราะตนเองก็เป็นผู้หญิง เข้าใจความลำบากของผู้หญิงด้วยกัน...” (ยมมะนา แก้วสมบุรณ์ สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2556.)

จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่แค่คณะครูอาจารย์เท่านั้น ที่จะนับเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม ในโรงเรียน แต่รวมไปถึงบุคลากรทุกคนที่อยู่ในโรงเรียนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือ ในครั้งนั้น ซึ่งสิ่งนี้เองได้สะท้อนให้เห็นว่าความรักและผูกพันของจิตอาสาที่มีต่อเครือข่ายประชาสังคม หรือเครือข่ายการทำงาน สามารถนำมาซึ่งการให้ความร่วมมือและการเสียสละด้วยความสมัครใจ โดยไม่ต้องมีการร้องขอ

จึงสรุปได้ว่า ในเหตุการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 เครือข่ายสถาบันการศึกษาไม่ได้ทำหน้าที่เป็น เสมือนสถานที่ราชการ หากแต่ทำหน้าที่เป็นเสมือนสถานที่สาธารณะที่เป็นของประชาชนในท้องถิ่น โดยได้ทำหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบรรเทา ภัยพิบัติ และแก้ปัญหาให้ผู้ประสบภัยทั้งในและ นอกพื้นที่ ซึ่งโรงเรียนที่มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย นนทบุรี โรงเรียน นวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี และโรงเรียนปากเกร็ด เนื่องจากได้ใช้โรงเรียนดังกล่าวเป็น ศูนย์พักพิงผู้ประสบอุทกภัยน้ำท่วม โดยมีโรงเรียนภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ในพื้นที่เป็นผู้สนับสนุน ทรัพยากรและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่นๆ แทน อาทิ เื่อเพื่อสถานที่จอดรถ ร่วมบริจาคทรัพย์ รับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้เพื่อมาช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ในด้านการอบรมและให้ความรู้แก่คนในชุมชนนั้น เครือข่ายสถานศึกษาถือได้ว่าเป็นกลุ่มภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความสำคัญที่สุด แต่เชื่อว่าหน้าที่ของสถาบันการศึกษาจะเป็น เพียงสถานที่ที่ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่สอนการใช้ชีวิต และการมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย เช่น กรณีน้ำท่วม พ.ศ. 2554 นั้นได้ สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาไม่ใช่แค่สถานที่ให้ความรู้หรืออบรมสั่งสอนจริยธรรมอันดีงามเท่านั้น แต่สถานศึกษายังมีส่วนในการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจริงให้แก่คนในชุมชน ในฐานะการเป็น แหล่งศูนย์พักพิงผู้ประสบภัย ที่กลายมาเป็นศูนย์รวมของจิตอาสา และเวทีการสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในการจัดการน้ำ แลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ ปัญหาชีวิตและท้องถิ่นที่ต้องเผชิญ ร่วมกัน จนนำไปสู่ความเห็นใจ และใส่ใจ จนท้ายที่สุดได้นำมาซึ่งความต้องการมีส่วนร่วม ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเต็มใจ

ภารกิจที่ 6 หน่วยส่วนร่วมชุมชน แร่งเสริมหลักเฝ้าระวัง

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ดที่มี หน้าที่ดูแลเกี่ยวกับชุมชน ร่วมกับเครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ด และเครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา เพื่อร่วมเป็นหน่วยส่วนร่วมชุมชน แร่งเสริมหลักเฝ้าระวัง

สำหรับภารกิจนี้ เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่และจิตอาสาจะทำงานร่วมกับ กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด เพื่อดึงชุมชน วัด และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม ในการเป็นอาสาสมัครหรือเครือข่ายภาคประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม กล่าวคือ เมื่อเกิด วิกฤตการณ์ที่สำคัญ เครือข่ายจิตอาสาต้องพร้อมที่จะปรับบทบาทหน้าที่เพื่อเข้ามามีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหา เช่น กรณีของน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เครือข่ายจิตอาสาในชุมชนถือว่าเป็นกลุ่มที่มี บทบาทสำคัญที่สุดในการปกป้อง ดูแล และแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเอง โดยใช้วิธีการปรึกษาหารือ หาแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกันลงมือปฏิบัติ ทั้งลงแรงกรอกกระสอบทราย ทำคันกันน้ำ วิดน้ำ ฯลฯ ร่วมลงใจช่วยกัน สอบถามสารทุกข์ซึ่งกันและกัน มีน้ำในต่อกัน และร่วมลงเงินร่วมกันบริจาค ทรัพย์สินและสิ่งของให้แก่กัน เพื่อผลสุดท้ายคือความอยู่รอดของชุมชนตนและส่วนรวม

ภาพที่ 20 การขอรับบริจาคสิ่งของหรือทรัพย์สินเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม บริเวณใต้สะพานพระราม 4 อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

(ปากเกร็ดเมืองน่าอยู่ 15 พฤศจิกายน 2554)

ภาพที่ 21 การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ กับเจ้าหน้าที่
เทศบาลนครปากเกร็ดร่วมมือรอกกระสอบทรายเพื่อกั้นน้ำ
(นิรันดร์ บ้านนา 8 ตุลาคม 2556)

นอกจากนี้ จิตอาสาในพื้นที่แล้ว ยังมีกลุ่มเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมอีกด้วย เช่น กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน ในช่วงน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เครือข่ายเด็กและเยาวชนจะมีการชักชวนเพื่อนๆ นักเรียนของตนมาทำความดีร่วมกัน ทั้งการช่วยเป็นอาสาสมัครในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย และชุมชนอื่นๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ฉัตรกมล แจ่มจรัส ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด พบว่า

“ผมเคยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในช่วงที่น้ำท่วม และเคยทำงานร่วมกับกลุ่มสภาเด็กและเยาวชน แต่น้ำท่วมที่ผ่านมาผมอาจไม่ค่อยได้ไปกับเพื่อนที่เป็นสภาเด็กและเยาวชนเท่าไรนัก เพราะที่บ้านผมมีแต่ผู้หญิง มีผมกับพ่อที่อายุมากแล้วที่ เป็นผู้ชาย ผมจึงเลือกที่จะไปเป็นจิตอาสาแถวๆ บ้านผมมากกว่า ถ้าถามผมว่าถ้าผมมีโอกาสไปร่วมกับเพื่อนที่ทำงานอยู่สภาเด็กและเยาวชนผมจะไปไหม ผมตอบเลยว่าไปแน่นอน ผมคิดว่ามันสนุกและได้ทำเพื่อสังคมด้วย แต่ผมมีภาระ ไปไม่ได้ แต่ก็มีส่วนที่แอบๆ ไปดู ไปหยิบจับช่วยเขานิดๆหน่อยๆ ”
(ฉัตรกมล แจ่มจรัส สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2556)

จะเห็นได้ว่า แม้พวกเขาเหล่านี้ยังเป็นเด็กและเยาวชนจึงอาจไม่สามารถช่วยในด้านของกำลังทรัพย์ได้ แต่พวกเขาก็สามารถช่วยกำลังแรงและกำลังใจได้ ซึ่งการช่วยเหลือของเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ ไม่ได้มีแค่ในช่วงน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เท่านั้น แต่ยังมีสืบเนื่องถึงทุกวันนี้ กล่าวคือ เมื่อภัยมาเยือนท้องถิ่น พวกเขาเหล่านี้ก็พร้อมที่จะมาช่วยเหลือนด้วยจิตอาสา

ภาพที่ 22 การทำงานร่วมกันของเครือข่ายเด็กและเยาวชน
กับอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด
(สากล 8 ตุลาคม 2556)

จะเห็นได้ว่า จิตอาสาส่วนใหญ่ก็มาจากความมีจิตสำนึกในความเป็นประชาสังคม และกองสวัสดิการสังคมประสานมา นอกจากจิตอาสาส่วนหนึ่งจะมาจากชุมชนแล้ว อีกส่วนหนึ่งก็มาจากการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น อินเทอร์เน็ต และ Facebook ด้วย ทำให้จิตอาสาเหล่านี้มาทำหน้าที่ด้วยความสมัครใจ และเต็มทีกับการทำงาน จนทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้รับการยอมรับ และคำชื่นชมจากหลายๆ ฝ่าย

ภาพที่ 23 การแสดงความขอบคุณภาคประชาสังคมในพื้นที่ลงบนกำแพงกั้นน้ำหน้าบ้าน
(เพชรดา เวชศรี 16 พฤศจิกายน 2554)

จากภาพข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมและการทำหน้าที่ของภาคประชาสังคมในพื้นที่อย่างเต็มที่ ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายและจำเป็นต้องใช้เวลานาน แต่ด้วยความมีจิตอาสาและการยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งอย่างต่อเนื่องแม้กระทั่งน้ำจะลดลงไปแล้วก็ตาม ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นที่อดที่จะแสดงความรู้สึกชื่นชมนั้นออกมาไม่ได้

ภาพที่ 24 ภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ด
ออกทำความสะอาดพื้นที่หลังน้ำท่วม
(เทศบาลนครปากเกร็ด 5 ธันวาคม 2554)

จากภาพข้างต้น ประกอบด้วยภาคประชาสังคมในพื้นที่กลุ่มต่างๆ นายกเทศมนตรี นายวิชัย รองนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล เจ้าหน้าที่ ประชาชน และอาสาสมัคร ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่หลังน้ำลด ในกิจกรรม "Big cleaning day" บริเวณทำนน้ำปากเกร็ด และลานจอดรถใต้สะพานพระราม 4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดไม่ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายในภาวะฉุกเฉินเท่านั้น แต่พวกเขาพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกันในทุกๆ เรื่องที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ

จะเห็นได้ว่า การที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันจะสามารถสร้างความร่วมมือและเครือข่ายในการแก้ไขและจัดการปัญหาสาธารณะต่างๆ ในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นได้โดยตรง

ภารกิจที่ 7 หน่วยประเมินสถานการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้า กรณีน้ำมาฉุกเฉิน

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักการช่างและกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีหน้าที่ โดยสำนักการช่างจะดูแลพื้นที่ที่มีถนนเข้าถึง เพราะจะต้องมีการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องมือที่ใช้ในการขุดลอกคูคลองและท่อระบายน้ำ เป็นต้น และในส่วนของกองงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ริมน้ำ ซึ่งจะเน้นใช้แรงคนเป็นกำลังสำคัญ ร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา และตัวแสดงทางการเมืองอื่นๆ เช่น นักการเมืองทั้งในและนอกพื้นที่ เป็นต้น เพื่อร่วมเป็นหน่วยประเมินสถานการณ์ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กรณีน้ำมาฉุกเฉิน

เนื่องจากภาคประชาสังคมกลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดและสำนักการช่างร่วมกับงานป้องกันบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด จำเป็นต้องทำการประเมินสถานการณ์น้ำตลอด 24 ชั่วโมง ดังนั้น จึงต้องมีหน่วยฉุกเฉินซึ่งเป็นเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่คอยรายงานสถานการณ์และจัดสรรทรัพยากร อาทิ เครื่องจักร ทุทุทราย ดิน รวมทั้งการสั่งการที่ชัดเจนอยู่ตลอดเวลาภายใต้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ ทั้งนี้ เพื่อควบคุมสถานการณ์น้ำที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิดได้อย่างรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์

สำหรับเหตุการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 พบว่ามีสถานการณ์ฉุกเฉิน 3 สถานการณ์ที่สำคัญที่ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดต้องเผชิญและต้องทำการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือ สถานการณ์แรกที่ค้นกันน้ำที่ซอยวัดกุ่มรั้ว สถานการณ์ที่ 2 ที่แนวคันกันน้ำบริเวณสะพานนนทบุรีหรือ

สะพานนวธรวีและโรงงานน้ำมันทิพแตก และสถานการณ์ที่ 3 ที่เกิดเหตุการณ์น้ำล้นทะลักจากคลองประปา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สถานการณ์แรก คันกั้นน้ำที่ซอยวัดกุฎี เกิดขึ้นการรั่วของคันดินที่ตั้งไว้เป็นระยะเวลาานตั้งแต่เดือนกรกฎาคม จนทำให้น้ำเกิดซึมเข้ามา ดังนั้น ภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงรีบเข้ามาแก้ไข โดยต้องกันน้ำเอาไว้ให้ได้ก่อน เพราะฉะนั้น ภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงต้องยอมเสียสละให้บางส่วนของท่วมหรือต้องยอมปล่อยให้ น้ำไหลซึมเข้ามาบ้าง มิเช่นนั้นแล้วแรงปะทะของน้ำก็จะมากและทำให้คันกั้นน้ำพังเสียหายทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องปล่อยให้วัดกุฎีและชุมชนในบริเวณนั้นถูกน้ำท่วมแล้วแก้ไขด้วยทำแนวคันกั้นน้ำที่ 2 ด้วยดิน แล้วจึงเริ่มสูบน้ำออก และนำกระสอบทรายมาเสริมเอาแนวถนนมาทำเป็นคันกั้นน้ำสำรองอีกชั้นแล้วจึงสูบน้ำออกไปอีก ซึ่งตรงนี้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ได้ใช้ทั้งแรงคนและแรงใจเป็นอันมากที่จะฟันฝ่าวิกฤตการณ์ครั้งนี้ไปด้วยกัน

สำหรับแนวถนนที่ใช้เป็นคันกั้นน้ำสำรองนั้น จากการศึกษาเพิ่มเติม พบว่าไม่ได้เพิ่งทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2554 เท่านั้น แต่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดได้ทำมานานแล้ว เนื่องจากมีประสบการณ์น้ำท่วมอยู่บ่อยครั้ง เช่น ตอนน้ำท่วมใหญ่ในพ.ศ. 2535 และพ.ศ. 2538 จึงทำให้เล็งเห็นความสำคัญในการสร้างถนนเพื่อเป็นแนวป้องกันน้ำ โดยเทศบาลนครปากเกร็ดจะใช้วิธีการยกถนน เช่น ถนนซอยวัดกุฎีและถนนติวานนท์ที่จะถูกยกขึ้นสูงมาประมาณ 2 เมตร เป็นต้น ซึ่งเมื่อน้ำเอ่อล้นจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามา ก็จะพบปรากฏการณ์แรกคือถนนซอยวัดกุฎีพร้อมคันดินกั้นน้ำ แต่ถ้าคันดินกั้นน้ำวัดกุฎีพังก็จะมีปรากฏการณ์ที่ 2 คือ ถนนติวานนท์ ซึ่งถนนติวานนท์นั้นจะมีเกาะกลางที่เป็นแท่งปูนเป็นแนวคันกั้นน้ำที่สำคัญ โดยในจุดนี้ก็จะมีการใช้กระสอบทรายวางตามแนวแท่งปูนร่วมด้วยเป็นบางส่วนเพื่อการป้องกันน้ำที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปสถานการณ์ครั้งนี้ ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงสามารถแก้ไขสถานการณ์เอาไว้ได้โดยใช้เวลาเพียง 3 วันเท่านั้น สำหรับในส่วนของวัดกุฎีและชุมชนใกล้เคียงที่ถูกท่วมนั้นทางวัดและชุมชนก็ยินยอมที่จะให้ท่วมเพื่อรักษาส่วนใหญ่ไว้ จึงทำให้ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่กับเทศบาลนครปากเกร็ดต้องร่วมด้วยช่วยกันดูแลและบรรเทาทุกข์ให้เขาไปตามที่เขาต้องการ ซึ่งการใช้วิธีการเช่นนี้ใน พ.ศ. 2554 ได้ทำให้พื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดส่วนใหญ่สามารถป้องกันภัยน้ำท่วมที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

สถานการณ์ที่ 2 แนวคั้นกันน้ำบริเวณสะพานนนทบุรีหรือสะพานนวฉวีและโรงงานน้ำมันทิพแตก ณ จุดนี้ ใช้เวลาเพียงไม่กี่วันก็สามารถกู้สถานการณ์เอาไว้ได้ เนื่องจากมีการวางแผนจากภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ดไว้ตั้งแต่แรก กล่าวคือ มีการเตรียมกำลังคน คือ เครื่องช่วยอาสาสมัครหรือจิตอาสาของคนในพื้นที่ไว้รองรับสถานการณ์ฉุกเฉิน ร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ดได้ทำการยกถนนให้สูงเพื่อที่จะรับและกั้นน้ำ มีการสร้างสถานีสูบน้ำ มีการทำให้คลองแห้งเพื่อจะเตรียมรองรับน้ำดังกล่าวเอาไว้แล้ว ดังนั้น เวลาน้ำมาทางด้านนี้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะมีทางออกให้น้ำอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม กว่าที่จะประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาได้นั้น ในช่วงแรกได้พบกับปัญหาและอุปสรรคเป็นอย่างมาก แต่ด้วยการมีเครือข่ายชุมชนเข้ามาช่วยเหลือก็ทำให้แก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป

จากการศึกษาสาเหตุของปัญหาของสถานการณ์ที่ 2 นี้ พบว่า ประเด็นสำคัญอยู่ที่การป้องกันน้ำท่วมที่เข้าใจไม่ตรงกันว่าทำไมน้ำจึงสามารถผ่านพื้นที่นี้เข้ามาได้ ทั้งๆ ที่มีการทำแนวคั้นกันน้ำไว้แล้ว ดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

จากปริมาณน้ำที่ไหลหลากมาเป็นจำนวนมหาศาลนั้น ทำให้เมื่อเวลา 01.00 น. วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2554 แนวคั้นป้องกันน้ำที่อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณเชิงสะพานนนทบุรีหรือสะพานนวฉวีและบริเวณข้างบริษัทอุตสาหกรรมวิวัฒน์ จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตน้ำมันพืชทิพได้พังลงมา ส่งผลให้น้ำทะลักเข้าท่วมบ้านเรือนกว่า 100 หลัง และท่วมบริษัทอุตสาหกรรมวิวัฒน์ สูงเกือบ 1 เมตร ยิ่งไปกว่านั้นกระแสน้ำได้ไหลอย่างรวดเร็วเข้าท่วมถนนติวานนท์สูงกว่า 30 เซนติเมตร จนทำให้ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดและเทศบาลนครปากเกร็ด ต้องนำดินและแผ่นคอนกรีตมาทำคั้นเพื่อสกัดน้ำ โดยภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดและเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ดได้ใช้เวลาหลายชั่วโมงจึงปิดกั้นน้ำไว้ได้ แต่ระดับน้ำบนถนนเชิงสะพานและใกล้เคียงยังสูงกว่า 30 เซนติเมตร จึงทำให้รถยังไม่สามารถวิ่งได้

จากเหตุการณ์นี้ นอกจากจะพบว่าน้ำได้ไหลเข้ามาท่วมพื้นที่แล้ว ยังพบว่ามีชาวบ้านหลายคนมีอาการเวียนหัวและมึนศีรษะจนต้องรีบนำตัวส่งโรงพยาบาลชลประทาน ประกอบด้วย น.ส.ปิยะพร กล้าน้อย นางสมฤทธิ์ กล้าน้อย นายวสันต์ นภากระ และ ด.ช.นนทศักดิ์ แดงทอง เนื่องจากสูดดมก๊าซเข้าไปเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ทางด้านเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนนทบุรี ได้เข้าไปตรวจสอบพบว่าโรงงานดังกล่าวพบว่าไม่มีสารเคมี แต่ก๊าซที่ทำให้ประชาชนเวียนหัวนั้นเกิดจากน้ำได้เข้าท่วมบ่อบำบัดน้ำเสียของโรงงาน จึงเกิดก๊าซไข่เน่าขึ้น

นอกจากนี้ นายชาย เอื้ออิรัตน์ชัย ผู้จัดการบริษัทอุตสาหกรรมวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า โรงงานได้หยุดผลิตมาประมาณ 1 เดือนเพื่อเตรียมตัวรับมือกับน้ำท่วม โดยตั้งแนวป้องกันเป็นอย่างดีที่แนวน้ำที่พังทะลักเข้ามานั้น เป็นแนวของชาวบ้านที่อยู่ด้านข้างโรงงาน ส่งผลให้บริษัทเสียหายไม่ต่ำกว่า 1,000 ล้านบาท ทั้งเครื่องจักรและถั่วเหลืองกว่า 10,000 ตันถูกน้ำท่วมทั้งหมด (มติชนออนไลน์ 26 ตุลาคม 2554)

สำหรับ ในกรณีของโรงงานน้ำมันทิพตรงสะพานนทบุรีที่เป็นพื้นที่ของเอกชน ถ้าเป็นพื้นที่ของเอกชน ตามหลักแล้วเอกชนต้องปกป้องเอง เพราะฉะนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าโรงงานน้ำมันทิพก็พยายามปกป้องตนเองอย่างเต็มความสามารถแล้ว แต่ในกรณีที่เอกชนจะให้ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดและองค์กรปกครองท้องถิ่นช่วยป้องกันก็จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจกันก่อน ทั้งนี้ เพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบได้ว่าทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่ได้ไปทำประโยชน์ให้แก่กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ ดังนั้น เอกชนส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะป้องกันเองอย่างกรณีของโรงงานน้ำมันทิพก็เช่นกัน ทว่าในกรณีของโรงงานน้ำมันทิพพบว่ามีนัยยะสำคัญบางประการ โดยเจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า “โรงงานน้ำมันทิพนั้นกิจการไม่ค่อยดี ดังนั้นถ้าเขาเสียหายเขาจะได้ประกัน เพราะฉะนั้น ก็เลยเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น ซึ่งเราก็ไม่คิดว่าเขาจะปล่อยให้ น้ำเข้ามา ยิ่งไปกว่านั้นโรงงานน้ำมันทิพเป็นที่เก็บของพวกไร่ข้าวโพดโดนน้ำนานๆก็เกิดก๊าซแล้วก็ระเบิดขึ้นมาและก็มีกลิ่นคือก๊าซไข่เน่า...” (เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555)

นอกจากนี้ กาญจนา จันทรพิชญ์ ผู้เป็นจิตอาสาคนหนึ่งในพื้นที่ยังได้เล่าถึงเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ว่า

“โรงงานน้ำมันพิชทิพเขาก็ไม่มีคนอยู่ตรงนั้นแล้วเขาก็ไม่บอกว่ามีน้ำรั่ว เราก็เลยอดไม่ทันเราไปถึงน้ำก็ทะลักเข้ามาแล้ว เขามาแจ้งก็ตอนที่รู้ว่ามีน้ำเริ่มใหญ่แล้ว เพราะฉะนั้น กระสอบทรายจึงเอาไม่อยู่ ถ้าเขาแจ้งเรามาก่อนหน้านี้เราอาจจะเอาอยู่ เพราะว่ามันไม่ไกล แค่ข้ามถนนจากวัดช่องลมที่เป็นแหล่งกรอกทรายออกมา แต่หลังจากโรงงานน้ำมันพิชทิพแตกแล้ว แม่พี่เกณฑ์คนไป 50 คนพร้อมกระสอบทราย พอไปถึงไซ้ใหม่ พบว่าโรงงานน้ำมันพิชทิพมีรถที่ไซ้ยกของได้กลับไม่ยอมยกขนกระสอบทรายมา กั้น คนงานของโรงงานจึงพูดกันไปว่าทางโรงงานจะยอมให้นำท่วมเพื่อเอาประกัน พวกพี่ก็เลยคุยกันในหมู่ชาวบ้านว่ายอมไหม และมีความคิดเห็นว่าเป็นเมื่อถ้าจะเอาประกัน เราจะได้กั้นแค่หน้าปากทางโรงงานน้ำมันพิชทิพ เพื่อให้ น้ำท่วมแค่โรงงานน้ำมันพิชทิพ และถ้าคุณจะไม่ปล่อยเอาเงินประกันเราจะกั้นแค่ด้านหน้ากับหลังโรงงานน้ำมันพิชทิพ ไม่ให้ความเสียหายไปโดนชาวบ้าน พวกพี่ก็เลยไปคุยกับผู้จัดการ สุดท้ายเขาก็เลยยอมให้กั้น พร้อมกับเกณฑ์คนของ

โรงงานมาช่วยด้วย นอกจากนี้ ที่บริเวณของโรงงานน้ำมันพืชทิพย์ยังมีกากร้าข้าวที่เขาทิ้งไว้ เป็นเวลานานด้วย เมื่อน้ำท่วมจึงมีกลิ่นเหม็นมากเหมือนกลิ่นสารเคมีอะไรดีๆ นี่เอง แล้วคนที่ อยู่ติดโรงน้ำมันพืชทิพย์ก็มีอยู่ โดยมีบ้านอยู่ประมาณ 20-30 หลังที่แย่ ตอนนั้นที่มีนักข่าวมา ทำข่าวเรื่องนี้ พี่ก็ยืนอยู่ที่แยกสวนสมเด็จฯ พี่ดูคันดินอยู่ เพราะว่าคันดินต้องถมเพื่อที่ไม่ให้น้ำที่แตกจากโรงงานน้ำมันทิพย์และบริเวณเชิงสะพานนนทบุรีข้ามฝั่งมาที่มองเซลิเซ่ หมู่บ้านซอยมิตรประชา คือไม่ให้ข้ามไปซอยระดับสุขเลย เพราะถ้าเราอุดไม่อยู่ มันจะข้าม ศรีสมานไปชนกับดอนเมืองเลย ซึ่งจะกลายเป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายมาก” (กาญจนา จันทร์เพ็ญ สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2556)

ดังนั้น พอแนวกันน้ำบริเวณโรงงานน้ำมันทิพย์พังก็ทำให้น้ำไหลทะลักเข้ามาในถนนศรีสมาน จนถึงแยกสวนสมเด็จฯ จึงทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดกับทางเทศบาลนครปากเกร็ดต้องรีบเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ ด้วยการใช้นถนนเป็นแนวกันน้ำ โดยมีการนำเอาเกาะกลางถนนตีวนนท์เป็นแนวกันน้ำ จากนั้นจึงช่วยกันนำเอาดินมาเสริมเพื่อสร้างความแข็งแรง โดยดินนั้นก็ ได้มาจากสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนช่างกลขนส่งทหารบกหรือคลังแสงเดิมเป็นผู้อนุเคราะห์ให้ จนทำให้ ถนนสามารถกลับมาใช้การได้ครึ่งเลน แล้วจากนั้นจึงจึงค่อยดำเนินการสูบน้ำออกและพยายามระบายน้ำลงคลอง โดยภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับทางเทศบาลนครปากเกร็ดใช้เวลาทั้งหมด ประมาณ 3 วัน จึงจัดการกับสถานการณ์ได้อย่างเรียบร้อย

จะเห็นได้ว่า ความไม่เข้าใจกันและการไม่ประสานงานหรือให้ความร่วมมือกันตั้งแต่เริ่มต้น ของทั้งภาคประชาสังคมในพื้นที่กับทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลนครปากเกร็ดกับภาคเอกชน คือ โรงงานน้ำมันทิพย์ ในการจัดการน้ำท่วมพ.ศ. 2554 ได้นำมาสู่ความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก จึงควรนำสถานการณ์ดังกล่าวมาเป็นบทเรียน โดยเอกชนควรคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมให้มากขึ้น อีกทั้งควรขอความช่วยเหลือจากภาคประชาสังคมในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทันทีหากพบว่าตนเองไม่สามารถที่จะรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมได้ดีเพียงพอ และในทางกลับกันภาคประชาสังคมในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ควรที่จะมีบทบาทในการปกป้องและดูแลท้องถิ่นให้มากกว่านี้ แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ของเอกชนก็ตาม โดยควรมีช่องทางในการเข้าไปในพื้นที่และดำเนินการป้องกันเหตุดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเอาไว้วันนั่นเอง

ภาพที่ 25 น้ำจากบริเวณสะพานนนทบุรีและโรงงานน้ำมันทิฟไหลเข้าสู่
แยกสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์
(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 26 ตุลาคม 2554)

ภาพที่ 26 การช่วยเหลือกันของภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ด
ทำให้น้ำแห้งลงอย่างรวดเร็ว
(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 26 ตุลาคม 2554)

ภาพที่ 27 ประชาสังคมนตรีในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม (กลางวัน)
(เทศบาลนครปากเกร็ด 28 ตุลาคม 2554)

ภาพที่ 28 ประชาสังคมนตรีในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม (กลางคืน)
(เทศบาลนครปากเกร็ด 28 ตุลาคม 2554)

จากภาพข้างต้นเป็นการประมวลภาพเหตุการณ์ระดมพลทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อช่วยสร้างคันกันน้ำคลองบอระเพ็ด บริเวณสะพานนนทบุรี เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม ถนนติวานนท์ โดยใช้กระสอบทรายยักษ์และกำลังคนในการลำเลียงกระสอบทรายที่ละใบ ที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นอย่างมาก

สถานการณ์ที่ 3 น้ำล้นทะเลจากคลองประปา สำหรับในส่วนของแนวคลองประปานั้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่ได้กั้นอะไรเลย เนื่องจากทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่คาดคิดว่าการประปานครหลวงนั้นจะยอมปล่อยให้ น้ำล้นทะเลลักเข้ามาในคลอง เพราะน้ำในคลองนี้ถูกใช้ในการอุปโภคและบริโภคของประชาชน แต่ผลปรากฏว่าไม่เป็นไปตามนั้น เนื่องจากน้ำได้ล้นทะเลลักเข้ามาตรงรอยต่อของคลองประปาในช่วงตั้งแต่รังสิตเรื่อยมาจนถึงคลองประปา ดังนั้น วิธีการที่ทางภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจะทำได้ คือ การป้องกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความพยายามสร้างแนวคันดินกันน้ำขึ้น เพื่อไม่ให้น้ำไหลทะเลลักเข้ามา และไหลไปตามแนวน้ำไหลของคลองประปา ซึ่งพอกัน น้ำก็ไม่สามารถไหลเข้ามาที่อำเภopakเกร็ดได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าน้ำนั้นจะตีกลับไปยังทางฝั่งดอนเมือง เพราะจากสถานการณ์จริงๆ นั้นน้ำได้ไหลไปทางดอนเมืองอยู่แล้ว แม้น้ำจะมาทางนี้เพิ่มขึ้นก็ไม่ได้ช่วยทำให้ระดับน้ำในดอนเมืองลดลง และตามทิศทางน้ำ น้ำจะไหลตามทางน้ำมากกว่าที่จะไหลเข้าทั้งทางดอนเมืองและทางปากเกร็ด

ภาพที่ 29 คันกันน้ำริมคลองประปาในเขตพื้นที่ปากเกร็ด

(งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด 5 พฤศจิกายน 2554)

สำหรับการกั้นน้ำครั้งนี้ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและการจัดการน้ำระหว่างเทศบาลนครปากเกร็ดกับนักรการเมืองในพื้นที่ฝั่งดอนเมือง จนทำให้เกิดการพังคั้นกันน้ำ แต่ท้ายที่สุดปัญหาความไม่เข้าใจกันดังกล่าวก็คลี่คลายไปในทางที่ดี โดยผ่านกลไกการประสานความร่วมมือของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ในขณะนั้น ทำให้ต่างฝ่ายต่างหันกลับมาป้องกันพื้นที่ของตนเต็มกำลังตามความสามารถเช่นเดิม ดังที่จะอธิบายสถานการณ์ต่อไปนี้

ในกรณีการบริหารจัดการน้ำบริเวณคลองประปา พบว่า มีประเด็นสำคัญอยู่ที่การบริหารจัดน้ำที่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีการปลูกปั่นพลังมวลชนและมวลชนน้ำให้ปะทะกัน กล่าวคือหลังจากที่มีความพยายามในการสร้างคันดินกั้นน้ำทางฝั่งเทศบาลนครปากเกร็ดเพื่อกั้นน้ำจากรังสิตไม่ให้ไหลลงคลองประปาได้ทำให้ประชาชนบางกลุ่มทางฝั่งดอนเมืองไม่พอใจ จึงพยายามที่จะขัดขวางและทำลายแนวคั้นกันน้ำ จนเกิดการเข้ายึดรถแบ็คโฮและเกือบเกิดการปะทะกัน นายวิสิทธิ์ พวงเพชร นายอำเภอปากเกร็ด ได้เปิดเผยเหตุการณ์พังคั้นกันน้ำบริเวณริมคลองประปาฝั่งอำเภอปากเกร็ด เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2554 เวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา ได้รับรายงานว่ามี นายการุณ โสกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตดอนเมือง พรรคเพื่อไทย พร้อมกับชาวบ้านเขตดอนเมืองจำนวนหนึ่ง ได้นำรถแบ็คโฮเข้ารื้อทำลายแนวคั้นดินที่ทางฝ่ายเทศบาลนครปากเกร็ดได้จัดสร้างไว้ (กระปุกดอทคอม 21 ตุลาคม 2554) จนได้รับความเสียหายเป็นระยะทางยาวกว่า 1 กิโลเมตร ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้เพียง 1 วัน คือ วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ได้มีการเจรจากันระหว่าง นายการุณ โสกุล ผู้เป็นตัวแทนเขตดอนเมืองกับนายมนตรี ตั้งเจริญถาวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนนทบุรี พรรคเพื่อไทย ผู้เป็นตัวแทนฝั่งอำเภอปากเกร็ด และได้ข้อสรุปว่าจะยินยอมให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดสร้างแนวคั้นดินกั้นน้ำได้ต่อไป ทว่า วันต่อมากลับไม่เป็นเช่นนั้น จึงทำให้ต้องมีการเจรจากันใหม่อีกรอบโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคเพื่อไทย พร้อมด้วย นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ และนาย ธีรรัฐภูมิ ไสยเกื้อ ก่อนที่ ทั้ง 2 ฝ่ายจะยอมยุติและแยกย้ายกันไป (กระปุกดอทคอม 21 ตุลาคม 2554)

จากข่าวจะเห็นได้ว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณริมคลองประปานั้นค่อนข้างที่จะรุนแรง โดยเจ้าหน้าที่ในเหตุการณ์ครั้งนั้น ได้เล่าเพิ่มเติมว่า

“ตอนที่เกิดเรื่อง คนที่ปั้นดินเกือบตาย ทางนู้นนั้นเขาขึ้นไปบนแม่โครตตอนที่เด็กของเราปั้นดินอยู่ แล้วเอาเท้ายันเด็กตกจากรถแม่โครแล้วดึงกุญแจไปถี้อ ท่านนายกเทศมนตรีบอกอย่างไรรู้ไหม ท่านบอกให้เลิก เดี่ยวเด็กเราตายเอาชีวิตลูกน้องเราไว้ก่อน ตำรวจทำอะไรไม่ได้ เขาขึ้นไปขับแม่โครเอากุญแจไปแล้วขับไป แล้วกลับเด็กเราตกลงจากรถ แต่เรื่องนี้เขาปิดข่าวกัน น่าเกลียดมาก” (เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555)

ภาพที่ 30 การทำแนวคันดินกั้นน้ำบริเวณริมคลองประปา

(นักข่าว03 29 ตุลาคม 2554)

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ดังกล่าว ยังเล่าถึงเวลาแจกสิ่งของเครื่องใช้ในการอุปโภคบริโภคและพฤติกรรมของนักการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งว่า “แต่เวลาของเขานะถ้าสื่อมวลชนมา เขาถึงจะออกมาแจกของ เขาเก่งมาก เขาทำได้” (เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555) ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวบ้านคนหนึ่งที่เคยอยู่ในสถานการณ์นั้นว่า

“สู้กับน้ำนี้ยังพอทนนี้ต้องสู้กับคนอื่นอีก มีปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝั่งนู้น คือประมาณสักเที่ยงคืนถึงตี 1 นายกฯ วิชัยโทรมาบอกว่าให้ช่วยไปดูลูกบ้านหน่อย น้ำจากคลองประปาไหลเข้าสวนสมเด็จฯ แล้วในระยะเวลาไม่ถึงครึ่งชั่วโมง สวนสมเด็จฯ น้ำท่วมครึ่งเขาไปแล้ว ... เราจึงเอารถเราไปอุดรูรั่วตรงนั้น พอรุ่งขึ้นอีกวันเขาเอาปืนไปจ่อหัว ยึดรถด้วยรถที่เราเอาไปอุดรูรั่ว พอยึดเสร็จ ก็ทำอะไรเราไม่ได้ เราอุดอยู่ ชาวบ้านเราเหนียวแน่นรวมตัวกันเยอะ ทำอะไรเราไม่ได้ ก็มาพาล มาจับมือกับ ส.ส.มนตรีว่าจะขอรถประปานะ เขาแบ่งรถเท่ากันแล้วว่าฝั่งดอนเมืองก็คัน ฝั่งปากเกร็ดก็เหมือนกัน แต่เมื่อเขาจับมือกันกับ ส.ส. ตกลงขอรถ นายกฯ วิชัยก็ให้นะแล้วผลสุดท้ายนายกฯ วิชัย ก็ใช้เงินที่หมุนเวียนอยู่ที่

บริหารในเทศบาลมาจ้างรถตีนตะขาบ เพราะฝั่งเราเนี่ยสามารถที่จะกันคันดินได้เพราะฝั่งเรามีถนน แต่ฝั่งเขาฝั่งนั้นหมู่บ้านขึ้นเต็มริมคลอง รถวิ่งไม่ได้ รถไปไม่ได้ เขาก็เลยมาคุยกับส.ส. ว่าเราผิดข้อตกลง พี่ก็เลยถามเขาตรงๆ เลย เขาบอกว่าเขาตกลงกับส.ส. ตอนประมาณ 5-6 โมงเย็น แต่พอรุ่งเช้าอีกวันเขาเข้ามาเลย ขับฟอร์จูนเนอร์มีลูกน้องมาเยอะ เอาคนฝั่งเขาเข้ามาด้วยมาคุย เขาบอกว่าผิดข้อตกลง พี่ก็ถามว่าข้อตกลงตรงไหนข้อตกลงอะไร เขาบอกผิดข้อตกลง ทำไมทางนี้มีรถตีนตะขาบ คือ เมื่อคุณเป็น ส.ส. ฝั่งเราเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ไม่ได้เป็นระดับ ส.ส. ทำไมคุณไม่มีปัญหาสร้างรถตีนตะขาบ มาหรือ คุณขอเรา เราก็คงให้แล้ว คุณจะมาเบียดเบียนอะไร แล้วฝั่งนี้มีบ้านพักคนชรา คนตาบอด...คุณจะทำอะไรคุณจะไม่ให้ชาวบ้านเขามีที่บางหรือ คิดดูคนตาบอด คนแก่เยอะขนาดไหน คนฝั่งคุณยังมาขอความช่วยเหลือเราได้เยอะ” (ประชาชนไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2556)

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีข่าวในแง่ลบออกมาอีก โดยเป็นข่าวจาก ASTV ผู้จัดการรายวัน วันที่ 23 มิถุนายน 2555 ที่เขียนเกี่ยวข้องกับนายเก่ง การ์ณ โหสกุล ว่า

“...ในขณะที่ประชาชนกำลังเดือดร้อนจากวิกฤติอุทกภัยครั้งใหญ่ นายการณ ก็หาได้ใส่ใจที่จะช่วยเหลือ แต่ยังคงเดินสายโชว์ความกร่างในทุกที่ทุกสถานการณ์ โดยกลางดึกวันที่ 20 ต.ค.2554 นายการณได้ยกพวกไปพังคันทันน้ำของชาวบ้านบริเวณ คลองประปาปากเกร็ด โดยได้ใช้รถแบ็กโฮเข้ารื้อทำลายแนวคันดินที่สร้างแนวป้องกันน้ำท่วม ริมคลองประปาในฝั่ง อำเภopakเกร็ด จนได้รับความเสียหายเป็นระยะทางยาวกว่า 1 กิโลเมตร ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ (19 ตุลาคม 54) ได้มีการเจรจากันระหว่างการณ ตัวแทน ฝั่งเขตดอนเมือง กับ มนตรี ตั้งเจริญถาวร ส.ส.จังหวัดนนทบุรี พรรคเพื่อไทย ตัวแทน ฝั่งอำเภopakเกร็ด และได้ข้อสรุปว่าจะยินยอมให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ดสร้างแนวคันดิน กันน้ำได้ต่อไป ซึ่งความกร่างดังกล่าว นั้นทำให้แม้แต่ นายวิสิทธิ์ พวงเพชร นายอำเภopakเกร็ด ก็ยังอดรันทนไม่ได้ ต้องออกมาร้องเรียนผ่านสื่อ แม้แต่ชาวบ้านในเขตดอนเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ฐานเสียงของตัวเอง นายการณก็ไม่ละเว้นโดยในคืน 10 พ.ย.2554 นายการณ ขับเจ็ตสกีด้วยความคึกคะนอง เมื่อสวนกับเรือของชาวบ้านจึงเป็นเหตุให้เรือของชาวบ้านล่ม เมื่อนายการณขับเจ็ตสกีวนกลับมาจึงเกิดมีปากเสียงและชกต่อยกับชาวบ้าน ทำให้นายการณ ได้รับบาดเจ็บที่ปากต้องเย็บ 5 เข็ม ซึ่งนอกจากนายการณได้เข้าแจ้งความดำเนินคดีกับ คู่กรณีแล้ว ยังมีข่าวเมาทักกันให้แซ่เจ้าเขาได้ส่งคนไปรุมซ้อมคู่กรณีจนได้รับบาดเจ็บสาหัสแต่ เจ้าตัวไม่กล้าแจ้งความเพราะเกรงว่าครอบครัวจะได้รับอันตราย...” (ASTVผู้จัดการรายวัน 23 มิถุนายน 2555)

จากข้อมูลและข่าวต่างๆ ช่างต้น ล้วนแสดงให้เห็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยแสดงให้เห็นว่า ในกรณีของคลองประปานั้น มีปัญหามวลชนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างนนทบุรีและกรุงเทพมหานคร อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องของการเมืองด้วย ดังนั้นทางภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงต้องตั้งเจ้าหน้าที่หรือผู้มีอำนาจออกมาเจรจากับประชาชนและนักการเมืองทั้งในฝั่งของนนทบุรีและกรุงเทพมหานคร อาทิ นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาลและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ รวมทั้งใช้ภาคประชาชนในพื้นที่เองมาเป็นมวลชนในการป้องกันน้ำและเป็นแกนหลักในการเจรจา ซึ่งฝ่ายเจรจาก็จะมีหน้าที่เจรจาไป เจ้าหน้าที่ก็ทำหน้าที่กั้นน้ำไปประชาชนในพื้นที่ก็มาสังเกตการณ์อะไรช่วยกันก็ได้ก็ช่วยกันไป

โดยวิธีการที่ใช้ในการป้องกันน้ำนอกจากที่กล่าวมาข้างต้น คือ การกั้นน้ำที่คลองประปาจะไม่เหมือนแถวธุรกิจบัณฑิตที่จะมีที่กั้นเขื่อนขึ้นมาเลย เพราะฉะนั้น ทางทางภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงต้องช่วยกันนำเอาดินมาทำเป็นคันกั้นน้ำ โดยขุดดินขึ้นมาจากในคลองมาประปามาถมให้เป็นแนวคันดิน ซึ่งทางทางภาคประชาสังคมในพื้นที่โชคดีมากที่ได้คนตัดดินที่เก่งมาก ใช้เครื่องมือเป็นและทำงานได้ไว โดยใช้เวลาทำงานเพียงแค่ 2 วันเท่านั้นก็แล้วเสร็จ ในการทำแนวกันตั้งแต่รังสิตเรื่อยมาจนถึงถนนแจ้งวัฒนะ ซึ่งหลังจากพอกันน้ำตรงนี้ได้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็เข้ามาช่วยโดยพยายามสูบน้ำที่กำลังไหลเข้าสู่สวนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ออก แต่เนื่องจากว่าคลองประปานั้นเป็นแนวยาววิธีการเอาน้ำลงคลองก็ต้องมีการกั้นแบบพิเศษและบางที่กระแสน้ำด้านล่างก็มีความแรงและเชี่ยวมากจนทำให้ต้องมีการใช้ทุ่นทรายยักษ์หรือบีกแบ็กในการกั้นร่วมด้วย

และจากปัญหาการจัดการน้ำท่วมข้างต้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเพิ่มเติมถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในมุมมองอื่นๆ อีก พบว่า ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้นยังคงค่อนข้างมีปัญหาในเรื่องของอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน และนำมาซึ่งปัญหาและอุปสรรคในการทำงานจนไม่สามารถเป็นรัฐและสังคมที่เข้มแข็งร่วมกันได้ กล่าวคือ ในท้องถิ่นเทศบาลนครปากเกร็ดนั้น เป็นพื้นที่ที่มีทั้งอุดมการณ์ทางการเมืองแบบอนุรักษนิยมและแบบเสรีนิยม รวมไปถึงการแบ่งสีของกลุ่มต่างๆ แต่กระนั้น สีเสื้อและอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันก็หาใช่ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ในทางตรงกันข้ามกลับก่อให้เกิดการเรียนรู้และการแก้ปัญหาพร้อมกันมากยิ่งขึ้นมากกว่า ดังเช่นที่ ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี ได้กล่าวว่า “ตอนนั้นกระแสเสื้อแดงแรง...แต่จริงๆ ในส่วนของแ่งบวกของเสื้อแดงก็มี อย่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็เป็นเสื้อแดง มีบางอย่างก็มาเจรจากัน เช่น กรณี ส.ส.เก่ง กับ ส.ส.เฮง มนตรี ในกรณีคลองประปาเป็นต้น” (เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าในบางครั้งนั้นการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างรัฐท้องถิ่น ตัวแสดงทางการเมือง และภาคประชาสังคมในท้องถิ่นที่ดี ก็จะทำให้เกิดจุดที่สามารถพูดคุยหรือเจรจากันได้ หรือ

หากเจรจาไม่ได้เราก็อาจที่จะหาคนกลางที่สามารถพูดคุยหรือเจรจากันได้มาไกล่เกลี่ยหรือ ประนีประนอมปัญหาที่เกิดขึ้นแทน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงการ “เห็นต่างอย่างมีเหตุผล” อันจะ ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาในทางสันติวิธีตามระบอบประชาธิปไตยได้

นอกจากนี้ การเห็นต่างอย่างมีเหตุผลดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเปิดใจในการยอมรับกันมากขึ้น กล่าวคือ จะทำให้เกิดการยอมรับและ “เห็นด้วยด้วยผลงาน” มากกว่าอคติหรือความคิดเห็นส่วนบุคคล ซึ่งสิ่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นออกมาจากชัยชนะจากการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของเทศบาลนคร ปากเกร็ดครั้งล่าสุดที่นายวิชัย บรรดาศักดิ์ ได้รับการยอมรับจากทางภาคประชาสังคมในพื้นที่อีกครั้ง จากผลงานสร้างชื่อในการป้องกันน้ำท่วมหรือนครปากเกร็ดโมเดลของเขานั่นเอง

ซึ่งในการนี้ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เพชรดา เวชศรี ได้เล่าถึงบรรยากาศ ในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของเทศบาลนครปากเกร็ดครั้งนี้ว่า

“ปกติในตลาดปากเกร็ดตรงนี้จะคนนายกฯ วิชัยจะแพ้ เพราะในตลาดตรงนี้จะ เป็นพวกฝ่ายค้านเยอะ เขาเป็นคนดั้งเดิมเก่าแก่ เขาไม่ค่อยเลือกท่านนายกฯ วิชัย หรือ ก ท่านนายกฯ วิชัยอยู่ตำบลบ้านใหม่ แต่น้ำท่วมครั้งนี้ตลาดไม่ท่วม ทำให้ชายของดี พอชายดี เขาก็เลยชอบนายกวิชัยมากในเรื่องการป้องกันน้ำท่วม แต่ท่านนายกวิชัยตอนที่มีการเลือกตั้ง ท่านก็เป็นห่วง เพราะมีฝ่ายตรงข้ามมาลงแข่งกับท่าน ท่านก็บอกมาว่าคุณลงไปดูคะแนนที่ ตลาดหน้ายลีสี่ ถ้าตรงใต้สะพานที่ตลาดนั้นผมชนะ ผมได้เป็นนายกเทศมนตรีแน่นอน เพราะว่าตรงตลาดเขาจะอยู่อีกฝ่าย”(เพชรดา เวชศรี สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.)

โดยการเห็นต่างอย่างมีเหตุผลและการเห็นด้วยด้วยผลงานเช่นนี้ หากนำมาพัฒนาต่อไปก็จะ สามารถสร้างกรอบการเมืองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพได้ ทำให้ได้นักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นที่มี ความรับผิดชอบ (Accountability) และเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการเมืองไทยไม่จำเป็นต้อง ผูกติดกับอุดมการณ์หรือวาทกรรมทางการเมืองหรือสีเสื้อที่แตกต่างอยู่ตลอดเวลา พร้อมกับสร้าง รูปแบบประชาธิปไตยที่มีภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่เข้มแข็งจนสามารถต่อรอง แสดงความคิดเห็นและ เรียกร้องสิทธิของตนเองได้ อันทำให้ระบบประชาธิปไตยและระบบการปกครองขึ้นอยู่กับการมี ความชอบธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมที่มีมากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการคอร์รัปชันและ การเอื้อพวกพ้องลง เพราะต่างคนต่างใช้เหตุผลในการเลือกและการเจรจากัน โดยมีผลงานเป็น ตัวการันตีว่าคุณจะสามารถอยู่ในตำแหน่งได้อย่างยาวนานและมั่นคง คุณจะต้องทำเพื่อท้องถิ่นและ ประเทศชาติจริงๆ คุณถึงจะได้รับเลือกเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารปกครองท้องถิ่น หรือประเทศ ซึ่งสิ่งนี้เองถือเป็นการทำให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นและพร้อมที่จะเป็นรากฐาน ไปสู่ประชาธิปไตยระดับชาติ และไม่ใช่เป็นเพียงแต่ประชาธิปไตยตามหลักการเท่านั้น หากแต่เป็น ประชาธิปไตยเชิงปฏิบัติที่ส่งผลประโยชน์และยังสุขให้เกิดแก่ประชาชนจริงๆ

ความร่วมมือร่วมใจ การกระทำที่แสดงให้เห็นการมีจิตอาสาอย่างแท้จริง บางคนช่วยเป็นแรงไม่ได้ก็ช่วยเป็นอาหาร บางคนก็ช่วยทั้งแรงและอาหาร พอได้มีการพบปะกันครั้งหนึ่ง เราได้ทำกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โอกาสต่อไปที่เราจัดกิจกรรมเหล่านี้ขึ้นอีก เขาก็จะอยากไปช่วยเรา อยากจะมาเข้าร่วมกับกิจกรรมของเราอีก และเราก็มีสวัสดิการเล็กน้อย อาจจะไม่มาก เช่น มี อปพร. เจ็บป่วยเราอาจจะรักษาพยาบาลให้ท่านไม่ได้แต่เรามีรถสายตรวจที่สามารถพาท่านไปส่งยังโรงพยาบาลหรือช่วยบางสิ่งที่เราช่วยได้” (เศกสรร โสมรักษ์ สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2556)

ยิ่งไปกว่านั้น นอกจากกลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ที่เป็นกำลังสำคัญที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด แล้ว ยังมีภาคประชาสังคมอื่นๆ ในพื้นที่อีกที่เขามาร่วมร่วม ดังคำบอกเล่าของ เศกสรร โสมรักษ์

“บ้านที่ดูแลบุคคลเร่ร่อน เขาก็จะเกณฑ์คนให้ออกมาช่วยเรา แล้วก็มีการเร่ร่อนจำที่เข้ามาช่วยเรา แต่เราจะไม่ค่อยอยากทำงานร่วมกับเร่ร่อนจำมาก เพราะว่าเราจะไปส่งอะไรเขาไม่ได้ เขาก็จะมีคนจากเร่ร่อนจำควบคุมเขามาอีกที อย่างบ้านคนเร่ร่อนเขามาด้วยใจมาทำงานกับเราเขาสนุกเฮฮากับเรา อย่างบ้านไร่ที่พี่ แต่ที่บ้านเขาจะมีแรงงานบางส่วนที่ส่งมาช่วยทางเรา คือ ในส่วนตรงนี้เรามีการป้องกันเป็น 2 ชั้น ในแผนของเราคือเรามีการแบ่งการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็น 2 ชั้น ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้เขามีส่วนร่วมกับเราเยอะ มีการนำน้ำออกมาช่วยบ้าง เพราะปัญหาที่เราพบตอนนั้นเรื่องใหญ่ๆเลยก็คือเรื่องของน้ำดื่มที่ในขณะนั้นน้ำดื่มมีราคาแพงมาก” (เศกสรร โสมรักษ์ สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2556)

จะเห็นได้ว่า ก่อนจะมาเป็น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ได้ ต้องผ่านการฝึกอบรมโดยเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายร่วมกัน อันส่งผลต่อการสร้างความร่วมมือได้เป็นอย่างดี ผลจากการก่อตั้งและการอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อย่างต่อเนื่องนั้น ทำให้เหล่าสมาชิกต่างทราบว่าตนเองควรจะปฏิบัติตนอย่างไร จะจัดการชีวิตและทรัพย์สินของตนเองอย่างไรก่อน ซึ่งเมื่อจัดการตนเองแล้วเสร็จ พวกเขาเหล่านี้เองก็ได้ผันตัวเองกลายเป็นอาสาสมัครในพื้นที่ที่เป็นกำลังหลักในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในพื้นที่ เพื่อชนวิสาหุอุปกรณ์ป้องกันน้ำท่วม เคลื่อนย้ายและให้การช่วยเหลือผู้อพยพ กรอกกระสอบทราย นำถุงยังชีพไปแจก สร้างคันกันน้ำ ฝ้ายกันน้ำ เจริญไกลเกลี่ย แก้ไขข้อพิพาทในพื้นที่ เป็นต้น โดยการกระทำที่กล่าวมาทั้งหมดของจิตอาสาในพื้นที่ ล้วนแล้วแต่เป็นการกระทำที่รู้สึกอยากช่วยเหลือสังคมจริงๆ มากกว่าที่จะเข้ามาหาผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะงานตรงนี้เองก็ไม่ได้ให้ค่าตอบแทนอะไรที่คุ้มค่าไปกว่าความภาคภูมิใจว่าตัวเองมีคุณค่าต่อตนเองและชุมชนที่ตนอยู่อาศัย

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่นๆ เช่น บ้านพื้นฟูเยาวชน บ้านพักพิง เรือนจำ ต่างๆ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่าทุกคนในพื้นที่ล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่สำคัญในการเป็นพลังขับเคลื่อนให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้ ซึ่งการทำงานดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น ที่นำมาซึ่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ เกิดความสนุกในการทำงาน ทำให้การช่วยเหลือดูแลและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องที่หนักและยากผ่านไปได้ด้วยดี

ภารกิจที่ 8 การติดตามข้อมูลเพื่อประเมินสถานการณ์ โดยภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

ภารกิจนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันของทุกกองงานของเทศบาลนครปากเกร็ด โดยทำหน้าที่ในการติดตามสถานการณ์และค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติม ร่วมกับทุกเครือข่ายของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด เพื่อร่วมเป็นหน่วยติดตามประเมินสถานการณ์ข้อมูลน้ำ วันต่อวัน และเตรียมการหลังน้ำลด

การประเมินสถานการณ์น้ำเป็นสิ่งที่ทุกเครือข่ายภาคประชาสังคม และทุกหน่วยงานของเทศบาลนครปากเกร็ด และประชาชนในพื้นที่ต้องให้ความสนใจและรับทราบข้อมูลอยู่เสมอในทุกวัน โดยการตรวจสอบระดับน้ำนั้นน้ำต้องอยู่ในระดับต่ำกว่าคันทันน้ำ 20-50 เซนติเมตรหรือมากกว่า หากน้ำเข้าพื้นที่ใด ต้องแก้ไขอย่างรวดเร็ว ที่สำคัญต้องมีการแจ้งเตือน ทำความเข้าใจ และตรวจสอบข้อมูลก่อนแจ้งเหตุอยู่เสมอ ซึ่งภารกิจนี้ถือเป็นภารกิจประจำที่ทำกันต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูน้ำหลากที่ต้องเตรียมการประเมินสถานการณ์ในเรื่องของปริมาณน้ำฝน นอกจากนี้ ยังต้องช่วยกันประเมินสถานการณ์และตรวจสอบในเรื่องของโครงการต่างๆ ที่เคยวางไว้เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมว่าทางเทศบาลนครปากเกร็ดหรือหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องควรจะต้องทำอะไร น้ำจะมาในลักษณะไหน จะทำการขุดลอกคลองไหนก่อน แล้วการเสริมคันกันน้ำจะทำอย่างไร ถึงจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด

แม้ว่าน้ำในระดับแม่น้ำเจ้าพระยาจะอยู่ในระดับปกติ 1.5-2 เมตร และดูที่ท่อน้ำไม่น่าจะท่วมแล้วก็ตาม แต่นายกเทศมนตรี นายวิชัย บรรดาศักดิ์ จะเน้นย้ำอยู่เสมอว่าถ้าน้ำยังไม่ได้อยู่ในระดับ 1.5-2 เมตร ห้ามรื้อแนวคันทันน้ำ เพราะยังถือว่ายังไม่ไคร่ระยะที่ปลอดภัย นอกจากนี้ ยังต้องติดตามข้อมูลสถานการณ์น้ำเป็นประจำ และข้อสำคัญที่สุด คือ ต้องแจ้งให้ประชาชนในท้องที่และชาวบ้านทราบข้อมูลที่ถูกต้องเสมอ เมื่อทำเช่นนี้ก็ทำให้ผลการดำเนินการป้องกันน้ำท่วมครั้งนี้ประสบความสำเร็จ โดยสามารถวัดผลการดำเนินการได้จากผลงานที่เป็นรูปธรรม คือ จากพื้นที่ที่น้ำเคยท่วมมาจนถึงด้านในของติวานนท์ก็สามารถป้องกันเอาไว้ได้ โดยท่วมแค่ 3% ของพื้นที่ที่น้ำ

และมีครัวเรือนประสบภัยเพียง 2,000 ครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งถือเป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับความรุนแรงของสถานการณ์น้ำเมื่อ พ.ศ. 2554 ทั้งนี้ ความสำเร็จดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดส่วนใหญ่เป็นคนที่ในพื้นที่ และส่วนหนึ่งมีบ้านริมน้ำ พวกเขาจึงเข้าใจสถานการณ์ และรู้ว่าพวกเขาควรจะทำอะไรและจัดการกับน้ำและพื้นที่อย่างไร อย่างเช่น ชาวบ้านที่เกาะเกร็ดจะมีการปรับตัวโดยการย้ายขึ้นมาอยู่บนฝั่งเมื่อน้ำท่วม พอน้ำเลิกท่วมจึงเดินทางกลับบ้าน หรือมีการเตรียมย้ายสายไฟไว้ที่ชั้น 2 ของบ้าน เพื่อเตรียมตัวรับมือกับน้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการที่เสมือนค่อยๆ เรียนรู้ ค่อยๆ แก้ไขกันไปด้วยกันนั่นเอง

จึงสรุปได้ว่า จาก 8 ภารกิจข้างต้น การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการจัดการน้ำท่วม ถือเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และเป็นตัวชี้วัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมที่สำคัญ ซึ่งการที่จะดึงภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกันน้ำท่วมได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับช่องทางและสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน ถูกต้อง และรวดเร็ว และอีกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำหรือผู้มีอิทธิพลในชุมชนด้วยว่าพวกเขาใช้คำพูดแบบไหน มีวิธีการในการจูงใจ และมีการสร้างสายสัมพันธ์หรือความเชื่อมั่นอย่างไรจนประชาชนในชุมชนเกิดความไวใจและเข้ามาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีสิ่งสำคัญที่ทำให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอีกก็คือ การกระจายอำนาจของภาครัฐและการที่เทศบาลนครปากเกร็ดเปิดโอกาสและสนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการสาธารณะ รวมไปถึงจิตสำนึกของความเป็นภาคประชาสังคมของประชาชนในท้องถิ่นที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและปกป้องท้องถิ่นที่เขารักด้วยตนเอง กล่าวคือ การมีจิตสำนึกของภาคประชาสังคมที่มีอยู่ในเครือข่ายภาคประชาสังคมและปัจเจกบุคคลที่เป็นจิตอาสาที่รักและต้องการทำเพื่อท้องถิ่นจริงๆ ทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี มีพลังต่อรองจนหน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจและยินยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง จนก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และยินยอมให้มีกระจายการมีส่วนร่วมให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือและดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นด้วยตนเองมากขึ้น ส่งผลให้ภาคประชาสังคมในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่และผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ระบบการบริหารและจัดการกิจการสาธารณะและทรัพยากรต่างๆ ของท้องถิ่นภายในรัฐ โดยอำนาจปกครองเป็นอำนาจของประชาชนหรือภาคประชาสังคมในท้องถิ่น โดยพวกเขาเหล่านี้มีสิทธิที่จะใช้ในการจัดการปกครองตามเจตจำนงและเจตนารมณ์ของคนในท้องถิ่นเอง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตยที่เน้นให้ประชาชนปกครองตนเอง โดยตนเอง และเพื่อตนเองอย่างแท้จริง (ธเนศวร์ เจริญเมือง 2550) ดังนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่น และในฐานะผู้จัดตั้งและผู้ให้การสนับสนุนการเติบโตของภาคประชาสังคมในท้องถิ่น เช่นเดียวกับที่ภาคประชาสังคมในท้องถิ่นที่มีความสำคัญในฐานะผู้ให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น

จากการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระจายอำนาจและการใช้อำนาจในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปสู่การสร้างภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่ และนำไปสู่การก้าวข้ามผ่านการควบคุมของรัฐและสังคมที่มีเส้นขีดกันและแบ่งแยกอำนาจกันอยู่ได้ ด้วยการทำให้ภาคประชาสังคมและรัฐร่วมมือกันได้ อันจะก่อให้เกิดสังคมและรัฐที่เข้มแข็งต่อไปในอนาคต และถือเป็นการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศให้มีความมั่นคงและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ในบทนี้จะทำการสรุป อภิปรายผลการศึกษาและข้อถกเถียงที่ค้นพบ พร้อมให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับภาครัฐและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่นๆ เพื่อให้เป็นไปในทางที่เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด และให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการเพื่อก่อให้เกิดการต่อยอดความรู้ต่อไปในอนาคต ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ การก่อเกิด ลักษณะของบทบาท และรูปแบบปฏิสัมพันธ์กับรัฐของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่นๆ ในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 โดยผลการศึกษา พบว่า

5.1.1 พัฒนาการและการก่อเกิด ลักษณะบทบาทและรูปแบบของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หรือ “รัฐธรรมนุญฉบับประชาชน” ได้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการเมือง การกระจายอำนาจ และกระแสการพัฒนาในรูปแบบการมีส่วนร่วมต่างๆ มากขึ้น ซึ่งหนึ่งในนั้น คือ การสนับสนุนการจัดตั้งภาคประชาสังคม อันส่งผลโดยตรงให้รัฐเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมการรวมกลุ่มของภาคประชาสังคมในลักษณะต่าง ๆ หรือส่งเสริมบทบาทของประชาสังคมที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น แล้วดึงภาคประชาสังคมเหล่านั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหรือเป็นส่วนหนึ่งของแผนในระดับต่างๆ มากขึ้น ในกรณีของเทศบาลนครปากเกร็ดก็เช่นเดียวกัน ได้มีการดึงภาคประชาสังคมในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในแผนการพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ เช่น แผนพัฒนาชุมชน แผนการจัดการสาธารณสุข และแผนฉุกเฉินป้องกันภัยพิบัติต่างๆ เป็นต้น

สำหรับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้นมีพัฒนาการและความร่วมมือซึ่งกันและกันมาอย่างยาวนาน โดยเริ่มพัฒนาการจากการเป็นเครือข่ายชุมชน 5 ชุมชนตามจำนวนของตำบล ในปี 2538 ตามแผนการจัดตั้งชุมชน มหาดไทยแม่บท (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2530 – 2534 แผนงานย่อยพัฒนาองค์การและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่กำหนดให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบส่งเสริมชุมชนเมืองให้จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น เพื่อความเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาชุมชนนั้น กล่าวคือ ในตอนนั้นเทศบาลนครปากเกร็ดมีจำนวนประชากรมากขึ้น เกิดปัญหาการดูแลและจัดการปัญหาสาธารณสุขไม่ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นเป็นเสมือนตัวกลางในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของทางเทศบาลและเป็นกระบอกเสียงให้กับประชาชนในพื้นที่ ในจุดนี้เองจะเห็นได้ว่าเริ่มมีนัยยะของการกระจายอำนาจจากภาครัฐเกิดขึ้นแล้ว

ต่อมา เมื่อมีการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ก่อให้เกิดการกระจายอำนาจรัฐให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้กระจายอำนาจที่ได้รับมาไปสู่ภาคประชาสังคมต่างๆ อีกทอดหนึ่ง ซึ่งในกรณีของเทศบาลนคร ปากเกร็ดก็เช่นเดียวกัน โดยเทศบาลนครปากเกร็ดได้การกระจายอำนาจที่ได้รับมาขึ้น ในการสนับสนุนการจัดตั้งภาคประชาสังคมและสร้างช่องทาง การมีส่วนร่วมให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่มากขึ้น จึงก่อให้เกิดภาคประชาสังคมขึ้น 2 รูปแบบ คือ

1. ภาคประชาสังคมแบบที่เป็นทางการ คือ ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งโดยรัฐหรือรัฐให้การรับรอง และภาคประชาสังคมที่จัดตั้งโดยตนเอง กล่าวคือ ภาคประชาสังคมต่างๆ จะถูกจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐส่วนกลางบ้างและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบ้าง โดยรัฐยังคงบทบาทสำคัญอยู่ในการจัดตั้งและดำเนินการ ทั้งนี้ เพื่อเน้นการทำงานในลักษณะการช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระหน้าที่จากรัฐ เช่น เครือข่ายชุมชน เครือข่ายโรงเรียน เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายอาสาสมัครหรืออาสาสมัครหมู่บ้าน เป็นต้น

จนกระทั่ง ภายใต้เงื่อนไขของการปฏิรูปทางการเมืองและการได้รับการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ภาคประชาสังคมจึงได้รับการถ่ายโอนภารกิจ การบริหารจัดการสาธารณะมาจากภาครัฐ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการของภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง และจัดตั้งตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อรองรับบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายและความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่มากขึ้น จนเกิดภาคประชาสังคมในรูปแบบที่ 2 คือ

2. ภาคประชาสังคมแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น ภาคประชาสังคมที่เกิดจากประเพณีและวัฒนธรรม อาทิ เครือข่ายทางศาสนา ภาคประชาสังคมที่เกิดจากจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ดี อาทิ เครือข่ายจิตอาสา เครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจต่างๆ เครือข่ายภาครัฐและเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจ ที่มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของความเป็นพหุนิยม มีการรวมตัวด้วยความสมัครใจในลักษณะของการให้ความร่วมมือร่วมกันของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนี้ไม่ได้มีการรวมตัวกันเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาหรือภัยพิบัติขึ้นในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่พวกเขายังพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน การบริหารจัดการสาธารณะ ตั้งแต่การทำความสะอาดชุมชน ไปจนถึงด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่น อาทิ การให้ความร่วมมือกับ

ทางเทศบาลในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นต่างๆ เช่น การเข้าร่วมการประชุม การเสนอความคิดเห็น การช่วยกันดูแลท้องถิ่น การสอดส่องภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ในท้องถิ่น การเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประชาคม การเลือกตั้งบนหลักของเหตุผลโดยเน้นเลือกคนที่ผลงานมากขึ้น เป็นต้น ซึ่งภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดในลักษณะนี้จะมีการเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงและประสานงานซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกแต่ละคนมีความเป็นอิสระในการสังกัดเครือข่าย เช่น สมาชิกหนึ่งคนอาจเป็นได้ทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) หรือเป็นจิตอาสาทั่วไปตามสถานการณ์ได้ในคนๆเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งทำให้การแก้ไขปัญหาที่มีความยืดหยุ่นและเต็มไปด้วยความรับผิดชอบที่ต้องการทำเพื่อท้องถิ่นจริงๆ ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีในการบริหารจัดการ

จะเห็นได้ว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดมีลักษณะเป็นภาคประชาสังคมที่เน้นกระทำทางสังคม (Civil Action) ในการทำกิจกรรมสาธารณะต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นร่วมกัน และจุดที่น่าสนใจ คือ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจะมีจุดเด่นในด้านการมีภาวะผูกพันทางสังคม (Civic Engagement) หรือมีจิตสำนึกของความเป็นประชาสังคม (Civic mind) ด้วย กล่าวคือ พวกเขาบางส่วนอาจมีบทบาทหน้าที่หลักที่จะต้องรับผิดชอบของตนเองอยู่แล้ว แต่พวกเขาก็สนใจ ต้องการมีส่วนร่วม และมีปฏิสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น โดยเห็นได้จากกรณีของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา น้ำท่วม และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

5.1.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐบาลท้องถิ่นกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด และตัวแสดงอื่นๆ ในกระบวนการจัดการน้ำท่วม

เมื่อรัฐส่วนกลางมีกลไกรัฐที่อ่อนแอ ได้แปรเปลี่ยนให้สถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 ที่เลวร้ายอยู่แล้วให้เป็นวิกฤติหนักกว่าเดิม จนปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ได้ถูกทำให้เป็นวาระแห่งชาติที่ทุกฝ่ายต้องหันมาให้ความสนใจและแก้ไขปัญหาให้ทันท่วงที ดังนั้น การรวมอำนาจหรือการผูกขาดการจัดการน้ำไว้ที่ผู้ใดผู้หนึ่ง จึงไม่ใช่การแก้ปัญหาคิดนัก เพราะการจัดการน้ำในปัจจุบันไม่สามารถแยกออกจากบริบททางสังคมได้ ด้วยเหตุนี้ การสร้างความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงเป็นคำตอบของทางออกในการแก้ไขจัดการปัญหาที่เป็นวิกฤติที่เลวร้ายได้ เช่น ในกรณีของเทศบาลนครปากเกร็ดกับภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่ประสบความสำเร็จในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำร่วมกัน ผ่านความสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยจะทำการอธิบายดังต่อไปนี้

5.1.2.1 ความสัมพันธ์ในด้านการบริหารจัดการสาธารณสุขและการสร้างภาคประชาสังคมในพื้นที่ ปัญหาที่เป็นสาธารณสุขของท้องถิ่นนั้นมียุ่มาหลายประการ อาทิ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เช่น อาหารการกิน ที่พักอาศัย สิ่งแวดล้อม สุวีติการ และการเกิดสาธารณสุขภัยหรือภัยพิบัติ ซึ่งเมื่อเทศบาลนครปากเกร็ดได้รับการกระจายอำนาจมาจากภาครัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แล้วก็ได้อำนาจดังกล่าวกระจายต่อไปยังภาคประชาสังคมในพื้นที่ด้วยการจัดตั้งเครือข่ายและกลุ่มประชาสังคมต่างๆ ขึ้น ทั้งนี้ เพื่อที่จะตอบสนองต่อภารกิจการบริหารจัดการสาธารณสุขที่นับวันจะมีเพิ่มมากยิ่งขึ้นตามจำนวนของประชากรในพื้นที่ที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐยังคงมีไม่เพียงพอ เพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ในด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพของคนในชุมชนก็จะมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้ดูแล เป็นต้น และเพื่อที่จะตอบสนองต่อวิกฤติการณ์ที่เร่งด่วน เช่น การเกิดน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ก็จะมีเครือข่ายชุมชนคอยประสานสัมพันธ์ข่าวจากทางเทศบาลนครปากเกร็ดเกี่ยวกับสถานการณ์และแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อรองรับกับสถานการณ์น้ำท่วมและหาทางแก้ไขร่วมกัน โดยมีเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ทำงานร่วมกันเทศบาลนครปากเกร็ดในการสร้าง ดูแล ป้องกัน และแก้ไขแนวคันกันน้ำ เป็นต้น

5.1.2.2 ความสัมพันธ์ในด้านการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่น เทศบาลนครปากเกร็ดทราบดีว่าการผูกขาดอำนาจการตัดสินใจนั้นไม่ใช่เรื่องที่ดีในการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ ทางคณะผู้บริหารและเหล่าข้าราชการของเทศบาลนครปากเกร็ดจึงเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วยส่วนหนึ่งนั้นช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่เทศบาล และส่วนหนึ่งได้สร้างประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น เพราะฉะนั้น ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจึงสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยเน้นการเปิดโอกาสให้เข้ามาทำงาน เรียนรู้ และแก้ไขปัญหาดังๆ ที่ท้องถิ่นเผชิญร่วมกันจนทำให้ผ่านปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ไปได้ โดยผ่านการระดมความคิดเห็นและการลงมือแก้ไขอย่างจริงจัง เช่น ในช่วงน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด พ.ศ. 2554 ทางเทศบาลนครปากเกร็ดได้เรียกประชุมคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ไปสำรวจความต้องการของคนในชุมชนในช่วงน้ำท่วมว่าต้องการสิ่งใดบ้าง โดยคณะกรรมการชุมชนก็จะเรียกประชุมลูกบ้านเพื่อสำรวจความจำเป็นและความต้องการของชุมชน เพื่อแจ้งให้เทศบาลนครปากเกร็ดทราบและดำเนินการจัดทำให้ต่อไป หรือทำการชี้แจงเมื่อจัดทำให้ไม่ได้หรือหาสิ่งอื่นให้ทดแทนไป ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่ขาดช่วงในขณะที่เกิดวิกฤติ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นภาครัฐกับภาคประชาสังคมในพื้นที่บางครั้ง การทำงานร่วมกันอาจไม่ได้เป็นไปด้วยความราบรื่นทุกประการ เนื่องจากรัฐยังคงผูกขาดอำนาจการจัดการอยู่และ

ภาคประชาสังคมในพื้นที่บางกลุ่มไม่ยอมให้ความร่วมมือ เป็นต้น ซึ่งตรงจุดนี้ เทศบาลนครปากเกร็ด ร่วมกับภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงสร้างความเข้าใจผ่านวิธีการทำงานในรูปแบบของการทำเพื่อส่วนร่วม เน้นการทำงานร่วมกัน และยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติการที่ดีที่สุด หรือถ้ามีปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนก็จำเป็นต้องหาคนกลางที่ทั้ง 2 ฝ่ายยอมรับ มาช่วยในการเจรจาแก้ไขปัญหา เช่น กรณีข้อพิพาทเรื่องคั้นกันน้ำในพื้นที่ทางฝั่งปากเกร็ดกับฝั่งดอนเมือง ซึ่งท้ายที่สุดแล้วได้นายมนตรี ตั้งเจริญถาวร ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ทั้ง 2 ฝ่ายให้ความเกรงใจมาเจรจาแก้ปัญหาจนผ่านพ้นไปได้

5.1.2.3 ความสัมพันธ์ในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมผ่านแผนการป้องกันและจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 หรือนครปากเกร็ดโมเดล ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดยังไม่เคยปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่รุนแรงมากเช่นนี้มาก่อน ช้ำยังต้องเผชิญกับความสับสนในการรับข้อมูลข่าวสารจากรัฐส่วนกลางที่ไม่สามารถประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน ทำให้พวกเขาจึงต้องแบกรับภาระในการดูแลตนเองและท้องถิ่นให้ดีที่สุดเท่าที่พวกเขาจะทำได้ โดยเชื่ออยู่เสมอว่าถ้าท้องถิ่นรอดพวกเขาก็รอดไปด้วย ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงขาดความเข้าใจในเรื่องการรับฟังคำสั่งว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร และขาดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการของรัฐส่วนกลาง โดยมองว่ากลไกการแก้ไขปัญหายของรัฐส่วนกลางอ่อนแอเกินไป และไม่สามารถพึ่งพาได้ในเวลาฉุกเฉินเช่นนี้ แม้แต่ทางเทศบาลนครปากเกร็ดเองก็ได้ออกมายอมรับว่าไม่มีเวลามากนักในการทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่หรือเตรียมแผนที่สมบูรณ์และดีพร้อมเนื่องจากเป็นสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน จึงต้องปรับแก้ไขแผนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามทางเทศบาลนครปากเกร็ดเห็นความตั้งใจจริงของภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่ออกมาร่วมมือกัน ทำให้เทศบาลนครปากเกร็ดยิ่งต้องพยายามออกมาแก้ปัญหาและเป็นที่พึ่งหลักของประชาชนในพื้นที่ให้ได้ โดยเน้นการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดนหนึ่งในช่องทางขณะนั้นคือการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในแผนการป้องกันและจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 หรือนครปากเกร็ดโมเดล เช่น เปิดโอกาสให้เครือข่ายสถานศึกษาเป็นศูนย์พักพิงผู้อพยพ เปิดโอกาสให้เครือข่ายชุมชนคอยรายงานสถานการณ์น้ำ เปิดโอกาสให้เครือข่ายทางศาสนาเป็นศูนย์ระดมจิตอาสาและทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งเมื่อพอทำงานร่วมกันไปแล้วระยะหนึ่งทางภาคประชาสังคมในพื้นที่กับทางเทศบาลนครปากเกร็ดก็จะเริ่มรู้วิธีการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมว่าจะให้แต่ละกลุ่มแต่ละหน่วยงานประสานงานกันอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะสร้างการมีส่วนร่วมและเข้ากับภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้ได้มากที่สุด กล่าวคือ ทั้ง 2 ฝ่ายจะมีการปรับบทบาทหน้าที่ของตนให้รองรับและเข้ากับสถานการณ์น้ำท่วมให้ได้มากที่สุด โดยมีการกำหนดภารกิจในการป้องกันน้ำท่วมให้มีความจำเพาะชัดเจน ดังนั้น จึงมีการจำกัดภารกิจให้แคบลง เช่น ภาคประชาสังคมใดหรือหน่วยงานใดมีหน้าที่รับผิดชอบอะไรก็ทำหน้าที่เดิมของตนไป เช่น เครือข่าย

ชุมชนก็มีหน้าที่ดูแลชุมชนและชาวบ้านในชุมชนของตนเองเป็นหลัก เครือข่ายโรงเรียนมีหน้าที่เป็นแหล่งพักพิงหรือศูนย์อพยพ เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้ดูแลด้านสุขภาพของคนในชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ทำงานร่วมกันเทศบาลนครปากเกร็ดในการสร้าง คูแล ป้องกัน และแก้ไขแนวคันกันน้ำ เครือข่ายเอกชนมีกำลังทรัพย์และทรัพยากรมากก็อาจช่วยในรูปแบบของการบริจาคเงินหรือสิ่งของช่วยเหลือ เป็นต้น นอกจากนี้ ทางเทศบาลนครปากเกร็ดจะทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดให้แต่ละหน่วยงานตามโครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลนครปากเกร็ดทำงานตามหน้าที่ปกติ เพียงแต่เปลี่ยนภารกิจมาเป็นเพื่อการป้องกันน้ำท่วมเพิ่มขึ้น จากที่เคยประสานงานกับชุมชนเรื่องอื่นก็เน้นมาประสานงานกับชุมชนในเรื่องของการป้องกันน้ำท่วมมากขึ้น เช่น สำนักการคลังจากที่เคยจัดซื้อของเรื่องอื่นก็หันมาเน้นเรื่องการจัดหา จัดซื้อ และจัดจ้างเกี่ยวกับการป้องกันน้ำท่วมมากขึ้น เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ของเทศบาลนครปากเกร็ดและภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดข้างต้นนั้น มีลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้นจะประสบความสำเร็จในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 แต่เพียงลำพังคงทำไม่ได้ หากไร้ภาคประชาสังคมในพื้นที่และตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วม แต่กระนั้นถ้าทางเทศบาลนครปากเกร็ดไม่มีเงิน ไม่มีงบประมาณ ไม่มีเครื่องจักร ฯลฯ ก็อาจทำให้แผนการจัดการน้ำท่วมหรือนครปากเกร็ดโมเดลประสบความสำเร็จไม่ได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นการที่เทศบาลนครปากเกร็ดยอมให้อำนาจแก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่และสร้างช่องทางให้เข้ามามีส่วนร่วมผ่านแผนการจัดการน้ำท่วมและการที่ภาคประชาสังคมและตัวแสดงทางสังคมและการเมืองอื่นๆ ในพื้นที่ยอมเสียสละกำลังกาย กำลังใจ และทรัพย์สิน เพื่อช่วยเหลือการทำงานของเทศบาลนครปากเกร็ดก็ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์อันดีและชี้ให้เห็นถึงระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในด้านการสร้างภาคีความร่วมมืออันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานร่วมกันต่อไปมากยิ่งขึ้น

5.2 การอภิปรายผลการศึกษาและข้อถกเถียงที่ค้นพบ

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถอภิปรายผลและถกเถียงในประเด็นต่างๆ ได้ 2 ประเด็น ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

5.2.1 รูปแบบ ลักษณะบทบาท และการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด

จากการศึกษาประเด็นรูปแบบและลักษณะของภาคประชาสังคม พบว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดมักเป็นภาคประชาสังคมในรูปแบบที่รัฐเข้าไปสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้ง ซึ่งภาคประชาสังคมกลุ่มนี้จะมีลักษณะบทบาทในการดำเนินงานที่เป็นทางการ มีขั้นตอนในการดำเนินการ มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานค่อนข้างชัดเจน ได้แก่ เครือข่ายชุมชน 63 ชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และมีอีกส่วนหนึ่งเป็นภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยตนเองหรือเกิดขึ้นตามประเพณีวัฒนธรรม เช่น เครือข่ายทางศาสนา วัด หรือเกิดจากความมีจิตสาธารณะ เช่น เครือข่ายอาสาสมัครหรือจิตอาสา หรือเครือข่ายที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจ เช่น การรวมตัวของเครือข่ายภาคเอกชนและปัจเจกบุคคล เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันให้อยู่รอดจากภาวะวิกฤติน้ำท่วม พ.ศ. 2554 เป็นต้น ภาคประชาสังคมดังกล่าวนี้จะมีลักษณะบทบาทในการดำเนินงานที่ค่อนข้างไม่เป็นทางการ กล่าวคือ มีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการสามารถเข้ามามีหรือไม่มีส่วนร่วมและเรียกร้องสิ่งที่ตนเองต้องการและไม่ต้องการต่างๆได้ นอกจากนี้จากการศึกษาผ่านการใช้ทฤษฎีภาคประชาสังคม พบว่า ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดไม่มีลักษณะเป็นแบบขบวนการประชาสังคมแบบสังคมใหม่ เพราะ ไม่ได้เน้นการรวมตัวสร้างเครือข่ายและความร่วมมือเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง กฎกติกา และอุดมการณ์ บางประการของสังคมที่ไม่เป็นธรรม ไม่ได้เป็นการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ เช่น ประเด็นเรื่องของวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา หรือการประเมินคุณค่าของสิ่งต่างๆ แต่เป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประชาชนในพื้นที่ต้องเผชิญร่วมกัน เพราะฉะนั้น ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจึงไม่ได้ถอยห่างออกจากรัฐ และยังคงทำงานร่วมกับรัฐส่วนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยเห็นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่ทำให้ท้องถิ่นรอดพ้นจากมหาวิกฤติอุทกภัย พ.ศ. 2554 ไปได้

อนึ่ง ในประเด็นเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด แม้จะมีผู้ศึกษาไว้บ้างแล้ว แต่การศึกษาเหล่านั้นก็ยังคงแนวคิดการมีส่วนร่วมในเชิงนามธรรมและเน้นศึกษาเฉพาะภาพรวมของการจัดการน้ำของภาครัฐส่วนกลาง และเน้นการจัดการและแก้ไขปัญหา น้ำท่วมเชิงเทคนิคเป็นส่วนใหญ่ เช่น งานของมานะ สุ่มทอง เรื่อง ทำมือน้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง (มานะ สุ่มทอง 2555) บทความของปรกรณ์ เลิศเสถียรชัย เรื่อง “ภัยพิบัติ ความเสี่ยงและความเป็นธรรม: โจทย์แห่งการทบทวนตนเองเพื่อความอยู่รอด” (ปรกรณ์ เลิศเสถียรชัย 2555) และงานของสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ เรื่อง “ความถูกต้องและ

ความเป็นธรรมในการจัดการน้ำท่วมใหญ่: ประสบการณ์ไทยและเยอรมัน” (สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ 2555) โดยงานทั้ง 3 ชิ้นก็ยังไม่ได้กล่าวถึงส่วนร่วมของภาคประชาสังคมที่ชัดเจนนัก เพียงแต่นำเสนอว่าการจัดการปัญหาภัยพิบัติควรให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่เน้นการปฏิบัติของคนที่มีส่วนร่วมจริงๆ

สำหรับงานของจันทร์ประภา อีสสะอาด เรื่อง “บทบาทของผู้นำชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองปากเกร็ด” (จันทร์ประภา อีสสะอาด 2542) งานของวีรยุทธ เต๊ะอั้น เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” (วีรยุทธ เต๊ะอั้น 2552) งานของวิณา ปารมี เรื่อง “การจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” (วิณา ปารมี 2555) และงานของณัฐภัสสร อนนท์ เรื่อง “การบริหาร วิกฤติการณ์น้ำท่วมปี 54: กรณีศึกษา ชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด (ปากเกร็ดโมเดล)” (ณัฐภัสสร อนนท์ 2554) งานของพวกเขาเหล่านี้มีข้อดีในแง่ของการพยายามทำการศึกษาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมของเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นต้น แต่งานดังกล่าวก็ยังคงติดอยู่ในกรอบของการจัดการบริหารองค์การเน้นการทำงานเชิงโครงสร้าง เน้นการบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทำให้การตัดสินใจมักผูกขาดอยู่ที่ผู้มีอำนาจบนสุดของโครงสร้าง ทำให้ระบบการทำงานขาดความยืดหยุ่น มีการกระจายทรัพยากรได้อย่างไม่ทั่วถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่จึงมีความเป็นนามธรรม ทำให้งานดังกล่าวมองไม่เห็นภาพของมิติการร่วมมือการระดมทรัพยากร และการเข้ามามีส่วนร่วมในเชิงลึก กล่าวคือ มีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่น้อยเกินไป โดยมีการกล่าวถึงเพียงว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นการร่วมแรงร่วมใจด้วยความเต็มใจและสมัครใจที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายใต้การนำของเทศบาลนครปากเกร็ดในฐานะตัวแสดงหลัก ซึ่งยังไม่ลงลึกถึงรายละเอียดว่ามีภาคประชาสังคมในพื้นที่กลุ่มใดบ้าง และแต่ละกลุ่มมีบทบาทอย่างไรบ้างเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม ทำให้ไม่เห็นภาพของการจัดการและจัดสรรทรัพยากร และไม่เห็นถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ชัดเจน ทั้งๆที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดนั้นมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ประกอบไปด้วยเครือข่ายภาคประชาสังคมหลากหลายกลุ่มทั้งภาคประชาสังคมแบบที่รัฐจัดตั้งหรือให้การสนับสนุน ภาคประชาสังคมแบบที่จัดตั้งกันเองหรือเกิดขึ้นเฉพาะกิจ ซึ่งล้วนแล้วแต่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในการจัดการน้ำท่วมในขั้นตอนต่างๆ โดยที่การมีส่วนร่วมดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะเป็นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในลักษณะของปัจเจกบุคคลแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะการเป็นเครือข่ายทางสังคมอีกด้วย โดยแต่ละเครือข่ายอาจมีสมาชิกที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน แต่ก็ยังคงมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ทั้งทรัพยากรในรูปแบบที่เป็นข้อมูลข่าวสาร

วัสดุอุปกรณ์ ทรัพย์สิน การบริการ และคำแนะนำต่างๆ โดยทั้ง 2 ฝ่ายจะสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมด้วยการนำเสนอปัญหาและข้อมูลเกี่ยวกับน้ำท่วมต่างๆ ที่เป็นจริง และสนับสนุนให้ประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการหรือการดำเนินกิจกรรมของชุมชนร่วมกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตระหนักเห็นปัญหา คิดหาทางแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติ จนไปถึงแก้ปัญหาาร่วมกันจนประสบผลสำเร็จ จนทำให้การจัดการน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในท้องถิ่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อภาคประชาสังคมส่วนหนึ่งเป็นภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจ โดยมีเงื่อนไขแห่งความจำเป็นบังคับว่า ถ้าพวกเขาไม่ช่วยเหลือกัน เขาก็อาจจะไม่สามารถอยู่รอดได้ในสถานการณ์น้ำท่วม พ.ศ. 2554 อาจส่งผลให้เกิดปัญหาความไม่ยั่งยืนในการสร้างความร่วมมือและการรวมตัวเป็นเครือข่าย ในประเด็นนี้ สามารถอภิปรายเชิงถกเถียงได้ว่า หากจะให้ภาคประชาสังคมที่จัดตั้งโดยตนเองหรือเกิดขึ้นเฉพาะกิจนั้นมีความยั่งยืนเท่าภาคประชาสังคมแบบที่ภาครัฐสนับสนุนให้จัดตั้งคงเป็นไปได้ยาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะขาดผู้สนับสนุนด้านทรัพยากรที่จำเป็น โครงสร้างด้านนโยบายสาธารณะที่เอื้อก็ยังมีน้อย กล่าวคือ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะเป็นไปโดยรัฐ ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะเพื่อให้การเริ่มต้นการบริหารงานการปกครองที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและชุมชนในท้องถิ่นเป็นไปโดยง่าย ดังนั้น ในแง่มุมนี้การกำหนดนโยบายสาธารณะจึงมักจะมีเพียงหน่วยงานของรัฐและนักการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบาย หรือถูกกำหนดโดยผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพียงไม่กี่คนหรือกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงคนส่วนใหญ่โดยทั่วไป โดยการกำหนดนโยบายเช่นนี้ก็ยังคงมีพบให้เห็นในปัจจุบัน เช่น การบริหารจัดการน้ำของรัฐส่วนกลางที่เน้นป้องกันเมืองสำคัญ เน้นการระดมความรู้จากกลุ่มคนเฉพาะกลุ่มทำให้เกิดการผูกขาดนโยบายและผูกขาดความรู้ จนทำให้ให้นโยบายนั้นมีมิติที่ไม่ครอบคลุม ละเลยมิติทางสังคม และไม่ตอบสนองกับความต้องการของคนกลุ่มอื่นๆ จนทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม และทำให้ช่องทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมที่จะเข้ามากำหนดนโยบายถูกปิดกั้น ประกอบกับภาคประชาสังคมส่วนหนึ่งเองคิดว่ารัฐไม่ใช่จึงไม่ให้ความร่วมมือ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ท้ายที่สุดแล้วล้วนกลายมาเป็นอุปสรรคสำคัญของความยั่งยืนของภาคประชาสังคมในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม หากมองให้แตกต่างออกไปในอีกมุมหนึ่ง โดยมองในมุมพัฒนาการที่มีมาอย่างยาวนานของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ที่มีการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคม การสร้างช่องทางการมีส่วนร่วม การสร้างฐานข้อมูลจิตอาสา ความสามารถในการระดมทรัพยากร การสร้างโอกาสทางการเมือง ฯลฯ และมองในมุมของความสำเร็จในการจัดการน้ำท่วมร่วมกันของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดก็อาจจะเห็นถึงการสร้างความสำคัญของการมีภาคประชาสังคมขึ้น เห็นถึงผลสะท้อนหรือการสร้าง

แรงบันดาลใจให้กับคนในพื้นที่จนส่งผลให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นและอาจจะนำไปสู่การสร้างช่องทางความร่วมมือและเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ยั่งยืนได้

5.2.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐบาลท้องถิ่นกับประชาสังคมในกระบวนการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีสามารถอภิปรายและถกเถียงได้ว่า การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำท่วมส่วนใหญ่ที่ผ่านมาทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น มักจะเน้นศึกษาเฉพาะเชิงเทคนิควิศวกรรมในด้านการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะการจัดการน้ำท่วมของภาครัฐหรือรัฐส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นหลัก หรือในบางครั้ง มุ่งเน้นศึกษาการบริหารจัดการและผลงานที่ประสบความสำเร็จขององค์กรปกครองท้องถิ่นฝ่ายเดียวมากเกินไป จนละเลยการกล่าวถึงบทบาทของภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความสำคัญและมีความเข้มแข็ง (Strong Societies) เป็นอย่างยิ่ง

เหตุการณ์มหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมามีมุมมองในเชิงแนวคิดสังคมเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong Societies and Weak States) จะพบว่า รัฐส่วนกลางมีความอ่อนแอ (Weak States) จากความล้มเหลวในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม กล่าวคือ หากจะกล่าวถึงเรื่องของการบริหารจัดการน้ำท่วม คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงการจัดการน้ำท่วมในส่วนของรัฐส่วนกลางก่อน ซึ่งจากวิกฤตการณ์น้ำท่วมในประเทศไทย พ.ศ. 2554 การบริหารจัดการน้ำท่วมของรัฐส่วนกลางนั้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัญหาน้ำท่วมในครั้งนี้อยู่กลายเป็นวิกฤต คือ การบริหารจัดการน้ำของรัฐส่วนกลางที่ขาดประสิทธิภาพ และมีวิธีการที่ไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน จนทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่างๆตามมามากมาย อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงรัฐบาลแม้จะล้มเหลวในการจัดการน้ำท่วม ทว่า รัฐบาลก็ยังคงมีสิทธิความชอบธรรม และอำนาจที่เพียงพอในการเป็นผู้นำในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อประชาชนในประเทศน้อยที่สุด แต่ผลกระทบของอุทกภัย พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา ได้เป็นตัวชี้วัดแล้วว่ากลไกการบริหารของรัฐบาลยังคงไม่มีประสิทธิภาพมากเพียงพอ จนท้ายที่สุดกลายเป็นรัฐอ่อนแอ (Weak state) เนื่องจากการขาดการประสานงานน้ำที่ผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง กล่าวคือ รัฐบาลย่อมมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมในแต่ละปี ทั้งสถิติและข้อมูลดิบที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหา สถานการณ์ ปริมาณน้ำ และแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตได้ แต่ปัญหา คือ ผู้บริหารที่รับผิดชอบตั้งแต่ระดับล่างไปถึงระดับสูงกลับไม่ได้ใช้ความรู้และแหล่งข้อมูลที่มีในการเตรียมตัวรับมืออย่างเหมาะสมมากนัก กล่าวคือ ไม่มีการประสานงาน ไม่มีความร่วมมือ ไม่มียุทธศาสตร์ ไม่มีหน่วยงาน และบุคคลที่มีหน้าที่หลัก

ในการรับผิดชอบที่ชัดเจน แม้จะมีการตั้งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย (ศปภ.) อย่างเป็นทางการ แต่กระนั้นการทำงานยังคงเป็นไปเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยเป็นหลัก ไม่ได้ตั้งมาเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเท่าที่ควร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ และเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น อีกทั้ง ยังแสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการภาครัฐที่รวมศูนย์อีกด้วย เมื่อนโยบายการจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการป้องกันน้ำไม่ท่วมพื้นที่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ มากกว่าการป้องกันน้ำไม่ท่วมพื้นที่ที่มีมูลค่าทางสังคม ส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก (สามชาย ศรีสันต์ 2554) และนำความขัดแย้งมาสู่วงกว้างในสังคม

จะเห็นได้ว่า การขาดภาวะผู้นำและการประสานงานทั้งในระดับรัฐบาลและระดับท้องถิ่น ทั้งๆ ที่มีการกระจายอำนาจการปกครองไปให้ท้องถิ่นแล้ว ประกอบกับรัฐไม่สามารถใช้อำนาจที่ตนเองมีในการสั่งการบริหารจัดการได้ ส่งผลให้การทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับท้องถิ่นเป็นไปอย่างไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากการบริหารจัดการแบบสั่งการนั้นต้องทำตามลำดับชั้นจากระดับบนสู่ระดับล่าง (Top-Down) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2554) ทำให้การแก้ปัญหาในภาวะที่ฉุกเฉินเร่งด่วนนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ซึ่งท้ายที่สุดก็จะกลายมาเป็นเครื่องมือในการสั่นคลอนความชอบธรรมและอำนาจในการบริหารจัดการของรัฐบาลว่ารัฐบาลนั้นไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการแก้ปัญหา ท้ายที่สุดก็จะกลายเป็นรัฐที่ล้มเหลวในการจัดการบริหารประเทศ เช่น ในกรณีที่เกิดมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ที่รัฐส่วนกลางกลายเป็นรัฐอ่อนแอ (Weak State) อย่างไรก็ตาม ความเป็นรัฐอ่อนแอ (Weak State) ในช่วงที่เกิดมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ได้กลายมาเป็นบริบทส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้เห็นความเข้มแข็งอย่างชัดเจนของเครือข่ายทางสังคมและภาคประชาสังคมในขณะนั้นมากขึ้น (Strong Societies) โดยเราจะเห็นภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในพื้นที่ต่างๆ ลุกขึ้นมาให้ความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาอย่างแข็งขัน ทำให้เราได้เห็นภาพการมีปฏิสัมพันธ์ของรัฐท้องถิ่นและสังคมในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งขึ้นมาแทนรัฐส่วนกลางที่อ่อนแอในขณะนั้น ในกรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดก็เช่นเดียวกัน ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดได้ลุกขึ้นมาจับมือกับเทศบาลนครปากเกร็ดเพื่อสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสาธารณะมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อตอนน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ภาคประชาสังคมในพื้นที่ทั้งที่รัฐจัดตั้งและจัดตั้งตนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นมากขึ้น โดยใช้ช่องทางจากทางที่เทศบาลนครปากเกร็ดสร้างขึ้นผ่านแผนการป้องกันและจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 หรือนครปากเกร็ดโมเดล หรือใช้ช่องทางจากทางที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่สร้างกันเอง ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์ให้ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม จึงทำให้ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน จนทำให้ในขณะนั้นเทศบาลนครปากเกร็ด

ในฐานะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดี โดยสามารถใช้แผนการจัดการน้ำท่วมหรือนครปากเกร็ดโมเดลในการจัดการและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการได้รับความร่วมมืออันดีของภาคประชาสังคมในพื้นที่ในฐานะกำลังสำคัญในการแก้ปัญหา อีกทั้งยังสามารถกระจายอำนาจที่ได้รับมาจากรัฐผ่านการถ่ายโอนภารกิจด้านการบริการจัดการสาธารณะไปสู่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ได้อีกด้วย ทำให้เกิดการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลที่มีหน้าที่หนักในการจัดการกับปัญหาน้ำท่วมในจังหวัดอื่นๆ รวมทั้งยังสามารถใช้การกระจายอำนาจที่ได้รับมานั้นเป็นเครื่องมือในการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วมร่วมกันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ซึ่งภาคประชาสังคมในพื้นที่ส่วนใหญ่ก็ให้ความร่วมมือกับเทศบาลนครปากเกร็ดเป็นอย่างดี เพื่อให้วิกฤตการณ์ครั้งนั้นผ่านพ้นไปได้อย่างรวดเร็วและสร้างความเดือดร้อนให้คนในพื้นที่น้อยที่สุด

จะเห็นได้ว่า ภาคประชาสังคมเหล่านี้ถูกจัดตั้งให้เป็นเสมือนองค์กรที่ช่วยเสริมบทบาทของภาครัฐมากกว่าจะเข้ามาแทนที่รัฐ ดังนั้น เมื่อภาคประชาสังคมเข้มแข็งขึ้น ภาครัฐจึงสามารถเข้มแข็งขึ้นตามด้วยได้ และยิ่งภาครัฐนั้นเรียนรู้ที่จะปรับตัวและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ก็จะทำให้ภาครัฐและสังคมนั้นเข้มแข็งมากขึ้นไปอีก เช่น กรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า บทบาทของเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมได้อีกด้วย กล่าวคือ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดจะทำหน้าที่เป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงระหว่างด้านที่เป็นกิจกรรมของปัจเจกชน (Private Sphere) กับกิจกรรมสาธารณะ (Public Sphere) หรือสังคมนการเมือง (Political Society) เข้าด้วยกัน แม้ว่ากลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ ในพื้นที่จะมีบทบาทเฉพาะแตกต่างกันออกไป หรือมุมมองและความคิดเห็นที่แตกต่างกันบ้าง แต่นั่นไม่ใช่อุปสรรคเพราะเทศบาลนครปากเกร็ดสามารถสร้างความเป็นประชาธิปไตย รวมไปถึงการกระจายอำนาจและสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ได้มากพอ จนทำให้กลไกทางสังคมที่มาในรูปแบบของภาคประชาสังคมนั้นมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ในฐานะเป็นตัวการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนรูปแบบใหม่ ซึ่งภาคประชาสังคมที่มีอิสระในการแสดงบทบาทของตนเองมักจะมีประเด็นนโยบาย หรือข้อเรียกร้องที่มาจากความต้องการของตนเอง และมุ่งไปสู่เป้าหมายนั้นมากกว่าที่จะดำเนินการตามประเด็นที่รัฐสั่งการหรือกำกับดูแล ส่งผลให้สังคมเกิดความเข้มแข็งและไม่จำเป็นต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐเสมอไป หากภาครัฐดำเนินการอย่างไร้ประสิทธิภาพและขาดความชอบธรรม โดยรูปแบบพัฒนาการเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนรูปแบบใหม่ ภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ก็มีบทบาท ได้รับสิทธิตามกฎหมาย และมีส่วนในการสร้างหรือผลักดันนโยบายรัฐอย่างที่ตนเองต้องการมากขึ้น ทำให้รัฐมีภารกิจที่จะต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนและภาคประชาสังคมมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อรักษาฐานเสียงของตนและรักษาอำนาจอันชอบ

ธรรมของตนเองที่ได้รับไว้ โดยรูปแบบความสัมพันธ์ของรัฐและประชาสังคมเช่นนี้ อาจกล่าวได้ว่า กำลังกลายมาเป็นกระแสหลักในการพัฒนาประเทศและมีส่วนในการสร้างเสริมประชาธิปไตย สร้างผู้นำและพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบให้แก่สังคมไทยต่อไปในอนาคต

จึงสรุปได้ว่า การกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้ ก่อให้เกิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) มากขึ้นและกลายเป็นกระแส การสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมและการเกิดขึ้นของภาคประชาสังคมในท้องถิ่น จนทำให้ ภาคประชาสังคมสามารถสร้างพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ทางการเมืองให้เพิ่มมากขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีสิทธิในการทำหน้าที่ดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาท้องถิ่นด้วยตนเองมาก ขึ้น และหากรัฐนั้นทำการผูกขาดอำนาจหรือใช้อำนาจไปในทางไม่ชอบธรรม หรือมีความอ่อนแอของ กลไกรัฐในการบริหารประเทศ เช่น การจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ของรัฐส่วนกลางที่ล้มเหลว ภาคประชาสังคมเหล่านี้เองก็จะเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย จนนำมาสู่การมีปฏิสัมพันธ์ การสร้างความสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย และช่องทางการมีส่วนร่วม ร่วมกันระหว่างเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เอง เช่น กรณีของภาคประชาสังคมในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ดที่มีความเข้มแข็ง เน้นการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย จนท้ายที่สุดได้ ก่อให้เกิดประชาธิปไตยที่มีทั้งแนวคิดและการปฏิบัติที่ทำได้จริง ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดที่ นำไปสู่ความสุขของประชาชนในพื้นที่ เพราะหัวใจของประชาธิปไตยจึงอยู่ที่ความสุขของประชาชน ฉะนั้น หากการเป็นประชาสังคมนำมาซึ่งความสุขร่วมกันของประชาชนได้ ความเป็นประชาสังคมก็จะ นำมาซึ่งความเป็นประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกันนั่นเอง

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 การทำงานทุกการทำงานย่อมมีอุปสรรค การทำงานของภาคประชาสังคมในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ดก็เช่นเดียวกันที่ต้องประสบกับปัญหาที่ไม่ได้คาดคิด ภาวะฉุกเฉิน การไม่ได้รับความร่วมมือ ความขัดแย้งทั้งในและนอกพื้นที่ การขาดแคลนทรัพยากร และการไม่มี งบประมาณ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ควรกลายมาเป็นบทเรียนและนำมาสู่แผนการพัฒนาและ ปรับปรุงบทบาทของภาคประชาสังคมในพื้นที่กับการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ควรมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมและ ภาครัฐในท้องถิ่นให้เป็นไปในทางภาคีความร่วมมือและเอื้อประโยชน์กันมากขึ้น อันจะนำไปสู่ การออกแบบและการจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีประโยชน์และมีความเหมาะสม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้ เกิดประโยชน์และใช้เป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการป้องกันอุทกภัยที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต เพราะภาคประชาสังคมในพื้นที่ย่อมเข้าใจในปัญหาของท้องถิ่นดีที่สุดในแนวทางแก้ไขที่ตรงจุด

มีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยพัฒนาท้องถิ่นมากที่สุด และสามารถนำข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นและเป็นต้นแบบการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีให้แก่ท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไปได้ ซึ่งถ้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในพื้นที่สามารถทำงานร่วมกันได้เช่นนี้ ก็จะนำไปสู่ความยั่งยืนในการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เวลาเมื่อเกิดปัญหาเท่านั้นจึงจะกระตุ้นให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้มแข็งได้

5.3.2 ภาคประชาสังคมควรที่จะตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะการเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นที่มีความสำคัญ อันจะสามารถสร้างพลังให้แก่ท้องถิ่นของตนให้พัฒนาก้าวไกลไปได้ ด้วยเหตุนี้ภาคประชาสังคมจึงควรมีบทบาทหน้าที่ในการผลักดันตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ การดำเนินการ การตัดสินใจ และตรวจสอบการดำเนินงานของท้องถิ่น เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดีและจะมีประสิทธิภาพได้นั้น ก็ต้องมาจากการยึดถือหลักการการปกครองท้องถิ่นที่เน้นการปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชนอย่างแท้จริงนั่นเอง

5.3.3 องค์กรปกครองท้องถิ่นควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมากขึ้น และควรกำหนดให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการจัดการบริหารปกครองท้องถิ่นของตนเองเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เพื่อที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะได้ใช้การกระจายอำนาจพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และกระจายไปยังภาคประชาสังคมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในท้องถิ่น อันจะนำมาสู่การมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม จนนำไปสู่ความเป็นรัฐและสังคมที่เข้มแข็ง

5.3.4 การจัดการกับปัญหาน้ำท่วมไม่ใช่แค่เรื่องของจัดการน้ำอย่างเดียว หากแต่เป็นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรด้วยว่าจะต้องทำอะไรจึงจะเป็นธรรมมากที่สุด จึงจะเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายมากที่สุด ในที่นี้ บางครั้งรัฐอาจจะทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาได้ไม่ดีเท่ากับประชาชนในพื้นที่เอง เนื่องจากรัฐถูกมองในฐานะเป็นผู้ให้ เทศบาลนครปากเกร็ดเองก็ถูกมองว่ามีหน้าที่ต้องเป็นผู้ให้ คือ ให้ทรัพยากรแก่ภาคประชาสังคมในท้องถิ่น ซึ่งถ้าให้มากไปน้อยไปให้ไม่เท่ากัน ก็อาจจะนำมาซึ่งความขัดแย้ง ทำให้กลไกรัฐอ่อนแอ และไร้ความชอบธรรม ดังนั้น รัฐจึงควรกระจายอำนาจให้ประชาสังคมในพื้นที่จัดสรรทรัพยากรกันเองมากขึ้น ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมมากขึ้น ให้พวกเขาใช้กลไกการเจรจาต่อรองและพลังของภาคประชาสังคมแก้ไขปัญหาตนเองก่อน ซึ่งถ้าหากไม่ประสบผลสำเร็จอย่างไร รัฐจึงค่อยปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นคนกลาง ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดการประสานประโยชน์ที่เป็นธรรม และทุกฝ่ายยอมรับได้ อันจะนำไปสู่ระบบการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

5.3.5 การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองท้องถิ่น หากจะดำเนินการทำอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น อย่างน้อยควรที่จะทำการสำรวจพื้นที่และความต้องการของ

ภาคประชาสังคมในท้องถิ่นเสียก่อน เพราะภาคประชาสังคมในพื้นที่ย่อมรู้ดีที่สุดว่าคนในพื้นที่ต้องอะไร หรือไม่ต้องการอะไร หรือถ้าหากภาครัฐคิดว่าตนเองสามารถจัดการได้ไม่ดีพอ ภาครัฐก็ควรที่จะกระจายอำนาจหรือถ่ายโอนภารกิจที่องค์กรปกครองท้องถิ่นสามารถจัดการได้มาให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในท้องถิ่น มากกว่าการจะมุ่งผูกขาดการตัดสินใจ อันทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข จนส่งผลให้เกิดผลกระทบจากท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ เพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วการปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง นั้นย่อมหมายถึงพื้นฐานที่จะทำให้การปกครองในระดับประเทศเข้มแข็งตามไปด้วย

5.3.6 ประสบการณ์จากมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ครั้งนี้น่าจะเป็นบทเรียนที่สำคัญที่ทำให้สังคมไทยได้เห็นว่า แม้ประชาชนจะต้องการพึ่งความช่วยเหลือจากภาครัฐมากเท่าไรก็ตาม และคาดหวังกับรัฐส่วนกลางมากเท่าใดก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วรัฐอาจไม่สามารถช่วยประชาชนได้ตลอดเวลา เนื่องจากบางครั้งกลไกและการบริหารจัดการของภาครัฐนั้นยังคงอ่อนแอ ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะจัดการตนเอง สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐและสังคมให้มากขึ้น โดยการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น และเตรียมตัวให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น

5.3.7 หากมองในเชิงวิชาการควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาที่เหมือนหรือแตกต่างกันซึ่งเกิดขึ้นในบริบทเดียวกันหรือแตกต่างกันเพิ่มเติม เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นว่าสอดคล้อง เหมือนและแตกต่างออกไปอย่างไร หรืออาจศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมในการจัดการสาธารณะในประเด็นต่างๆ ทั้งกรณีที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว โดยอาจศึกษาเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความแตกต่างของประเด็นเรื่องที่จะศึกษา และความแตกต่างของปัจจัยสาเหตุที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้ และต่อยอดความรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

- Adam David Morton (n.d.). State in Society: Studying How States and Societies Transform and Constitute One Another.
- AP / ALISA TANG (2 December 2011). Thailand Cleans Up; Areas Remain.
- ASTVผู้จัดการรายวัน. (23 มิถุนายน 2555). "แก่ง การรณ' สิ้นสาย โดนใบแดง ปิดตำนาน...นักเลงตอนเมือง." สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2556, แหล่งที่มา <http://mgr.manager.co.th/AstvWeekend/ViewNews.aspx?NewsID=9550000076968>.
- Bangkok Post (8 January 2012). North, Northeast inundated by effects of Nock-ten.
- Bangkok Pundit (3 November 2011). The Thai floods, rain, and water going into the dams – Part 2.
- Derica Lambrechts (n.d.). Filling the void: Weak States and Strong Societies – A study of organised criminal groups in South Africa 2012: 2-3.
- Dillys M Hill (1974). Democratic Theory and Local Government. London, George Allen & Unwin.
- Gerlarch, L. P. (1999). "The Structure of Social Movements: Environmental Activism and Its Opponents" in Jo Freeman and Victoria Johnson (ed.). Wave of Protest: Social movements Since the Sixties, Rowman & Littlefield Publishers.
- Joel S. Migdal (1988). Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World. Princeton, Princeton University Press.
- Joel S. Migdal (1988). Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World. Princeton, Princeton University Press.
- Joel S. Migdal (1994). State Power and Social Forces: Domination and Transformation in the Third World Cambridge, Cambridge University Press.
- Joel S. Migdal (1994). State Power and Social Forces: Domination and Transformation in the Third World Cambridge, Cambridge University Press.
- Joel S. Migdal (2001). State in Society: Studying how sates and societies transform and constitute one another Cambridge, Cambridge University Press.
- Joel S. Migdal (2001). State in Society: Studying how sates and societies transform and constitute one another. Cambridge, Cambridge University Press.
- Joel S. Migdal (2011). State in Society: Studying how sates and societies transform and constitute one another Cambridge, Cambridge University Press.
- Joel S. Migdal (2011). State in Society: Studying how sates and societies transform and constitute one another. Cambridge, Cambridge University Press.
- Kamrava, M. (1993). Politics and Society in the Third world London, Routledge.

- Larry Diamond (2537). "ประชาสังคมกับประชาธิปไตย " วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 29(1): 3-6.
- Max Weber (1958). From Max Weber: Essays in Trans. And ed. By H.H. Gerth and C. Wright Mills Sociology. New York, Oxford University Press.
- Mysin Chew (31 July 2011). Philippine storm toll hits 52 as more go missing.
- Nickname. (5 กันยายน 2552). "แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร." สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <http://www.oknation.net/blog/knowledge09/2009/09/05/entry-1>
- Political Science Summaries (2 January 2011). Joel Migdal, Atul Kohli and Vivienne Shue, (eds.) State Power and Social Forces 1994.
- Political Science Summaries (1988). Joel Migdal, Strong States and Weak Societies.
- Sirirat Yeerunsiri. (2556). "อสม.บางพุดสามัคคี 9 ลงพื้นที่รณรงค์โรคไข้เลือดออก ณ หมู่บ้านสหภาพแรงงาน กฝผ. ." สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน, 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=572503559464952&set=a.572503542798287.1073741831.242986379083340&type=3&theater>
- Starkey, P. (1997). Networking for Development. London, Interntional Forum for Rural Transport and Development (IFRTD).
- The Nation (2 October 2011). Major dams over capacity.
- UNDP. (October 2003). " Volunteerism and Development Essentials. ." UNDP Practice Area: Cross-cutting Synthesis of Lessons Learned 12.
- กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ม.ป.ป.). แบบรายงาน สวช. 01_3 รายชื่อวิสาหกิจชุมชน ที่ได้รับอนุมัติการจดทะเบียน จังหวัด นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด. .
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2554). "กลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชนศิลป์ประดิษฐ์." สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2557 แหล่งที่มา <http://info.dla.go.th/public/travel.do?cmd=goDetail&id=212000&random=1390632530296>.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (2554). คู่มือ อสม. ยุคใหม่. ม.ป.ท., ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (2554). คู่มือ อสม. ยุคใหม่. ม.ป.ท., ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระปุกดอทคอม. (21 ตุลาคม 2554). "นายอำเภอแจ้ เก่ง การุณ พังคั้นกัณฑ์น้ำปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <http://highlight.kapook.com/view/63915>.
- กระปุกดอทคอม. (21 ตุลาคม 2554). "ส.ส.เพื่อไทย ห้ามทัพ 2 ฝั่งคลองประปา." สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <http://highlight.kapook.com/view/63915>
- กฤษฎา บุญชัย (มิถุนายน - กันยายน 2541). "แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาชุมชนและประชาสังคม." วารสารร่มพฤษ์ 17(1): 26-28.

- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด (2553). คู่มือคณะกรรมการชุมชน เทศบาลนครปากเกร็ด. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด (2553). คู่มือคณะกรรมการชุมชน เทศบาลนครปากเกร็ด. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด (ม.ป.ป.). นครปากเกร็ด โมเดล...เวลาและความร่วมมือ ป้องเมืองจากน้ำ เอกสารประกอบการคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านการป้องกันทุจริต ประจำปีงบประมาณ 2555. ม.ป.ท., ม.ป.พ. .
- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด (ม.ป.ป.). นครปากเกร็ด โมเดล...เวลาและความร่วมมือ ป้องเมืองจากน้ำ เอกสารประกอบการคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านการป้องกันทุจริต ประจำปีงบประมาณ 2555. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด (ม.ป.ป.). นครปากเกร็ด โมเดล...เวลาและความร่วมมือ ป้องเมืองจากน้ำ เอกสารประกอบการคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านการป้องกันทุจริต ประจำปีงบประมาณ 2555. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครปากเกร็ด (ม.ป.ป.). นครปากเกร็ด โมเดล...เวลาและความร่วมมือ ป้องเมืองจากน้ำ เอกสารประกอบการคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านการป้องกันทุจริต ประจำปีงบประมาณ 2555. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- กาญจนา จันทร์เพ็ญ (สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2556). จิตอาสาในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.
 เก่งกล้า จาดปลื้ม (สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2556). นักพัฒนาสังคม กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2544). ประชาสังคมกับสุขภาพ. กรุงเทพฯ, แผนงานวิจัยสังคมและสุขภาพ สำนักนโยบายและแผนงานสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- โกวิทย์ พวงงาม (2544). การปกครองท้องถิ่นไทยหลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนนทบุรี. (22 พฤษภาคม 2556). "เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนนทบุรี." สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2557, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/groups/445908722170015/>.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (1 พฤศจิกายน 2554). "อาสาสมัครในพื้นที่ เทศบาลนครปากเกร็ดกำลังช่วยกันกรอกกระสอบทราย (2)." สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=176932489062059&set=a.167607503327891.44725.167604233328218&type=1&theater>.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (3 พฤศจิกายน 2554). "แผ่นป้าย ประชาสัมพันธ์เพื่อหาอาสาสมัครกรอกกระสอบทราย." สืบค้นเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา https://www.facebook.com/photo.php?fbid=177849945636980&set=a.167607503327891.44725.167604233328218&type=1&relevant_count=1.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (5 พฤศจิกายน 2554). "ค้นหาน้ำริมคลอง ประปาในเขตพื้นที่ปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา

- <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=182123391876302&set=a.182122298543078.48523.167604233328218&type=3&theater>
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (12 พฤศจิกายน 2554). "ชาวต่างชาติ มาช่วยวางแผนตรวจสอบทรายกั้นน้ำบริเวณทำน้ำปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=176932489062059&set=a.167607503327891.44725.167604233328218&type=1&theater>.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (14 ตุลาคม 2554). "แผ่นป้ายเตือนภัยและขอความร่วมมือเพื่อป้องกันคันดิน." สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=182131775208797&set=a.182122298543078.48523.167604233328218&type=3&theater>.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (24 ตุลาคม 2554). "การสร้างสะพานไม้." สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=181975055224469&set=a.181806401908001.48454.167604233328218&type=3&theater>.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (26 ตุลาคม 2554). "การช่วยเหลือกันของภาคประชาสังคมในพื้นที่และเทศบาลนครปากเกร็ดทำให้น้ำแห้งลงอย่างรวดเร็ว." สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา https://www.facebook.com/photo.php?fbid=176537519101556&set=a.167607503327891.44725.167604233328218&type=1&relevant_count=1.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด. (26 ตุลาคม 2554). "น้ำจากบริเวณสะพานนนทบุรีและโรงงานน้ำมันทิฟโหลเข้าสู่แยกสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์." สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา https://www.facebook.com/photo.php?fbid=174339669321341&set=a.167607503327891.44725.167604233328218&type=1&relevant_count=1.
- งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลนครปากเกร็ด. (12 พฤศจิกายน 2554). "พระสงฆ์ทำงานร่วมกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=182135391875102&set=a.182122298543078.48523.167604233328218&type=3&theater>.
- จันทร์ประภา อีสอาด (2542). บทบาทของผู้นำชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองปากเกร็ด, มหาวิทยาลัยเกริก.
- จามะรี เชียงทอง (2549). สังคมวิทยาการพัฒนา. กรุงเทพฯ, โอเดียนสโตร์.
- จินตนา สุจจานนท์ (2549). การศึกษาและพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ, โอ เอ พรินต์ติ้ง เฮาส์.
- เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์ออกนาม (สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555).
- ฉัตรกมล แจ่มจำรัส (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2556). นักเรียนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2533). "เทววิทยาแห่งวาทกรรม : ทำความเข้าใจอำนาจแห่งวาทกรรมด้วยนารายณ์สิบปาง." สมุดสังคมศาสตร์ 12(3 -4(ก.พ. - ก.ค.)): 175-191.

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540). ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ, สุขุมและบุตร.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541). ประชากรรัฐกับการเปลี่ยนแปลง. ม.ป.ท., บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด.
- ชูชัย ศุภวงศ์ (2540). แนวคิด พัฒนาการ และข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย. กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ชูชัย ศุภวงศ์ (2540). แนวคิด พัฒนาการ และข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย. กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ชูชัย ศุภวงศ์และคณะ (2541). ประชาสังคมทัศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ, มติชน.
- เชษฐา ทรัพย์เย็น (2547). พัฒนาการความคิดประชาสังคมไทย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และอดิสร ศักดิ์สูง (ตุลาคม 2542-มีนาคม 2543). "แนวคิดประชาสังคมไทย: บทสำรวจเบื้องต้นจากเอกสาร." วารสารปาริชาติ 12(2): 35.
- ณัฐภััสสร อนนท์ (2554). การบริหาร วิกฤติการณ์น้ำท่วมปี 54: กรณีศึกษา ชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด (ปากเกร็ดโมเดล), มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ณัฐภััสสร อนนท์ (2554). การบริหาร วิกฤติการณ์น้ำท่วมปี 54: กรณีศึกษา ชุมชนเทศบาลนครปากเกร็ด (ปากเกร็ดโมเดล), มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552). การเมืองภาคพลเมือง : บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพฯ, ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552). การเมืองภาคพลเมือง : บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพฯ, ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ.
- ไทรรงค์ เฉวียงหงส์ (2544). การพัฒนาแบบวัดจิตสานึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท สำหรับ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (2 พฤศจิกายน 2554). "ภาพที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของเทศบาลนครปากเกร็ดผ่านทาง Facebook ของเทศบาลนครปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=252759391439372&set=a.243002315748413.59588.242986379083340&type=1&theater>
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (5 ธันวาคม 2554). "ภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ดออกทำความสะอาดพื้นที่หลังน้ำท่วม." สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=269256619789649&set=a.243002315748413.59588.242986379083340&type=1&theater>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (5 มิถุนายน 2556). "กิจกรรมการทำความสะอาดคูคลองในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=5220642645088822&set=a.522064234508885.1073741824.242986379083340&type=1&theater>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (9 ตุลาคม 2556). "พระ สามเณร และชาวบ้านวัดหงส์ทองร่วมมือกันกรอกกระสอบทราย เพื่อเตรียมความพร้อมป้องกันน้ำท่วมในปี 2556." สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=575914205790554&set=a.243002315748413.59588.242986379083340&type=1&theater>

- เทศบาลนครปากเกร็ด. (14 ตุลาคม 2554). "ภาพจาก Facebook เทศบาลนครปากเกร็ดกล่าวขอบคุณภาคประชาสังคมในพื้นที่." สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2556 แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/PakkretMunicipality?fref=ts>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (23 สิงหาคม 2556). "การเลือกตั้งคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ด ณ โรงเรียนศรีสังวาลย์." สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=556134881101820&set=a.556134797768495.1073741828.242986379083340&type=1&theater>
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (28 ตุลาคม 2554). "ประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม (กลางคืน)." สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=250916051623706&set=a.250914884957156.61372.242986379083340&type=3&theater>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (28 ตุลาคม 2554). "ประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม (กลางวัน)." สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=250915938290384&set=a.250914884957156.61372.242986379083340&type=3&theater>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (30 สิงหาคม 2556). "สภาเด็กและเยาวชน เทศบาลนครปากเกร็ดกับการจัดโครงการถนนเด็กเดิน." สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=559011010814207&set=pcb.559011524147489&type=1&theater>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (2554). "อาสาสมัครในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดกำลังช่วยกันกรอกกระสอบทราย (1)." สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=574901022575235&set=pcb.574901089241895&type=1&theater>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (ม.ป.ป.). "จัดการประชุมสภาเด็กและเยาวชน." สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2556 แหล่งที่มา <http://www.pakkretcity.go.th/activity/8>
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (ม.ป.ป.). "ประวัติความเป็นมา." สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555, แหล่งที่มา <http://www.pakkretcity.go.th/index.php?pageid=66>.
- เทศบาลนครปากเกร็ด (ม.ป.ป.). "สถานการณ์มหอุทกภัย ปี 2554." การบริหารจัดการอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (29 กรกฎาคม 2554). "กำหนดการประชุมสภาเด็กและเยาวชน " สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <http://www.pakkretcity.go.th/news/233>
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังข์รัตน์ (2556). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธันดดา ชิดเขียน (สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2557). ,รองผู้อำนวยการ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2542). "อาณาเขตสาธารณะ/ประชาสังคมและนักมานุษยวิทยากับคนชายขอบ." จุลสารไทยคดีศึกษา 15(4 (พฤษภาคม - กรกฎาคม)): 16 - 37.

- ธนศ อภรณ์สุวรรณ (2540). ประชาสังคม: พัฒนาการและนัยยะแห่งอนาคต. กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ธนศวรร์ เจริญเมือง (2550). การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่นอีกมิติหนึ่งของอารยธรรมโลก ภาคแรก : จากยุคกรีกถึงยุคทุนนิยมตะวันตก. กรุงเทพฯ, โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ธีรยุทธ บุญมี (30 เมษายน 2530). "ทางสองแพร่งของประชาธิปไตยไทยในทัศนะสังคมวิทยาการเมือง." วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ 22(1): 6-24.
- ธีรยุทธ บุญมี (2536). สังคมเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ, ที.พี.พี.ริ้นซ์.
- ธีรยุทธ บุญมี (2547). ประชาสังคม. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- นักข่าว03. (29 ตุลาคม 2554). "การทำแนวคันดินกั้นน้ำบริเวณริมคลองประปา." สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/PakkretMunicipality?fref=ts>.
- น้ำชาติ ประชา (12 กันยายน 2555). "อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน." ข่าวสดรายวัน ฉบับที่ 22,7958.
- นิภาพร พูลเกษม (2548). การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของครูและนักเรียน: กรณีศึกษา โรงเรียนเทศบาล 5 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นรินทร์ บ้านนา. (8 ตุลาคม 2556). "การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ดร่วมมือรอกกระสอบทรายเพื่อกั้นน้ำ." สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=574901022575235&set=pcb.574901089241895&type=1&theater>
- บริษัท สามารถคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน). (ม.ป.ป.). "โครงการและกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม." สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2554, แหล่งที่มา http://www.samartcorp.com/11/csr_activities.php
- บางกอกแลนด์ (2554). "เมืองทองธานี ผ่านวิกฤติน้ำท่วมฉลุย พร้อมลุยธุรกิจอสังหาฯ ปีหน้า." ข่าวประชาสัมพันธ์. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- บุญส่ง รอดทรัพย์ (สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556). ประชาชนในชุมชนมิตรประชา.
- ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย (2555). "ภัยพิบัติ ความเสี่ยงและความเป็นธรรม: โจทย์แห่งการทบทวนตนเองเพื่อความอยู่รอด." ปฐมบทสู่รายงานความไม่เป็นธรรม เหมือนอยู่คนละโลก. กรุงเทพฯ, บริษัท สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.
- ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย (2555). "ภัยพิบัติ ความเสี่ยงและความเป็นธรรม: โจทย์แห่งการทบทวนตนเองเพื่อความอยู่รอด." ปฐมบทสู่รายงานความไม่เป็นธรรม เหมือนอยู่คนละโลก. กรุงเทพฯ, บริษัท สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.
- ประธาน สุวรรณมงคล (2554). การเมืองท้องถิ่น: การเมืองของใคร โดยใคร เพื่อใคร. นนทบุรี, จตุพร ดีไซน์.
- ประชาชนไม่ประสงค์ออกนาม (สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2556).
- ประภัสสร กันทะวงศ์ (26 สิงหาคม 2556, สัมภาษณ์). ประชาชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.

- ประกาศ ปับตบแต่ง (2541). การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์
 การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย. กรุงเทพฯ ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- ประกาศ ปับตบแต่ง (2552). กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม เชียงใหม่,
 มีดีไซน์เชียงใหม่.
- ประกาศ ปับตบแต่ง. (ม.ป.ป.). "การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะโดยภาคประชาสังคม." สืบค้นเมื่อ
 วันที่ 2 พฤศจิกายน 2556 แหล่งที่มา iad.dopa.go.th/subject/policy-drive.doc
- ปากเกร็ดเมืองน่าอยู่. (15 พฤศจิกายน 2554). "การขอรับการบริจาคสิ่งของหรือทรัพย์สินเพื่อนำไป
 ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม บริเวณใต้สะพานพระราม 4 อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี."
 สืบค้นเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=110162885765504&set=a.110161619098964.13676.100003153801104&type=3&theater>.
- ปานใจ ปับจินดา. (11 พฤศจิกายน 2554). "ปากเกร็ด โมเดล.. เมื่อ "มวลชน" ปะทะ "มวลน้ำ".
 สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/lifestyle/20111111/418696/%E0%B8%9B%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B9%87%E0%B8%94%E0%B9%82%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B8%A5..%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%A7%E0%B8%A5%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%B0%E0%B8%97%E0%B8%B0%E0%B8%A1%E0%B8%A7%E0%B8%A5%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3.html>.
- ปาริชาติ เปลี่ยนบำรุง (สัมภาษณ์. 17 มกราคม 2557.). เจ้าของกิจการ บริษัท ไทยโปรเซอร์วิส จำกัด.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ,
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระครูสังฆรักษ์บุญญวัฒน์ (สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2556.). เจ้าอาวาสวัดช่องลม.
- พฤติสาณ ชุมพล, ม. ร. ว. (ม.ป.ป.). แนวคิดประชาสังคมในประเทศไทย, สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อมไทย.
- พฤติสาณ ชุมพล, ม. ร. ว. (2543). แนวคิดเรื่องประชาสังคมในประเทศไทย, ศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม
 ประเทศไทย.
- พลเดช ปับประทีป (2550). ช่างงานประชาสังคมในกระแสการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศ.
 ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- เพชรดา เวชศรี. (16 พฤศจิกายน 2554). "การแสดงความขอบคุณภาคประชาสังคมในพื้นที่ลงบน
 กำแพงกันน้ำหน้าบ้าน." สืบค้นเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=259192514129393&set=a.243002315748413.59588.242986379083340&type=1&relevant_count=1.
- เพชรดา เวชศรี (สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2555.). ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน
 เทศบาลนครปากเกร็ด.
- มติชนออนไลน์. (26 ตุลาคม 2554). "คันดินพังก้าน้ำทะเลล้นท่วมขัง. น้ำมันพืชที่พียงยับพันล้าน
 ชาวบ้าน4คนสลบดมก๊าซไข่เน่า." สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1319614278&grpId=03&catid=&ubcatid=

- มานะ สุ่มทอง (2555). ทำไม น้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง. กรุงเทพฯ, บริษัท พรินท์ซิติ จำกัด.
- มานะ สุ่มทอง (2555). ทำไม น้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง. กรุงเทพฯ, บริษัท พรินท์ซิติ จำกัด.
- มานะ สุ่มทอง (2555). ทำไม น้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง. กรุงเทพฯ, บริษัท พรินท์ซิติ จำกัด.
- เมธาวิ เลิศไกร (สัมภาษณ์. 19 มกราคม 2557.). ชาวคริสต์ศาสนาในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด.
- ยมมะนา แก้วสมบูรณ์ (สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2556.). ผู้ประกอบการร้านค้า
โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี.
- โรงเรียนสมบูรณศาสตร์. (ม.ป.ป.). "โรงเรียน: ความสำคัญและบทบาทของสถาบันการศึกษา."
สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2556, แหล่งที่มา http://www.borrormor.com/page/index.php?option=com_content&view=article&id=55:2011-06-30-02-54-45&catid=30:article&Itemid=30.
- วันทนา นาคะ (สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556). ประชาชนในชุมชนมิตรประชา.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (18 ตุลาคม 2554). "พายุหมุนนกกเตน." สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2555,
แหล่งที่มา <http://th.wikipedia.org/wiki/พายุหมุนนกกเตน>
- วิลาวัลย์ เสนารัตน์และคนอื่นๆ (2541). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการติดเชื้อและ
ดูแลผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ หมู่ 12 ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีณา ปารมี (2555). การจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีณา ปารมี (2555). การจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีณา ปารมี (2555). การจัดการเพื่อลดความเสียหายจากปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีรยุทธ เต๊ะอื้น (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนคร
ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2554). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัยเล่ม 1. กรุงเทพฯ, วี. พรินท์ (1991).
- ศุภรัตน์ รัตนमुखย์ (มกราคม-มีนาคม 2544). "บัณฑิตอาสาสมัคร: ทางเลือกของการพัฒนาจิตสำนึก
ทางสังคม." วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา ฯ สหประชาชาติ: 33-37.
- ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนภาคใต้. (ม.ป.ป.). "ประวัติ อสม." สืบค้นเมื่อ
วันที่ 19 กันยายน 2556 แหล่งที่มา http://www.nakhonphc.go.th/history_asm.php.
- ศูนย์สนับสนุนการอำนวยการและการบริหารสถานการณ์ อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่ม (ศอส.).
(20 มกราคม 2555). "รายงานสรุปสถานการณ์อุทกภัย วาตภัยและดินโคลนถล่ม (ศอส.)
ฉบับที่ 132." สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2555, แหล่งที่มา http://disaster.go.th/dpm/flood/news/flood_lastnews.html.

- เศกสรร โสมรักษ์ (สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2556). เจ้าหน้าที่งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครปากเกร็ด.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) (2543). วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย. ม.ป.ท., ม.ป.พ. .
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) (2543). วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) (2543). วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- สมนึก ปัญญาสิงห์ (2541). "การทำงานแบบมีส่วนร่วม." วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 16(2): 23.
- สมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพบริหารการศึกษาเอกชนนนทบุรี. (ม.ป.ป.). "ทำเนียบโรงเรียนเอกชนนนทบุรี." สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2556, แหล่งที่มา http://www.apean.org/v2/main.php?url=school_apean.
- สากล. (8 ตุลาคม 2556). "การทำงานร่วมกันของเครือข่ายเด็กและเยาวชน กับอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด." สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=528030070618964&set=a.167607503327891.44725.167604233328218&type=1&theater>
- สามชาย ศรีสันต์ (2554). "ความผิดพลาดของรัฐบาลในการจัดการวิกฤติน้ำท่วม." รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการสังเคราะห์องค์ความรู้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของประเทศญี่ปุ่นที่ส่งผลกระทบต่อ การเผชิญภาวะวิกฤติ.
- สำนักงาน ปก. จังหวัดนนทบุรี. (26 มิถุนายน 2554). "โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)." สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา http://www.disaster.go.th/dpm/index.php?option=com_content&task=view&id=25794&Itemid=257.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554). การจัดการภัยพิบัติ และการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัย กรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ กรณีพายุเฮอริเคนแคทรินา ประเทศสหรัฐอเมริกา ปี 2548 (ค.ศ. 2005), รายงานการศึกษาเบื้องต้น.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ, กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักวิจัยพัฒนาและอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ (2552). การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ สกสค ลาดพร้าว.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2551). เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 103 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา.
- สุชาย ตรีรัตน์ (17 สิงหาคม 2541). "โลกาภิวัตน์กับปัญหารัฐธรรมนูญ" ใน การจัดการปกครอง (Governance) การประชุมทางวิชาการในวาระครบรอบ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 3 - 29.

- สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ (2555). “ความถูกต้องและความเป็นธรรมในการจัดการน้ำท่วมใหญ่: ประสบการณ์ไทยและเยอรมัน.” ปฐมบทสู่รายงานความไม่เป็นธรรม เหมือนอยู่คนละโลก. กรุงเทพฯ, บริษัท สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.
- สุพัฒน์ เงินทิพย์ (2 กรกฎาคม 2556). "ตามติดภารกิจ “อปพร.” จิตอาสาโดยชุมชน-เพื่อชุมชน." แนวหน้า.
- สมิตรา จันท์เพ็ญ (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2556). ประธานเครือข่ายคณะกรรมการชุมชน.
- สุรัตน์ บัทธิรัฐ (สัมภาษณ์. 25 มกราคม 2557.). ผู้จัดการกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด.
- สุรางค์รัตน์ จำเริญพล (2544). การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของประเทศไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัช พานิชวงษ์ (2546). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เสรี พงศ์พิศ (2548). ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ, เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2540). ประชาสังคม: คำ ความคิด ความหมาย. กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อนุชาติ พวงสำลี และกฤตยา อาชวนิจกุล (2542). ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหว ภาคพลเมือง. นครปฐม, โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อนุสรณ์ ลิ่มมณี (2542). รัฐ สังคมและการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบาย และเครือข่ายความสัมพันธ์. กรุงเทพฯ, เดือนตุลา.
- อรพรรณ คุณาสกุลเลิศ (สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556). ประชาชนและจิตอาสาในชุมชนมิตรประชา.
- อังกูร ใจหาญ (สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2556). ประชาชนในชุมชนมิตรประชา.
- อานันท์ ตะนัยศรี. (24 กันยายน 2555). "วิสาหกิจชุมชน." สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2557, แหล่งที่มา <http://ophbgo.blogspot.com/>.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2546). ประชาสังคมในมุมมองตะวันตก : ประสบการณ์จากการอ่านและสอนที่ จอห์นส์ ฮอปกินส์. ม.ป.ท., เลิฟ แอนด์ ลิฟ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550). การเมืองของพลเมือง: ผู้สืบทอดราชใหม่. กรุงเทพฯ, โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.
- เอี่ยมเดือน ไชยหาญ (2542). ลักษณะเครือข่ายชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไอเอ็นเอ็น. (27 ตุลาคม 2554). "ศูนย์พักพิงปากเกร็ดยังไม่เต็ม." สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2556, แหล่งที่มา <http://news.sanook.com/1066970/>.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาว วิรุฎา แก้วสมบูรณ์ เกิดวันพุธที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2532 ณ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2553 และได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 และสำเร็จการศึกษาในปี 2556 ประสบการณ์การทำงาน เคยเป็นผู้ช่วยสอนภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 และ 2555 ทุนการศึกษาที่เคยได้รับ อาทิ กองทุน 60 ปี อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2552 ทุนการศึกษาในโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2552 และ 2553 ปัจจุบันเข้ารับราชการ ตำแหน่งวิทยากรปฏิบัติการ ณ ศูนย์สารสนเทศ สำนักราชเลขาธิการ ในปี 2556

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY